ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 1

MARDI
1er AOUT
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.508 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.508

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

81

81ը աւելի բնղուն թիւ մըն է քան 80ը: Բայց, կլոր թուական չէ, ուրեմն նուազ քաղաքական է:

Նման պարագաներու կլկնութիւնները անխուսափելի են եւ գործածուած տարազներն ալ կը վերածուին ծանօթ յանկերգներու:

Ե՛րբ սահեցան այս տարիները: Օրերու պէս, ժամերու պէս: Եկան ու գացին, իրենց հետ տանելով խմբագիրներ, աշխատակիցներ եւ առաւելաբար՝ ընթերցողներ:

Տարուէ տարի, թերթին աշխատանքի պայմաններն ալ դժուարացան: Տպարանի մեքենաներն ու գիրերը մաշեցան, քանի "Յառաջ" մնաց, պարտադրաբար, սփիւռքահայ այն միակ հրատարակութիւնը, որ կը շարունակէ դիմանալ տպագրական հընամաշ դրութեամբ մը: Մխիթարութիւն մը եղաւ իրեն սակայն, երբ ձայնասփիւռէն տեղեկացաւ թէ ֆրանսական պաշտօնակից մը ունի, շաբաթաթերթ մը՝ «Le Démocrate de l'Aisne», որ նոյն պայմաններու մէջ կը շարունակէ իր հրատարակութիւնը 99րդ տարին բոլորելով: Հետաքրքրական երեւոյթ էր նաեւ, որ հեռաձայնային խօսակցութեան մը ընթացքին, ֆրանսացի մեր պաշտօնակիցին տնօրէնութիւնը մեզի դիմեց տողաշար մեքենայի սպառած կտորի մը փնտռտուքին համար...:

***

Այսպէս տարիներ սահեցան: Քանի մը ամիսէն կը հասնինք նոյնիսկ թերթիս հիմնադիրին՝ Շաւարշ Միսաքեանի մահուան յիսնամեակին: "Յառաջ"ի անցեալի նման տարեդարձներու առթիւ, Հրանտ–Սամուէլ իր խմբագրականներուն մէջ կը սիրէր կրկնել՝ "Շ.ի հոգին ուրա՛ն կը հրճուի ի տես իր թերթին յարատեւման": Իր մահէն հինգ տասնեակ տարիներ ետք, պարզ է, որ ի՛ր մտքէն, մե՛ր մտքէն, շատ ուրիշներու մտքէն չէր կրնար անցնիլ որ կրնանք դիմանալ այսքան տարիներ:

***

Գաղտնիք չէ որ, մանաւանդ արեւմտեան ափերու վրայ, Հայերէն օրաթերթի մը կրած դժուարութիւնները արհամարհելի են: Ստեղծուած կացութիւնը հետեւանք է մանաւանդ, –ա՛յս ալ անխուսափելի՛ իրողութիւն է–, տիրող անտարբերութեան գաղութի մը մէջ, որ գաղութի մը դիմագիծն ալ չունի այլեւս:

Ցեղասպանութեան տարելիցները, անոր ճանաչման կամ ուրացման առընչութեամբ պատժական օրինագիծերու մերժողական կամ յետաձգման խաղերը, որքան ալ կենսական ըլլան եւ առաջնահերթ, չեն բաւեր սերունդները հայ պահելու համար: Քանի ինչ որ Հայ Դատ կը կոչենք, միայն Ցեղասպանութիւնը չէ, այլ կ'ընդգրկէ լեզուն, մշակոյթը, որոնք անհրաժեշտ լրացուցիչներն են:

Բայց այսօր, զանգուած մը կայ որ կրօնական դիրք բռնած է եւ չի հետաքրքրուիր ոչ իր եկեղեցւոյ տագնապով, ոչ դպրոցներու կամ թերթերու փակումով եւ այս բոլորը կը նշանակեն թէ տեղ մը ծուռ բան մը կայ եւ "ծագումով հայ" ըլլալը ամէն բան չի փրկեր, Ապրիլ 24ը պէտք չէ ալիբի վերածել խիղճերը հանդստացնելու համար:

82րդ տարուան սեմին "Յառաջ" քիչ մը աւելի ընթերցող կորսնցուց, դեռ վերջերս նոյնիսկ հայ մշակոյթի տուն մը, բայց եւ այնպէս չէ յուսալքուած, կը շարունակէ իր ճամբան, այն համոզումով, որ դեռ ամէն բան փատ չէ Դանիոյ թագաւորութեան մէջ:

"ՅԱՌԱՋ"

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ՌՈՒՄԲԵՐ ԿԱՆԱՅԻ ՎՐԱՅ 54 ՄԵՌԵԱԼ, 37Ը՝ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

ԼԻԲԱՆԱՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ Գ. ՌԱՅՍԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ
ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ "ԿԸ ՑԱՒԻ", ԲԱՅՑ ՉԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵՐ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ ՑՈՅՑԵՐ ՄԱԿ-Ի ԴԷՄ

Ինչ որ պատահած է Շաբաթէն Կիրակի, Յուլիս 29էն 30 լուսնալիք գիշերը Կանայի վրայ այնքան ահաւոր էր իր բնոյթով եւ տարողութեամբ որ Իսրայէլի դէմ դատապարտումը ընդհանրական եղաւ, բացի Ապահովութեան Խորհուրդէն որ Յուլիս 30ին իր ցաւն ու վրդովումը յայտնեց միաձայնութեամբ, բայց ԱՄՆ–ու ճնշումին տակ, չդատապարտեց Իսրայէլը:

Կանայի բնակելի մէկ շէնքն է որ հիմնայատակ քանդուեցաւ եւ առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 54 մեռեալ կար, որոնց մէջ 37 երախաներ: Բոլորն ալ ապաստանած էին շէնքին նկուղը, համոզուած որ որեւէ վտանգ չկայ, բայց Իսրայէլ որ ամէն տեղ Հեզպոլլա կը փնտռէ եւ կը խորհի որ անոր մարտիկները կը գտնուին ամեն բնակիչներու մէջ ալ, չխայեց Կանան, ուր տասը տարի առաջ ալ, 1996ին (Ապրիլ 18) իսրայէլեան ռումբ մը 105 գիւղացիներ սպաննած էր ՄԱԿ-ի մէկ կայանին մէջ: Գոնտոլեցա Ռայս որ Երուսաղէմ կը գտնուէր, չկրցաւ Պէյրութ անցնիլ ինչպէս ծրագրած էր, Լիբանանի վարչապետը՝ Ֆ. Սինիորա յայտարարած ըլլալով որ իր այցելութիւնը կը մերժուի: Պէյրութի մէջ արդէն բուռն ցոյցեր տեղի կ'ունենային Կիրակի օր, ոչ միայն Իսրայէլի, այլեւ գլխաւորաբար ՄԱԿ-ի դէմ, որու շէնքը մասամբ կը քանդուէր: Այս ամբողջը արգելք չէր որ Ե. Օլմերթ կրկնէր որ դեռ 14–15 օր պիտի շարունակէ իր պատերազմը եւ մերժելէ ետք ՄԱԿ-ի պահանջած 72 ժամուան հրադադարը մարդասիրական կարգադրութիւններու համար, Յուլիս 31ին կ'ընդունէր 48 ժամուան հրադադար մը, զոր կը յայտարարէր Գ. Ռայս: Լիբանան 24 ժամուան սուգ հռչակած էր Յուլիս 31ին: Կանայի մէջ անձեր կան որոնք իրենց ամբողջ ընտանիքը կորսնցուցած են, հրաշքով ողջ մնացած անձ մը կը յայտնէր թէ կինը եւ հինգ զաւակները կորսնցուցած է, ինչ որ միայն օրինակ մըն է բազմաթիւ ուրիշներու կարգին:

***

Շատեր կը խորհին որ Կանայի այս ողբերգութիւնը անկիւնադարձ մըն է եւ բան մը պիտի փոխուի Միացեալ Նահանգներու քաղաքականութեան մէջ: Ֆրանսա կը շարունակէ իր պահանջները ներկայացնել անմիջական հրադադարի եւ քաղաքական յետագայ ծրագրի մը, բայց ցարդ լուր չկայ: Տուսթ – Բլազի կրկին Պէյրութ գնաց Յուլիս 31ին:

Յուլիս 29ին, Ֆինլանդիայի միջոցաւ, Իսրայէլ Ֆրանսայի կը դիմէր որպէսզի ապացինէ տայ Հեզպոլլան: Արտաքին նախարարութիւն է, Ցիփի Լիվնի որ հարցազրոյցի մը ճամբով այդ առաջարկը կ'ընէ:

Հրապարակի վրայ քաղաքական զանազան ծրագիրներ կան եւ կը թուի որ Միացեալ Նահանգները համաձայնած են բազմազգեան միջազգային ուժի մը ներկայութեան՝ Լիբանան–Իսրայէլ սահմանին վրայ: Ծրագիր մըն ալ ներկայացուցած է Սինիորա, եօթը կէտերէ բաղկացած, զոր Հեզպոլլան ընդունած է եւ որուն առաջին կէտը հրադադարի կը վերաբերի, կը հետեւին բանտարկեալներու փոխանակում, իսրայէլեան բանակին քաշուիլը, Շեպաայի ագարակներու վերադարձը եւլն., եւլն.:

***

Հեզպոլլան, Իսլամական Ճիհատը, Համասը խոստացած են հակազդել Իսրայէլի ոճրագործութիւններուն Կանայի վրայ:

***

Իսրայէլ, որ անակնկալի եկած է Հեզպոլլայի ստորերկրեայ պունքըրներու եւ ամրոցներու ծաւալէն, անխղճական դիմում ըրած է Միացեալ Նահանգներուն որ արագացնեն զինամթերքի եւ ռումբերու յանձնումը: Իսրայէլ կատարելագործուած զէնքեր կ'ուզէ, որոնց մէկ մասը լազերի միջոցաւ հեռաուղղուած "պունքըրներ ջախջախող"ներ են: Կը բացատրուի որ այդ զէնքը "յատկապէս պատրաստուած է պաշտպանուած եւ թաքուած հրամանատարութեան կեդրոններու դէմ գործելու համար":

***

Իսրայէլ մեծատասներորդ ժամուն կասկած ալ ունի Կանայի պայթումներուն մասին: Ըստ իրեն այդ պայթումները Իսրայէլի ոճրագործութիւններէն եօթը ժամ յետոյ պատահած են, ուրեմն քանդումները կրնան այդ ռումբերուն հետեւանքը ըլլալ:

***

Յուլիս 30ին, Պարսկական յեղափոխութեան պահակներու ղեկավարը՝ Սաֆավի կոչ ըրած է իր զօրքերուն, որ պատրաստ ըլլան հակազդելու Իսրայէլի եւ Միացեալ Նահանգներու. իսկ է առաջ, Իրանի Արտաքին նախարարը ՄԱԿ-էն դիմած է, որպէսզի դատուին Իսրայէլի ղեկավարները "մարդկութեան դէմ ոճիր"ի ամբաստանութեամբ:

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՅՑԸ

Հակառակ ֆրանսական լրասփիւռներու լռութեան, կամ սակաւախօսութեան, շուրջ հինգ հազար հոգինոց բազմութիւն մը հաւաքուած էր Յուլիս 30, Կիրակի, ժամը 18ին, Թրոքատերոյի Մարդկային իրաւունքներու հրապարակին վրայ, դատապարտելու համար Իսրայէլի Լիբանանի անմեղ քաղաքացիներուն դէմ անխնայ կիրարկած սպանդները: Անհամար լիբանանեան, նաեւ պաղեստինեան, ֆրանսական դրօշակներով զինուած ցուցարարները որոնց մէջ կային Հայեր ալ, հետեւելով ամպիոնէն կատարուած կոչերուն կը վանկարկէին «Ոճրագործ Իսրայէլ», «Վերջ տուէք երախաներու սպանդին», եւլն.: Բազմաթիւ նոյնիմաստ պաստառներ ալ ունէին անոնք որոնց վրայ նոյնպէս կը դատապարտուէր գլխաւորաբար ԱՄՆ–ու եւ առհասարակ Արեւմուտքին անտարբերութիւնը ի տես ամբողջ ժողո-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ ԵՐԿՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասին Մինսկի խումբին նախագահներուն Յունիսին կատարած յայտարարութիւնները հակազդեցութեան մղած են Հայաստանի Մարդկային իրաւունքներու եւ ժողովրդավարութեան հիմնարկ (ՄԻԺԻ) եւ Հայոց համազգային շարժումը (ՀՀՇ):

Առաջինը Յուլիս 25ի յայտարարութեամբ կը պարզէ իր դիրքորոշումը. կարգաւորման հոլովոյթը ամէն բանէ առաջ պէտք է հիմնուած ըլլայ Արդարութեան եւ Ճշմարտութեան հիմնական սկզբունքներուն վրայ, առաջնորդուելով ժողովրդավարութեան եւ Մարդու իրաւունքներու սկզբունքներով, թէ՛ իրաւական, թէ՛ քաղաքական իմաստով: Այդ հոլովոյթը պէտք է ըլլայ հանրային ու հրապարակային:

Հարցին վերաբերող որոշումը նախ եւ առաջ իրաւունքն է ԼՂՀ ժողովուրդին քաղաքացիներուն:

Պէտք է պահպանուին գրաւուած հողերը որպէս նոյն ժողովուրդին ապահովութեան երաշխիք ու Հայաստանի հետ ցամաքային կապ: Այս կէտը պէտք է տեղ գտնէ մօտ ատենէն հանրաքուէի դրուելիք ԼՂՀ Սահմանադրութեան մէջ:

Պէտք է առաջնային պահանջ ըլլայ ԼՂՀ միջազգային ճանաչումը, առաջին հերթին Հայաստանի կողմէ:

Յայտարարութեամբ կ'ըսուի տակաւին թէ ԼՂՀ-ն պէտք է բանակցութեան լիիրաւ կողմ դառնայ եւ բացառուի գիջումի որեւէ հեռանկար:

***

Հայոց համազգային շարժումը որ վերջերս սկսած է վերաշխուժացումի նշաններ ցոյց տալ, նոյնպէս յայտարարութիւն մը հրապարակած է Յուլիս 27ին, Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման առընչութեամբ իշխանութեան քաղաքականութեան մասին: Ըսուածը այն է որ Քոչարեան–Ալիեւ ութ տարուան բանակցութիւնները ժողովուրդները մոլորեցուցած են եւ Մինսկի խումբին վերոնշեալ փաստաթուղթին հապարակումը ցոյց տուած է որ 1997ին առաջարկուած փուլային տարբերակը այլընտրանք չունի: Յայտարարութիւնը աւարտած է այն թելադրանքով որ Հայաստան ու Ղարաբաղ ընդառաջեն երեք նախագահներուն առաջարկներուն, քանի որ Ղարաբաղի ժողովուրդին ապահովութեան եւ սեփական ապագան տնօրինելու միակ երաշխիքը հարցին արժանապատիւ ու ժամանակին լուծումը կրնայ ըլլալ:

ԹՈՐՔԻԱ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻ ՊԱՏԱՆԻ ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐԸ

Պոլիս տեղի ունեցած յունահռոմէական ոճի ըմբշամարտի Եւրոպայի պատանեկան առաջնութեան Գիւմրիէն Արամ Զուլֆալեան (63 քկ.), Արմաւիրի Ապագայ գիւղէն Գէորգ Սահակեան (54 քկ.) մրցաշարը աւարտած են արծաթէ մետալներով: Իսկ գիւմրեցի Արմէն Զօմարեան եւ Արմաւիրի Արտիմէտ գիւղէն Անդրանիկ Խաչատրեան գրաւած են հինգերորդ դիրքերը:

ՃԱՄԲՈՒ ՆՈԹԵՐ

Բ. ՄԱՍ

Երկուշաբթի Ապրիլ 3, 2006

Տէսինի գլխաւոր պողոտայէն կ'անցնինք (գոյութիւն ունեցող 2 պողոտաներէն մէկը...) ու դիւրաւ կը տեսնենք Հայերու ներկայութեան դրոշմը: Աշխարհահռչակ ֆութպոլի մարզիկ՝ Եուրի Ճորքայէֆի բնակարանը, Հայ Աւետ. Եկեղեցին, հայերէն անուններով ցուցանակները (վարսավիրի, հնակարկատի, նպարավաճառի եւ հաղուստեղէնի) խանութներու ճակատին, բազմաթիւ ինքնաշարժներու ետին փակցուած «ՀԱՅ» մակագրուած պիտակներ ու Հայու արտաքինով մարդիկ, ամէն տեղ: Տպաւորիչ է Տէսինի Ապրիլ 24, 1915ի փողոցը, ուր դէմ առ դէմ կը գտնուին Հայ Մշակոյթի Տունն ու հայ առաքելական եկեղեցին, նաեւ Ստեփանեանի հրապարակը, ուր կը գտնուի իջեւանած պանդոկս:

Կէսօրին կը ճաշենք Մէյզիէօ-ի մէկ փոքրիկ ճաշարանը, հիւրընկալներս յուսախաբ են, որովհետեւ լաւագոյն ճաշարանները փակ են Երկուշաբթի: Կ'ըսեն, որ Լիոն աշխարհի մայրաքաղաքն է իր ճաշերով եւ ճաշարաններով, ինչպէս **Bocuse**, **Point Le Blanc**, **Leon de Lyon** եւ ուրիշներ:

Կէսօրէ վերջ կը շրջինք Լիոնի մէջ: Ակնբախ է քաղաքին յատուկ ճարտարապետական ոճը՝ ամէն դարձուածքի:

Նախ կ'այցելենք հին քաղաքը, որ անխաթար պահուած է, հիմնուած՝ Հռովմէացիներու կողմէ ՔԱ 45 թուականին եւ կոչուած Լիւկտիւնիւմ: Կը մտնենք նշանաւոր տաճարը Սուրբ Յովհաննէսի: Ժամը 3:00ի շատ մօտ է, անմիջապէս կ'ուղղուինք դէպի աստղագիտական խոշոր ժամացոյցը, որու շուրջ բոլորուած են տեղեակ զբօսաշրջիկներու խումբեր, երբ ժամը կը հնչէ... տեսնելու բան է ինքնագործ հրեշտակներու եւ սուրբերու երեւումը՝ ամէն զարկի հետ. փոքրիկ հանդիսութիւն մը, որ մեզ կը փոխադրէ այլ ժամանակներ...: Այս արտասովոր գեղեցիկ ժամացոյցը շինուած է 16րդ դարուն եւ կը հնչէ օրական 3 անգամ: Տաճարին շինութիւնը սկսած է 12րդ դարուն եւ տեւած 300 տարի, շէնքը ունի հռովմէական ոճ, իսկ ճակատամասը գոթական է ու զարդարուած՝ 368 քարէ չքանշաններով, որոնք կը ներկայացնեն Հին եւ Նոր Կտակարանները: Գեղեցիկ են նաեւ երփնապակիները, ուր տիրական է կապոյտ գոյնը: Դիմակայ բլուրին վրայ կը պսպղայ Լիոնցիներու սրտին մէջ մասնաւոր տեղ գրաւող Ֆուրվիէրի սրբատեղին, Աստուածածնայ ոսկեայ արձանով: Հին կամ Վիէօ Լիոնը ունի բազմաթիւ վարդագոյն շէնքեր, որոնց ամէնէն նշանաւորը Վարդագոյն Աշտարակն է, վերածուած հռչակաւոր ճաշարանի: Գունագեղ այս հին քաղաքը կ'ապրի ամէնօրեայ արձակուրդի կեանք մը, ուր անպակաս են զբօսաշրջիկները եւ միշտ բանուկ՝ փոքրիկ ճաշարանները, իրենց համեղագոյն «Լիոնի Պատառներ»ով: Կը մտնենք հնամենի քանի մը դունէ ներս ու մեր դիմաց կը բացուին ֆրանսական ոճով շրջաբակեր, որոնց ետին կ'երեւին դէպի Ֆուրվիէրի բլուրը բարձրացող հարիւրաւոր աստիճաններ, ուրկէ ամէն օր մարդիկ կ'երթեւեկեն դէպի նոր քաղաք:

Կտրելով Սոնը, Լիոնի երկրորդ մեծ գետը Ռոնէն վերջ, կը հասնինք Թէրօ հրապարակ, ուր իշխանաբար բազմած է քաղաքապետարանի հոյակապ շէնքը: Մօտը կանգնած է Պարթօլտիի «Կարոնի Ոգին» փառահեղ արձանը, իր աղբիւրներով: Դիմացը կը գտնուի Գեղարուեստից Թանգարանը, իսկ ետին՝ Լիոնի օփերան: Ճարտարապետական գլուխ գործոցներ բոլորը, ինչպէս նաեւ Վաճառականութեան Պետական Գրասենեակը եւ Պոնավանթիւր եկեղեցին, ուր կը մտնենք րոպէ մը հանգչելու համար: Լիոնի մէջ քիչ մը ամէն տեղ են փոքր ու մեծ արձաններ եւ պատերուն մեծութեամբ «աչքի խաբկանք» նկարներ, որոնք դիւրաւ կարելի է շփոթել իրականութեան հետ...:

Սուրճի պահն է: Կը մտնենք **La Potiniere** թէյատունը, որ աւելի 10 տարի առաջ հիւրընկալած է ճարտարարուեստականացած մեծագոյն 8 երկիրներու նախագահները: Պզտիկ, պարզ սրճարան մը, պարզ ցուցափեղկով, ուր ճաշակով շարուած են 5-6 տեսակ տնական կարկանդակներ, տասնեակ մը 2 հոգինոց սեղաններ, մէկ սպասեակ, տարեց տիրուհին եւ քանի մը յաճախորդ: Ֆրանսական կեանքի գաղտնիքներէն մէկն ալ ասիկա...: Կը խմենք գաւաթ մը թաք շոքոլա (Ֆրանսայի համեղագոյնը), հետը կ'ուտենք նուրբ, փոքր կաթօ մը... բաւական տարբեր ամերիկեաններէն:

Ժիլիպերներուն տունը ընթրիքի սեղանին շուրջ, հաճելի երեկոյ մը կ'անցընենք խօսելով ասկէ-անկէ, գիրքերու եւ գրողներու մասին: Ուշ գիշերին կը վերադառնանք պանդոկ, ուր կը սպասէ անակնկալ մը: Մուտքի դուռը փակ է եւ պահակ կամ այլ պաշտօնեայ չկայ ներսը: Ինքնաշարժով զիս հասցնողները շատոնց հեռացած են: Կը շուարիմ: Կը բախեմ դուռը, բայց ի զուր: Կը փորձեմ փողոցէն առէպ երթեւեկող ինքնաշարժներէն մէկը կեցնել: Ո՛չ ոք տեղի կու տայ ձեռքի նշաններուս: Մէկուկէս ժամ վերջ, միջինարեւելեան դիմագիծերով թուխ երիտասարդ մը կը կանգնեցնէ ինքնաշարժը եւ գիտցած ֆրանսերէնովս, ապա անգլերէնով կը բացատրեմ կացութիւնը: Քիւրտը զիս կը տանի մօտակայ Վիլէօրպան քաղաքի ոստիկանատունը, ուրկէ պանդոկ հեռաձայնելու բազում փորձեր ապարդիւն կը մնան ու ճարահատ կը վերադառնանք Տէսին: Ոստիկանապետին խորհուրդով կը տեղաւորուինք պանդոկին դրան քով եւ կը սպասենք մուտքի գաղտնի թիւը գիտցող առաջին յաճախորդին, որ կը հասնի ժամը 2:00ին...:

Երեքշաբթի Ապրիլ 4, 2006

Առաւօտուն կ'այցելեմ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը. նախ կը ստուգեմ իմակներս, յետոյ հետաքրքիր աչք մը կը նետեմ գրադարանին: Հազարաւոր գիրքեր, որոնց մէջ քիչ չեն հազուագիւտներն ու արժէքաւորները, թուագրուած եւ շարուած դարաններու վրայ, մաս մըն ալ պահ դրուած տուփերու մէջ, որովհետեւ պատասխանատուները կը յուսան ունենալ արդիական գրադարան մը. (արդէն գնուած է նոր հողամասը նոյն թաղի ծայրին, Ցեղասպանութեան արձանին դրացնութեամբ, ուր կը ծրագրուի կառուցել մշակոյթի տան նոր շէնքը):

Քիչ վերջ կը մեկնինք Շաս-Սիւր-Ռոն. Ֆրանսայի հաճընցիներուն գիւղը: Առիթը կը ներկայանայ գնելու սիրած բաներս... ֆրանսական պանիրներ, շոքոլաներ եւ գինի: Կ'այցելենք հայկական յուշարձանը, կը տեսնենք առաջին Հայերով բնակուած թաղը եւ արդէն կէսօր է: Կը ճաշենք գիւղական ճաշարան մը, այգիներով ծածկուած բազմաթիւ բլուրներէն մէկուն վրայ: Դէպի Վիէն տանող ճանապարհին, գինիի շրջանին մէջ ենք: Սեղան կը բերուի թարմ, անապակ նիւթերով պատրաստուած պարզ եւ համով ճաշ մը, սպասարկուած՝ սափոր մը տեղական գինիով:

Կէսօրէ վերջ Վիէնի շրջանը կ'ընենք: Ռոն գետի մօտիկութեամբ, հին հռովմէական փոքրիկ քաղաք է ան, հարուստ պատմական կոթողներով, ինչպէս քրիստոնէական եւ հեթանոսական տաճարներ, ամփիթատրոն, հեռաւոր բլուրի մը գագաթին նստած Բիբէի ուխտավայրը, նաեւ հայ մշակոյթի տուն մը եւ հոծ հայութիւն:

Իրիկունը, 2005ի Սեպտեմբերին Կիլիկիա գացած խումբը կը հաւաքուի տեղւոյն հռչակաւոր **Le Bec Fin** (որ թարգմանի նուրբ կտուց կամ լեզու) ճաշարանը: Կերուխում ֆրանսական ձեւով եւ ընկերային պահ: Տէսին կը վերադառնանք ուշ գիշերին:

Չորեքշաբթի Ապրիլ 5, 2006

Այսօր օդը մելամաղձոտ է. թեթեւ անձրեւ մը կը մաղէ ժամերէ ի վեր: Վերջին օրս է Ֆրանսայի մէջ: Ցայտագրի վրայ են այցելութիւններ Լիոնի առաջնորդարանը եւ տիկ. Լուսին Թիւլպեանին:

Ռոն Ալփի շրջանի Կաթողիկոսական պատուիրակի փոխանորդ՝ Նորվան Եպսկ. Զաքարեան սիրալիր կ'ընդունի մեզ ու կը ծանօթացնէ կեդրոնական եւ հարաւային Ֆրանսայի եկեղեցիներու եւ դպրոցներու վիճակը:

Միջին Ֆրանսան ունի 80.000 հայութիւն, եւ 8 համայնք ու նոյն թիւով եկեղեցի, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ունի հոգեւոր հովիւ: Կեդրոնը Լիոն է եւ Լիոնի Սբ. Յակոբ եկեղեցին, որ կը գտնուի **Rue d'Arménie**-ի վրայ, մայր եկեղեցին է: Հարաւային Ֆրանսան ունի 120-130.000 հայութիւն եւ 11 եկեղեցի:

Ֆրանսայի տարածքին կան բազմաթիւ միօրեայ դպրոցներ եւ 6 ամէնօրեաներ:

ա. Համազգայինի Մարսէյլի ճեմարանը օժտուած է մանկապարտէզով, նախակրթարանով և երկրորդական բաժինով. ունի նորակառոյց հոյակապ շէնք մը եւ պաքալորէայի պետական քննութեանց յաջողութեան մեծ տոկոս:

բ. Փարիզի Դպրոցասէրը (հիմնուած Պոլիս) ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ միջնակարգի քանի մը դասարան:

1988ին փակուած է Մխիթարեաններու Սամուէլ Մուրատ վարժարանը Սեւրի մէջ:

գ. Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ վարժարանը հիմնուած 1978ին միայն մանկապարտէզով, հիմա ունի նաեւ նախակրթարան:

դ. Իսի Լէ Մուլինոյի Նորաբաց Թարգմանչաց դպրոցը նոյնպէս ունի մանկապարտէզ եւ նախակրթարան:

ե. Նիսի Պարսամեան վարժարանը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ միջնակարգի քանի մը դասարան:

զ. Լիոնի Մարգարեան - Փափազեան վարժարանը, սկսած 1988ին 9 աշակերտով, հիմա ունի 200 աշակերտ եւ օժտուած է մանկապարտէզի ու նախակրթարանի բաժիններով:

Մեր հարցումին, թէ Ցեղասպանութեան քանի յուշարձան կայ Ֆրանսայի մէջ, Նորվան Եպսկ. կը պատասխանէ. «Ամէն հայաշատ քաղաքներուն մէջ. օրինակ Փարիզ, Լիոն, Մարսէյլ, Վալանս, Կըրընոպլ, Տէսին, Ալֆորվիլ, Վիէն, Ռոման, Փոն տը Շերուի, Սէն Շամոն, Սէնթ Էթիէն Շաս եւայլն»: Եւ կը մաղթէ, որ օր մը առանձին սերտողութիւն մը ըլլայ այդ մասին:

Հրաժեշտ կ'առնենք Լիոնէն, կէսօրէ վերջ այցելելու համար Շարվիէօ ապրող 93ամեայ տիկ. Լուսին Թիւլպեանին, որ ապրած է որբանոցէ որբանոց ու երկրէ երկիր, Մարաշէն Ճարաշ (Յորդանան) եւ մինչեւ Ֆրանսա, որ քիչ մը կ'ամչնայ իր գիտցած աղօթքներուն, Թրքերէն ըլլալէն մահէն եւ Աստուծոյ կը վերագրէ ատոյդ ազատիլը՝ սովի եւ Թրքական վայրագութեան դաժան օրերուն:

Վաղը առաւօտ կանուխ պէտք է արթննալ, կը թռիմ դէպի տուն, Լոս Անճըլը: Աւարտած են Ֆրանսա կեցութեանս 8 լեցուն, յագեցուցիչ եւ յիշատակելի օրերը:

Ցտեսութիւ՛ն Ֆրանսա:

(Շար. 4 եւ վերջ)

Գրի առաւ՝

ՍԻՐՎԱՐԴ ՍԱՐԳՈՒՆՃԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՈՉ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ՎԱԳԸՖՆԵՐԸ ՄՕՏԷՆ ԴԻՏԵԼՈՎ

ԱՐՄԷՆ ԱՐՈՅԵԱՆ

Պաքըրը Օրան թուրք մտաւորական մըն է որ շատ յաճախ մասնակից կ'ըլլայ փոքրամասնութիւններու, անոնց իրաւունքները, Ցեղասպանութեան խնդիրը նիւթ առնող ձեռնարկներու, հրատարակութիւններու, եւլն.: Ինք է նաեւ որ առաջարկած է «Թուրք»ին տեղ գործածել «Թուրքիացի» որակումը ու առով թիրախ եղած բաւական թունաւոր նետերու, ամբաստանութիւններու, դատերու: Ան նաեւ մնայուն յօդուածագիրներէն է «Ակօս» շաբաթաթերթին ուր ընդհանրապէս նիւթ կ'ընէ փոքրամասնութիւնները, մասնաւորաբար Հայերը շահագրգռող հարցեր:

Շաբաթաթերթին Յուլիս 7ի թիւին մէջ ալ անդրադարձած է ոչ մահմետական վագըֆներու կացութեան, զայն բարելաւելու նպատակով ներկայացուած նորութիւններուն:

Անցնելէ առաջ բուն նիւթին, գոհունակութեամբ կը նշէ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններէն Յոյներուն եւ Ջերքէզներուն Յունիս 30ին ու Յուլիս 1ին Պոլիս ու Անգարա կազմակերպած համագումարները: Կ'ըսէ թէ Ալեւիները, յետոյ Հայերը, Յոյները, Ջերքէզները, Ցիկաններ, եւլն., երբ իրենց բուն ինքնութիւնները բացէ ի բաց կը յայտարարեն, թէ՛ պարտադիր քաղաքացիութիւնը կամաւոր բնոյթ կը ստանայ թէ՛ ինչ որ աւելի կարեւոր է, երկրին թուրք եւ քիւրտ ազգայնականութիւնները կը մեղմանան. ատով կը զօրանայ «Թուրքիացի»ի ինքնութիւնը եւ կը տկարանայ այդ երկու ազգայնականութեան առանձին մնալով իրարու հետ բախում ունենալու մտահոգիչ հաւանականութիւնը:

Յետոյ անցնելով վագըֆներու փշոտ հարցին, կ'ըսէ թէ ներկայիս Ազգ. Ժողովին յղուած է Վագըֆներու օրինագիծ մը, որով փտախտի վերածուած այդ հարցը առժամեայ յօդուածներով լուծելու ջանք կը կատարուի:

Հարցը ծագումի երեք կէտ ունի. ա) այդ վագըֆներու պատկանող կալուածները ապօրինաբար գրաւուած են պետական գանձին եւ վագըֆներու ընդհ. տնօրէնութեան կողմէ, բ) նոյն կալուածները վաճառուած են երրորդ անձերու, գ) կան վագըֆներու պատկանող կալուածներ որոնք չեն երեւիր կալուածատիրութեան տոմարներուն մէջ:

Առաջին կէտով նշուած կալուածները ետ տալու մասին օրէնքը կը կրէ 2002 Օգոստոս 3 թուականը: Տեղ գտած է այդ թուականին հրապարակուած Եւրոպայի պատշաճելու ծրագրին մէջ: Սակայն, ինչպէս կը գրէ Պ. Օրան, գործի մը կատարուելուն համար Թուրքիոյ մէջ չի բաւեր օրէնք հրապարակել: Որովհետեւ պաշտօնեան զայն չի կիրարկեր. կանոնագրութեան ու շրջաբերականի կը սպասէ: Նոյնիսկ եթէ վերէն նշան մը եղած է իրեն, կամ իր մտայնութեան անյարիր կը նկատէ, ատոնց ալ կարեւորութիւն չի տար ու կը շարունակէ գիտցածին պէս գործել:

Օրէնքին կիրարկութեան համար կանոնագրութիւն մը եւ շրջաբերական մը հրապարակուած է. բայց որովհետեւ ազգայնական տարրերը որոշած են որ այդ հարցը կարգադրուելու պարագային Թուրքիան կը կործանի, օրէնքը, կանոնագրութիւնը եւ շրջաբերականը ոտնակոխումի նիւթ եղան, ինչպէս այլ յօդուածներ:

Նոր օրինագիծը կը նախատեսէ հետեւեալ կէտերը.

Պետական գանձին փոխանցուածները պիտի վերադարձուին վագըֆին. թէ ինչ ճամբով, այդ մասին ոչինչ կ'ըսուի:

Վագըֆներու ընդհանուր տնօրէնութեան կողմէ գրաւուած ապրանքները իրենց պատկանած վագըֆին ետ կը տր-

«ԵՒՐՈԶԱՓ»Ը ՈՐՔԱՆ ՕԳՏԱԿԱՐ Է

Կ'ըսուի թէ 1930ին երբ Ժան Սթուէցըլ հանրային կարծիքին տեղեկանալու հարցախոյզերու աւանդութիւնը հաստատեց Ֆրանսայի մէջ, ամէնուն քմծիծաղ պատճառեց: Շատ տարածում էր համոզումը թէ ֆրանսացիները երբեք անծանօթի մը պիտի չյայտնեն իրենց կարծիքը կամ համոզումները: Բայց ժամանակը հակառակը ցոյց տուաւ: Հարցախոյզերը նկատելի կշիռ տիրացան վիճակագրութեան մարզին մէջ:

"Եւրոշավ"ը Եւրոպական յանձնախումբին հարցախոյզերու գործիքն է. ցոյց կու տայ թէ ի՛նչպէս հարցախոյզերը կրնան գաղափարի մը պատկերը տալ, ինչ որ անկարելի կը համարուէր: 1974էն ի վեր "Եւրոշավ"ը տարեկան երկու տեղեկագիր կը հրապարակէ. անոնց մէջ կը յայտնուի "բնակչութիւն" մը եւ "մեծամասնութիւն" մը. այս վերջինը յաճախ անտեսանելի է, քանի որ եւրոպական ինկական ինքնութիւն մը գոյութիւն չունի եւ բնութիւններու առեն ընտրողները եւրոպական հարցերու մասին իրենց կարծիքը չեն յայտներ:

Հետաքրքրական է անդրադառնալ թէ "Եւրոշավ"ը ստեղծուած է այն նոյն տարին երբ եւրոպական հասարակապետութեան անդամ երկիրները եւրոպական ինքնութեան մասին Յայտարարութիւն մը կը ստորագրէին – 1973, Գոփընհակըն–: "Եւրոշավ"ի հարցախոյզերը առաջին տարիներուն կ'ուզէին գիտնալ թէ եւրոպացիները բաւարարուա՞ծ են իրենց կեանքով, գո՞հ են իրենց աշխատանքէն, նիւթական կացութենէն, ի՞նչպէս կը պատկերացնեն ապագան, երջանի՞կ են, եւլն.:

1980ական տարիներու վերջերէն որոշուեցաւ "Եւրոշավ"ը գործածել վճիռ պահանջող հոլովոյթներու պարագային. արդէն նոյն շրջանին հարցումները սկսան շօշափել քաղաքական անմիջական հարցեր: Յանձնախումբին նախագահը Ժ. Տըլորն էր որ ձեռնարկեց հասարակաց շուկայի մը եւ եւրոպական ընկերային քաղաքականութեան մը ստեղծումին: Ու "Եւրոշավ"ը վճռորոշ պարագաներու մէջ եւրոպացի ժողովուրդին ձայնը դարձաւ:

1992էն եւ Մաասթրիխթի համաձայնագրին դանիական "ոչ"էն ի վեր "Եւրոշավ"ը ամէն բանէ առաջ կը ջանայ Միութեան մասին անոր քաղաքացիներուն կարծիքը գիտնալ:

Բնական է որ հարցախոյզերը իրենց ժամանակին հայելին ըլլան. բայց նաեւ այդ ժամանակին վրայ ազդեցութիւն ալ կը գործեն: Սակայն նորագոյն տուեալներով, Եւրոպացին կը յայտնուի որպէս ազգայնական տիպար մը, որուն Միութեան մասին գաղափարը մէկ խօսքով' ժխտական է: Մարդ կը տարուի հարց տալու թէ ուր մնաց ազգային մասնայատկութիւններէն անդին հասարակաց կէտեր ունենալու նպատակը: "Եւրոշավ"ի "Հանրային կարծիքը" հետզհետէ աւելի պարապին մէջ արձագանգելու տպաւորութիւնը կը գործէ:

Միւս կողմէն, միայն հարցարաններու ենթարկուած փոփոխութիւններուն վրայ կեդրոնանալը հետաքրքրական արդիւնքներ կու տայ. անով հետզհետէ աւելի մասնաւոր նիւթերու մասին հարցումներ կ'ուղղուին. ինչպէս' հողագործական, ուժանիւթի, կամ լեզուական քաղաքականութեան մարզերուն մասին:

Անդրադառնալ թէ Եւրոպական յանձնախումբը հարցախոյզերու հիմնարկի մը պիւտճէ յատկացուցած է, ցոյց կու տայ որ քաղաքացիներու ակնկալութիւններուն ծանօթանալու նոր ձեւ մշակուած է: Պարզ է որ քաղաքական ղեկավարները չհաշուառուած են հանրային կարծիքով ու հարցախոյզերը այդ առումով կարեւոր են: Ըստ քաղաքացիներուն ակնկալութիւններուն իրենց ծրագիրներուն փոփոխութիւնը կը փաստէ թէ նկատի կ'առնուին այդ ակնկալութիւնները: Բայց համոզիչ պատասխանի պէտք ունի հարցումը, թէ հարցախոյզերը կը յաջողի՞ն ընդհանուր ընդգրկում մը ունենալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍԹՐԷՍԸ՝ ԱՐԴԻ ԿԵԱՆՔԻ ԱԽՏԵՐԷՆ

Սթրէսը մնայուն նիւթ դարձած է արդի կեանքին մէջ: Մեզմէ իւրաքանչիւրը տարբեր պատճառներով ինքզինք stress-ի տակ կը զգայ. աշխատանքին մէջ պայմանաժամեր, ուշացում, երթեւեկի խճողում եւ այլն: Այս պատճառով ալ դժուար է stress-ի ուսումնասիրութիւնը: Սակայն բրիտանական Պրիսթըլ համալսարանին մասնագէտները միջոց մը գտած են:

Անձի մը արեան ճնշումը եւ սրտի զարկերը կ'արձանագրուին 4 երկվայրկեան 35 առ հարիւր բնածխական կազ պարունակող օդ շնչելէ առաջ եւ ետքը: Բնական օդը միայն 0·03 առ հարիւր բնածխական կազ կը պարունակէ: Ասիկա սուր եւ ինքնաբերաբար ծայր տուող stress-ի հակազդեցութեան դուռ կը բանայ. արեան գերճնշում եւ սրտի զարկերու արագացում:

Այդ առաջին բարձրացումը բնական է, սակայն անոնք, որոնք քրոնիք կերպով stress-ի զգացումը կ'ունենան, բնական վիճակի վերադառնալը շատ աւելի դանդաղ է:

Ըստ փրոֆ. Սայմըն Ուէսլիի, stress-ի հանդէպ ուժգին հակազդեցութիւնը առիթ կու տայ «անմիջական հարցի մը արագօրէն հակազդելու»: Ճամբան, երբ արջ մը մէկու մը վրայ կը յարձակի, stress-ի հորմոններու տարափ մը կ'արտադրուի, նախ adrenaline, ապա cortisol, անձը պատրաստելու համար պայքարի, փախուստի կամ վախի:

Հետեւաբար արեան ճնշումը կը բարձրանայ, յաւելեալ glucose (մարմնին վառելանիւթը) տրամադրելի կը դառնայ եւ բնական պաշտպանութեան գրութիւնը թափ կը ստանայ: Սակայն, երբ cortisol-ի համեմատութիւնները միշտ բարձր կը մնան, մարմնին անհրաժեշտ աշխատանքը չի տանիր, անիկա լաւ ձեւով չի պաշտպանուիր, անձը աւելի դիւրին կը յոգնի, աւելի ընկճուած կը դառնայ: Այս բոլորը սրտի հիւանդութեան եւ շաքարախտի վտանգները կ'աւելցնեն: Սակայն ինչո՞ւ կարգ մը անձեր աւելի կ'ազդուին stress-էն, քան ուրիշներ:

Ըստ փրոֆ. Սթէֆըրտ Լայթմէնի, կան երեք պատճառներ՝ «մեր ծիները, կեանքի առաջին տարիներուն մեր փորձառութիւնները եւ ինչ որ մեզի պատահած է վերջերս»: Այս վերջինը հասկնալի է. գործը կորսնցնել, մահ դիմագրաւել եւ այլն:

Գիտականօրէն կարեւոր են stress-ի մեր «թերմոսթաները», որոնք մեր հակազդեցութիւնը «կը վարեն» եւ աւելի եւս կարեւոր ձեւով «կը մարեն»: Անհրաժեշտ է այդ գործընթացին մանրամասնութիւնները լաւ հասկնալ՝ դարմանումներ գտնելու համար մարդոց, որոնք chronic stress-է կը տառապին, կ'ըսեն մասնագէտներ:

ւին, «առանց դատական վճռի», բայց նաեւ «Վագըֆներու ընդհանուր տնօրէնութեան պահանջով»: Բայց հարցը հոն է որ Թուրքիոյ մէջ կալուածային գործառնութիւններու որեւէ բաժնի տնօրէն առանց դատարանի վճռի չի կրնար կալուած մը մէկէն ուրիշի մը փոխանցել: Արդէն երբ ղեկավարութիւնը Վագըֆներու ընդհանուր տնօրէնութեան կը պատկանի, կալուածները վագըֆներու անունին արձանագրել, կամ ոչ, ի՞նչ նշանակութիւն կ'ունենայ:

Մինչեւ 1913, երբ վագըֆները բարոյական անձնաւորութեան բնոյթ ստացած էն, «Յիսուս»ի, «Մարիամ»ի, «Գաբրիէլ»ի անունով արձանագրուած, կամ պետական գանձին եւ Վագըֆներու ընդհանուր տնօրէնութեան պատկանող համարուած, կամ տակաւին կտակարարին, նուիրատուին վրայ երեւցող կալուածները «եթէ 18 ամսուան ընթացքին դիմում կատարուի» վագըֆին պիտի անցուին: Պ. Օրան կ'ըսէ թէ առիկա ոչ մէկ պաշտօնատար կրնայ ընել: Եւ այն տպաւորութիւնը կը տրուի թէ օրէնքի հեղինակները այս բաները չեն գիտեր:

Օրէնքը ոչինչ կ'ըսէ ծախուած կալուածներուն վերադարձին մասին. Ասիկա միակ բաց դուռ կը ձգէ Սթրազպուրկի ատեանը: Եթէ անկէ վճիռ արձակուի, պետութիւնը կամայ-ակամայ պիտի վճարէ:

Այս կալուածները ետ տալու գործողութիւնները 2002էն ի վեր կը շարունակուին, սակայն տրուած վերջին համեմատութիւնը 27,6% է: Պատճառը այն է, կ'ըսէ Պ. Օրան որ Վագըֆներու ընդհանուր տնօրէնութիւնը ոգի ի բռին կը շարունակէ հայրենիքը պաշտպանել:

Եզրակացութիւնը կ'ամփոփուի երկու կէտով.

ա) Ոչ մահմետական վագըֆներու կալուածներուն գրաւումը վերջին օղակն է 1915ին սկսած ոչ մահմետականներէն դէպի մահմետականները դրամագլուխի փոխանցումի արարքին: Սակայն այլեւս համաշխարհայնացումի եւ Սթրազպուրկի ատեանի դարն է: Այս անարդարութեան ճամբուն վրայ որքան շարունակուի յամառութիւնը, Թուրքիա այնքան վնասով կ'ելլէ:

բ) Եզածը Եւրոպական Միութեան առջեւ արգելքներու վերջ տալու ծրագիր է. պէտք է սպասել որ օրէնքի վերածուի. նախ կանոնագրութիւն, ապա շրջաբերական կը հրապարակուի: Պէտք է սպասել տեսնելու համար թէ Թուրքիան ի՛նչ վիճակի պիտի մատնուի:

Սակայն պէտք չէ յուսահատիլ. Ցոյներուն, Զերքէզներուն համագումարները ասկէ երկու տարի առաջ կարելի չէր ըլլար: Նոյնիսկ հիմա գոնէ Զերքէզներուն ժողովին համար «վա՛յ, անո՞նք ալ» ըսողներ կան:

«Այո՛, անշուշտ անոնք ալ. երբ արդարութիւնը ծաղրանկարի կը վերածես ու ամէնքը "Թուրք" կը չինես, ի՞նչ կը սպասես» կ'աւարտէ իր տողերը Պ. Օրան:

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Այսուհանդերձ կը խոստովանիմ թէ այս բացբերանը սքանչելի եղանակ մը ունէր մաքուր գիր գրել մեզ սորվեցնելու: Շատ գեղեցիկ գիր մը կը գրէր. ոչ ոք կրնար հաւասարիլ անոր:

Իմ գիրս առաջները չա՛տ գէշ ու տգեղ, եթէ քիչ մը մաքրութիւն ունեցաւ յետոյ, ատի ես բոլորովին կը պարտիմ Միհրան Տէօքմէճեանին:

***

Մեր ուսման հորիզոնը սկսաւ պայծառանալ, գլխաւորապէս Սրապիոն Թղլեանի ուսուցչութեամբ. սա Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանէն շրջանաւարտ, աշակերտ Հ. Ղեւոնդ Վ. Ալիշանի եւ դասակից Թովմաս Թերզեանի, Խմմանուէլ Եսայեանի, Սրապիոն Թղլեան որ եւ Սրենց երբեմն կը ստորագրէր, հիանալիօրէն յանկուցիչ ոճ մը ունէր դասաւանդութեան: Շատ սիրել սկսած էի զինքը. կրնամ ըսել, որ Հայ Գրականութեան ճաշակը իրմէ վայելած եմ առաւելապէս:

Թարգմանութիւններ ընել կուտար մեզի հայերէնէ ֆրանսերէնի, եւ փոխադարձաբար. սովորաբար՝ Թովմաս Թերզեանի "Սանդուխտ" ողբերգութիւնը որուն չա՛տ հաւնած էր, թարգմանել կուտար: Ինքն ալ ֆրանսական երեւելի հեղինակներու գործերէն կը կարդար գեղեցիկ կտորներ ու մեզի ալ գոց ընել կուտար. կը յիշեմ՝ «Le meunier sans souci», «Mieux que ça» կամ «Devinez» ոտանաւորները եւ Ռասինի մէկ քանի տողերը, զորս մոռցած եմ մեծ մասամբ:

Օր մը սակայն, երբ Թղլեան ինքը դասին մէջ տաղ մը կը կարդար բարձրաձայն ու գեղեցիկ առոգանութեամբ եւ շարժուձեւերով, եւ ես՝ ձեռքս ծնօտիս դրած յակճիռ՝ ժպտուն դէմքով կ'ունկնդրէի իր արտասանութիւնը, յա՛նկարծ ընթերցումը ընդմիջելով՝ «Պարոն» ըսաւ «Ծաղրական ժպիտ մը կը նշմարեմ դէմքիդ վրայ, շուտ դուրս ե՛լ, հեռացի՛ր դասարանէս» դոչեց բարկութեամբ, ելայ գիրքերս ժողվեցի, թողուցի դասարանը եւ գացի եղածը պատմել՝ կառավարիչ Ալլանեան Կալուստին, որ «Գնա՛, տեղդ նստէ՛ հանդարտ» ըսաւ:

Նստայ գրասեղանիս առաջ. քիչ յետոյ ընկերներս եկան դասերնին աւարտած, եւ տեսայ որ իրենք ալ չէին, զարմացեր էին Թղլեանին այդ ընթացքին որ «արդարեւ անտեղի էր, իրաւունք չունէր քեզ դասարանէն դուրս հանելու» ըսին: Թղլեանի այդ կարդացածը այսօրուան պէս միտքս է, Ռասինի Ֆէտրը ողբերգութեան մէջէն Իպպոլիտի մահուան նկարագրութիւնն էր:

***

Մեծ ցաւ զգացի Թղլեանին ինծի դէմ ունեցած այս շատ անախորժ վարմունքէն, որ կատարելապէս արդիւնք էր իր ամենաթիւր դատողութեան. ինչո՞ւ ծաղրէի զինքը, ինչո՞ւ համար հիացումս այդ ատտիճան ծուռ մեկնեց ու զիս դուրս վռնտեց դասէն. շատ էի համակրած իրեն, ա՛յնչափ որ փողոցը անոր պէս քալելու փորձեր կ'ընէի, անոր շարժումները կ'ուզէի ունենալ, մի բան՝ անոր նմանիլ, սիրով կը հետեւէի իր դասերուն, որոնք խնկապէս գրաւիչ, հմայիչ էին:

Միտքս դրի յաջորդ դասին երթալ ձեռքը համբուրել, ներողութիւնը խնդրել, հակառակ որ ծաղրական ո՛չ մէկ ժպիտ չէի ունեցած, եւ անկեղծ հիացումով կ'ունկնդրէի իր ճարտասան ընթերցուածքին. բայց իմ չար բախտէս հակառակը համարուած էր իրմէն. է՛հ, մարդս միշտ սխալական է, եւ «ո՞վ է մարդ՝ որ կեցցէ եւ ո՛չ մեղիցէ» ըսող Գիրքը չէ՞...: Դասին օրը չեկաւ Թղլեան, միւս դասին եւ յաջորդին ալ երեւան չելաւ, եւ երկու շաբաթի չափ մնացինք առանց դասի:

***

Եւ ահա օր մը յա՛նկարծ անակնկալ կերպով սրահէն ներս մտաւ Թղլեան (կամ Սրենց), եւ ուղղակի կառավարիչին քովը գնաց կանգնեցաւ, ու դառնալով մեր կարգին որ բարձրագոյնն էր, ըսաւ, «Սիրելի աշակերտներ, կը ցաւիմ յայտնելու, որ ձեզմէ ի սպառ բաժնուելու ստիպուած եմ. այսօր եկայ իմ հրաժեշտի ողջոյնս տալու դպրոցիս, որ լաւագոյն յիշատակ մը պիտի ունենայ սրտիս մէջ: Հրաժեշտի ողջոյնս կուտամ անոր համար, զի մօտերս պիտի թողում Կ.Պոլիսը, պիտի մեկնիմ երթամ Պալեան Յակոբ պէյին հետ Փարիզ, ուր պիտի մնամ այլ եւս, մնաք բարով»:

Այս "Մնաք բարեաւ"ի խօսքերէն յետոյ կառավարիչին ձեռքը սեղմեց, ու տեսանք որ կը յառաջանար դէպի մեր կարգը. ամէնքս մէկ ոտքի ելած էինք, մինչ Թղլեան ձեռքը ինծի երկարելով, «Յուսամ թէ վշտացած չես ինծի դէմ» ըսաւ, «Աշակերտներ իրենց դասատուին դէմ պէտք չէ որ վիշտ ունենան» յարեց, ու ես այդ պահուն խորապէս յուզուած իր այս խօսքերէն, ձեռքը քաշեցի, երեք անգամ համբուրեցի, որուն համար «Շնորհակալ եմ» ըսաւ ժպտալից դէմքով ու մեկնեցաւ: Բայց լսեցինք յետոյ, թէ իր երթը ձախողեր էր. չգիտեմ ինչո՞ւ Պալեան մինակ գացեր էր Փարիզ:

(Շար. 48)

Պ. Արման Զահրէճեան, զաւակներն ու թոռները

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԳՈՀԱՐԻԿ ԶԱՀՐԷՃԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 27ին, 72 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Օգոստոս 2, ժամը 15ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

15 rue Jean-Goujon 75008 Paris

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Փոխան ծաղիկի, նուէրներ ընել հայկական հաստատութեանց:

142 rue Bernard Gante
93250 Villemomble

Monsieur Armand Zahredjian, ses enfants et petits enfants,

Ainsi que toute la famille ont la douleur de vous faire part du décès de leur épouse, mère, grand-mère et parente

KOHARIG ZAHREDJIAN

(née TANIELIAN)

survenu le 27 juillet 2006, dans sa 72e année.

Les obsèques seront célebrées le mercredi 2 août à 15 heures en la cathédrale arménienne Saint Jean - Baptiste; 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

En guise de fleurs, prière de faire des dons aux organisations arméniennes.

(Շար. Ա. էջէն)

վուրդի մը մատնուած ճգնաժամուն եւ երկրի մը կործանումին:

Ֆրանսերէն, արաբերէն ճառեր, կոչեր եւ միաժամանակ երգուեցաւ լիբանանեան ազգային փառերգը որուն եղանակը գործն է Բ. Կանաչեանի:

Կազմակերպիչները կոչ ուղղեցին ամէն օր ժամը 18·30ին հաւաքուելու նոյն վայրը, միաժամանակ դատապարտելու համար Լիբանանի մէջ կատարուածը:

***

ՀՅԴ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հ.Յ.Դ. Լիբանանի Կեդրոնական Կոմիտէն Յուլիս 30ին յայտարարութիւն մը յղած է երկրին լրատուիչներուն. հոն կը դատապարտուին Իսրայէլի սանձարձակ յարձակումները, պատճառած անմեղ զոհերը եւ միջազգային հանրութեան մեղսակից լռութիւնը որ կարելի կ'ընէ այդ բոլորը: Յայտարարութեամբ անմիջական հրադադար կը պահանջուի, եւ ամբողջական զօրակցութիւն կը յայտնըւի Լիբանանի պետութեան կեցուածքին որ ամէն բանակցութիւն, կամ սակարկութիւն կը մերժէ անմեղներու կեանքին գնով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՍԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ մէջ, ուղեղային տագնապի մը զոհ գացած է պատմաբան Փիէր Վիտալ-Նաքէ, 76 տարեկանին: Ան միշտ, աւելի քան երկդիմի դիրք բռնած է Հայոց Ցեղասպանութեան հանդէպ եւ վերջերս ալ մաս կը կազմէր այն «19»երուն որոնք չէին ուզեր որ օրինաւոր բնոյթ առնեն պատմական դէպքերը (ի շարս որոնց Հայոց Ցեղասպանութեան ուրացման պարագային պատժական օրինագիծը): Անցեալի այլ պարագաներուն ալ իր դիրքը միշտ ժխտական եղած է եւ օրինակները շատ են այդ ուղղութեամբ.

ԹՈՒՐՔԻՈՅ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան օրէ օր աւելի ընդդիմութեան կը բախի: Եւրոպական Յանձնախումբին հրատարակած վերջին հարցախոյզը ցոյց կու տայ որ Եւրոպացիներու 48%ը դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան, եթէ նոյնիսկ Անգարա անհըրաժեշտ բոլոր պայմանները լրացնէ: Ամէնէն կարեւոր ընդդիմութիւնը կու գայ Աւստրիայէն (81%) եւ Գերմանիայէն:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ կ բանայ Ողջակէզին զոհերուն արխիւը: 1955ին ստորագրուած համաձայնագրով մը անկէ կրնային օգտուիլ միայն վերապրողները եւ զոհերու պարագաները, Կարմիր Խաչի հետազօտողները: Կառավարութիւնը բացումին մասին արձանագրութիւն մը ստորագրած է որ պէտք է վաւերացուի բացումի նախաձեռնութեան տէրը 11 պետութիւններուն կողմէ:

Լ. ԺՈՍՓԷՆԻ բարեկամները հրապարակ իջած են Մոնթի Յուլիս 29ի թիւին մէջ. անոնցմէ տասը կոչ կ'ընեն նախագահական իր թեկնածութեան համար: Այդ բարեկամները, որոնց կարգին Հալէմ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՈԼՈՄՊ.– Գեղամ եւ Սոնա Թորոսեան 150 Եւրօ:

ԿՈՉ

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ԱՂԷՏԻ ՄԸ ՍԵՄԻՆ

Իրաքահայ գաղութին անստոյգ վիճակը դեռ չբարելաւուած, սփիւռքահայութիւնը դէմ առ դէմ կը գտնուի այսօր նո՛ր աղէտի մը հաւանականութեան՝ որ կը սպառնայ տարագիր հայութեան Միջին Արեւելքի ամենահաստատ սիւներէն մին հանդիսացող ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ գաղութին, որուն ողբականը Լիբանանի քաղաքացիական երկարատեւ պատերազմին ընթացքին, դեռ թարմ է բոլորիս մտքերուն մէջ:

Ամբողջ աշխարհի առջեւ պարզուող բիրտ յարձակումը Լիբանանի քաղաքներուն ու ժողովուրդին վրայ, իր լայն ու անխտիր ծաւալով, չչմեցուցած է համաշխարհային կարծիքը՝ որ իր պետական ու մասնաւորական ընտրանիին բերնով այսօր կը պահանջէ անմիջական դադարումը հետզհետէ տարածուող ռմբակոծումներուն որոնց զոհ կ'երթան անմեղ քաղաքացիներ:

Սիրելի հայրենակիցներ, Պուրճ Համուտի հայկական դպրոցներն ու մարզադաշտերը այսօր խճողուած են հարիւրաւոր լիբանանցի գաղթականներով, մինչ Պէյրութի ՀՕՄ-ի հանրածանօթ Պուլղուրճեան Դարմանատան մէջ կը վիրահատուին ու խնամուին այս յարձակումներուն հետեւանքով վիրաւոր համաքաղաքացիներ:

Ինչպէս անցեալին, ա՛յս անգամ եւս Հայ Օգնութեան Միութիւնը կը դիմէ մեր հայրենակիցներուն պատրաստ ըլլալու իրենց օժանդակութիւններով սատարելու մարդասիրական այս յոյժ կարեւոր աշխատանքներուն: Ձեր նուիրատուութիւնները կրնաք ուղարկել տեղւոյն ՀՕՄ-ի դրասենեակներուն՝ «ARS Lebanese Relief» անունով:

Սիրելինե՛ր, Լիբանանի ապնջական ժողովուրդին այս դժուարին օրերուն, ցոյց տանք աշխարհին թէ հայութիւնը տէրն է ի՛ր պարտաւորութիւններուն՝ հանդէպ բոլո՛ր անոնց որոնք 91 տարիներ առաջ, տէր կանգնեցան մեր հայրենակորոյս ժողովուրդին:

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Տէգիր, Էրիք Պէսոն, Անն Հիտալկօ եւլն., եւլն., կ'ուզեն որ վիճարկումի ենթարկուի այս թեկնածութիւնը յանուն «պայծառատեսութեան», չեշտելով նաեւ թէ ան լաւագոյն զէնքերն ունի ներկայացնելու համար ընկերվարականները, ան ունի «պետական մարդու անուրանալի կառոյցը»:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք
ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30ին:

Այսօր կը կատարուի «Խաղողի օրհնութիւն»: Տարուան երախայրիքը՝ խաղողին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 14

ՄԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Այսօր կը կատարուի Հոգեհանգիստ՝ վասն համօրէն ննջեցելոց:

***

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Պատարագ՝ ժամը 10·30ին,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 12ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 14

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագ՝ ժամը 10·30ին,
Հոգեհանգիստ՝ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12ին:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի չունենար հետեւեալ Կիրակիները.– Օգոստոս 6, 20 եւ 27ին:

Կիրակի, Օգոստոս 13ին, Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը:

Պատարագները կանոնաւոր ձեւով կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 3ին:

***

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13

Տօն

Վերափոխման Սուրբ Աստուածածնի
"ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ"

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30ին:

Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 9·45ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ
ԶԱՏԻԿ Ծ. ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի "Օրհնութիւն խաղողոյ" աւանդական արարողութիւնը:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, կը հրաւիրուին տեղեկ պահելու Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը.– Հեռ. 04·91·77·84·70:

***

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13

ՏՕՆ Է Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կըրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2006/07

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa METHODE AUDIOVISUELLE
23 SEPTEMBRE 2006 — 27 JANVIER 2007: Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

23 SEPTEMBRE 2006 — FIN JUIN 2007
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
87 euros + 8 euros frais d'expéditon.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 2
MERCREDI
2 AOUT
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.509 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.509

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ԻՍՐԱՅԷԼ ՀՐԱԴԱԴԱՐ ՁՈՒԶԷ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ՄԻՆՉ ՌՈՒՄԲԵՐ ԿԸ ՏԵՂԱՆ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՎՐԱՅ

Եւրոպա տարակարծիք կը մնայ եւ Օգոստոս 1ին Պրիւքսէլ գումարուած ժողովը պիտի չկարենար բան մը փոխել: Ժողովի հրաւիրած էր Ֆինլանտական Եւրոպական նախագահութիւնը եւ 25 անդամներէն Մեծն Բրիտանիա եւ Գերմանիա միշտ դէմ կը մնային "անմիջական հրադադար"ի մը, ինչ որ արգելք է Եւրոպական Միութեան համար, չեշտելու իր "տարբերութիւնը" Միացեալ Նահանգներէն:

Տեղւոյն վրայ կացութիւնը միշտ ողբերգական պատկեր մը կը պարզէ: Քանի մը ժամուան հրադադարէն օգտուելով, հարաւի վերջին բնակիչներն ալ կը ջանային, Յուլիս 31ին, հիւսիսի շրջանը հասնիլ, բայց ճամբաները ապահով չեն, ռումբերը կը շարունակեն տեղալ:

Կանայի մէջ, աւերակներու տակէն նոր դիակներ գտնուած են եւ դեռ կան բազմաթիւ անհետացածներ: Ամբողջ քաղաքներ հիմնայատակ քանդուած են եւ դեռ կան կղզիացած մարդիկ, որոնք չեն կրցած հեռանալ եւ պատառ մը հացի ու գաւաթ մը ջուրի կարօտ են:

Օգոստոս 1ին, այս անընդունելի պատերազմին 21րդ օրն էր եւ ոչ մէկ լուծումի հեռանկար կար: Իսրայէլի վարչապետը՝ Ե. Օլմերթ կրկնած է Յուլիս 31ին, որ պատերազմը վերջ կը գտնէ այն ատեն, երբ Հեզպոլլահ դադրի սպառնալիք մը ըլլալէ Իսրայէլի համար: Եւ Թոնի Պլէրի հետ հեռաձայնային խօսակցութեան մը ընթացքին ճշդած է որ հրադադար մը որպէսզի կարելի ըլլայ, հարկ է որ նախ միջազգային ուժեր զետեղուին: Գ. Ռայս, նոյն օր (Յուլիս 31) յայտարարած է որ հրադադար մը կարելի է այս օրերուն իսկ, ինչպէս նաեւ "տեւական կարգադրութիւն մը": Այս մասին, կարգադրութիւններ ընելու համար Քոֆի Անանի հրաւիրած խորհրդակցութիւն, որ տեղի պէտք է ունենար Յուլիս 31ին, յետաձգուած է գնոր տնօրինութիւն եւ ՄԱԿ-ը մէկ ամիսով երկարաձգած է ՖԻՆԻՒԼ-ի ներկայութիւնը Լիբանանի մէջ: Այս կացութեան առընչութեամբ, արտաքին քաղաքականութեան ամերիկացի մասնագէտ՝ Զ. Պրեզինսքի (Ֆիկարօ, Օգոստոս 1) կը գտնէ որ Գ. Ռայս պէտք է Դամասկոս երթայ եւ ընդհանուր ձեւով խստօրէն կը քննադատէ ամերիկեան քաղաքականութիւնը, որ օժանդակած է մարդկային կորուստներու եւ հակամերիկութեան սաստկացման: Կը ցաւի որ Եւրոպա գոյութիւն ունի միայն աշխարհագրական գետնի վրայ, բայց քաղաքական, կառոյց չէ: Թ. Պլէր օգտանաւ կ'առնէ Ուաշինկթըն երթալու համար եւ կը գոհանայ արձագանգելով Պուշի խօսքերուն: Ցաւեցնեն է նաեւ Իրաքի համար եւ իր եզրակացութիւնն այն է որ Պուշ իր իրականութեան մէջ կ'ապրի եւ կապ չունի իսկական աշխարհին հետ:

***

Պէյրութի մէջ, Տուսթ-Պլազի տեսնը-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆ ՈՒ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ԱՅՑԸ

Մինսկի խումբը որ սկզբունքով կազմուած է Ղարաբաղի հարցին լուծում մը բերելու, կամ գոնէ միջնորդելու կարգաւորումին, առաւել բեղուն գործունէութիւն կը տանի նախագահներու փոփոխութեամբ: Վերջերս երեք նախագահներէն ամերիկացին նորով մը փոխանակուած է. ան կը կոչուի Մեթիու Պրայզա եւ բնականաբար պէտք է սկսի այբ բեն գիմէն, տեղեկանալու համար հարցին, ծանօթանալու համար կողմերուն, անոնց տեսակէտներուն, պահանջներուն, պայմաններուն:

Այս նպատակով երիտասարդ նախագահը առաջին այցով մը Յուլիս 29–31 գըտնուեցաւ շրջան. այցը սկսաւ Երեւանէն, շարունակուեցաւ Ստեփանակերտով ու աւարտեցաւ Բաքու:

Երեւանի մէջ Մ. Պրայզա հանդիպում ունեցած էր նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ որմէ ետք յայտարարած էր. "Կը տեսնեմ որ հարցը լուծելու քաղաքական կամք կայ. եւ մեր առաջարկներուն հիմնական փիլիսոփայութիւնը ընդունելի է": Ինչ կը վերաբերի Մինսկի խումբին առաջարկներուն մանրամասնութիւններուն, ան ըսած էր թէ տակաւին բոլորովին հարթուած չեն Լաչինի, Քելբաջարի ու Հանրաքուէին առընչուած բոլոր խնդիրները: Ան ըսած էր թէ Մինսկի խումբը համոզուած է թէ Ղարաբաղի կարգավիճակի հարցը պէտք է լուծէ Ղարաբաղի ժողովուրդը. բայց հարցը այն է թէ ո՞վ պէտք է որպէս այդ համարուի: Կան 1988էն հոն բնակածներ որոնք նոյնպէս կը փափաքին մասնակցիլ հանրաքուէին:

Երեւանէն Պրայզա անցած էր ԼՂՀ ու հանդիպում ունեցած նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ: Այցին այս բաժինը որոշակի կերպով գրգռած էր Բաքուն որուն մամուլը բոլորովին անտեղի եւ զարմանալի կը համարէր նման պաշտօնատարի մը Ստեփանակերտ երթալը:

Ա. Ղուկասեան հանդիպումին նախօրեակին ողջունած էր Պրայզայի այցը, ըսելով "աւելի լաւ է մէկ անգամ տեսնել, քան տասն անգամ լսել": Աւելցուցած է թէ նախագահը նոր առաջարկներ տարած չէ, այլ գացած է առանց միջնորդի, ուղղակի տեղեկանալու Ղարաբաղցիներուն տեսակէտներուն: Իսկ Պրայզա խուսափած է մանրամասնութիւններէ, շեշտելով միայն թէ հանդիպումներու մթնոլորտը մեծապէս կառուցողական եղած է եւ կողմերը փորձած են բանակցութեան հոլովոյթին նպաստելիք մօտեցումներ գտնել: Ամէն պարագայի, ինչ որ խօսուած է նախագահ Ա. Ղուկասեանի ու ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Գ. Պետրոսեանի հետ, դեռ երկար քննարկումի նիւթ է:

Շրջան այցը աւարտելէ ետք Մ. Պրայզա Փարիզի մէջ հանդիպում կ'ունենայ իր գործակիցներուն՝ Մինսկի խումբին ֆրանսացի եւ ռուս նախագահներուն հետ քննարկելու համար իր այցին արդիւնքները:

***

ՕԴԱՆԱՒԻ ԱՐԿԱԾԷՆ ԵՏՔ

«ԱՐՄԱՎԻԱ»Ի ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏՐՈՒԱԾ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԵԱՆ

Հայկական օդային դիծերու Մայիս 3ին Սոչիի վրայ ինկած օդանաւին արկածին պատճառներուն մասին հրապարակւած եզրակացութիւնը հակազդեցութեան մղած է "Արմավիա"յի աշխատակիցները: Անոնք գլխաւոր տնօրէնին բացակայութեամբ հանդերձ, Յուլիս 26ին հաւաքոյթ մը կազմակերպած ու անհամաձայնութիւն յայտնած են տրուած պաշտօնական եզրակացութեան, որով պատահարին միակ մեղաւոր նկատուած էին զոհ օդաչուները: Յայտնուած ընդհանուր համոզումը այն եղած է որ ներկայացուած եզրակացութիւնը միակողմանի է ու թերի. այդ ձեւով պէտք չէ հրապարակուէր, քանի որ բազմաթիւ հարցումներու չի պատասխաներ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԻՐԵՆՔ ԶԻՐԱՐ

Զարմանալի ժողովուրդ ենք, իսկապէ՛ս, հակասութիւններով լի: Առիթ չենք փախցըներ մեր ինքնութիւնը, մեր մշակոյթը, մեր "հարուստ", եւ միաժամանակ "ողբերգական" պատմութիւնը ոգեկոչելու, մանաւանդ օտարներուն մօտ: Եւ մեր գաղթած երկիրները մեզ ընդունող ժողովուրդներէն աւելի բնիկ կը դառնանք, մոռացութեան մատնելով մեր նախնեաց փորձառութիւնն ու աւանդը: Ամէն մէկ խօսակցութիւն պատեհ կը դառնայ թըւարկելու մեր ազգային առաքինութիւններու եւ արժանիքներու երկար ցուցակը: Այս առթիւ, բանէ չվախնալով, չենք վարաններ մենք մեզ "հիւրասէր, աշխատասէր, պարտաճանաչ, պարկեշտ, հաւատարիմ" որակելու: Այս ցանկը սահմանափակ չըլլալով, մենք մեզ կը զարդարենք տակաւին շատ ուրիշ ածականներով. մէկը միւսէն աւելի շողշողուն: Այս բոլոր դրական կէտերուն դիմաց սակայն գիտենք նժարին վրան դնել մեր յոյժ ողբալի, բայց միակ "թերութիւնը". "մենք զիրար չենք սիրեր", յաճախ աւելցնելով՝ "զիրար չենք բռներ ինչպէս որ ուրիշներ", ակնարկելով սփիւռքացած "միւս" ժողովուրդին: Եւ այս հաստատումը դժբախտաբար բոլորովին անհիմն չէ: Քանի մը օրինակներ տանք:

Մենք մեր լեզուն եւ մեր գրականութիւնը կը պաշտենք, բառին բուն իմաստով: Մեր Այբուբենը ոսկիի վրայ դրոշմելով մեր վիզերէն կը կախենք, սակայն մեր զաւակներուն իրենց հարազատ մայրենիին փոխարէն անգլերէն կամ չինարէն կը սորվեցնենք եւ մեր ուղղագրութիւնը անգթօրէն կը չարչարենք: "Դըպրո՛ց, դպրո՛ց" կը հոլովենք, եւ ոչ միայն դպրոց չենք կառուցեր, այլեւ կառուցողներուն ալ կը հակառակինք երբ զանոնք չենք հալածեր: Երբ հայկական դպրոց ունինք, կը նախընտրենք մեր զաւակները ուրիշ տեղ արձանագրել, պատճառաբանելով որ հայկական դպրոցին մակարդակը կրնայ վնասել երախային ապագայի շանսերուն եւ չարտօնել որ համբաւաւոր դպրոց մը ընդունուի:

Հայ թերթը մեր ընտանիքին բարեկամ կը հռչակենք, կ'ուզենք ամէն գինով մեր մամուլը փրկել եւ թերթի մը իսկ չենք բաժանորդագրուիր: Կը յայտարարենք "Աստուած մէկ է" եւ անոր արդիւնքն է որ երեք եկեղեցիներու բաժնուած ենք:

Կը սիրենք բոլորին յիշեցնել որ աշխարհի առաջին քրիստոնեայ պետութիւնը եղած ենք, բայց մեր հանապազօրեայ հացը ապահովելու համար եկող գացող աղանդաւորներուն կը հետեւինք: Հպարտօրէն կը դաւանինք՝ "Եկեղեցին հայկական մեր հոգիին ծննդավայրն է" եւ ատով հանդերձ այսօր ոչ մէկ հայ ծնող կ'երազէ իր զաւակներէն մէկը գոնէ հոգեւորական տեսնել: Մեր "ազգային" Եկեղեցին շատ սիրելով զայն գոյգ կաթողիկոսներով եւ գոյգ պատրիարքներով օժտած ենք եւ անոնց գոյակցութիւնը յաճախ ալեկոծումներու ենթակայ է: Մէկէն երբ նեղուինք, միւսին կը դառնանք: Հակառակն ալ կարելի է անշուշտ:

Բոլորս ալ, ըլլանք սփիւռքահայ կամ հայաստանաբնակ, կը պաշտենք մեր "սրբազան հողը", սակայն մեզմէ քիչեր հոն կրնան ապրիլ: Բայց բոլորս ալ պիտի ուզէինք հոն թաղուիլ գեղեցիկ խաչքարի մը շուքին տակ:

Ամերիկահայը Ֆրանսահայուն մտայնութիւնը չի սիրեր եւ հակառակն ալ ճիշդ է: Պէյրութահայը եւ Հալէպահայը որ սովորաբար մրցակից են, կը համաձայնին ըսելու համար որ Պոլսեցիին փախչելու բանի չի գար: Գաւառացին Փարիզցիին չի հաւնիր, Իսի-լէ-Մուլինոցին՝ Ալֆորվիլցիին եւ դեռ ինչե՜ր... Ամառնային այս տաք օրերուն այսքան հակադրութիւն իսկապէս յոգնեցուցիչ է: Ի վերջոյ բոլորս ալ Հայ ենք եւ բոլորս ալ հաւասարապէս մեղք ենք: Ուրեմն մեր վերջին ուժերը ի զուր չվատնենք ու չսպառենք: Սեպտեմբեր 21ին ազգովին պիտի նշենք Հայաստանի վերանկախացման 15ամեակը եւ Ֆրանսայի մէջ պիտի բացուի այնքան սպասուած "Հայաստանի տարի"ն: Այս առթիւ միաբան որոշենք Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ զիրար սիրել: Մինչ այդ թող այս բարի ցանկութիւնը մեզի համար ամառնային վարժութիւն մը ըլլայ վերամուտին պատրաստող: Բարի՛ արձակուրդ բոլորիս:

ԿՈՐԻՒՆ

ւած եզրակացութիւնը հակազդեցութեան մղած է "Արմավիա"յի աշխատակիցները: Անոնք գլխաւոր տնօրէնին բացակայութեամբ հանդերձ, Յուլիս 26ին հաւաքոյթ մը կազմակերպած ու անհամաձայնութիւն յայտնած են տրուած պաշտօնական եզրակացութեան, որով պատահարին միակ մեղաւոր նկատուած էին զոհ օդաչուները: Յայտնուած ընդհանուր համոզումը այն եղած է որ ներկայացուած եզրակացութիւնը միակողմանի է ու թերի. այդ ձեւով պէտք չէ հրապարակուէր, քանի որ բազմաթիւ հարցումներու չի պատասխաներ:

***

ԼՐԱԳՐՈՂԻ ՄԸ ՎՐԱՅ ՅԱՐՁԱԿՈՂԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

"Առաւօտ" եւ "Չորրորդ Իշխանութիւն" թերթերու լրագրող Գագիկ Շամշեան Յունիս 13ին Նուպարաշէնի մէջ խումբի մը յարձակումին ենթարկուած է. անոնք գողցած են առձեռն հեռաձայնը, դրամապանակը եւ տեսագրիչը: Աւելի քան ամիս մը ետք ձերբակալուած է նոյն թաղամասի ղեկավար Մհեր Յովհաննիսեանի եղբայրը որպէս այդ արարքին պարագլուխը: Ան այդ ձեւով ուզած է հակազդել Գ. Շամշեանի հրապարակումներուն որոնք քննադատած են ներկայի կառավարութիւնը: Լրագրողը դժգոհութիւն պատճառած է նաեւ գրելով թէ վերջերս տեղի ունեցած դրամատնային գողութեան պատասխանատուներէն մէկը կապ ունէր Յովհաննիսեան ընտանիքին հետ:

Գ. Շամշեանի պատահածը արդար ընդվզում ու ցասում պատճառած է Հայաստանեան մամուլի աշխարհին, մարդկային իրաւունքներու կազմակերպութիւններուն որոնք յայտարարութեամբ մը մտահոգութիւն յայտնած են կառավարութիւնը քննադատող լրագրողներու կիրարկուած ճնշումներուն:

*

ՄՏԱՒՈՐ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ

Բնակչութեան մտաւոր զարգացումի մակարդակով Հայաստան աշխարհի 52րդ երկիրն է: Այս արդիւնքը տուած է Համաշխարհային Դրամատան կատարած մէկ ուսումնասիրութիւնը: Որպէս չափանիշ առնուած են բնակչութեան գրաճանաչութեան համեմատութիւնը, համացանց եւ հեռաձայն գործածողներու թիւը, Սահմանադրութեան հիմնական յօդուածները, ընտրական օրէնքը, գիտնականներու եւ ճարտարագէտներու թիւը: 128 երկիրներու ցանկին գլխաւոր տեղերը կը գրաւեն Շուէտը, Ֆինլանտիան, Դանիան: Ռուսաստան 41րդն է, Վրաստան՝ 66րդ:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՍՊԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆ, ԹԷ ԻՆՔՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ Է ԿՏՐՈՒԵԼ ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻ ԹԵԼԸ

Անցել է 70 տարի այն օրուանից, երբ Թիֆլիսի Միխայլովեան հիւանդանոցում դադարեց բաբախել Հայաստանի կոմկուսի կենտկոմի առաջին քարտուղար, 36ամեայ Աղասի Խանջեանի սիրտը: Ի՞նչ էր կատարուել այդ չարաբաստիկ օրը: Սարձանակի փողը նրա քունքին էր ուղղուել սեփակա՞ն ձեռքով, թէ՞ այլոց: 1988թ. Մայիսին "Երեկոյեան Երեւան" թերթում նոյն ("Սպանութի՞ւն, թէ՞ ինքնասպանութիւն") վերնագրով տպագրուեց մեր յօդուածը, որտեղ առաջին անգամ փորձ էինք արել ի մի բերել յայտնի փաստերն ու նիւթերը եւ ներկայացնել Ա. Խանջեանի կեանքի վերջին օրերի դրուագները:

Անցել է 18 տարի, այդ ընթացքում ի յայտ են եկել նոր փաստեր եւ տեղեկութիւններ, ուստի անհրաժեշտ է մէկ անգամ եւս անդրադառնալ 70 տարի առաջ կատարուած ողբերգութեանը...

Յուլիսի 9ին Թիֆլիսում սկսուեց ՀամԿ(բ)Կ Անդրերկրկոմի բիւրոյի հերթական նիստը: Ա. Խանջեանը լուռ էր ամբողջ նիստի ընթացքում, որտեղ քննարկուեց 40 հարց, եւ ելոյթ ունեցաւ ընդամէնը մէկ՝ 39րդ հարցի քննարկման ժամանակ, երբ լսուեց Անդրֆեդերացիայի ներքգործժողկոմ Գոգլիձէի հաղորդումը «Վրաստանում, Ադրբեջանում եւ Հայաստանում հակայեղափոխական - տրոցկիստական խմբակների յայտնաբերման մասին»:

ՀամԿ(բ)Կ կենտկոմի Յունիսեան Պլենումը լսել էր ԽՍՀՄ ներքգործժողկոմ Եժովի հաղորդումը Միութեան մի շարք մարզերում եւ քաղաքներում «հակայեղափոխական – տրոցկիստական կազմակերպութիւնների յայտնաբերման առթիւն», որի մասին մամուլում հաղորդագրութիւն չէր եղել:

Մի քանի «հակայեղափոխական – տրոցկիստական խմբակներ» էին բացայայտուել նաեւ Հայաստանում: Լենինականում ձերբակալուել էր 6 հակայեղափոխական–տրոցկիստական խմբակ: Երեւանում ձերբակալուել էին 36 հոգի, "բացայայտուել" մի քանի խմբակներ:

Գոգլիձէի զեկուցման մէջ հիմնական շեշտը դրուեց Ն. Ստեփանեանի ձերբակալութեան փաստի վրայ: Նթէ Անդրկովկասում մինչ այդ բացայայտուած «խմբերի» անդամները հիմնականում շարքային կոմունիստներ էին, որոնք 1920ական թուականներին այս կամ այն ձեւով յարել էին տրոցկիզմին, թէպէտ յետագայում նրանց մեծ մասը խզել էր կապը տրոցկիզմի հետ եւ աղնուօրէն կատարում էր կոմունիստի եւ սովետական քաղաքացու պարտքը, ապա Ն. Ստեփանեանը ՀԿ(բ)Կ կենտկոմի անդամ էր, ՀԽՍՀ նախկին լուսժողկոմը, ՀԽՍՀ կենտգործկոմին կից մարքսիզմ–լենինիզմի ինստիտուտի դիրեկտոր: Ելոյթ ունեցողները՝ Բաղիրովը, Մախարաձեն, Ամատունին, Բերիան, այս փաստը օգտագործեցին՝ ցոյց տալու ՀԿ(բ)Կ կենտկոմի (այսինքն՝ Խանջեանի– Ա. Վ.) անբաւարար զգօնութիւնը «հակայեղափոխական – տրոցկիստական» տարրերի դէմ մղուող պայքարում: Իր ելոյթի վերջում Բերիան առաջարկեց յանձնարարել ՀԿ(բ)Կ կենտկոմին՝ իր հսկողութեան տակ վերցնել Ստեփանեանի "գործի" հետաքննութիւնը, հետաքննել Գուլոյեանի կողմից Ստեփանեանի "գործը" ծածկելու հանգամանքները, ՀԿ(բ)Կ կենտկոմի յառաջիկայ Պլենումում լսել ՆԳԺԿ–ի հաղորդումը Հայաստանում բացայայտուած հակայեղափոխական – տրոցկիստական խմբերի եւ Ստեփանեանի "գործի" մասին: Խանջեանը կարող էր կռահել, թէ ինչ է իրեն սպասում Հայաստանում՝ «նոր հակայեղափոխական խմբեր եւ նոր ձերբակալութիւններ»: Մթնոլորտը ճնշիչ էր...

Ըստ պաշտօնական վարկածի, բիւրոյի նիստի աւարտից յետոյ, երեկոյեան ժամը 5–ն անց կէսին, Խանջեանը անմիջապէս մեկնել է ՀԽՍՀ ժողկոմխորհի՝ Թիֆլիսում գտնուող տունը: Ժամը 6–ին նրան են այցելել Անդրերկրկոմի երկրորդ քարտուղար Սերգէյ Կուդրեավցեւը, ՀԿ(բ)Կ 2րդ քարտուղար Ամատունին եւ ՀԽՍՀ ժողկոմխորհի նախագահ Գուլոյեանը, եւ միասին ճաշել են: Ժամը 7–ին մեկնել է Ս. Կուդրեավցեւը, մի քանի րոպէից իրենց սենեակներն են անցել Ամատունին եւ Գուլոյեանը: Երեկոյեան ժամը 8–ն անց կէսին Անդրերկրկոմ են գալիս Բերիան, Բաղիրովը եւ Կուդրեավցեւը, որտեղ Բաղիրովը հարց է բարձրացնում յառաջիկայում Անդրֆեդերացիայի վերացման պատճառով ազատուող մի շարք աշխատողների ԱԿ(բ)Կ կենտկոմի տրամադրութեան տակ գործուղելու մասին: Բերիան առաջարկում է, որ զրոյցին ներկայ գտնուի նաեւ Խանջեանը եւ յանձնարարում է յանձնակատարին՝ զանգահարել Խանջեանին, որ նա շտապ գայ Անդրերկրկոմ: Լսելով հեռախօսի զանգի երկար ձայնը, Խանջեանի թիկնապահ Հ. Սանոյեանը մտնում է ննջասենեակ եւ Խանջեանին գտնում մահճակալի վրայ արեան մէջ շաղախուած, գըլխից գնդակահարուած:

Ինչպէս երեւում է առկայ նիւթերից, Խանջեանի զոհուելու հանգամանքները տուեալ ժամանակի սահմանուած կարգով չեն քննուել, իսկ զէնքը, որից կատարուել է կրակոցը, չի հաստատուել:

Թիֆլիսի շտապ օգնութեան կայանում Խանջեանի համար կանչը գրանցուել է 9–ն անց 25 րոպէին, տուժածին հիւանդանոց են հասցրել 10–ն անց 25 րոպէին:

Բժիշկների խորհրդակցութիւնից յետոյ Խանջեանին վիրահատել են Յուլիսի 10ի ժամը 1–ն անց 30 րոպէին, որից յետոյ նա մահացել է, որի վերաբերեալ գրառում կայ վիրահատութեան մատեանում:

Այնինչ դիահերձման ակտում, որ կազմած էր Յուլիսի 10ին, նշուած է, որ Խանջեանը մահացել է Յուլիսի 9ին:

Շտապ օգնութեան հիւանդանոցում, որին անուանում էին նաեւ Միխայլովեան, գտնուել են Բերիան, Աբխազիայի մարզկոմի առաջին քարտուղար Ազրբան, Վրաստանի առողջապահութեան ժողկոմ Մամլաձեն, դատախազ Վարձիէլին եւ հիւանդանոցի գլխաւոր բժիշկ Կիրշենբլատը: Անհրաժեշտ է նշել, որ վերջին չորսը 1937–1938թթ. դատապարտուել եւ գնդակահարուել են:

Այն, որ Խանջեանի սիրտը շարունակել է բաբախել գնդակահարուելուց յետոյ եւս հինգ ժամ, հաստատում են գրող Մկրտիչ Զէյթադեանի յուշերը. նա սիբիրեան աքսորում հանդիպել է Միխայլովեան հիւանդանոցի բժիշկ Վարվառա Թոփաձէին, որը ներկայ է գտնուել եւ մասնակցել Խանջեանի վիրահատմանը: Հասկանալի է, վիրահատութեանը մասնակցած բժիշկների մի մասը յետագայում գնդակահարուել է, մի մասը՝ այդ թւում եւ՝ Վարվառան, յայտնուել է աքսորավայրերում:

Դիահերձման ակտը 1955թ. ԽՍՀՄ գլխաւոր զինուորական դատախազութիւնը ուղարկեց դատաբժշկական փորձաքննութեան: Պաշտպանութեան նախարարութեան գլխաւոր դատաբժշկական փորձագէտ Ավդէեւը տուեց եզրակացութիւն, որ, համաձայն 1936թ. կազմած դիահերձման ակտի, Խանջեանի գլխին կրակոցը չէր կարող կատարուել «Լիգնոզէ» 6·35 մմ. տրամաչափի ատրճանակից (որը գտնւում էր Խանջեանի մօտ), այլ կատարուել է 7·5 մմ. տրամաչափի ատրճանակից:

Խանջեանի մահուան պահին, Անդրկովկասի երկկոմի շէնքում առաջին քարտուղարի առանձնասենեակի հարեւանութեամբ աշխատում էր Անդրկովկասի կուսակցական կազմակերպութիւնների գործունէութիւնն ստուգող ՀամԿ(բ)Կ կուսվերահսկողութեան կոմիտէի յանձնախումբը, որի կազմում էին յանձնաժողովի նախագահ, կոմիտէի կոլեգիայի անդամ Կորոտկովը եւ հին բոլշեւիկ Աննա Իվանովան: 1955թ. գլխաւոր զինուորական դատախազութեանը տուած ցուցմունքում յայտնել է, որ «Յուլիսի 9–ի աշխատանքային օրը մօտենում էր աւարտին, յանկարծ Բերիայի առանձնասենեակում ուժգին երկու կրակոց թնդաց: Կորոտկովը դուրս թռաւ կրակոցների ձայնի վրայ, բացեց Բերիայի դուռը եւ երկար մնաց այնտեղ»: Զսպսելով նրան՝ Իվանովան եւ յանձնաժողովի 3րդ անդամը մեկնեցին հիւրանոց, ուր յետոյ վերադարձաւ Կորոտկովը:

Իվանովայի հարցին Կորոտկովը պատասխանեց, որ «սարսափելի բան պատահեց», որի մասին յայտնի կը լինի վաղը: Յաջորդ օրը թերթերը հաղորդեցին Խանջեանի ինքնասպանութեան մասին, եւ Կորոտկովը այդժամ յայտարարեց. «Ծիգլւխ Բերիան սպանեց Խանջեանին»: Իվանովայի առաջարկը՝ այդ մասին յայտնել Մոսկուա, Կորոտկովը մերժեց, նաեւ արգելեց այդ մասին որեւէ մէկին յայտնել:

Խանջեանը թողել էր երկու նամակ, մէկը՝ հասցէագրուած Բերիային, միւսը՝ կնոջը: Առաջինում նշում էր, որ Ստեփանեանի գործում թոյլ է տուել սխալներ, որ սպառել է իրեն եւ ուժ չունի շարունակելու աշխատանքը յետագայում եւ խընդրում է, որ կուսակցութիւնը իրեն ների եւ վերջում անկեղծօրէն նոր յաջողութիւններ է ցանկանում հայրենիքին՝ Ստալինի ղեկավարութեան ներքոյ:

Յուլիսի 9–ի երեկոյեան հրաւիրւում է Անդրերկրկոմի բիւրոյի նիստ, որտեղ ընդունւում է ՀամԿ(բ)Կ կենտկոմ՝ Ստալինին ուղարկուած հաղորդագրութիւնը: Այն սկսւում է Խանջեանի ինքնասպանութեան փաստով, ապա հաղորդւում էր այն, ինչ շարադրուած է վերեւում. Ստեփանեանի հակաստալինեան արտայայտութիւնները, Անդրերկրկոմի բիւրոյի նիստի եւ նրա ընդունած որոշման մասին, ապա Բերիային Խանջեանի թողած նամակի տեքստը, եւ խնդրւում էր, որ ՀամԿ(բ)Կ կենտկոմը ներկայացուցիչ ուղարկի՝ Խանջեանի ինքնասպանութեան հետ կապուած հանգամանքները հետաքննելու, թոյլատրի Խանջեանին թաղելու Երեւանում՝ Յուլիսի 12ին, եւ հրապարակել Անդրերկրկոմի կողմից հաղորդագրութիւն Խանջեանի մահուան կապակցութեամբ՝ տրւում էր հաղորդագրութեան տեքստը:

Շուտով, ի պատասխան, ստացւում է հետեւեալ հեռագիրը. «ՀամԿ(բ)Կ կենտկոմը չի մտածում ներկայացուցիչ ուղարկել Խանջեանի ինքնասպանութեան գործը հետաքննելու համար, քանի որ այդ գործում ամէն ինչ պարզ է, եւ հետաքննութիւն չի պահանջւում: Մնացած ամէն ինչում համաձայն եմ Անդրերկրկոմի հետ: Ստալին»:

Ա. ՎԻՐԱԲԵԱՆ
Պատմական գիտութիւնների դոկտոր

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻ՛ՒՆ ԳԱՆԱՏԱ

ՔՕՆ՝ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԲԱՐԲԱՐՈՍԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԶՈՀ ԼԻԲԱՆԱՆՑԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

ՀԱՅԿ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Սոյն յօդուածին շարադրանքը զուգադիպեցաւ Լիբանանի վրայ բարբարոսական վերջին յարձակման, որուն Իսրայէլեան արդարացումը "չարիքի արմատ" Հեզպոլլայի ոչնչացումն է: Անմարդկայնօրէն վայրագ Իսրայէլացի ղեկավարները կը սխալին սակայն, խորհելով որ իրենց գերակշիռ օդային ուժով Լիբանանը քարուքանդ ընելով կրնան Հեզպոլլան ծունկի բերել: Որովհետեւ, Հեզպոլլան իր ազգային - կրօնական գաղափարաբանութեամբ ու նպատակներով Լիբանանի միայն յատուկ կազմակերպութիւն չէ, այլ կը մարմնացնէ արաբ ժողովուրդներու ազատագրական պայքարը, Իսրայէլի բռնագրաւիչ ախորժակներուն եւ կայսերապաշտական լուծին դէմ արաբական մարտնչող ոգին, որ օրէ օր աճելով ու զօրանալով պիտի ըլլայ անպարտելի բանակ, մինչեւ որ Իսրայէլացի ղեկավարները խելքի գալով պատրաստուին արդար հիմերու վրայ ու խաղաղութեամբ ապրելու իրենց արաբ դրացիներուն հետ:

Անմարդկային այս պատերազմը Լիբանանի քանդումով չի վերջանար: Լիբանանի խաղաղ եւ անմեղ ժողովուրդը ջուրէ եւ ելեկտրականութենէ զրկելով, ճամբաներ ու կամուրջներ, ժողովրդային շէնքեր ու տուներ քանդելով Հեզպոլլան չի ջախջախուիր: Իսրայէլացի ղեկավարները անխիղճ ու վայրագ են, բայց ապուշ չեն հաւատալու որ այս միջոցներով արաբ ազատագրական ոգին խորհրդանշող Հեզպոլլան կրնան ոչնչացնել: Բայց անոնք կը հաւատան իրենց ըրածին, որ հաւասար է բարգաւաճ Լիբանանի ոչնչացման, տնտեսապէս հզօր, համաշխարհային դրամատուներու կեդրոն ու միջազգային զբօսաշրջութեան հրապուրիչ երկիր Լիբանանի քանդումին, նախանձէ եւ անզօր մրցակցութենէ տարուած:

*
**

Մեր Գանատա հաստատուիլը բոլորովին պատահականութեան արդիւնք էր: 1989ի վերջերը մեր ընտանիքին Գանատա փոխադրուելէ շուրջ տարի մը առաջ, ժողովի մը առթիւ, արդէն եկեր ու տեսեր էի Մայիս–Յունիսեան Գանատայի կլիման ու սիրած էի, բացի այն անպատեհութենէն որ անակնկալ ու յորդառատ անձրեւներ երբեմն կը խանգարէին դաշտային պտոյտներու ծրագիրները:

Այդ տարին, 1989ի վերջին ամիսներուն մանաւանդ, լիբանանեան պատերազմը նոր թափ եւ նկարագիր ստացեր էր քրիստոնեայ համայնքներու միջեւ ալ բախումներ յառաջացնելով: Պատերազմական վիճակին թէժացումը պատճառ եղաւ որ աւելի մեծ թիւով արտագաղթողներ հեռանան երկրէն: Արտագաղթողներուն մեծ մասը Ամերիկան ու Գանատան նշանակէտ ունենալով, անոնք կ'երթային Կիպրոս՝ վիզայի եւ փոխադրութեան կարգադրութիւններուն համար, քանի որ, Պէյրութի համապատասխան դրասենեակները կամ փակուեր էին, եւ կամ վտանգաւոր վայրերու մէջ կը գտնուէին: Առեւտրական կեանքն ալ մեծապէս վատթարացած ըլլալով, ընկերութիւններէն շատեր իրենց պաշտօնէութիւնը նօսրացուցեր էին, կարեւորները միայն պահելով կէս ամսականով: Իսրայէլեան յաճախակի գրգռութիւններն ու յարձակումները ալ աւելի մտահոգիչ հեռանկար մը կը պարզէին: Այս կացութեան մէջ ընտանիքս փոխադրեցի Կիպրոս, եւ Լառնաքայի մէջ փոքր յարկաբաժին մը վարձելով քանի մը ամիս վայելեցինք ծովի հաճոյքին հետ նաեւ ծովեզերեայ ճաշարաններուն մասնագիտութիւնը կազմող "ծովապտուղները":

Լառնաքայի մեր կեցութիւնը իր ծովափնեայ հաճոյքին կողքին ընկերային տեսակէտով ալ հոգեկան գոհունակութիւն կը պատճառէր ինծի, նկատելով որ այդ գողտրիկ քաղաքին մէջ կ'ապրէին այժմ հանգուցեալ լաւ բարեկամներս՝ Հայկաշէն Ուզունեան եւ Կիպրոսի Խորհրդարանի հայ ներկայացուցիչ Արամ Գալայճեան, ինչպէս նաեւ շուկային մէջ անուանի շապկագործ Գրիգոր Յարութիւնեան:

Լիբանանէն արտագաղթել ուզող բազմութիւնները ամէն օր, յորձանք առ յորձանք կը հասնէին Լառնաքայի նաւահանգիստը, ընծուելու համար երանելի վիզան ձեռք ձգելու աշխատանքին, օրերով ու շաբաթներով բաց արեւուն տակ սպա-

սելով ամերիկեան, գանատական կամ եւրոպական երկրի մը դեսպանատան առջեւ: Ինչպէս յայտնի է առեւտրական կեանքի մէջ, որ պահանջուած եւ հազուագիւտ դարձած ապրանքի մը գինը կ՚աւելնայ, վիզան ալ այդ օրէնքին ենթարկուելով սեւ շուկայի ապրանք դարձաւ, յառաջ բերելով միջնորդներու մակաբոյծ դասակարգ մը: Հակառակ ընտանեկան պարագաներէս վրաս գործադրուած ճնշումին, ես երթալ ուզողը չէի, սակայն յաճախ կը ստիպուէի վիզա հետապնդող ազգականներու եւ բարեկամներու ընկերակցիլ Նիկոսիա գտնուող դեսպանատուները երթալու, ի հարկին, թարգմանութիւն ընելու համար: Եւ օր մըն ալ, սաստկացող ճնշումին տեղի տալով, Գանատա երթալու դիմումնագիր մըն ալ ես տուի, մաղթելով որ մերժուէի: Մաղթանքս անհիմն չէր քանի որ, համալսարանական մասնագիտութիւն մը չունէի, մինչ աչքիս առջեւն էր յարկարաժնի ղըրացիս՝ Պէյրութի մէջ յաջողակ դեղագործ մը, որ կնոջը ու երկու պատանի աղջիկներուն հետ Գանատա երթալու համար դեսպանատան դրան աջեւ ի զուր վիզա կը մուրար: Բայց, ո՛վ զարմանք, դիմումիս չորրորդ օրը գիս դեսպանատուն կը հրաւիրէին վիզաս ստանալու համար, ապշանք ու զայրոյթ յառաջացնելով դրացիիս մօտ, որ ճակատագրին հետ հաշտուելով վերադարձաւ Պէյրութ:

Իսկապէս զարմացած էի ինծի եղած խորութեան՝ ո՛չ միայն որեւէ մասնագիտութիւն չունենալուս համար, այլ իմ մասիս տուած տեղեկութիւններուս համար, որոնք կը կարծէի թէ դիմումս մերժելու բաւարար պատճառներ կ՚ըլլային: Այո՛, ըսի թէ ես Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան ղեկավարներէն մէկն եմ, Հայկական Դատի ու Ցեղասպանութեան ճանաչման համար պայքարող մը եւ գործունէութեանս վերաբերեալ ամէն տեղեկութիւն, որոնք սակայն, յուսացածիս հակառակ, ժխտական ազդեցութիւն չէին ըներ հիւպատոսին վրան: Պահ մը լռելէ յետոյ, յանկարծ հարցում մը ըրաւ ան. «Նոյն գործունէութիւնները Գանատա ալ պիտի շարունակէ՞ք», որուն «այո՛» պատասխանեցի ես: Պահ մը եւս լռեց ան, գիս մղելով յայտարարելու որ եթէ համոզումներէս հրաժարիլ պէտք է Գանատա երթալու համար, այդ պարագային կը նախընտրեմ Գանատա երթալէ հրաժարիլ: «Օ՛, ո՛չ, ո՛չ. միայն պիտի ըսէի որ արիւնահեղութեամբ չկատարէք ձեր այդ պայքարը» ըսաւ, անշուշտ նըկատի ունենալով այդ տարիներուն աշխարհի զանազան քաղաքներուն մէջ ԱՍԱԼԱ-յի կամ այլ վրիժառուներու կողմէ սպաննուած Թուրք դիւանագէտները:

– Գացէ՛ք, Մետիքալը եղէք, աւելցուց ան:

– Մետիքա՞լը... Ուրեմն ընդունուա՞ծ ենք:

– Այո՛. պատճառ չունիմ ձեզ մերժելու:

– Բայց, պարո՛ն հիւպատոս, մեր ընտանիքը այս չէ միայն, ըսի, ցոյց տալով քովս նստած կինս ու կրտսեր տղաս: Երկու զաւակներ ալ ունիմ, որոնք Հայաստան կ՚ուսանին:

– Լա՛ւ. թող գան, իրենց հետ ալ տեսակցութիւն ունենամ:

Արդէն զասընթացքները վերջացած եւ տղաս ճարտարապետականը աւարտած ըլլալով, շուտով եկան ու տեսակցեցան հիւպատոսին հետ: Նկատելով որ Հայաստանը Սովետական Միութեան մաս կը կազմէր, որոշ կասկածամտութեամբ մը հիւպատոսին հարցումները քաղաքական բնոյթ ունէին: Մասնաւորաբար երկար տեւեց տեսակցութիւնը աղջկանս հետ, որ տակաւին ուսումը պիտի շարունակէր եւ յախուռն մասնակցութիւն ունէր անկախութեան ի նպաստ մղուող պայքարին: Հարցումին՝ թէ ինչո՞ւ Սովետական Միութիւն կ՚ուսանի, ան պատասխաներ էր.–

– Սովետական Միութիւն չէ, Հայաստանի՛ մէջ կ՚ուսանիմ, որովհետեւ հայրենիքս է եւ ուսումը ոչ միայն ձրի է, այլ նաեւ կրթաթոշակ կը ստանամ:

Զաւակներուս հետ տեսակցութիւնը աւարտելով, հիւպատոսը գիս ալ գրասենեակը հրաւիրեց, եզրակացնելու համար այս տեսակցութիւնը, ըսելով.–

– Ուրախ եմ որ ձեզի պէս օրակաւոր գանատացի նոր քաղաքացիներ պիտի ունենանք: Գալով Հայ Դատին ու Ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին, շարունակեցէ՛ք ձեր համոզումներուն համաձայն անոնց հետապնդումը, բայց ինչպէս ըսի, կը կրկնեմ՝ առա՛նց արիւնահեղութեան, ընկերային ու քաղաքական ճամբով: Ես անոնցմէ եմ, որոնք կը ճանչնան Հայ Դատին արդարացիութիւնը եւ Ցեղասպանութեան վաւերականութիւնը: Շարունակեցէ՛ք ձեր պայքարը, որուն համախոհներ պիտի գտնէք Գանատայի մէջ:

Եւ ահա, այս տեսակցութենէն շուրջ 16 տարի յետոյ, այդ ընթացքին նոր հայ զանգուածներու Գանատա ներգաղթելովը եւ հայանպաստ աշխատանքները նոր թափ ստանալով, պարոն հիւպատոսին համախոհները Խորհրդարանին մէջ մեծամասնութիւն կազմելով, Գանատան ճանչցաւ Հայկական Ցեղասպանութիւնը իբրեւ Ի. դարու անհերքելի առաջին ցեղասպանութիւն:

Շնորհակալութիւն՝ պարոն հիւպատոս, ինծի եւ ընտանիքիս ընծայած ձեր դիւրութիւններուն համար, արդար եւ մարդկային ձեր վերաբերումին համար, ու մանաւանդ, ձեզի ու նմաններուդ շնորհիւ Հայկական Ցեղասպանութեան պետականօրէն ճանաչման համար:

Հ. Ն.

Մոնրէալ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱԶՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՀԱԿԱՀԱՅ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

"Ճերուզալէմ Ռիփորթ" թերթին Յուլիս 10ի թիւին մէջ Ն. Կրոս ծաւալուն յօդուածով մը նիւթ ըրած է իսրայէլեւազրբեջանական սերտ գործակցութիւնը որ քանի մը ճակատի վրայ կը զարգանայ: Կայ Ազրբեջանէն քարիւղ եւ կազ ներածելու եւ զանազան արտադրութիւններ արտածելու մարզը, կայ մնացածը: Այդ մնացածին մաս կը կազմեն իր դրացի Իրանի մասին տեղեկութիւններ ձեռք ձգելու ուղղութեամբ Բաքուի կատարուած թելադրանքները, կայ ի նպաստ Ազրբեջանին, ԱՄՆ-ու հրէական լոպին հակահայ նպատակներով գործածելու ձգտումը:

Յօդուածագիրը, որու գրութեան անդրադարձած է "Գալիֆորնիա Գուրիէր"ի խմբագիր Յ. Սասունեան, կը յիշէ այն զանազան այցերը զորս կատարած են Բաքու, իսրայէլեան պատուիրակութիւններ: Ազրբեջանի հետ սերտ կապերու հեռանկարին փոխարէն Իսրայէլ Ուաշինկթընի հրէական լոպիէն զատ, կը ջանայ գործի լծել Ռուսաստանի հրեայ գործարարները որոնցմէ ոմանք խորհըրդային շրջանէն ազդեցիկ դէմքերու հետ կարեւոր կապեր ունին:

Իսրայէլեան պատուիրակութիւններու Բաքու այցերուն զուգահեռ, կապերուն ամրացման մէջ կարեւոր դերակատար մըն է Իսրայէլի Ազրբեջանի դեսպան Ա. Լէնք որ ծնած է Նիւ Ճըրզի: Թել Ավիվի եւ Բաքուի միջեւ չարաթական թռիչքներ հաստատուած են, նաեւ Բաքուի պետական համալսարանին մէջ հրէական ուսումնասիրութիւններու ծրագիր կը կիրարկուի, տեղացի եւ իսրայէլցի ուսանողներու համար:

Այսուհանդերձ, իսրայէլեւազրբեջանական գործակցութիւնը գլխաւորաբար ուղղուած է հայկական ոլորտին դէմ: 1992էն, Ղարաբաղի հակամարտութեան ենթախորքին վրայ այդ գործակցութեան հետեւանքը եղած են Գոնկրէսէն ձեռք ձգուած հակահայ որոշումները: Արդէն ազրբեջանի բազմաթիւ պաշտօնատարներ տարբեր առիթներով չեշտած են ԱՄՆ-ու հրէական լոպիին իրենց համար ներկայացուցած մեծ արժէքը, հայկական ջանքերը չէզոքացնելու գործին մէջ: Ազրբեջանի հոգեւոր առաջնորդը Շէյխ Փաշազատէ անգամ խոստովանած է նոյն լոպիին իրենց ի նպաստ տարած աշխատանքը ու երախտագիտութիւն յայտնած:

Ասոնց քով, ինչպէս գրած է Կրոս, բոլոր հրեաները իրենց հոգին ծախած չեն Ազրբեջանի կամ Թուրքիոյ: Թէ՛ Իսրայէլի, թէ՛ ԱՄՆ-ու մէջ կա՛ն բազմաթիւ հրեայ անձնաւորութիւններ որոնք զօրակից են հայկական տեսակէտներու, հակառակ Իսրայէլի կառավարութեան ճնշումներուն:

Յօդուածագիրը անդրադարձած է նաեւ ազրբեջանցի ընդդիմադիր դէմքերու որոնք կը պնդեն թէ ԱՄՆ, Իսրայէլ եւ ԱՄՆ-ու հրեաներ օր մը անպայման խորապէս յուսախաբ պիտի ըլլան Ազրբեջանի կաշառակեր վարչակազմէն: Կրո կը մատնանշէ նաեւ Բաքուի երկու շուանի վրայ խաղալու ջանքը. մէկ կողմէն իսրայէլամէտ կ՚երեւի, միւս կողմէն իսլամական աշխարհին առջեւ այդ երկրին ու իր միջեւ յստակ միջոց մը կը դնէ: Կը յիշեցնէ թէ Իսրայէլ Բաքուի մէջ 1993էն ի վեր դեսպանատուն ունենալով հանդերձ, Ազրբեջան փոխադարձ քայլին չէ դիմած, չգրգռելու համար իր կրօնակիցները:

Ազրբեջանի հրեայ գաղութին թիւը անցեալ տասնամեակին 80 հազարէն շուրջ 10 հազարի իջած է, ու իրենց բոլոր հիմնարկները զինեալ պահակներու հսկողութեան տակ են:

Յ. Սասունեան կ՚եզրակացնէ թէ անշուշտ Իսրայէլ ազատ է իր յարմար գտած որեւէ երկրի հետ, ինչպէս Թուրքիոյ եւ Ազրբեջանի, տնտեսական եւ քաղաքական կապեր հաստատելու. բայց երբ ԱՄՆ-ու հրէական կազմակերպութիւնները յանձնառու կ՚ըլլան քաղաքական իրենց կարեւոր կշիռը ծառայեցնելու Թուրքիոյ կամ Ազրբեջանի շահերուն, ընդդէմ հայկականներուն, հայերն ալ իրաւունք կ՚ունենան ամէն անգամուն մատնացոյց ընելու անոնց մութ կարգադրութիւնները եւ խոչընդոտելու զանոնք:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Սրապիոն Թղլեանի գերազանցապէս ազնիւ այս վերաբերումն ինծ հանդէպ, երբե՛ք եւ երբե՛ք մտքէս չէ ելած ու չելլար. երբ ես բժիշկ վերադարձայ Փարիզէն, շատ անգամ կը հանդիպէի իրեն Պոլսոյ մէջ. կը յիշեցնէի իրեն Ս. Խաչ դպրոցին սոյն միջադէպը կը խնդար, գոհ կ՚ըլլար որ մոռցած չէի զինքը. հպարտ էր լսելով ինծմէ որ արձակ համարձակ կ՚ըսէի ես, թէ իր աշակերտը եղած եմ, թէ Հայ Գըրականութեան համը իր դասերէն առած եմ:

Երբեմն երբեմն կուգար ինծ մօտ Բերա, երբ հիւանդ ըլլար. նիւթապէս ալ չա՛տ անբաղձալի վիճակի մէջ գտնուելուն առթիւ, քանի մը բարեկամներու հետ խորհրդակցելով, ես որոշեցի իր բեղմնաւոր կեանքին ութսունամեայ յոբելեանը կատարել հանդիսութեամբ. այս նպատակաւ ատմասկներ տպագրել տուի, ձեռնարկուեցաւ հանգանակութեան. սակայն յոբելեանին մօտ, խեղճ Թղլեան հիւանդ անկողին ինկաւ ու հրաժարեցաւ աշխարհէ:

Իր մահէն յետոյ ժողվուած գումարը յանձնուեցաւ իր այրիին ու աղջիկին. 1918ի վերջերն էր որ մեռաւ Թղլեան:

Բազմավաստակ, կարող ուսուցիչ մ՚էր նա. դասախօսած էր ազգային ու պետական վարժարաններու մէջ. անխոնջ գրող ու ընտիր թատերագիր, հեղինակած է գեղեցիկ թատերգութիւններ եւ ողբերգութիւններ ազգային պատմութեան զանազան դրուագներէն քաղուած: Կ՚ըսէին թէ բանաստեղծ Պետրոս Դուրեան եւ սաոր ընկերները Թղլեանի ձեռնասուններն եղած են:

***

1872ի վերջերուն մօտ էինք, երբ Թղըլեան թողուց Ս. Խաչի դպրոցը եւ իր տեղը հայերէնի համար բերին դարձեալ Ֆէլէկեան Սիմոնը, որ իր թափթփած վիճակովը շատ բան չէր կրնար ուսուցանել եւ կը թողուր մեզ միշտ դժգոհ: Ֆրանսերէնի համար ունեցանք Յակոբ Զրաքեանը:

Դպրոցին բարձրագոյն կարգը կը կազմէինք Յարութիւն Մրմրեան, Մելքոն Կիւրճեան, Յովհաննէս Արամեան, ես, Սեպուհ Իւթիւճեան եւ Փեթրակ Զիլինկիրեան: Կը շարունակէինք սոյն եւ նման դասատուներուն հետ լաւ կամ գէշ, երբ մեզի հոգաբարձու կամ հոգեյաւելու կարգուեցաւ Ակնցի Օհան աղա անուն մարդ մը, տգէտ, թուխ դէմքով, ամենատգեղ անձ մը, որուն գլուխը կը ծածկէր մինչեւ ականջները համբուրող փէս մը:

Հոգաբարձու ըլլալով, միանգամայն հսկող պիտի ըլլար վարժարանին մէջ աւանդուած ուսումներուն, որուն եւ ո՛չ մէկ հատին լեզուէն հասկցող մը չէ՛ր ու չէ՛ր: Եւ այս պաշտօնին կոչուած էր Օհան աղա, շնորհիւ իր մէկ ազգականին, որ թաղական խորհուրդի անդամ էր: Եւ ի՞նչ կ՚ընէր մեր Օհան աղան, պահ մը կրպակի իրմով:

***

Վարժարանին պարտէզին մէջ «խորհըրդարան» անունով փոքրիկ շէնք մը կառուցուած էր վաղուց. այդ տեղ հոգաբարձուներ կը գումարուէին երբեմն խորհըրդակցութեան համար. հիմա Օհան աղային ձեռքն էր այդ շէնքը, որովհետեւ իրմէ զատ ուրիշ մարդ չկար իբրեւ հոգաբարձու:

Ամէն առտու կը նստէր խորհրդարանին դրանը առաջ, դպրոց եկող աշակերտները իր քով նախ կը կանչէր, չաբաթականնին կը պահանջէր. ո՛վ որ բերած էր կ՚առնէր դրամը. չբերողը տուն կը ճամբէր: Եթէ պատահէր որ իր աչքէն վրիպողներ ըլլային, կը բարձրանար սրահները եւ կը պատուիրէր որ ամէն աշակերտ իր շաբաթականը բերէր, չէ նէ դպրոցէն կը ճամբըրուի:

Օհան աղան այս պատուէրը մեր երկու եղբօր ալ ըրաւ օրին մէկը: Եւ երեկոյին գայն հաղորդեցի հօրս, որ սաստիկ նեղանալով. «Թո՛ղ Օհան աղան սպասէ, չպիտի տամ, ո՞ւրկէ այդ մարդը հոգաբարձու կ՚ըլլայ կոր, ես անոր վրայ վըստահութիւն չունիմ, ես ձեր շաբաթականները ո՞րի պիտի տամ նէ, գիտեմ, Օհան աղա, մօհան աղա չեմ ճանչնար» ըսաւ:

Հետեւեալ առտու կրցանք, իրմէն առանց նշմարուելու ելլալ սրահ. հազիւ թէ սերտողութեան սկսած էինք, նայինք որ Օհան աղան ներս մտաւ, եւ երկու ձեռքերը բալթոյին թեւերուն մէջ, կանչեց մեզ, «բերի՞ք մը» փռչեց. Երկու եղբայր միաբերան «ո՛չ չբերինք, հայրս չըտուաւ» պատասխանեցինք. «Անանկ է խաէ գիրքերնիդ առէք հօրերնուդ տունը գացէ՛ք» կրկնեց: Ոտքի ելանք որ մեկնէինք, կառավարիչնիս միջամտեց, «գացէ՛ք տեղերնիդ» ըսաւ եւ խոժոռ ձայնով մը «Աս տղաքը իրենց շաբաթականները կանոնաւորապէս բերող են, տեղը չկայ զանոնք ճամբել» յարեց:

***

Այս խօսքին վրայ Օհան աղան իր իշագլուխ դէմքին հայեացքը ծուռ-ծուռ կառավարիչին ուղղելով եւ առանց բառ մը արտասանելու, ձեռքերը բալթոյին թեւերուն մէջ խոթած, դուրս ելաւ սրահէն, զո՛ւցէ մտադրելով Ասլանեանը հանել տալ կառավարչութենէ, բայց հակառակը պատահեցաւ:

Ասլանեան Կարապետ քանիցս մեծ փափկանկատութեամբ դիտողութիւն ըրած էր Օհան աղային, սրահին լռութիւնը եւ աշակերտներուն սերտողութիւնը չխանգարել, շաբաթականները հրապարակաւ պահանջելով, բայց Օհան աղան մտիկ չէր ըրած, որուն համար Ասլանեան սկսած էր չհամակրիլ այդ մարդուն, որ դոնապան ըլլալու խիկ արժանի չէր:

(Շար. 49)

(Շար. Ա. էջէն)

ուած է նաեւ պարսիկ իր պաշտօնակիցին հետ: Այս վերջինը անդրադառնալով այն պատժական միջոցներուն, զորս ՄԱԿ-ը կը նախատեսէ եթէ Իրան չարունակէ իւրանիումի իր հարստացումը, յայտարարած է որ այդ բանաձեւը "անելի ծանրակշիռ պիտի դարձնէ շրջանին տագնապը": Ֆրանսայի Արտաքին նախարարն ալ շեշտած է կայունութեան այն դերը, զոր Իրան կը խաղայ շրջանին մէջ:

***

Մարդասիրական կազմակերպութիւնները կը ջանան կատարել իրենց աշխատանքը, բայց դժուարութիւններ շատ են: Կանայի ջարդէն ետք, Յուլիս 31ին, 49 բնակիչներու դիակներն ալ յայտնաբերուած են փլատակներու տակ, զոհ՝ Իսրայէլեան ռումբերու:

Իսրայէլեան բանակը քաշուած է Պինթ Ճպէյլէն, ինչ որ Թոյլ տուած է Հեզպոլլային որ յաղթանակի մասին խօսի, կատաղի կռիւներէ ետք: Քաղաքը սակայն քարուքանդ է եւ դեռ դիակներ կը գտնուին: Ու բնակիչ մը գոյն տալով գործուած աւերը, կ՚ըսէ Ֆիկառօյի թղթակիցին՝ "Կը տեսնէ՞ք, ա՛յս է Իսրայէլը":

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԻՏԷԼ ԳԱՍԹՐՕ, Յուլիս 31ին անակնկալօրէն հիւանդանոց փոխադրուած է, ուր աղիքային վիրաբուժական բարդ գործողութեան մը ենթարկուած է: Կուպայի իշխանութիւնը այդ միջոցին յանձնուած է իր եղբօր՝ Ռաուլ Գասթրոյի, որ ներկայիս Պաշտպանութեան նախարար է: Գասթրօ քանի մը օրէն 80 տարեկան կ՚ըլլայ: Իշխանութեան գլուխ էր 1959-էն ի վեր: Լուրը հեռատեսիլէն հաղորդած է Ֆիտէլ Գասթրոյի անձնական քարտուղարը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը վաւերացուցած է զօր. Եաշար Պիւյիւքանըթի Սպայակոյտի նախագահ նշանակումը: Նոր նախագահը ծանօթ դէմք է Քիւրտերու դէմ խստագոյն կեցուածքով: :

ԹՈՒՐՔԻԱՑԻ 38 մտաւորական "Իմ ալ հարցս է" խորագրուած յայտարարութիւն մը ստորագրած են, քրտական հարցին լուծումի առաջարկներով: Կը շեշտեն թէ հարկ է հարցին լուծումին մէջ առանձնայատուկ տեղ տալ քաղաքական, իրաւական, տնտեսական, մշակութային ու միջազգային երեսակներուն, խուսափիլ զէնքով լուծումի տարբերակէն, մնայուն լուծում փնտռել երկրին մէջ քաղաքացիական ճամբաներով, եւլն.: Ստորագրողները շեշտած են թէ իրենց գլխաւոր նպատակը արիւնահեղութեան վերջ տալն է եւ թէ իրենց աշխատանքը պիտի շարունակեն, չգոհանալով յայտարարութիւն մը հրապարակելով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
81ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 500 Եւրօ:

Pèlerinage annuel de SAINT GREGOIRE à TALLARD

Sous l'égide

de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

avec le concours de l'Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes

Dimanche 17 septembre à 10h30

La messe sera célébrée par le Révérend Père Komitas HOVNANYAN Curé de la Paroisse Apostolique Arménienne St Grégoire l'Illuminateur — Marseille

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— Association Cultuelle des Arméniens de Gap
Tél: 04. 92. 51. 71. 80/04. 92. 51. 00. 87

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

— Participation aux frais —
Aller-Retour seul: 25 Euros
Repas spécialités arméniennes: 20 Euros

ՕԳՈՍՏՈՍ ՄԷԿԷՆ բժշկական այցելութիւնները 20էն 21 Եւրոյի անցած են: Ազատական ասպարէզի պատկանող բժիշկները չեն գոհանար այս սակով եւ 23 Եւրօ կը պահանջեն:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆէՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք
ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30ին:
Այսօր կը կատարուի «Խաղողի օրհնութիւն»: Տարուան երախայրիքը՝ խաղողին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 14
ՄԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Այսօր կը կատարուի Հոգեհանգիստ՝ վասն համօրէն ննջեցելոց:

***

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13
ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 12ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 14
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,
Հոգեհանգիստ՝ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12ին:

***

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի չունենար հետեւեալ Կիրակիները. –
Օգոստոս 6, 20 եւ 27ին:
Կիրակի, Օգոստոս 13ին, Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ՚ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը:
Պատարագները կանոնաւոր ձեւով կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 3ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13
Տօն
Վերափոխման Սուրբ Աստուածածնի
"ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ"
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30ին:
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 9.45-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ
ԶԱՏԻԿ Ծ. ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի "Օրհնութիւն խաղողոյ" աւանդական արարողութիւնը:
Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, կը հրաւիրուին տեղեակ պահելու Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը.– Հեռ. 04. 91. 77. 84. 70:

***

ԱէՆ ԼՈՒ – ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13
Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի
Պատարագ ժամը 10ին,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.30ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

***

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13
ՏՕՆ Է Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:
Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1

Տօն անուանակոչութեան Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ:

Ուխտի պատարագ եւ մատաղ:

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▸ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▸ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Rentrée de l'année scolaire 2006/07
1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian avec sa METHODE AUDIOVISUELLE
23 SEPTEMBRE 2006 — 27 JANVIER 2007: Stage de 50 heures le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)
2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
23 SEPTEMBRE 2006 — FIN JUIN 2007
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.
3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones
Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
87 euros + 8 euros frais d'expéditon.
Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

Association Arménienne d'Aide Sociale
Fête Champêtre Traditionnelle
AU HOME ARMENIEN
107, avenue du Maréchal Lyautey, 83700 SAINT-RAPHAEL
MARDI 15 AOUT
A 10h — Messe Chapelle Saint Jean — Bénédiction du Raisin
TOUT AU LONG DE L'APRES MIDI
ANIMATION
Partie artistique avec le Groupe de danse
ARAVOT - HAYASTAN
GRANDE TOMBOLA
Bar, Buffet — Ambiance arménienne
Pour les réservations 04 94 19 51 50
01 48 78 02 99

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 3

JEUDI
3 AOUT
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

LE NUMERO: 1,20 €

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 21.510 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.510

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ԻՍՐԱՅԷԼ ՕՐԷ ՕՐ ԿԸ ՏԱՐԱԾԷ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԵՒՐՈՊԱ ՄԸ ԿԱ՞Յ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ ՄԻՇՏ ԶՈՀԵՐ ԵՒ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ

Պրիւսէլի մէջ ուր ֆինլանտական հրաւէրով հաւաքուած էին Եւրոպական Միութեան Արտաքին 25 նախարարները, հաստատուեցաւ անգամ մը եւս որ Եւրոպա անունով միութիւն մը չկայ, հակառակ իր անունին: Արդարեւ, ի՞նչ կարելի է սպասել Եւրոպայէ մը, որ պէտք է, անհրաժեշտ է, որ ուժ մը ըլլայ, բայց իր ծոցին մէջ ունի Ամերիկայի հլու հնազանդ տարրեր: Մեծն Բրիտանիայէն զատ, այս անգամ կային նաեւ Գերմանիան, Լեհաստանը, Չեխիան: Մեծամասնութիւնը պատրաստած էր յայտարարութիւն մը որ կոչ մըն էր «անմիջական հրադադարի մը», հետեւելով ֆինլանտական նախագահութեան թելադրանքին: Բայց, կարելի չեղաւ, ժամերու վիճաբանութիւններէ ետք, համաձայնիլ բառերու շուրջ, մինչ անդին անմեղ ժողովուրդ մը տեղահան եղած, փրկութիւն կը փնտռէ: Ի վերջոյ, համաձայնած են այլ տարազի մը վրայ, փափաք յայտնելով պարզապէս «հակամարտութիւններու անմիջական դադարի մը»: Մնաց որ, այս բոլոր բառերը, յայտարարութիւնները, բանաձեւերը բանի մը չեն ծառայեր, քանի Իսրայէլ վճռած է ուզածը ընել, որքան ատեն որ յարմար նկատէ: Ժողովի ընթացքին, Ֆինլանտացին չեշտած էր. «Անընդունելի է որ Իսրայէլ շարունակէ իր ներկայ քաղաքականութիւնը», եւ կ'ուզէր խիստ յայտարարութիւն մը, բայց օգուտ չունէր: Անգլիոյ Արտաքին նախարարը կ'առարկէր եւ իրեն զօրավիգ էին Գերմանիա, Լեհաստան եւ Չեխիա: Իր գոհունակութիւնը յայտնած է Տուսթ-Պլազի, որու համաձայն Եւրոպական Միութիւնը այս ձեւով կ'օգնէ Ապահովութեան Խորհուրդին Ֆրանսայի ներկայացուցած բանաձեւին...:

***

Օգոստոս 1էն 2ի գիշերը եւ 2ի առաւօտուն ալ, Իսրայէլ սանձարձակ կը շարունակէր եւ կը տարածէր իր պատերազմը: Ամէնէն ծանր գործողութիւնը տեղի ունեցած է Պաալպէքի մէկ հիւանդանոցին վրայ, ուր իսրայէլեան զօրագունդ մը (20 զինուոր) իջած է թռանելու միջոցաւ եւ ռմբակոծիչ օդանաւերու պաշտպանութեան տակ ջանացած է ձերբակալել Հեզպոլլայի գործօն տարրեր: Հիւանդանոցը որ թիրախ եղած է, պարպուած էր արդէն, բայց եւ այնպէս 11 Լիբանանցիներ, պարզ բնակիչ, մեռած են: Ըստ իսրայէլեան աղբիւրներու, ձերբակալուած են Հեզպոլլայի պատասխանատուներ, բայց թիւը չեն ճշդեր: Իսրայէլացիք առանց որեւէ վնասի վերադարձած են: Օգոստոս 2ի առաւօտուն, կարելի չէր եղած շատ մանրամասնութիւն ունենալ այս գործողութեան մասին, որ ամէնէն յանդուգններէն մէկն է, քանի Իսրայէլացիք երբեք այսքան հեռու չէին գացած լիբանանեան հողամասին վրայ, Սուրիոյ սահմանին մերձակայքը: Ցահալի (իսրայէլեան բանակ) սպայակոյտի մէկ գնդապետը, որ նախընտրած է անունը չտալ, յայտարարած է Ֆիկառոյի թղթակիցին.– «Պիտի տեսնէք, այս Երեքշաբթին բախտորոշ օր մը պիտի ըլլայ Հեզպոլլայի դէմ Իսրայէլի մղած պատերազմին պատմութեան մէջ»:

***

Երեք շաբթուան ընթացքին, իսրայէլեան ռմբակոծութիւններէն 828 հոգի մեռած է եւ 3200 հոգի ալ վիրաւորուած են, բայց այս թիւերը վերջնական չեն, կը վերաբերին միայն ինքնութիւնները ճշդուած դիակներու, մինչ փլատակներու տակ դեռ բազմաթիւ դիակներ կան: Իսրայէլեան աղբիւրներու համաձայն, բանակը Հեզպոլլայի 400 զինուորեալ ըսպաննած է, Հեզպոլլան միայն 43ի մասին կը խօսի:

***

Ֆրանսա կ'ուզէ նաեւ որ Իրան դեր մը խաղայ եւ այդ առընչութեամբ է որ Տուսթ-Պլազի տեսնուած է պարսիկ իր պաշտօնակիցին հետ, Պէյրութ: Իրան գոհ է որ Ֆրանսա նախապայման չի դներ Հեզպոլլայի ապազինումը, ինչ որ «դրական յեղաշրջում» կը նկատէ եւ դէմ չէ Ֆրանսայի ծրագրին: Բայց, Ֆրանսա առանձին է Իրանի դրական դեր վերագրող, քիչ չեն անոնք որոնք ամերիկեան յարձակման մը վախն անգամ ունին Իրանի վրայ:

***

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ

Օգոստոս 1ին, քրիստոնեայ – իսլամ վեհաժողով մը տեղի ունեցած է Պքերքէի մէջ, որուն մասնակցած են Սֆէյր Պատրիարք (մարոնի), Հանրապետութեան չիիներու ներկայացուցիչները, Արամ Ա. Կաթողիկոսը, յոյն ուղղափառ համայնքի Պէյրութի առաջնորդը Էլիաս Աուտէ Եպիսկ, յոյն կաթողիկէ առաջնորդը, Հայ Կաթողիկոս-Պատրիարքին ներկայացուցիչը, ասորի, լատին, աւետարանական, ալեւի, քաղդէական համայնքներու ներկայացուցիչներ:

Սֆէյր Պատրիարքի բացման խօսքէն ետք, ուր ան շեշտած է անհրաժեշտութիւնը պահպանելու Լիբանանի ազգային միասնականութիւնը եւ հրադադարի մը անմիջական գործադրութիւնը, ժողովը յայտարարութիւն մը ըրած է ուր կը շեշտուին հետեւեալ կէտերը.–

Ա.– Իսրայէլացի եւ լիբանանցի գերիներու ազատ արձակում՝ միջազգային Կարմիր Խաչի ճամբով:

Բ.– Իսրայէլեան բանակի հեռացում՝ սահմանային «Կապոյտ Գիծ»էն անդին:

Գ.– Գաղթականներու տունդարձ:

Դ.– ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին կողմէ Մազարէհ Շէպաան եւ Քֆարշուպայի բարձունքները ՄԱԿ-ի իշխանութեան տակ դնել՝ մինչեւ սահմանագծում կատարուիլը, ապա այդ շրջանը լիբանանեան գերիշխանութեան տակ դնել եւ արտօնել, որ այդ շրջանի բնակիչները վերադառնան իրենց գիւղերը:

Ե.– Իսրայէլի կողմէ Հարաւային Լիբանանի մէջ ականուած դաշտերու քարտէսներու յանձնում՝ այդ դաշտերը ականազերծելու համար:

Զ.– Լիբանանեան պետութեան գերիշխանութեան հաստատում Լիբանանի ամբողջ տարածքին, ըստ Թայէֆի համաձայնագրին:

Է.– ՖԻՆԻԽԼ-ի ուժերու լիազօրութիւններու ընդարձակում եւ հզօրացում, ինչպէս նաեւ՝ զինում:

Ը.– 1949ին Լիբանանի եւ Իսրայէլի միջեւ ստորագրուած զինադուլի յարգում:

Թ.– Միջազգային ընտանիքին կողմէ Լիբանանի զօրակցութիւն՝ դրեթէ բոլոր մարզերուն մէջ, յատկապէս վերաշինութեան եւ տնտեսական մարզի բարելաւման իմաստով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱԼԷՊ – ԵՐԵՒԱՆ ԹՌԻՉՔՈՎ

Հալէպ – Երեւան թռիչքով Յուլիս 31ի գիշերը 136 Հայ եւս հասած է Երեւան: Անոնց 89ը Պէյրութէն Սուրիա ցամաքի ճամբով գացած են, մնացեալը Սուրիահայեր են: Արտաքին գործերու փոխ նախարար Գ. Ղարիբջանեան տեղեկացուցած փափաք յայտնողներու թիւը նուազած է, ուստի Երեւանէն Պէյրութ ղրկուած դիւանագէտները վերադարձած են: Հայաստանի Պէյրութի դեսպանատունն ու Հալէպի հիւպատոսարանը կրնան առանց լրացուցիչ ուժի տանիլ աշխատանքը:
Իսրայէլի պատճառած պատերազմին սկիզբէն ի վեր 778 Հայ Լիբանանէն Երեւան փոխադրուած է:
է որ Լիբանանէն Հայաստան մեկնելու

***

ՓԱՌԵՐԳԻ ՄՐՑՈՒՄԸ ՓԱԿՈՒԱԾ

Հայաստանի նոր փառերգին համար բառերու եւ երաժշտութեան մրցումին մասնակցելու պայմանաժամը աւարտած է Յուլիս 31ին: Ներկայացուած են 85 առաջարկներ: Առաջին արդիւնքները կ'ամփոփուին Օգոստոս 7ին եւ առաւելագոյն քուէները ստացած հինգ առաջարկներ կ'անցնին երկրորդ փուլ. ստեղծագործութիւնները կը յղուին հանրութեան: Դիմումներուն մէջ բազմաթիւ բանաստեղծութիւններ կան Ա. Խաչատրեանի գրած նախկին (Խորհ. Հայաստանի) փառերգին երաժշտութեան համար:

Փառերգի նոր տարբերակ առաջարկողներու կարգին են երգահաններ Տիգրան Մանսուրեան (Ե. Չարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ի բառերով) եւ Երուանդ Երզնկեան (Արարատ Բ. կեղծանունով ներկայացուած ծանօթ բանաստեղծի մը բառերով):

Փառերգի բառերուն եւ երաժշտութեան ընտրութեան յանձնաժողովին կը նախագահէ Մշակոյթի նախարար Յասմիկ Պօղոսեան, փոխ նախագահն է փոխ նախարար Կարինէ Խոդիկեան: Մաս կը կազմեն Հանրապետութեան նախագահի օգնական Վիգէն Սարգսեան, վարչապետի օգնական Կարէն Աւագեան, Ս. Կապուտիկեան, երգահան Եդուարդ Միրզոյեան, սենեկային նուագախումբի ղեկավար Ա. Ղարաբեկեան, պետական ակադեմական երգչախումբի ղեկավար Յ. Չէքիճեան եւ ուրիշներ:

***

ՀՄԸՄ-Ի ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑՐԴ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Յուլիս 31ի երեկոյեան, Բիւրականի մէջ բացումը կատարուած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի համահայկական ութերորդ բանակումին: Հայաստանի հետ Սփիւռքի 15 երկրէ 650 մասնակիցները Արագածի հովանիին տակ խմբուած են տասնօրեայ բանակումին համար: Հայկական եռագոյնին ու Հ.Մ.Ը.Մ.-ի դրօշներուն հետ պարզըւած են 16 երկիրներու դրօշները, բայց միայն 15 երկրի պատուիրակութիւն ներկայ գտնուած է տեղւոյն վրայ, քանի որ Լիբանանի երիտասարդները ծանօթ պատճառներով չեն կրնած մասնակցիլ:

«Մի՛շտ պատրաստ Հայրենիքին համար» նշանաբանով բանակումին հանդիսաւոր բացումին ելոյթ ունեցողները շեշտած են բանակումը Հայաստանի մէջ կազմակերպելու կարեւորութիւնը, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի ուղղութիւնը, նպատակները:

ՊՈԼԻՍ

ԱԽԹԱՄԱՐԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՆԱՄԱԿԸ ՎԱՐԺԱՊԵՏ ԷՐՏՈՂԱՆԻՆ

Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը Ախթամարի Ս. Խաչ եկեղեցիին նորոգութեան աւարտին մօտենալուն առթիւ կղզի կատարած այցէն վերադարձին նամակով մը իր տպաւորութիւններուն տեղեակ պահած է վարչապետ Թ. Էրտողանը:

Յուլիս 28 թուակիր իր նամակին մէջ Մեսրոպ Արք. գրած է թէ նորոգութեան աշխատանքը յաջողութեամբ յառաջ կը տարուի: Պատրիարքարանի կողմէ պաշտօնի կոչուած մասնագէտները տեղեկացուցած են թէ նորոգութեան առաջին շրջանին ծրագիրներու եւ մասնագիտական վերահսկողութեան մարզերուն մէջ հարցեր եղած են, ծրագրի պատասխանատու ճարտարապետ Եագուպ Հազմն հարկաւոր ծառայութիւնը կատարած չէ եւ հարցերը կարգադրուած են նորոգութեան գործին յանձնառու ընկերութեան ջանքերով: Նոյն մասնագէտները յայտնած են թէ աշխատանքը նուազագոյն թերութիւններով աւարտելու նպատակը հետապնդուած է եւ անսրբագրելի միջամտութիւններ, կառուցային սխալներ գործըւած չեն: Նոյն խումբը նորոգութեան ամէն մէկ փուլին տեղեակ պահած է ԻՒՆԷՍՔՕ – ԻՔՈՄՈՍ-ի նման միջազգային կազմակերպութիւններ:

Մեսրոպ Արք. այցին ընթացքին նկատած է թէ աւարտած են ձեռնարկուած պեղումները: Նոյն ատեն տեղեկացած է թէ եթէ շուտափոյթ միջոցներու չձեռնարկուի, նորոգութեան յաջողութիւնը կրնայ տուժել: Պեղումներով յայտնաբերուած հնութիւնները առանց այդ միջոցներուն կարճ ժամանակի ընթացքին պիտի կրեն կլիմայական անմիջապէս ազդեցութիւն եւ փճանան: Այս մասին դիմում կատարուած է պատկան մարմիններու, բայց որեւէ պատասխան ստացուած չէ: Պատրիարքը կը խորհի որ ազգային ու միջազգային շարք մը մասնագիտական կազմակերպութեան հետաքրքրութեան արժանացած նորոգութիւնը յաջողութեամբ աւարտին հասցնելու համար նիւթական ու բարոյական բոլոր միջոցներուն հարկ է դիմել: Ինք ալ իր կարգին կը վերահաստատէ կարելի նեցուկը եւ ծառայութիւնը տալու պատրաստակամութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՍԹՐՕՅԻ հիւանդութիւնը –Հաւանաբար աղիքի քաղցկեղ– կը դրաւէ բոլոր մեկնիչները եւ դրութիւններն ալ դամ-

(Շար.ը Գ. էջ)

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

ԵՐ ԵՐԲԵՄՆ... (2)

ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ ՄՕՏ ԱՆՑԵԱԼԷ

Հոգենորոգ պահերու կարօտը շատոնց արդէն բոյն դրած է այս տողերը գրողին հոգւոյն մէջ: Գուցէ յառաջացեալ տարիքը իր դերը կը կատարէ, յայտնապէս այնպիսի ժամանակներու, երբ ներկան իր դիւրակեցիկ դիմագիծով կը յայտնուի: Եւ, կը յատկանշուի ձանձրալի մրափով մը: Ա՛յս, երեւութապէս հեշտաւէտ, բայց խորքին մէջ հեղձուցիչ մթնոլորտը, ըսենք՝ միջավայրը, ահա՛, քանի՜ տասնամեակներու թանձր փոշին կը կրէ արդէն իր վրան:

Էր երբեմներու շարքը,– խանդով-եռանդով լի արարումներով,– երանաւէտ երազներու դուռ կը բանայ մեզի պէսներուն համար: Անկասկած: Իսկապէս, տարիքոտ մարդուն կը մնայ յետահայեաց սեւեռումով պատկերացնել իր կեանքին այս կամ այն ուրախառիթ պահերը: Ցիշել զանոնք մէկ առ մէկ՝ ժպտիլ, յուզուիլ, խռովիլ: Առանձնապէս, երբ ատոնք այնքան ամուր կը հային մտքիդ եւ հոգիիդ: Հազար ու մէկ լարերով պինդ կը կապուին դաւանած գաղափարներուդ, հետամտած նպատակներուդ եւ, անշուշտ, քու մարդ-հայու ներքին զգայնութիւններուդ:

⁂

1980ական թուականները այլապէս բախտորոշ էջեր կ'արձանագրեն մեր այստեղի նոր գաղութի հին այլ նորոգ տարեգրութեան մէջ: Հաստատենք՝ շնորհիւ գըլխաւորաբար Պոլսէն խումբ-խումբ ժամանած եւ հո՛ս վերջնական կայք հաստատած ազգայիններու: (Մասամբ նաեւ Մերձ. Արեւելքէ եկածներու): Ստուգիւ, այդ թուականներուն է, որ կեանքի կը կոչուի, փոխառեալ անունով՝ Հայ Մշակոյթի Ակումբը: Կամ՝ Ցանձնախումբը: Աշխատանքի շրջանակը իսկապէս լայն է, ընդարձակ եւ, բնականաբար, հրահանգիչ: Քանի կը ձգտի, կարելիութեանց սահմաններուն մէջ, ներքին թէ հրապարակային, մեծ թէ փոքր ձեռնարկներով յիշատակել կարեւոր թուականներ, յոբելենական նախընտրաբար: Այլեւ նշել դէմքերու ծննդեան տարեդարձներ, մասնաւորաբար դասախօսական երեկոյթ-ցերեկոյթներով, գրական-վիճաբանական ասուլիսներով՝ հրահրել հետաքրքրութիւն ու սէր հանդէպ հայ գրի եւ մշակոյթի: Մնայուն վէմերը մեր յաւերժ կեանքի(*):

⁂

Ցայտնօրէն յիշելի տարի մը կը դառնայ 1984ը: Մայիս եւ Հոկտեմբեր ամիսները յատկապէս: Իրապէս, այդ տարին, Մայիսի կիրակիներէն մէկուն, երկու հարիւրէ աւելի հանդիսական կը մէկտեղուի Հին Նիսի քաղաքապետական թատրոնը, նշելու համար ծննդեան հարիւրամեակը մեր քերթողութեան հսկաներէն միոյն՝ Դ. Վարուժանի: Բառին իրական առումով, լման երեք ժամ շարունակաբար, խուռներամ բազմութիւնը, առանց ձանձրոյթի, առանց յօրանջի, ամենայն երկիւղածութեամբ կ'ունկնդրէ բանախօսութիւններ, քերթուածներ եւ երաժշտութիւն: Հրամցուած բարձրորակ շրջանակով:

Այլապէս խռովիչ է պատկերը բեմին: Երբ մեծկակ վարագոյրը կը բացուի եւ, լոյսի կարմրաւուն շողերով կը յայտնուի մեծղի դիմանկարը քերթողին: Եւ, երբ լայն ու տարածուն պաստառի մը վրայ կ'երեւին մեծատառ տողերով արձանագրուած Վարուժանեան միտքեր հայերէն, ուրիշ մը՝ թարգմանաբար ֆրանսերէն: Միաժամանակ, բեմին մէկ մութ անկիւնէն երգչախումբը կ'երգէ մեղմիւ «Ո՛վ Մեծասքանչ դու լեզու»ն:

Սրտաշարժ պահ, յիրաւի: Հոգեթով, նոյն ատեն:

Ցիշողութիւնդ կը խթանէ՝ անկիւն մը դրուած ու մոռցուած յայտագիրը: Կը հաստատես կրկին, թէ կազմակերպիչները ամէն ջանք թափած էին, որպէսզի մեծ քերթողին անունն ու գրական վաստակը մեծարուի, հետեւաբար գնահատուի, ըստ արժանւոյն, արտակարգօրէն վայելուչ խնամեալ ձեռնարկով մը: Մանաւանդ՝ հանդիսութիւնը գգենու հայաշունչ նկարագիր: Այսինքն՝ ոգի: Այսպէս՛, կարճ ու բովանդակալից բանախօսութիւններ, քերթուածներու արտասանութիւն, խըմբերգներ: Ներկայացուած, ըսենք՝ «բեմականացած» շրջանակով, իմա՝ ծանօթացում-մեկնաբանութիւն արտասանելի քերթըւածներու, այս կամ այն յատկանիշի մատնանշում – բանախօսութիւն, երգ, խմբերգ: Համադրուած եւ հրամցուած լոյսի, գոյնի, ձայնի «խաղ»երով: Հրապուրիչ, անկասկած: Ուսանելի, նոյնիսկ(**):

Խանդավառութեանդ մէջ կ'ուզես անպայման տալ անուններ դերակատար անձերու, արտասանուած քերթուածներու եւ, թուել այլ մանրամասներ: Երանաւէտ պահերը վերստին ապրելու հաստատ մըտածումով, բնականաբար:

Քերթուածներ՝ կարգով,– Յաչքո՛ւռ, Լոյսը, Առաջին մեղքը, Վարուժնակիս, Վահագն, Առկայծ ճրագ, Բանուորուհին, Օ՜ Տալիա: Դադար: Արտասանողներ՝ Հուիփսիմէ Պօշնաքեան, Լիլի Ապրիլեան, Պերճ եւ Սիւզան Գավճեան, Գէորգ Գապառաճեան:

Բանախօսներէն առաջինը՝ Ցովհաննէս Ջիլինկիրեան, պարզունակ ոճով կը ներկայացնէ կեանքը տարաբախտ քերթողին: Շրջանի հայ մտածումին վրայ անոր ունեցած յեղափոխիչ բարեփոխիչ (իմա՝ ազատատենչ եւ ազատախոհ) ազդեցութիւնը: Եզրափակիչ խօսքը, «Սպաննեցին հանճարը, բայց հանճարին գործը մնաց անմահ»:

Մարսէյլէն, Կարօ Ցովսէփեան, անսայթաք ֆրանսերէնով, իր կարգին կը պարզէ կեանքն ու գործը նահատակ քերթողին: Կը նշէ անոր տեղն ու դերը ազատագրական գաղափարներու, ազատատենչ լմբռնումներու ձեւաւորման եւ տարածման մէջ: Բացառիկ, անշո՛ւշտ:

Երրորդը՝ այս տողերը գրողը, կը պարզէ քերթողին մէկ այլ երեսը,– ընկերային հարցերու երգիչը: Ցիրաւի, ան երգիչը կը դառնայ ընկերային ցաւերու, ձգտելով ազատագրել չհագործեալ դասը իր կեղեքիչներէն:

Օրուան փայլը կ'աւելցնէ, ի՛նչ խօսք, Մարսէյլէն հրաւիրուած տեղւոյն երգչախումբը: Զօրս-հինգ խմբերգ, խմբավար Խաչիկ Եըլմազեանի ճարտար ճկուով:

⁂

Դ. Վարուժանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ կազմակերպուած հրապարակային հանդիսութիւնը, Մայիսին, իրապէս բացառիկ ըլլալով, հպարտութեան ալիք կը ստեղծէ: Որով՝ հարկեցուցիչ պայման կը դառնայ մեծ շուքով փառաւորել Հայ մշակոյթը, Հոկտեմբերին, Հայոց գրերու գիւտին 1580ամեակի յիշատակութեամբ:

Հին Նիսի քաղաքապետական թատրոնը, որ, ի դէպ, այդ տարիներուն գլխաւոր բեմը կը դառնայ մեր նոր գաղութի ազգային կեանքի հրապարակային երեսին, այս առիթով եւս կը յորդի ազգայիններով: Երկու հարիւրէ աւելի, առանց չափազանցութեան:

Խնամեալ յայտագիրը, կրկին «աեմականացած» երեսակով կը հրամցուի: Ցար եւ նման նախկինին, իր ներկայացման ձեւով ու բովանդակութեամբ, հաւասարապէս: Վայելուչ յայտագրէն կ'առանձնացընենք մէկը միայն. ողբ. Սարգիս Պօղոսեան (Փարիզէն) պարզ ու յստակ, տեղի՛ն կուռ, տեղի՛ն քաղցրօրէն զգայուն եւ, միանգամայն, խռովայոյզ շեշտով ներկաներուս կը հրամցնէ քերթուածներու փունջ մը: Պոլսահայ բանասէր Թ. Ազատեանի հաւաքած Ակնայ անտուններէն, Ցակոբ Ախսւացի (ԺԷ. դար) Սալվու Ջինար էջմիածինը, փառաբանութիւն եւ Արովեանի ծանօթ Լեզուն, Վէրք Հայաստանի:

Անկասկած յիշելի կը մնան օրուան բանախօսին հմտալից խօսքերը ի մասին Մեծասքանչի, Մեսրոպեան սրբատառերուն եւ, առհասարակ Հայ մշակոյթին: Հ. Լեւոն Զէքիեան, Վենետիկի Մխիթարեան Ուխտէ, իբր եզրափակիչ խօսք կը հաստատէ, Մեծասքանչը՝ մեսրոպեան կատարելագործ տառերով ամրապինդ, անվկանդ ամրոցն է մեր ազգային գոյութեան:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Այլ առիթով մեր գրածը կրկնենք, իբր «պատիւս արժանաւորաց»: Շարժումին մղիչ ուժը կը դառնայ՝ ծագէ վերջալոյս, գաղութիս ազգային-մտաւոր կեանքի գլխաւոր սիւներէն ողբ. Տիգրան Հանեանի:

(**) Կը պարտինք Լինել յատուկ հրաւիրուած բեմադիր Գէորգ Գապառաճեանի (այժմ՝ ողբացեալ) գեղագիտական նրբաճաշակ բեմադրութեան:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ ՈՒ ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Հայ գրականութիւնը երկու տաղանդաւոր երգիծաբաններ ունի: Ցակոբ Պարոնեան եւ Երուանդ Օտեան: Ուրիշ երգիծաբաններ ալ ունեցած ենք բնականաբար: Բայց սխալ չէ ըսել թէ անոնցմէ ո՛չ մէկը կրցաւ բարձրանալ այս երկու անմահ երգիծաբաններուն բարձրութեան: Կամ սխալ չէ ըսել, թէ հայ ժողովուրդը երբեք չարտօնեց որ երրորդ երգիծաբան մըն ալ նոյն յաճախականութեամբ ու հիացումով յիշուի Պարոնեանին ու Օտեանին անուններուն քով: Եւ անտարակոյս շատ մելան հոսած է այս երկուքին գրականութեան ու կեանքին մասին: Բայց այս երկուքը բնաւ հանդիպած չէի՞ն իրարու, զիրար ճանչցած չէի՞ն. կամ որքա՞ն ճանչցած էին զիրար:

Օտեան 27 տարու աւելի փոքր էր Պարոնեանէն եւ Պարոնեան, որ ապրած է հազիւ 49 տարի, արդէն մեռած էր երբ Երուանդ Օտեան տակաւին Երուանդ Օտեան չէր եղած: Ուստի Պարոնեան չէր կրնար ճանչնալ Օտեանի երգիծական գըրականութիւնը: Բայց Օտեան կրնար ճանչնալ Պարոնեանի գրականութիւնը եւ ճանչցած ալ է: Իր կենսագիրներէն Սամուէլ Մուրատեան, որ Օտեանի մասնագէտ մըն է, կը պատմէ որ Երուանդ Օտեան մեծ հիացում ունէր Պարոնեանին նկատմամբ: Բայց այդ հիացումը պիտի ցնցուէր երբ Օտեան առաջին անգամ պիտի տեսնէ Ցակոբ Պարոնեանը: Այդ շրջանին, երիտասարդ Օտեան, իր մօրեղբօր Գէորգ Այվազեանի աշխարհագրութեան գիրքի տպագրութեան փորձերը սրբագրելու համար պարբերաբար կ'երթար Գ. Պաղտատեանի տպարանը: Այս տպարանը այդ շրջանի մեծանուն գրագէտներու ժամադրավայրն էր: Հոն կարելի էր հանդիպիլ Եղիա Տէմիրճիպաշեանին, Ռեթէոս Պէրպէրեանին, Ցակոբ Պարոնեանին եւ ուրիշներու: Այսպէս անգամ մը Երուանդ Օտեան հոն կը ծանօթանայ Պարոնեանին հետ, որուն մասին արդէն ունէր մասնաւոր պատկերացում մը: Բայց Օտեան անմիջապէս կ'անդրադառնայ որ Պարոնեանէ ունեցած իր պատկերացումը բնաւ չէր համապատասխաներ իրականութեան: Իրական Պարոնեանը, Օտեանին մեծանուն նախորդը, չափազանց լուրջ դէմքով, լուրջ կեցուածքով, լուրջ գըրոյցներով մարդ մըն էր, որ բնաւ ալ մեծ երգիծաբանի մը տպաւորութիւնը չէր գործեր: Աւելի վերջ ան, սապէս պիտի արտայայտուէր այս մասին.

«Պարոնեան, որուն բոլոր գրուածքները հիացումով կարդացած էի, թէեւ այն ատեն երգիծական որեւէ հակում չէի զգար, զիս շատ յուսախաբ ըրաւ երբ առաջին անգամ զինքը տեսայ: Ճերմակ, դէպի վար կախուած պեխերով, շոր, երկայնահասակ, չափազանց լուրջ դէմքով մարդ մըն էր, որ աւելի շարժըը ոսկերիչի կը նմանէր, քան թէ երգիծաբան գրագէտի մը: Իր խօսակցութիւնն ալ, նոյնպէս, լուրջ հարցերու շուրջ կը դառնար միշտ եւ երբեք կատակծիլ չէր տար թէ դիմացինդ Հայոց առաջին զուարթագիր երգիծաբանն էր»:

Ոմանք Օտեանին այս տողերուն վրայ հիմնուելով պիտի պնդէին որ Օտեան ուզած էր ստորագնահատել Պարոնեանը, զայն շուկայիկ մարդու նմանցնել: Բայց այսպիսի պնդում մը համոզիչ չէ, որովհետեւ Երուանդ Օտեան տակաւին սկըսնակ մըն էր հայ գրականութեան շըջանակէն ներս եւ մէկ անգամ միայն տեսած էր Պարոնեանը: Ցետոյ այստեղ Պարոնեանին երեւոյթին մասին էր որ կը խօսէր Երուանդ Օտեան, այլ ո՛չ թէ անոր երգիծական գրականութեան արժէքին մասին:

Միայն թէ Երուանդ Օտեան յառաջիկայ տարիներուն պիտի ընէ նոր յայտարարութիւններ, որոնք իսկապէս կարծել պիտի տան թէ ան շատ ալ ճշգրիտ պատկերացում մը չէր ունեցած Պարոնեանի երգիծաբանութեան արժէքին մասին: Օրինակ Օտեան, Մինաս Չերազն անգամ աւելի զուարճալի խօսակից պիտի նկատէր, քան թէ Պարոնեանը: Աւելի վերջ ալ իր սիրելի բարեկամ Արփիար Արփիարեանը պիտի նկատէր Պարոնեանէն ալ աւելի մեծ երգիծաբան: Անտարակոյս Երուանդ Օտեանի այս արժեւորումը չափազանցուած կարծիք էր եւ ընդունելի չէր բացարձակապէս: Պարոնեանը է եւ մնացած է անգերազանցելի: Եւ եթէ ապագային կարգ մը գրականագէտներ ղաղրութիւններ պիտի ընէին Պարոնեանի եւ Օտեանի միջեւ եւ ոմանք եթէ Օտեանը պիտի գերադասէին Պարոնեանին, այդ ալ շատ արդար ու ճիշդ բաղդատութիւն մը պիտի չըլլար: Պարոնեան եւ Օտեան որեւէ կերպով բաղդատելի չեն, երկուքն ալ ունին իրենց ուրոյն եւ անբաղդատելի արժէքները: Միայն թէ ստոյգ է որ Օտեան շատ բան կը գրէր ու մեծ աճապարանքով կը գրէր, եւ արդէն ինք ալ կը խոստովանէր որ անհրաժեշտ ուշադրութիւնը չէր կեդրոնացներ իր գրածին որակին վրայ: Մանաւանդ իր վէպերուն մէջ ինքզինք կը կորսնցնէր իր լայն շունչին ու հարուստ երեւակայութեան մէջ: Այս տեսակէտով, Պարոնեան անտարակոյս աւելի զուսպ էր եւ աւելի լաւ կը հակակշռէր ինքզինքը: Ցետոյ Պարոնեան եթէ իրական կեանքի մէջ սպասուածէն աւելի լուրջ էր, Օտեան իր կեանքին մէջ ալ այնքան երգիծաբան, զուարթախօս ու անպաճոյճ, կամ թեթեւ էր, որքան իր գրականութեան մէջ: Սովորական ընթերցողներու համար Օտեանի սրամտութիւնները աւելի հաղորդական ու հասկնալի, աւելի պարզ էին քան թէ Պարոնեանի խորունկ սրամտութիւնները: Օտեան անօթի էր, բայց անօթութեան մասին իսկ կը խօսէր երգիծանքով:

Ռ. Հ.

Livres reçus

ENTRE L'ART ET LE TEMOIGNAGE

Littératures arméniennes au XXème Siècle

Volume 1

La Révolution Nationale

Marc NICHANIAN
MétisPresse, Genève 2006

ԱԲԽԱԶԻԱ՝ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿԻՐԸ

Աբխազիան Աճարիոյ եւ Հարաւային Օսեթիոյ հետ մէկն է Վրաստանի երեք շրջաններէն, որոնք վճռած են անկախանալ ու կիրարկութեան դրած իրենց վճիռը։ Անով ամէն բանէ առաջ Վրաստան կը կորսնցնէ Սեւ ծովու ափին շուրջ կէսը, քանի որ Աբխազիան կը գտնուի երկրին ամէնէն հիւսիսային շրջանը, Սեւ ծովուն եւ Ռուսաստանի սահմանին միջեւ։ Մայրաքաղաքն է Սուխումին, նոյնպէս ծովափին կառուցուած։

Վերջերս քաղաքական ճակատումը կըրկին սաստկացած է Աբխազիոյ եւ Վրաստանի միջեւ, քանի որ նախագահ Սահակաշվիլի կը պնդէ յամառօրէն թէ Աբխազիան Վրաստանի անբաժանելի մասն է։ Մինչդեռ Սերգէյ Բակապշ, աբխազ նախագահը կ՚ուզէ միայն խօսիլ երկու երկիրներու բարիդրացիական յարաբերութիւններուն հեռանկարին մասին։ Բայց կ՚աւելցնէ թէ կացութեան վատթարացումի պարագային պիտի չվարանի զինել ուժերը տանելու վրացական սահմանը եւ սահմանագիծը ականելու։

Ռուս գրող Վ. Էրոֆէյեւ Աբխազիա այց մը ետք համոզուած է որ անջատուած հանրապետութիւնը այլեւս չի վերադառնար Վրաստանի կազմին։ Աբխազները կը նախընտրեն մեռնիլ, քան տեղի տալ։ Այդ փոքր երկիրը ոչ մէկ պետութեան կողմէ ճանչցուած է. ոմանք զայն կը նկատեն Մոսկուայի ձեռքին խաղալիք մը։ Ուրիշներու համար Վրաստանի ըմբոստ մէկ թեկորն է ան որ 1992–93ի վրացական պատժական գործողութիւններուն ձախողութենէն ետք որոշած է խզել կապերը Թիֆլիսի հետ։ Եւ պէտք է ըսել որ այդ գործողութիւնները բաւական վայրագութեամբ տարուած են, 3500 մեռեալ պատճառելով, ինչ որ Աբխազներու աւելի քան 3%ը կը նշանակէ։ Ատկէ զատ, տարիներէ ի վեր Աբխազիա ենթակայ է անողոք շրջափակումի մը. ո՛չ օդանաւեր էջք կը կատարեն հոն, ոչ նաւեր կը մօտենան նաւամատոյցներուն։ Ոչ Թղթատարական համակարգ կը գործէ հոն, ոչ ալ յատուկ տարադրամ կայ. կը գործածուի ռուսական ռուբլին։ Աբխազիա երթալու միակ միջոցը ինքնաշարժն է, ճամբան՝ Սոչիէն հարաւ իջնողը։ Կարելի է շոգեկառքով ալ կարել զայն։

Վրաստանն ալ, ինչպէս Ազրբէյջան՝ Ղարաբաղին, Աբխազիոյ դաշնակցութեան հիմով լայն ինքնավարութիւն կը խոստանայ. ատիկա հակամարտութենէն առաջ Աբխազներուն ուզածն էր։ Բայց պատերազմէն ետք, ոչ ոք այլեւս կը վստահի Թիֆլիսի։ Հակառակ այդ պատերազմէն ծանրօրէն վնասուած գօտիներու, Աբխազները սկսած են զբօսաշրջական ենթակառոյցներ հիմնել, աւելի հիւսիսային շրջանին մէջ որ նուազ վնասուած էր։ Հոն Գագրան եւ Պիցունտան դարաւոր տօսախի ու չոճիներու հայրենիքն են. անցեալ տարի մեծ մասով Ռուսաստանէն աւելի քան մէկ միլիոն զբօսաշրջիկ գացած է հոն. մանաւանդ որ կեանքը ծիծաղելի ըլլալու չափ աժան է։

Մէկուկէս տարի առաջ, նախագահական ընտրութեան, Կրեմլին փորձեց իր թեկնածուն պարտադրել, բայց ժողովուրդը իր ուզածը ընտրեց։ Անկէ ի վեր երկիրը նոր ուղղութեան մը կը հետեւի. իր ապագան կը տեսնէ ժողովրդավարութեան մէջ, եւրոպական արժէքներով ընկերութեամբ մը։ Անոնց համար լուրջ ակնկալութիւններու աղբիւր է Սերպիոյ եւ Մոնթենէկրոյի անջատումը, բայց ըստ ՄԱԿ-ի լաւատեղեակ աղբիւրներու, միջազգային հանրութիւնը պատրաստ չէ կարճ ատենէն ճանչնալու աբխազեան անկախութիւնը։

ՔԱՂՀԱՆ

Ա. ԱԿՈՒՃԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԴՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

''Վալէօր դ'Աքթիւէլ'' շաբաթաթերթը Յուլիս 28ի թիւին մէջ պատկերազարդ երկու էջ յատկացուցած էր լուսանկարիչ Ա. Ակուճեանի Վալանթիյէի ցուցահանդէսին Թուրքերու կողմէ խոչընդոտուելուն, տեղական իշխանութիւններուն կրաւորական կեցուածքին ու այդ բոլորին արթնցուցած հակազդեցութեան։

Նախ համառօտակի կ՚ամփոփուի ամօթալի պատահարը, յետոյ Պրիւքէլի քոլէճին արուեստի ուսուցչուհի Ան-Մարի Ճոնտոյի ընդվզումին տեղ կը տրուի։ Ան աշակերտներուն հետ շաբաթներով աշխատած է Ակուճեանի լուսանկարներուն վրայ եւ այդ գծածները տարուած են արուեստագէտ լուսանկարիչին նկարներուն հետ ցուցադրուելու։ Սակայն Թուրքերու բիրտ միջամտութիւնը արգելք եղած է ցուցադրութեան։

Ճոնտո կ՚ըսէ թէ չի հասկնար որ իրաւական պետութեան մը մէջ մարդ նման կացութեան առջեւ անպաշտպան ձգուի։ Տեղական պատասխանատուներու անտարբերութիւնը սարսափելի ու քաղաքին համար այպանելի կը նկատէ։

«Մեր ուսանողներուն կը թելադրենք որ քուէարկեն, անոնց կը խօսինք քաղաքականութեան մէջ յանդուգն ըլլալու մասին։ Այդ օրը վախցանք։ Յանդուգն ըլլալ կը նշանակէ վախին հետ առճակատիլ գիտնալ։ Մեր տղոց ի՞նչ օրինակ կը հանդիսանան մեր ղեկավարները» հարց կու տայ ան։

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԱՐԺԸՆԹԱՑ

Հայ դատի Եւրոպայի յանձնախումբը Պելժիայէն, Գերմանիայէն, Աւստրիայէն համալսարանական ուսումի բ. շրջանի ուսանողներու երեք շաբթուան վարժընթաց մը կազմակերպած է, Եւրոպայի հայկական Սփիւռքին վաղուան վարիչներ պատրաստելու մտահոգութեամբ։ Նպատակը եղած է երիտասարդները ծանօթացնել եւրոպական քաղաքական շրջանակներուն, անոնց կառոյցներուն, աշխատանքի մեթոտներուն։ Վարժընթացը անոնց առիթ տուած է եւրոպական այդ կառոյցներուն գործելակերպին ծանօթանալու եւ տեսնելու թէ հայկական հարցերը ի՛նչ տեղ ունին անոնց մօտ։

2006ի ծրագիրը բաղկացած է Միութեան գլխաւոր հաստատութիւններուն տրուած այցերէ, Կովկասի հետ դրացնութեան քաղաքականութեան պատասխանատուներու դասախօսութիւններէ, անոնց հետ հարցազրոյցներէ, եւլն.։ Մասնակից ուսանողները վարժընթացէն ետք թղթածրարներ պատրաստած են Հայ Դատի յանձնախումբին աշխատանքին տարբեր թեմաներուն մասին։

Ծրագիրը կը կրկնուի 2007ին, հայ երիտասարդութիւնը պատրաստելու համար քաղաքական գործունէութեան եւ օգնելու որ Եւրոպայի գաղութները զարկ տան իրենց ներկայացուցչութիւններուն քաղաքացիական յատկանիշին։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԻՏՆԷՅԻ Հայ Մշակոյթի կեդրոնի սրահին մէջ, Յուլիս 15ին, նշուած է Աւստրալիոյ Հայ Օգնութեան Միութեան 40ամեակը։ Օրուան բացման խօսքը արտասանած է Ճամփիկ Զառաջեան, որ ամփոփ կերպով ներկայացուցած է Աւստրալիոյ Հայ Օգնութեան Միութեան եւ առհասարակ ՀՕՄ-ի մարդասիրական. բարեսիրական եւ ազգանպաստ գործունէութիւնը։ Խօսք առած եւ իրենց գնահատանքը յայտնած են Աւստրալիոյ Հայ Օգնութեան Միութեան հիմնադիր անդամուհիներէն Մարի Ներսէսեան, Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան կողմէ Մաքրուհի Քորթեան, ՀՄԸՄ-ի անունով Յարութ Քէօշկէրեան, ՀՅԴ Դրօ Առանձնակի կոմիտէի կողմէ Պերճ Մոմճեան, Արշիկ Պետրոսեան (ՀՕՄ), Վիգէն Գալըլեան (Հայ Դատ), Սարգիս Տէր Պետրոսեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը։ Հանդիսութեան ընթացքին հաւաքուած ութ հազար տոլարն ալ նուիրուած է հայ դատի՝ Հայ Դատ Յանձնախումբին, ՀՕՄ-ի որոշումով։

***

ՇԻՇԼԻԻ մարմնամարզական ակումբը, Յուլիս 18ին, տօնախմբած է իր հիմնադրութեան վաթսունամեակը եւ այդ առիթով, Մարմարայի խմբագրատունը այցելած են միութեան ատենապետ՝ Ղազարոս Ուման եւ վարչութեան անդամներ։ Այս առթիւ խմբագրութիւնը տեղեկացած է որ Օգոստոս 4ին, Սերքըլը տ'Օրիանի մէջ, կը սարքուի ճաշ մը։ Այս տարի 120 աշակերտներ արձանագրուած են պասքեթպոլի մարզադպրոցը, 65 աշակերտներ ալ կը հետեւին վոլէյպոլի մարզանքներուն։ Անցեալին, յաճախողներու թիւը տարուբերած է 120-130ի միջեւ եւ այս տարի բարձրացած է 185ի։

***

ՊՈԼՍՈՅ Ճէմիլ Թօփուզլու բացօթեայ հանդիսասրահին մէջ, Յուլիս 17ին, սարքուած է Սայաթ Նովա, Բուհի Սու եւ Քարտէշ Թիւրքիւլէր երգչախումբ–նուագախումբի համատեղ ''Աշուղ է եկեր մեր մահլէն» խորագրեալ համերգը։ Սայաթ Նովա երգչախումբի ծոցէն հասած խոստմնալից երաժիշտ Մելիքեան Ջամանի եւ Պէրքթայ Աքպըլութի փոխն ի փոխ խմբավարութեամբ ներկաներուն հրամցուած են աւելի քան 25 երգեր, որոնց կարգին հայ ծանօթ աշուղներու սիրուած երգերը։

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

Բժ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Եւ եղաւ որ այս մարդը իր գոյնը դուրս տուաւ. քննուեցան իր տետրակները թաղական խորհուրդին կողմէ, եւ հաստատուեցաւ, որ ժողված շաբաթականները լաւ մը գրպաներ, կուլ է տուեր։ Ազգային իշխանութիւնը այս «ազգասէր» գողը պատժելու համար, իմացանք որ Ս. Փրկչեան հիւանդանոցը ղրկեր է զայն, իբրեւ վերակացու լուացարանի. ժամանակ մը այս պաշտօնին մէջ մնաց մեր նշանաւոր «Բերի՞ք մը» ըսող Օհան աղան, յետոյ «Մնաք բարով» ըսեր է կեանքին. երբոր լսեցինք իր մահը չա՛տ ցաւեցանք ···որ հայ ազգը այսպիսի մարդակերպէ մը զրկուեր է․․․։

***

Հայրս մեր դպրոցին համար դրամ գլացող չէ՛ր. բայց Օհան աղային անպիտան կանները ուղղակի կը յանձնէր Ասլանեականներ ուղղակի կը յանձնէր Ասլանեանին, եւ այս բանը ակնցի իշուն կամքին հակառակ էր. մենք ի՞նչ ընէինք։

Աւելորդ չեմ սեպեր յիշատակել որ Օհան աղային հոգեյաւելուլութեան պաշտօնավարութեան միջոցին, ամիսներով անձրեւի երես չտեսանք. այս պատճառաւ Օհան աղան օր մը հրամայեց, որ դպրոցին մէջ «Տէր ողորմեա» երգէինք, որպէս զի երկինքէն անձրեւ տեղար։ Հնազանդեցանք իր հրամանին, «Տէր ողորմեա» երգեցինք, եւ ըստ յանձնարարութեան մեր կառավարիչ Կարապետ Ասլանեանին, «Տէր ողորմեա»յի միջոցին, երբ «տո՛ւր աշխարհիս խաղաղութիւն» ըսինք, աւելցուցինք նաեւ «պարգեւեա՛ մեզ առատ անձրեւ պաշտօնէից». բայց օգուտ մը չունեցաւ մեր «Տէր ողորմեա»ն. չորութիւնը կը տիրէր համայն ուրեք։

***

Տաճիկ մօլլաներ, գլուխնին կանանչ փաթթոցներով ուսերնուն վրայ ալ կապոյտ չորեր ձգած, հետերնին ունենալով հօճաներ, առջեւնին լակոտներու վոհմակներ, սկսան շրջիլ թաղերուն մէջ, «Ալլահ, Ալլահ» բացագանչելով, որպէս զի երկինքէն անձրեւ տեղացնէր Աստուած. բայց ի զո՛ւր։ Կառավարութիւնը հրաման արձակեց ու պահանջեց որ Հայերը ու Յոյները աղօթքի ելլային անձրեւի համար. եւ ահա՝ Ս. Խաչի եւ Ս. Կարապետի եկեղեցական դասը իսկոյն խաչերով, խաչեղէններով զգեստաւորուեցաւ, դպիրներու երգակցութեամբ շըրջեցաւ փողոցները եւ ի վերջոյ թափորը ուղղուեցաւ Ազգ. Գերեզմանատունը, ուր արդէն Յոյներու աղօթասաց խումբը եկած էր։

Աւետարաններ կարդացուեցան երկուստեք. եւ մերոնք առանձին «Անդաստան» կատարեցին, եւ հազի՛ւ «Հարաւային կողմն աշխարհիս» մասը աւարտած էր, զարմանալի զուգադիպութեամբ երկինքը ամպոտեցաւ պահ մը եւ կարծուեցաւ թէ անձրեւի նշան էր այդ, բայց արեւը դարձեալ իր կիզիչ ճառագայթներով դուրս ելաւ։

Գիշերը անկողին մտնալու վրայ էինք, երբ սկսան որոտումներ, փայլակ, կայծակ, որոնց յաջորդեցին տեղատարափ անձրեւներ եւ տեւեցին մինչեւ առաւօտ։ Տաճիկներուն «Ալլահ, Ալլահ» պոռալնե՞րն էին որ եղան անձրեւաբեր, Հայց. Եկեղեցւոյ շարականնե՞րը, թէ Յոյներու «Քիրիէլէյիսու»ները բերին անձրեւները, թէ ոչ՝ եղանակին բնական վիճա՞կը. ասոր նշանակել կարողութենէս դուրս է. լռութիւն ուրեմն․․․։

***

Մեր բարեխիղճ կառավարիչը՝ Կարապետ Ասլանեան, որ սոյն թափօրներուն բարեկարգութեան կարգապետը, հիւանդացաւ յանկա՛րծ, անկողին ինկաւ եւ շաբաթներով դպրոց չեկաւ։ Իր բացակայութեանը միջոցին, Ուսումնարաններու կառավարիչ բերին մի ոմն ուրիշ Կարապետ, Տէր Պաղտասարի զաւակ, մուշտակագէտ, ծեծի ալ քաջարուեստ մասնագէտ, որ օրն ի բուն նստած տեղը կը քնանար խորդալով. ճիչդ ու ճիչդ հակառակ տիպը, իր համանուն Ասլանեանին։ Եթէ ձայն հանող աշակերտ մը ըլլար, այսինքն իր անուշիկ քունը խանգարող մը, իսկոյն կ՚արթննար, կ՚երթար կը ծեծէր զայն։

Օր մը, երբ այսպէս իր սովորական քունը կը քաշէր բաւական խորունկ կերպով, եւ անշարժ կը խորդար իր լերկ ու ճաղատ գլուխը նստած տեղւոյն պատին կռթընցուցած, իր այդ վիճակը մեծապէս զբօսեցուցիչ եղաւ մեզի. սկսանք խնդալ բարձրաձայն եւ տեսնալով որ խնդուքներնիս արձագանգը չէր հասնէր անոր ականջին, վարի կարգին աշակերտներէն մին, Ռափայէլ Խնտամեան, քեռորդի Աբիստակէս Սրբազանին, թուղթի կտորներ ծամելով նետեց ճեշտակի եւ անվրէպ՝ ուղղակի վարժապետին ճաղատ լերկափայլուն ճակտին, որ սիրայօժար ընկալուչ եղաւ արձակուած նետին, թքալոյց ծամոցը փակաւ մնաց հոն։

***

Ալ ո՞րբերնուս վրայ հոգի մնաց խնդալէն. անվերջ կը խնդայինք, եւ կարելի՞ էր չխնդալ այդ տեսարանին հանդէպ. խնդուքը դադրեցաւ. վարժապետը արթնցաւ, թաշկինակով սրբեց ճակատը, սկսաւ աջ ու ձախ նայիլ, փնտռել թէ ո՞վ էր այդ խաղին հեղինակը։ Նկատելով որ ամէնքս ալ կը խնդայինք, ոտքի կանգնեցաւ, իջաւ վար նստած տեղէն, եւ սկսաւ մէկիկ մէկիկ բոլոր խնդացողները, ընդ որս եւ զիս՝ զմեղաւորս, ծեծել կրկնակ ու շառաչիւն ապտակահարութեամբ։

(Շար. 50)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
81ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ.– Գալիկ-Ֆիլիփ Շալճեան 150 Եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ժան-Ժագ Վարուժանի մահուան տարելիցին առիթով Պ. Ռոժէ Գազեան վասն հոգեհանգստեան աղօթքի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ պայծառութեան 20 Եւրօ նուիրած է:

(Շար. Ա. էջէն)

բանականի բնոյթ ունին, կանխահասօրէն: Ֆիկառօ խորագրած էր արդէն (Օգոստոս 2) «Գասթրոյի վերջալոյսը», Լիպէրասիոն նոյն օրը մենատէրեր կը տեսնէր «եղբայրէ եղբայր»: Գասթրօ պատճառ եղած էր որ երկրորդական տեղ գրաւէ Իսրայէլի մղած անխնայ պատերազմը: Գասթրօ, սակայն, Օգոստոս 1-ին դեկոյցով մը յայտնած է թէ եթէ առողջ չէ, ողջ է եւ բարոյական գետնի վրայ ալ լաւ կը զգայ:

ԻՐԱՔԻ մէջ ոճրափորձերը կը շարունակուին նոյն կանոնաւորութեամբ եւ ամէն րօ տասնեակներով մեռեալներ կան երկրի մը մէջ, որու ոչ կառավարութիւնը, ոչ ալ գրաւող ամերիկեան բանակը կրնան ճար մը գտնել: Օգոստոս 1ը կրկին արիւնալի օր մը եղած է 54 մեռեալներով, զանազան ոճրափորձերու մէջ: Թաքրիթի մէջ, –Ս. Հիւսէյնի նախկին բերդ–, ազգային բանակի 23 զինուորներ սպաննուած են եւ 20 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Պաղտատի մէջ, քամիքաղ մըն է որ իր կառքը պայթեցուցած է զինուորներու առջեւ, Քարատայի շիի թաղամասին մէջ, հոն ալ 14 հոգի մեռած է եւ դեռ այլ ոճրափորձեր հոս ու հոն:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ նախագահը Ի. Ալիեւ յայտարարած է թէ 100 միլիոն տոլար աւելցուցած են ռազմական պիւտճէն որ բարձրացած է 700 միլիոն տոլարի: Ան թէեւ ըսած է թէ կողմնակից եղ Ղարաբաղի հարցի խաղաղ ճամբով կարգաւորումին, բայց շեշտած է թէ անհրաժեշտ է ամրապնդել երկրին պաշտպանական կարողութիւնը:

ԿԱՊՐԻԷԼ ՔԱՄՓԻՐԷԹ, կօլիզմի պատմական մէկ դէմքը, մեռած է Օգոստոս 1ին 87 տարեկանին: Երկար տարիներ Փարիզի Պոռ Թառամասի քաղաքապետ եղած է (1983-2001):

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԹՐՔՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԱՐԳԵԼ»ՈՒ ԹԵՐԹՕՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Թուրքիա Մարդկային իրաւունքներու եւրոպական ատեանին կողմէ առաւելագոյն դատապարտումը կրած երկիրն է: Տարուան առաջին վեցամսեային նոյն ատեանին կողմէ գաղափարի ազատութեան ոտնակոխումի 29 դատապարտումներէն 22ը կը պատկանին այդ երկրին:

Կարծես արժանի ըլլալու համար այս համբաւին, Թրքական դատարանները օրակարգէն անպակաս են նոյն բնոյթի ամբաստանութիւններով բացուած դատերը: Նորագոյն զոհը վիպագիր Էլիֆ Շաֆաքն է որու «Հայրը եւ ապօրինի զաւակը» վէպին մէջ Թրքութիւնը անարգող տողեր գտնուեր են: Գտնողը նոյն ազգայնամոլ փաստաբանն է, Ք. Քէրինչսիզ. ան դիմած է դատարան, վիպագրուհիին դէմ մինչեւ երեք տարուան բանտարկութեան պահանջով, ըստ Թրքական պատժական օրէնքին այլեւս ծանօթ 301րդ յօդուածին. յօդուած որուն ջնջումը կը պահանջեն ոչ միայն Թուրք մտաւորականներ, այլեւ Եւրոպան: Դատանիստ առաջին նիստը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 21ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԿՈՉ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Սիրելի՛ Հայրենակիցներ,

Բոլորս տեղեակ ենք Լիբանանի ժողովուրդին ներկայ կացութեան մասին: Այսօր հայկական դպրոցներն ու մարզադաշտերը կը պատսպարեն բազմահազար լիբանանցի գաղթականներ որոնք խուճապահար կը հասնին ռմբակոծուած տարածքներէն:

Լիբանանահայ Օգնութեան Խաչի ընկերա-բժշկական կեդրոնին մէջ շտապ կը վիրահատուին եւ կը խնամուին հարիւրաւոր վիրաւոր քաղաքացիներ...

Ինչպէս անցեալին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը օգնութեան կոչ կ'ուղղէ բոլորին, որպէսզի մեր ազգակիցները կարենան իրենց քաղաքացիական եւ մարդասիրական պարտականութիւնը լիովին կատարել, առանց խտրականութեան:

Կարգը հիմա մերն է փոխադարձ օգնութեան հասնելու Լիբանանի ժողովուրդին, որ 91 տարիներ առաջ գիտցաւ իր գրկին մէջ ընդունիլ մեր ջարդուած ժողովուրդին բեկորները:

Ձեր չէքերը ուղարկեցէք.–

C B A F
Conseil d'Administration
Opération L I B A N
17 rue Bleue — 75009 Paris

□

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Ալիս Հաքիմեանի եւ ընտանիքին Տիկին Ազատուհի Պօղոսեանի մահուան առթիւ:

Rentrée Scolaire

La rentrée des classes et les inscriptions pour l'année 2006/2007 de l'école arménienne hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au Baccalauréat —L V I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 20 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon —
2 avenue Stalingrad à Bagneux
au cours d'une réunion animée par les responsables de l'association des parents d'élèves et des enseignantes.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian: 01.46.65.81.53

Pèlerinage annuel de SAINT GREGOIRE à TALLARD

Sous l'égide
de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
avec le concours de **l'Association Culturelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes**

Dimanche 17 septembre à 10h30

La messe sera célébrée par le **Révérend Père Komitas HOVNANYAN**
Curé de la Paroisse
Apostolique Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur — Marseille

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70
— Association Culturelle
des Arméniens de Gap
Tél: 04. 92. 51. 71. 80/04. 92. 51. 00. 87

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

— Participation aux frais —
Aller-Retour seul: 25 Euros
Repas spécialités arméniennes: 20 Euros

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք
ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30ին:

Այսօր կը կատարուի «Խաղողի օրհնութիւն»: Տարուան երախայրիքը՝ խաղողին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 14
ՄԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Այսօր կը կատարուի Հոգեհանգիստ՝ վասն համօրէն ննջեցելոց:

***

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13
ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 12ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 14
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին,
Հոգեհանգիստ՝ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12ին:

***

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի չունենար հետեւեալ Կիրակիները. –
Օգոստոս 6, 20 եւ 27ին:

Կիրակի, Օգոստոս 13ին, Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը:

Պատարագները կանոնաւոր ձեւով կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 3ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13
Տօն
Վերափոխման Սուրբ Աստուածածնի
"ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ"

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30ին:

Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 9.45ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ
ԶԱՏԻԿ Ծ. ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի "Օրհնութիւն խաղողոյ" աւանդական արարողութիւնը:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, կը հրաւիրուին տեղեակ պահելու Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը.– Հեռ. 04. 91. 77. 84. 70:

***

ԱԷՆ ԼՈՒ – ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13
Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի
Պատարագ ժամը 10ին,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.30ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

***

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13
ՏՕՆ Է Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1

Տօն անուանակոչութեան Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ:

Ուխտի պատարագ եւ մատաղ:

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

Association Arménienne d'Aide Sociale
Fête Champêtre Traditionnelle
AU HOME ARMENIEN
107, avenue du Maréchal Lyautey, 83700 SAINT-RAPHAEL
MARDI 15 AOUT
A 10h — Messe Chapelle Saint Jean — Bénédiction du Raisin
TOUT AU LONG DE L'APRES MIDI
ANIMATION
Partie artistique avec le Groupe de danse
ARAVOT - HAYASTAN
GRANDE TOMBOLA
Bar, Buffet — Ambiance arménienne
Pour les réservations 04 94 19 51 50
01 48 78 02 99

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 4
VENDREDI
4 AOUT
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ· (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21· 511 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 82e ANNEE — N° 21·511

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՍԱՍՏԿԱՑՈՒՄ

ԲԱՅՑ ԻՍՐԱՅԷԼ ՉԻ ՅԱՂԹԵՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԵՐԸ

Պաալպէքի գործողութենէն ետք, կռիւները շարունակած էին սաստկանալ Հարաւային Լիբանան, բայց, հակառակ իր ուժին, ունեցած հսկայ միջոցներուն Իսրայէլ չի յաջողիր զինուորական յաղթանակ մը տանիլ Հեզպոլլայի դէմ: Իսրայէլ ոչինչ խնայած է սակայն եւ աւելի քան հինգ գումարտակներ գործի լծած է քարուքանդ ընելու համար Հեզպոլլայի բոլոր թաքստոցները, բայց չի յաջողիր: Դժուարութիւնը, Իսրայէլի համար, այն է որ իր կանոնաւոր, զինուած բանակը դէմ յանդիման է անկանոն ուժերու, որոնց ո՞ւր ըլլալը չի գիտեր յառաջ: Այս պայմաններուն մէջ, պատերազմը կրնայ շատ երկար տեւել:

***

Կարգ մը Եւրոպացիներու ընթացքը Սուրիոյ նկատմամբ «ապտակ» մը կը նկատուի Շիրաքի եւ իր վարած հակասուրիական քաղաքականութեան: Սպանիոյ Արտաքին նախարարը՝ Միկէլ Անկէլ Մորաթինոս Դամասկոս գացած է եւ տեսնուած իր պաշտօնակիցին հետ եւ հաստատ է որ Մորաթինոս միայն ինքզինքը չի ներկայացներ, այլ «կը խօսի բոլորիս կողմէ» կ'ըսէ Խաւիէ Սոլանա: Իրմէ ետք Դամասկոս կ'երթայ նաեւ գերման Արտաքին նախարարը՝ Ֆրանք-Վալթէր Շթայնմէյեր: Այս բոլորը կը հաստատեն որ պէտք չէ Սուրիան դուրս ձգել ներկայ տագնապը լուծելու հոլովոյթին մէջ: Շիրաք կը նախընտրէ Իրանով զբաղիլ եւ այդ առընչութեամբ շափազանցութիւն ալ կայ, բայց Շիրաքի համար Սուրիան պատասխանատու է իր բարեկամին՝ Հարիրիի սպանութեան: Վերջերս, Տուսթ-Պլազի ալ գովքը հիւսած է Իրանի վարած «կայունութեան դերին՝ շրջանին մէջ», բայց ծագած իրարանցումը պատճառ եղած է որ 24 ժամ ետք սրբագրէ եւ ըսէ թէ «Թեհրան պէտք է կայունութեան եւ ոչ՝ անկայունութեան դեր խաղայ շրջանին մէջ»:

Մարվան ալ-Քապալան Դամասկոսի համալսարանին ռազմագիտական ուսումներու կեդրոնի քաղաքական գիտութեանց փրոֆէսօր, հարցազրոյցի մը ընթացքին (Ֆիկառօ, Օգոստոս 3) կը շեշտէ որ Սուրիա կենսական դեր պէտք է խաղայ եւ կ'ուզէ խաղալ: Նախագահին կոչը իր բանակին, որ պատրաստ ըլլայ, կը նշանակէ սուրիական ակնոցով որ, Իսրայէլ կրնայ յարձակումի դիմել: Սուրիա չի կրնար հաւանիլ բազմազգեան ուժի մը ներկայութեան ցորչափ համաձայնութիւն չկայ, այլապէս գրաւման բանակի տպաւորութիւն կը թողու: Սուրիա կրնայ դեր խաղալ եւ ճնշում բանեցնել Համասի եւ Հեզպոլլայի վրայ, պայմանաւ որ նախ քաղաքական լուծում մը գտնուի: Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի բռնած դիրքին, Մ· ալ-Քապալան կ'ըսէ թէ Սուրիա կը կասկածի Ֆրանսայէն եւ կը գտնէ որ Լիբանանի մէջ, իր քաղաքականութիւնը շատ մօտ էր Միացեալ Նահանգներուն:

***

Իսրայէլեան ռմբակոծութիւնները անխնայ կը շարունակուին եւ տեղահան բնակիչներու թիւը աւելի քան 800 հազար է, 300 հազար ալ Սուրիա մտած են: Կռիւները սաստիկ էին Օգոստոս 3ին ալ, մինչ նախորդ օրը, Հեզպոլլան կրցած էր 230 հրթիռ արձակել Իսրայէլի վրայ, մինչեւ 60 քիլոմեթր հեռաւորութիւն: Մէկ մեռեալ եւ եօթը վիրաւոր կար:

Հրադադարի խօսք ալ չի կրնար ըլլալ Իսրայէլի համար: Ե· Օլմերթ կրկին կը շեշտէ. «Մեր գործողութիւնը պիտի չըվարենք ըստ ամերիկեան կամ եւրոպական ճնշումներու, այլ ըստ մեր հեռանկարներուն»:

Օգոստոս 3ին, Ապահովութեան Խորհուրդը կրկին նիստ կը գումարէր, բայց Ֆրանսա չէր մասնակցեր: Օրակարգը կը վերաբերէր բազմազգեան ուժի առաքման սահմանին վրայ, բայց Ֆրանսա կ'ուզէ որ ամէն ինչ կարգով ըլլայ.– նախ հրադադար, ապա քաղաքական համաձայնութիւն, յետոյ միջազգային ուժը՝ յարգել տալու համար քաղաքական համաձայնութիւնը:

***

Լիբանանեան կառավարութեան Աշխատանքի նախարարը՝ Թրատ Համատէ, որ Հեզպոլլայի անդամ է, հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Օգոստոս 3), ուր կը պատասխանէ այն հարցումին որ կը վերաբերի իսրայէլեան ծրագրին՝ Հեզպոլլան Լիթանի գետէն անդին քշելու ու կ'ըսէ.– «Երեք շաբաթ է Հեզպոլլան դաս մը կու տայ արաբական բանակներուն: Իսրայէլացիք անկարող են զինուորական յստակ յաղթանակ մը տանելու: Ռմբակոծեցին սակայն հարաւը, Պէքաայի դաշտավայրը եւ Պէյրութ: Ամերիկեան ամէնէն կատարելագործուած թէքնոլոժին գործածեցին, բայց պատերազմը չի կայանար բնակիչներ, մանուկներ ըսպաննելու եւ երկիր մը քարուքանդ ընելու մէջ: Իսրայէլացիք պիտի չհասնին զինուորական իրենց նպատակներուն: Լիբանանեան կառավարութիւնը եւ Հեզպոլլան կրակի տակ բանակցութիւն չեն ընդունիր: Անմիջական հրադադար կ'ուզենք եւ իսրայէլեան ուժերու քաշուիլը»: Իրեն համար Սինիորայի եւ Ֆրանսայի ծրագրերը իրարու մօտ են եւ Ֆրանսա պէտք չէ ընդունի որ Իսրայէլացիք քարուքանդ ընեն Լիբանանը: Նախարարը կ'անդրադառնայ նաեւ Հեզպոլլայի ապազինման ու կը բացատրէ. «Ինչ կը վերաբերի Հեզպոլլայի ապազինման, ան կախում ունի ազգային պաշտպանութեան այն ռազմավարութենէն, որ կ'ընտրուի պատերազմէն յետոյ, երբ քաղաքական բոլոր հոսանքները ազգային երկխօսութեան ձեռնարկեն: Եթէ կարելի ըլլայ պաշտպանութեան դրութիւն մը սահմանել հիմնուած՝ լիբանանեան բանակին վրայ, առանց Հեզպոլլայի զէնքերուն, այդ պարագային որեւէ հարց չկայ մեզի համար: Զինամոլ չենք: Կը նախընտրենք աղօթել քան պատերազմիլ: Մեր զէնքերը ինքնանպատակ չեն: Կը ձգտին դիմադրելու Իսրայէլի դիմաց: Երբ Իսրայէլի լիբանանցի բանտարկեալները ազատ արձակուին եւ Իսրայէլացիք քաշուին Շեպաայէն, Հեզպոլլայի դիմադրական ազատարար դերը վերջ կը գտնէ»:

***

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ՊՈՒՇԻ ՄԱՍԻՆ

Ճէք Լանկի վերջնական կարծիքն այն է Պուշի մասին, որ ան տխմար (գրեթէ) մըն է: Ֆրանս 2 հեռատեսիլի կայանէն շատ խիստ էր եւ պատերազմի պատասխանատուն կը նկատէ. «Այս ամբողջին մեծ յանցագործներէն մէկը Պուշն է: Թէ մոլեռանդ մըն է եւ թէ ապուշ մը. մոլեռանդ մը և տխմար մը: Այդ մարդը, չորս տարի է աշխարհը եւ աշխարհի այդ շրջանը դէպի քաոս կը տանի»: Իր կարգին, Ա· Ժիւփէ համացանցի իր պլոկին վրայ կ'ըսէ. «Ինչ որ Իսրայէլ կ'ընէ Լիբանանի մէջ, բարոյապէս անընդունելի է եւ քաղաքականօրէն անտրամաբանական»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ նախագահը՝ արեւմտամէտ Վ· Իուշչենկօ ի վերջոյ ստիպուեցաւ

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԿԸ ՍԿՍԻ՞

Մոսկուայի Քաղաքական եւ ռազմական վերլուծումի հիմնարկին միջազգային յարաբերութիւններու բաժնին ղեկավարը Սերգէյ Մարկեդոնով Ղարաբաղի հարցին մասին հարցումներու պատասխանելով ըսած է թէ Ադրբեջանին թոյլ չի տրուիր որ Ղարաբաղի մէջ պատերազմի վերսկսի: Անոր համոզումով Եւրոպան, ԱՄՆ-ը եւ Ռուսաստանը դէմ կ'ըլլան ադրբեջանական յարձակումի մը: Աւելցնելով Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան նաւթատարին գործօնը, պարզ կը դառնայ որ Ադրբեջան պատերազմի չի ձեռնարկեր: Անոր թոյլ չեն տար:

«Ղարաբաղ ներխուժումը երկարատեւ արիւնալի պատերազմ կը նշանակէ, անոր մէջ Ադրբեջան կրնայ պարտուիլ» ըսած է Մարկեդոնով, աւելցնելով որ Ղարաբաղի ապահովութեան գօտին ամրօրէն պաշտպանուած է:

Ան յիշեցուցած է նաեւ թէ Ադրբեջանի նախկին նախագահը Արեւմուտքի մէջ իր երկրէն տուժածի պատկեր մը տուած էր եւ հիմա եթէ անոր կողմէ պատերազմը կրկին հրահրուի, այդ պատկերը վայրկենապէս կը ջնջուի:

ՂԱՐԱԲԱՂԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓԱՍՏԵՐԸ

Ղարաբաղի ազատագրուած տարածքին վրայ 1500 հայկական յուշարձան ցանկագրուած է. տեղեկութիւնը տրըւած է Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութեան պատմամշակութային եւ գիտական հետազօտութիւններու բաժնին պետ Յակոբ Սիմոնեանի կողմէ: Ցանկագրութիւնը կատարուած է քարտէսներով եւ լուսանկարներով, 1990էն սուղողական այցերով նախ դէպի Մարտունաշէն ու Գետաշէն, ապա 1992ին դէպի Քաշաթաղ, Աղդամ, Ֆիզուլի, Ջիբրայիլ, Զանգելան, Քելբաջար եւ Ղուպաթլի: 1997-2001 ուսումնասիրուած է Ծիծեռնավանքը: «Այդ բոլորը կը վկայեն թէ խնդրոյ առարկայ հողերը Հայերու պատկանած են» կ'ըսէ Յ· Սիմոնեան:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(3 août)

ԱՐԱՐԱՏ

Ամառնային ընթերցումներու բաժնին մէջ, լման զոյգ էջով ուր զետեղուած է լերան գունաւոր մեծղի մէկ լուսանկարը, կը պատմուին Նոյեան տապանի որոնումին զանազան փորձերը: Էջը ակներեւօրէն առաջինն է շարքի մը որ խորագրըւած է. «Կախարդական լեռները»:

Արարատի վրայ Նոյեան տապանին մընացորդը գտնելու ձգտումը ամէն շրջանի մարդոց երազել տուած, գաղաթը բարձրանալու փափաք արթնցուցած է: Ցոդուածագիրը Շարլ Պիֆէ կը ծանրանայ յատկապէս 1829ին Վիլհէլմ ֆոն Փարոյի նախաձեռնութեան վրայ: Ան Դորպատի համալսարանին դասախօս է ու իրեն թարգման ու առաջնորդ ունեցած է Խաչատուր Աբովեանը: Այդ ծանօթութիւնը առիթ եղած է որ երիտասարդը նոյն համալսարանը ուսանելու երթայ:

«Հնդկաստան տանող ճամբուն եւ Աբեւելք – Արեւմուտք սահմանագիծին վըրայ բարձրացած սարը մէկ կողմէն կը հսկէ Եփրատին, միւս կողմէն Միջագետքին ու քաղաքակրթութեան ակունքին»: Բայց գտնուելով բաւական անկայուն շրջանի մը մէջ, միայն վերջին քառորդ դարուն, պարբերաբար արտօնութիւն կը տրուի մագլցելու: Այսուհանդերձ, ամէն ժամանակ գտնուած են անոր կողերուն վրայ Նոյի տապանը փնտըռելու յամառ փափաքը ունեցողներ:

Անջատ բաժինով մըն ալ տրուած է Ծննդոց գիրքէն ջրհեղեղին ու Տապանին նկարագրութիւնը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՏԱՆԻ ԸՄԲԻՇՆԵՐՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ազատ ոճի ըմբշամարտի պատանեկան մրցաշարքին որ տեղի կ'ունենայ Պոլսոյ մէջ, Մատթէոս Սարոյեանի (42 քկ·) յաղթանակը պատճառ եղած է որ հայկական եռագոյնը ծածանի ու «Մեր Հայրենիք»ը հնչէ մարզասրահին մէջ: Օհան Քիքինեան (50 քկ·) վերջին մրցումին միայն պարտուելով արծաթէ մետալ ստացած է: Երկու պատանիներն ալ վանաձորցի են: Հայաստանի խումբէն Նարեկ Սանոյեան (58 քկ·) եւ Սերգէյ Խաչատրեան հինգերորդ տեղերը գրաւած են:

***

ՓԼԱԹԻՆԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի ֆութպոլի դաշնակցութեան հրաւէրով Ֆրանսայի դաշնակցութեան փոխ նախագահ, ծանօթ խաղացող Միշէլ Փլաթինի Երեւան գացած է, Աւանի ու Քանաքեռ-Զէյթունի մէջ բացումի հանդիսութեան մասնակցած ֆութպոլի փոքր խաղադաշտերու: Տպաւորըւած՝ իր անձին ցոյց տրուած ջերմ ընդունելութենէն, ան ուրախութիւն յայտնած է Հայաստան գտնուելուն. ըսած է թէ հայ խաղացողներ մեծ աւանդ ունեցած են Ֆրանսայի ֆութպոլի հաւաքականին յաջողութիւններուն մէջ:

Փլաթինի Օգոստոս 3ին հանդիպում կ'ունենար վարչապետ Ա· Մարգարեանի հետ:

ՀԱԼԷՊԻ ԵՒ ՔԻԼԻՍԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՓՈԽՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

ԷՋԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Երկա՛ր դարեր Հալէպը եղած է հայ Առաջնորդանիստ քաղաք մը իր որակաւոր հայկական գաղութով: Քիլիսի հայ գաղութը, հնուց ի վեր կապուած ըլլալով Հալէպի Առաջնորդութեան, ի հոգեւորս մատակարարուած է անկէ եւ Քիլիսի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ աւագ քահանան եղած է Առաջնորդական փոխանորդ:

Սոյն իրողութիւնը հաստատող ունինք բազմաթիւ արձանագրութիւններ, որոնցմէ քանի մը հատը կը մէջբերենք քաղուած՝ Արտաւազդ Սրբազանի «Հալէպահայ Պատմութիւն» գիրքէն.–

1– Հալէպցի Մահտեսի Պետրոս, 1622ին Քաղաքիոյ մէջ գրուած Աւետարանը 1706-ին, Քիլիսի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցիին յիշատակ կը թողու: (Գ. հատոր, էջ՝ 668):

2– 1671ին, Տ. Աստուածատուր քահանան Հալէպի մէջ կը գրէ Ս. Պատարագի մեկնութիւն մը՝ 60 թերթով, երկսիւն ու լաւ յղկուած թուղթէ, հետեւեալ յիշատակագրութեամբ.– «Արդ գրեցաւ խորհրդամեկնիչս ի լաւ և ի յընտիր օրինակէ, ձեռամբ Աստուածատուր քահանայի, ի մայրաքաղաքն ի Բերիոյ: Ի Թուականութեան ՌՃԻ(=1671) ի Մարտ ամսոյ, ի ծդ. վայելումն սորին, Տ. Ներսէս քահանայի, որ է քիլիսցի, զոր Տէր Աստուած բարով վայելել տացէ նմա երկար ամօք եւ յամիրամ ժամանակօք, ամէն: Ով դասք լուսերամ քահանայից, թէ կարդալով կամ բան տեսանելով եւ օգտելով ի սմանէ, Աստուած ողորմի ասացէք ինձ Աստուածատուր գրչիս...»:

(Գ. Հատոր էջ՝ 173)

3– 1741 Մայիս 9ին, Հաճնոյ Տ. Պետրոս Արքեպիսկոպոս, Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ քահանայ կը ձեռնադրէ քիլիսցի Տ. Յովհաննէս քահանայի որդին՝ Տ. Պետրոսը, հաւանաբար Քիլիսի համար:

4– 1835 Դեկտ. 3ին, Հալէպաբնակ, քիլիսցի Շիլդէորդեան Մահտեսի Գրիգոր «Բարեսէր Ցարդելին» Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ կը նուիրէ 1834ին, Կ.Պոլսոյ մէջ տպագրուած Յայսմաւուրք մը, որ մինչեւ հիմա կը մնայ, «վասն հոգւոյ հօրն՝ Գէորգի եւ մօրն՝ Թրվանտային եւս եւ բարեպաշտուհի Խաթունին եւ այլոց բարի ննջեցելոցն»: Զագմանեանի տոմարին մէջ նոյն տարիներուն կ'երեւան մանր նուէրներ ալ՝ «Ոսկոր» կամ «Ռըշվաթ»:

5– Տ. Թադէոս քահանայ Զատիկեան ծնած է Հալէպ, ձեռնադրուած՝ 1870ին, Առաջնորդ Բէֆխիղեան Սրբազանէն, Քիլիսի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ համար: Մօտ հինգ տարի հոն պաշտօնավարելէ ետք կու գայ Հալէպ ու հոն, շուրջ քսան տարի քահանայագործելէ ետք կը վախճանի 1886ի Մարտ 21ին, յառաջացեալ տարիքին մէջ ու կը թաղուի Ս. Քառասնից Մանկանց եկեղեցւոյ բակը: 1877ին, անդամ եւ ատենապետ էր Կրօն. Ժողովոյ: Տարի մը ետք անդամակցած է Քաղաքական Ժողովոյ: 1880ին, ուսուցիչ էր ազգ. Վարժարանին մէջ: (Գ. հատոր էջ՝ 832)

6– 1832ին, Բերիոյ Թեմի Առաջնորդ՝ Տ. Մարկոս Եպիսկոպոս, Թեմական այցելութեամբ կը մեկնի Քիլիս, իբրեւ միացեալ վիճակ: (Գ. հատոր էջ՝ 768)

7– Փիլիպպոս Վարդապետ Աէօքինեան, երբ Առաջնորդ կարճ ատեն մը Հալէպ պաշտօնավարելէ ետք, կ'անցնի Քիլիս եւ կը թուի թէ ժամանակ մը հոն կը պաշտօնավարէ իբր միացեալ թեմ, վասնզի 1842ին վերջերը Հալէպի առաջնորդական աթոռին վրայ, ինչպէս տեսանք, կը գտնենք Յակոբ Արքեպիսկոպոսը, միջանկեալ կերպով, մինչեւ իր հրաժարիլն ու հեռանալը, երբ Փիլիպպոս Վարդապետ այս անգամ Եպիսկոպոս եւ Յովհաննէս վերակոչուած, Քիլիսէն Հալէպ կու-գայ ու բաւական տարիներ կը պաշտօնավարէ:

Հետեւաբար, ըստ պատմական տուեալներու, դարերէ ի վեր Քիլիսի հայ գաղութը սերտ կապակցութիւն ունեցած է Բերիոյ Թեմի հետ: Որպէս միացեալ թեմ՝ փոխադարձ օժանդակութիւն կատարած, ի հոգեւորս մատակարարուած եւ կարեւոր ուշադրութիւն գրաւած է ամբողջ թեմին մէջ: Անհատ քիլիսցիներ եւ ժողովուրդը ընդհանրապէս օժանդակած են Բերիոյ Թեմի Առաջնորդութեան, անոր բազմապիսի կարիքներուն եւ եկեղեցւոյ շինութեան:

Այս իրաւական պատճառով է, որ Քիլիսցիները գաղթականութենէն ետք Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ Թաղականութեան կազմին մէջ անդամներ ունենալու եւ եկեղեցիին մէջ ծխատէր քիլիսցի քահանայ պահելու իրաւունք ունեցած են:

Արդ, Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ պաշտօնավարած առաջին քիլիսցի ծխատէր քահանան, գաղթականութենէն ետք եղած է Տ. Վահան քհնյ. Ենիգոմշուեան, որ 1939 Յունիս 12էն մինչեւ իր վախճանումը՝ 19 Օգոստոս 1950, պաշտօնավարած եւ եղած է եկեղեցւոյ լաւագոյն քահանաներէն մէկը: Սոյն եկեղեցւոյ մէջ իբրեւ քիլիսցի պաշտօնավարած երկրորդ քահանան եղած է Տ. Սահակ Աւագ Քհնյ. Պալեան, որ 1942ին Այնթէպէն Հալէպ փոխադրուած ու մինչեւ Պէյրութ իր տեղափոխութեան թուականը պաշտօնավարած է իբրեւ այլ քաղաքացիներու ծխատէրը, թէեւ ունեցած է քիլիսցի ծուխեր եւս: Քիլիսցիներու երրորդ ծխատէր քահանան եղած է Տ. Խորէն Ա. Քհնյ. Ներսէսեան, որ Այնթէպէն Հալէպ փոխադրըւած է 1951ին ու մինչեւ 1972 պաշտօնավարած համանուն եկեղեցւոյ մէջ, ապա 1972ին վերջաւորութեան փոխադրուած է Պէյրութ ու քանի մը տարի քահանայագործելէ ետք հոն վախճանած է: Քիլիսցիներուն չորրորդ ծխատէրը եղած է Տ. Սահակ Քհնյ. Արապաթլեան, որ ձեռնադրուած է 1972ին, եւ հինգ տարիներ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պաշտօնավարելէ ետք տեղափոխուած է Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցի, նշանակուած է քիլիսցիներու հոգեւոր հովիւ եւ իբրեւ քիլիսցի շարունակած է քահանայագործել իր հայրենակիցներուն մէջ:

Հետեւաբար, այս պատճառով ալ տոհմը մաս կը կազմեն Բերիոյ Թեմի մէջ պաշտօնավարած 20րդ դարու քահանայից ցանկին, ու կը մնան «Վարք Քահանայից» խորագրով աշխատութեան լուսեռամ քահանայից շարքին: Քիլիսցի քահանաներէն կարելի է յիշատակել նաեւ Տ. Խորէն Քհնյ. Ըպրըդճեան, Տ. Վահան Ա. Քհնյ. Թովմասեան եւ Տ. Սահակ Քհնյ. Մաճեան:

Տ. ԽՈՐԷՆ ՔՀՆՅ. ԸՊՐԸԴՃԵԱՆ (1824 – 1904)

Ծնած է Քիլիսցի ծնողքէ, Քիլիս, 1824-ին:

Իր նախնական ուսումը ստացած է քանի մը տիրացուներու շունչին տակ: Առաւել իրիկուն եկեղեցի յաճախելով սորված է հայերէն, քիչ մը գրաբար, շարական երգեր, աղօթքներ ու եկեղեցական գիրքեր կարդալ:

Պատանի հասակին, ան մտած է կեանքի ասպարէզ եւ հետեւած պղնձագործութեան: Յարատեւ աշխատանքով յաղթահարած է դժնդակ պայմաններն ու նիւթական կոկիկ գումար մը խնայելէ ետք պատրաստուած է ամուսնութեան: Ընտրած է իր կեանքի ընկերը ու պսակուած քիլիսցի օրիորդի մը հետ, Քիլիսի մէջ:

Իր օրինակելի ընթացքովն ու լաւ վարք ու բարքով բոլորին ուշադրութեան առարկան դարձած է: Քիլիսցի ազգայիններն ու հայրենակիցները զինք ընտրած են քահանայութեան թեկնածու: Ժողովուրդին փափաքին ընդառաջելով, ան կը պատրաստուի ձեռնադրութեան:

Քահանայական ձեռնադրութիւնը տեղի կ'ունենայ Քիլիսի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ մէջ, 1884ին, վերակոչուելով Տ. Խորէն:

Իր քահանայական պատրաստութեան քառասնօրեայ շրջանը լրացնելէ ետք, Տ. Խորէն հոգեւոր հովիւ նշանակուած է Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ ծխական ընտանիքներուն:

Թէեւ համեստ ուսումով ու կրօնական աղօտ ծանօթութիւններով, բայց բարի ու մաքուր նկարագրով հոգեւորական մը, որ առանց հովուական ու յարաբերական կեանքի դժուարութեանց քահանայագործած է իր հայրենակիցներուն մէջ, Աւետարանական այրի կնոջ պէս տալով իր համեստ ծառայութեան երկու լուման՝ Հայոց եկեղեցւոյ ու հայ ազգի:

Ան վախճանած է 1904ին, ութսուն տարեկանին:

Թաղմանական կարգն ու վերջին օծումը տեղի կ'ունենայ Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ մէջ եւ մարմինը կ'ամփոփուի եկեղեցւոյ բակը:

ՆԿԱՐԱԳՐԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՅԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐ

Ա– Հաւատքի ջերմութիւն

Տ. Խորէն այնքան կապուած էր Հայոց եկեղեցւոյ եւ քրիստոնէական սկզբունքներուն, որ իր նկարագրին մէջ քանդակուած էր քրիստոնէական գլխաւոր երեք առաքինութիւններէն հաւատքը:

Իր հասկացողութեամբ՝ Հայոց եկեղեցին հաւատքի մշտավառ փարոսն մը եւ միտքն ու հոգին լուսաւորող հոգեւոր դպրոց մը եղած է: Ինք այդ դպրոցին աշակերտն էր եղած, որ շարական երգելով, սաղմոսելով, ճաշու գիրք ու Աւետարան կարդալով սորված էր մայրենի լեզուն եւ գրաբարը: Ատոր համար ալ պաշտելու չափ սիրած էր Հայոց եկեղեցին:

Հոգեւորական մը, որուն համար քահանայութիւնը ուսում ըլլալէ աւելի՝ հաւատք ու հոգեւոր ապրում մըն էր՝ կեանքով արտայայտուած: Այսինքն՝ հոգիով ու սրտով պատարագել, քարոզել, խորհրդակատարութիւններ ընել ու հովուել իր հօտը: Իր աշխատանքի սահմանները սոսնք եղած եւ ասկէ դուրս, այլ աշխատանքներով չէր զբաղած որպէսզի կարենար հոգեւոր սնունդ ջամբել իր ժողովուրդին:

Երբ իր երիտասարդ տարիքին կորսնցուցած էր երէցկինը, ան իր կեանքի պարապութիւնը լեցուցած էր կրօնական ու եկեղեցական աշխատանքներու առաւել նուիրումով:

Ան դիւրահաղորդ բնաւորութեան շնորհիւ կրցած էր սիրաշահիլ շատերուն համակրանքը: Իր յարաբերական կեանքին մէջ եղած է անկեղծ, վստահելի, համաձայնող ու բուխ սիրտ հոգեւորական մը:

Հաւատքի ջերմեռանդութիւնն ու կրօնական ապրումները յառաջացուցած իր մէջ գթոտ ու շատ զգայուն սիրտ մը: Այնքան որ, պատարագելու ընթացքին կ'ազդուէր, կը վերանար ու «Առէք, կերէք»ը դժուար կ'արտասանէր, որովհետեւ արցունքի կաթիլներ երեսն ի վար կը հոսէին ու այդ սրբազան պահուն ինքզինք կը զգար տարբեր աշխարհի մէջ:

Այս ապրուած հաւատքի ջերմութեամբ՝ ան հրդեհած էր իր բարեպաշտ ժողովուրդին հոգիները:

Բ– Ծառայասիրութիւն

Իր նկարագրին մէջ չէչտուած էր ծառայութեան ոգին, որ ծնունդ էր իր հոգեւոր ապրումներուն ու քրիստոնէական թելադրութեամբ՝ միշտ զարկ տուած էր հովուական այցելութեան, որպէսզի կարենար մօտէն հետեւիլ անոնց նիւթական, ընտանեկան, ընկերային ու այլ դժուարութիւններուն ու ըստ այնմ բարւոք լուծումներ գտնել անոնց հարցերուն:

Իր նկարագրէն ճառագայթող մաքուր հոգին ու բարի սիրտը զօրացուցած էին իր հեղինակութիւնը ու վստահութիւն ներշնչած ժողովուրդի զաւակներուն: Այս խել պատճառով իր հայրական յորդորները ազդու էին: Այնքան որ, դժուար էր առարկել կամ մերժել իր խօսքերը: Անոնց պարտաճանաչ, անոնք իր ժողովուրդին կողմէ ընդհանրապէս կ'ընդունուէին յարգանքով ու ակնածանքով: Եւ հարցերն ալ արագ լուծում կը գտնէին:

Ճիշդ է, որ բարձրագոյն ուսում չունէր, բայց իր կեանքի հարուստ փորձառութիւնը ի մէջ մշակած էին տրամաբանութիւնը, կողմերը յանդուգն կարեւորութիւնը, անկողմնակալութիւնը եւ արդար դատողութիւնը: Առաւել՝ բոլոր խնդիրներուն խոր հաւատքով, համոզումով մօտենալու իր վերաբերմունքը, առաջնորդած էին Աստուծոյ ողորմութեամբ յաջողութիւններ արձանագրելու՝ հովուական, կրօնական, վարչական, կազմակերպչական ու յարաբերական գործունէութեան մէջ:

Ան խորապէս համոզուած էր, որ Աստուծոյ ծառային գլխաւոր պարտականութիւնն էր ոչ միայն պատարագել, քարոզել, ժամերգութիւններն ու խորհրդակատարութիւններ անթերի կերպով կատարել, այլեւ մանաւանդ՝ ծառայել իր ժողովուրդի բոլոր զաւակներուն անխտիր:

Այս եղած էր հոգեւորական կեանքին նշանաբանը: Այս սկզբունքին հաւատարիմ մնացած էր մինչեւ վերջ: Այս պատճառով ալ յարգուած էր իր գործակիցներէն ու ժողովուրդէն:

Ան իր ետին ձգած է միայն քսան տարիներու քահանայութեան վաստակ եւ մաքրամաքուր, հաւատացեալ, եկեղեցասէր, աստուածասէր, ժողովրդասէր, ծառայասէր եւ հոգեւոր արժէքներով օժտըւած քահանայի մը բարի յիշատակը:

Աղբիւրներ

1– Ազգ. Առաջնորդարանի Քահանայից արխիւներ:

2– Յուշամատեան Քիլիսի Հայոց:

ՅՈՒՍԻԿ ՔՀՆՅ. ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ

"Գանձասար"

ԿԸ ՅԱՆԴԳՆԻ՞ՆՔ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ԻՐԱՒ ՕՐԱԿԱՐԳ ԴԱՐՁՆԵԼ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

վէրջերում գլխաւորը որ արդէն կոչկոռ կապած է, սա կսկծալի, ըմբոստացուցիչ արհամարհանքն է հայերէնի հանդէպ:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ("Յառաջ", 1945 Մայիս 5)

Ազգային իրաւութեամբ յատկանշուող յանդգնութիւն հարկ է ցուցաբերել, որպէսզի զգացումներու աչքին փոշի ցանող «մէկ ազգ մէկ մշակոյթ» կարգախօսը դադրի ըլլալէ «մենք ազգ մենք մշակոյթ», ինչպէս խորհրդաժողովի մը ընթացքին ընդվզումով յայտարարեց բազմավաստակ արուեստագէտ մը: Առաւել, վասն նիւթական եւ քարոզչական ակընկալութեան ցուցաբերուած անվաղորդայն հասկացողութեան ոգին հարկ է հակադրել հայերէնի հանդէպ եղած արհամարհանքն և անոր հետեւանք՝ լեզուի աղճատումը, որմէ ազգը կը դատարկէ իր ոգին:

Քսաներորդ դարուն սկսած եւ շարունակուող «արհամարհանք»ը եւ նախայարձակումները հայերէնի դէմ դադրած են մեզ անհանդստացնելէ, Հայաստան եւ Սփիւռք: Այլ խօսքով, Հայկական գոյա-

պայքարը կարծէք այլեւս իր առանցքին չունի հայերէնը, սոսկ նիւթական բնոյթով գործնապաշտութիւններ կան: Բազմիցս լսած եմ Իրլանտացիներու խօսքը որ իրենք բրիտանական գրաւող ուժերը պիտի արտաքսեն ոչ թէ հրացաններով, այլ՝ կաէլիքով, իրենց լեզուով: Այդ զէնքն է որ կը ջարդենք աւելի քան հարիւր տարիէ ի վեր, զանազան արդարացումներ փնտռելով եւ զանոնք վարդապետականօրէն յայտարարելով:

Վեց տասնամեակ առաջ, Շաւարշ Միսաքեան «մրոտացուցիչ» կը գտնէր տեղատուութիւնը: Կ'ըսէր որ այդ վերաբերումը «կոչկոռ» կապած էր: Այսօր, շարունակելով իր միտքը, կրնանք ըսել գաւառական վիճակի դատապարտած ենք կամ կիրակնօրեայ համեմ դարձուցած ենք ազգի լեզուն, համաշխարհայնացման, պիզնէսի եւ ծագումով հայ դառնալու ճամբուն վրայ: Շատերու համար Շաւարշ Միսաքեան դարձած է խորհրդանիշ անուն մը, այդքան, առանց անոր տեսիլքին եւ մտածումներուն: Շնորհալից անուններով ժողովներ եւ խորհրդաժողովներ ե՞րբ օրակարգ պիտի դարձնեն հայերէնի վերականգնումը, իր բոլոր ձեւերով, մեր ժողովուրդին համար, կրկին ըսենք, Հայաստան եւ Սփիւռք, որպէսզի յիշուած «վէրքերուն գլխաւորը» դարմանուի, եւ այլեւս չհաւարարուինք թուէով իրարու կպցուած հայերէն եւ օտար բառերու խառնուրդով: Այսինքն, օտար բառերու, ասութիւններու եւ շարահիւսութեան տիրմէն հայերէնի ազատագրութիւնը ե՞րբ եւ ո՞ւր օրակարգ պիտի ըլլայ, որպէսզի ազգը չխամրի լուծուելով այլոց մէջ, աւելցնելով անոնց համբանքը: Ի՞նչ ընել եւ ինչպէ՞ս որ հայերէնը դառնայ կրկին Հայոց լեզուն, ոչ միայն մասնագիտութիւն: Զանազան բնոյթի ղեկավարութիւնները, ազգային գոյապայքարի այս էական խնդրով հրապարակ պէտք է գան եւ հաշուետուութիւն ընեն:

Հայերէնի հանդէպ «կոչկոռ» կապած տեղատուութեան, արտայայտութիւնն է նաեւ աւելի քան ութ տասնամեակներէ ի վեր մեր ժողովուրդին պարտադրուած եւ սովորական դարձած «արդի» կոչուած ուղղագրութիւնը, որ հետեւանք էր սովետական «կենտրոն»ի քաղաքականութեան, եւ կը միտէր «սովետամարդ» ըստեղծել, homo sovieticus: Քաղաքական անկախութեան մասին ճառ կը խօսինք, բայց չենք խօսիր ոգեկան եւ մշակութային վերանկախացման մասին: Բազմիցս խօսուած է այս մասին որ նպատակ եղած է հայերէն այբուբենը լքել եւ որդեգրել լատինական տառերը: Ի՞նչ բան կ'արգիլէ որ Խորհրդաժողովի մը օրակարգ ըլլայ այս խնդիրը: Բոլոր անոնք որոնք հիացումով, եւ ամբոխավարական նկատումներով կը յիշեն կարգ մը դէմքեր, կարդացա՞ծ են անոնց մտածումները այս էական խնդրի մասին: Բեմերէն կը լսենք Պարոյր Սեւակի հրդեհող խօսքերը, բայց ինչո՞ւ չենք լսեր իր ազգային իմաստութիւնը. «Աւելի բաց չեմ թողել ասելու, որ մեր սխալաշատ գործունէութեան մէջ ամենամեծ սխալը, Սեւանայ լճի խնդրից էլ աւելի վտանգաւոր քայլը, եղել է մեր ուղղագրութեան «բարե»փոխումը: Դեռեւս 20–30ական թուականներին ըստ ամենայնի ահռելի այդ քայլը ինչ–որ չափով օգնել է անգրագիտութեան վերացմանը: Թերեւս: Բայց երբ 40ականներին, քայլ արուեց դէպի աւանդականը, հարկ ու պատշաճ էր անել և՛ս մէկ քայլ, որի անհրաժեշտութիւնն այսօր արդէն անյետաձգելի է թւում: Այսպէս եմ մտածել միշտ, առաւել եւս հիմա...»: Այս ալ նոյնքան պատգամ է որքան «Անլռելի Զանգակատունը»...

Հայաստանի լեզուաբանները եւ մտաւորականները, որոնցմէ շատեր ճանչցած են Ռաֆայէլ Իշխանեանը, աշակերտած են անոր, գործակցած, իրենց գիրքերը կրնան վերատեսութեան ենթադրել, ուռում կատարել սեփական կացութիւններու եւ պաշտօններու պաշտպանութենէն անդին անցնելով, եթէ կրկին կարդան անոր ազգային վաւերականութեամբ բաբախող տողերը –տարբեր «սովետամարդ» ստեղծելու քաղաքականութենէն: Այսօր աւելի լաւ կարելի չէ բացատրել եւ սահմանել տեղն ու դերը մեր ազգային ուղղագրութեան. «Դասական ուղղագրութիւնը այն ամուր կամուրջն է, որով Հայոց ամէն մի նոր սերունդ անխախտօրէն կապւում էր իր անցեալի գրականութեան հետ: Դրանով այժմեան սերնդին աւելի մատչելի կը լինին ո՛չ միայն հին լեզուով ստեղծուած մեր գրական յուշարձանները, այլեւ հէնց նոր լեզուով ստեղծուածները, որոնք հրատարակուել են նախ քան 1922 թուականը եւ դրանից յետոյ՝ Սփիւռքում: Խախտելով հին գիր ու գրականութիւն ունեցող մի լեզուի ուղղագրական համակարգային աւանդոյթը՝ խախտում ենք գրական–մշակութային ամբողջ ժառանգութեան նկատմամբ եղած եւ այս դէպքում շատ էական յարգանքը, երկփեղկուածութիւնը, դուռ ենք բացում ամէն տեսակ յետագայ խախտումների առաջ, գոյացնում ուղղագրական տարընթացութեան լայն ասպարէզ: Ամէն մի լեզուի ուղղագրութիւն ունի նաեւ իր զուտ ազգային իրայատկութիւններն ու դերը: Երկար ժամանակ հայերէնի ուղղագրութեան այդպիսի կարեւոր նշանակութիւնն է եղել Հայերի բոլոր հատուածների մէջ իբրեւ միաւորիչ գործօնի՝ ուղղագրական համակարգի միասնութեան պահպանումը: 1922–40թթ. ուղղագրութեամբ խախտուել է ո՛չ միայն մշակութային դարաւոր աւանդոյթը, այլեւ այդ միասնութիւնը եւ հայ ժողովրդի տարբեր հատուածների միջեւ ուղղագրական պարիսպ է ստեղծուել»: Ռաֆայէլ Իշխանեանի իմաստութիւնը կը դառնա՞յ ժամանակակիցներուս ողջախոհութիւնը:

Դասական ուղղագրութեան վերականգնումի պահանջը նոր երեւոյթ չէ: Ընդդիմութիւն եղած է, եւ բռնատիրական խորհրդային վարչակարգն անգամ նահանջած է, կամ նահանջելու քայլեր առած: Այս մասին վկայած է Ռաֆայէլ Համբարձումեան. «Նոր ուղղագրութեան դէմ այնքան էին չդադարող բողոքներն ու ահազանգները, որ Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան յատուկ որոշմամբ Լուսժողկոմատը 1926թ. ստեղծեց ուղղագրական յանձնաժողով՝ քննելու դասական ուղղագրութեան որոշ տարրերը վերականգնելու հարցը. Յանձնաժողովը գործեց մօտ մէկուկէս տարի, գումարեց 25 նիստ: Թէ՛ ցանձնաժողովի անդամները (Յ. Մանանդեան, Ստ. Մալխասեան, Լէօ, Գ. Ղափանցեան եւ այլք) եւ թէ հարցման ենթարկուած տասնեակ մասնագէտներ միաբերան անընդունելի համարեցին նոր ուղղագրութիւնը –ընդգծում՝ Յ.Պ.: Նրանք այն կարծիքին էին, որ նոր ուղղագրութիւնը խաթարեց հայերէն հազարաւոր բառերի փառաւոր տեսքը, մեր գրաւոր լեզուն բեռնեց տասնեակ անիմաստ համանուններով, (սէրսեր, գէտ–գետ, յարկ–հարկ), աղճատեց շատ բառերի ճիշդ արտասանութիւնը, մեզ զրկեց հազարաւոր բառերի ծագման ու զարգացման հետեւելու դիւրութիւնից, պատճառ դարձաւ ուղղագրական սխալների առատացման, լեզուն զրկեց միասնական եւ կուռ ուղղագրութիւնից, է՛լ աւելի մեծացրեց Հայոց հին ու նոր լեզուների միջեւ եղած անջրպետը, մերձեցնելու փոխարէն իրարից է՛լ աւելի հեռացրեց մեր գրական լեզուի զոյգ երակները, եւայլն, եւայլն»: Ինչ որ ազգային ուղղագրութեան վերականգնումը պահանջողներ կ'ըսեն, պարզագոյն եւ խտացեալ ձեւով ըսած է Ռաֆայէլ Համբարձումեան:

Այս խայտառակ կացութեան կ'անդրադառնայ ժամանակակից Դաւիթ Գասպարեան, եւ կը խօսի տարանջատման ապագայնացնող եւ հակամիասնական հետեւանքներուն մասին. «...Աշխարհում միակ ժողովուրդն ենք երեւի մենք, որ ունենք ոչ միայն երկու լեզու, այլեւ՝ երկու ուղղագրութիւն: Դա ոչ միայն հեռացնում է մեր ժողովրդի երկու տարբեր հատուածները, այլեւ կասեցնում է Հայոց լեզուի միասնական միաձոյլ, հարուստ զարգացումը: Այս մասին շատ է խօսուել, բայց, դժբախտաբար, այս տարանջատումը իրողութիւն է, իսկ ժամանակը պատմականօրէն խորացնում է անջրպետը»: Իսկ տարանջատման խորացումը ազգի միացման քաղաքականութեան առջեւ ցցուող խոչընդոտ չէ՞: Այդ տարանջատումը քաղաքական որոշում էր 1922ին, եւ այսօր վերանկախացած Հայաստանի Հանրապետութեան իշխանութիւնը յանդգնութիւն պէտք է ունենայ եղարձ կատարելու, որպէսզի անկախութիւնը եւ հարազատութիւնը կենսագործուին: Ծիծաղելի է ազգային քաղաքականութեան այս հիմնահարցը համարել լեզուաբաններու կալուած...

Եւ վերջապէս, որպէսզի Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնները սոսկ պիզնէսային չըլլան, այլ ընթանան միասնութեան, հայահաւաքի եւ հողահաւաքի ճանապարհով, որպէսզի բեկորներու վերածուած ժողովուրդը այլեւս չըլլայ հայաստանաբնակ, ամերիկաբնակ, սուրիաբնակ, հայաստանցի եւ օտարերկրացի, որպէսզի կանգ առնէ ծագումով հայ ըլլալու պարտութիւնը, հարկ է աստիճանաբար իրականացնող քաղաքական անկախութեան ընկերացնել լեզուական անկախութիւնը եւ ինքնուրոյնութիւնը: Այս մտածման գծին վրայ խորհրդածութեան առարկայ կրնայ ըլլալ Լեւոն Հախվերդեանի խօսքը. «Մենք գլուխ ենք խոնարհում Մանուկ Աբեղեանի հայագիտական վիթխարի վաստակի, բայց ոչ հայերէնի ուղղագրութեան այն "բարեփոխման" առաջ, որի պատճառած վնասն աւելի շատ եղաւ, քան օգուտը, ինչպէս համոզուած ասում են մեր լեզուաբանները, եւ մեր սերունդն էլ տեսաւ իր աչքով: Դրա բացասական կողմերից մէկն էլ այն է, որ խորթացում ընկաւ Մայր Հայրենիքի հայութեան ուղղագրութեան եւ Սփիւռքի ուղղագրութեան միջեւ»: Բոլոր անոնք որոնք թուեթակաբար կը կրկնեն հայրենասիրական տարազներ, ամբոխները քընացնող դատարկ կարգախօսներ, եւ նոյնիսկ ժողովուրդը, ինչո՞ւ չեն խորհիր «խորթացման» վերացման մասին:

Այս մէջբերումներով գիտակցաբար խճողեցի այս էջերը, որպէսզի ոմանք գիտնան թէ ազգով տագնապող մտաւորականները կանգ չեն առած «ուրիշ բան գործ չունէք»ի տափակութեան առջեւ, քանի որ էական խնդիրները դերիվեր են պիզնէսին: Այս մտահոգութիւնները անձերու կամ սփիւռքեան թերթի մը սեփականութիւնը չեն, անոնք համազգային են եւ կ'առընչուին մեր տոկալու եւ տեւելու ընթացքին:

Գիւղի կամ գիւղերու ամրացումը կարեւոր է:

Բայց նաեւ՝ ազգի ներքին շաղախի ամրապնդումը:

Յ. Պ.

ՊՈՒՏԻՆԻ ԶՐՈՅՑԸ ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ԽՕՍԱԿԻՑԻ ՀԵՏ

Նախագահ Պուտին Ժէ–8ի վերջին ժողովին առթիւ գործող նախագահի մը համար աննախընթաց փորձառութիւն մը ունեցած է, համացանցի կապով զրուցելով ամբողջ աշխարհէ 200 հազար ցանցորդի հետ: Անոնց իմկաները կեդրոնացած են յատուկ կայքէջին վրայ, յետոյ միջնորդներ խմբած են զանոնք ու ընտրած հարցումները: Ատով Նախագահ Պուտին վերակենդանացուցած է իր ենթականերուն խոնարհագոյն դասուն պատկանողները անձամբ ընդունելու Ահեղն Իվանի աւանդութիւնը:

Վլ. Պուտին յաճախ երգիծանքի չեչտով մը պատասխանած է ամէնէն անպատեհ հարցումներուն. իրեն հարց տրուած է օրինակ թէ ե՛րբ, ինչ պայմաններու մէջ ունեցած է սեռային առաջին փորձառութիւնը: "Առաջինը չեմ յիշեր. սակայն փոխարէն կրնամ ամենայն ճշգրտութեամբ ըսել թէ վերջինը երբ էր" պատասխանած է ան:

Հարց տուած են չունին կերածին մասին. բացատրած է թէ ընդեղէնի ու բանջարեղէնի միսով խառնուրդ մը կ'ուտէ օրը երկու անգամ. բայց կը չհահգործէ նաեւ իր հիւրերուն յանցաւոր ադնուութիւնը, քանի որ միշտ զայն կը գտնէ անկիւն մը ուրախ–ուրախ պլաքիւի մը փշրանքները հաւաքելու ընթացքին մէջ: Մինչդեռ ինք բոլորին ազդարարած է ուտելիք չտալ անասունին:

Ինչպէ՞ս կ'արժեւորէ Քա–Կէ–Պէ–ի շարքերուն մէջ ունեցած փորձառութիւնը. "Կը սիրեմ անդրադառնալ այդ անցեալիս. ուրիշ աշխարհի մը եւ ուրիշ երկրի մը մէջ կ'ապրէինք այն ատեն: Եթէ մէկդի ձգենք գաղափարական կողմը, յատուկ սպասարկութիւններու անդամները, ներառեալ արտաքին լրահաւաք բաժինը, ուր ես աշխատելու հաճոյքը ունեցած եմ, ժողովուրդիս շահերը պաշտպանելէ այլ բան չէին ըներ: Այլ երկիրներու գործընկերներն ալ նոյն գործը կը կատարէին, նոյն խնամքով: Փառք Աստուծոյ, այդ բոլորը անցեալ են հիմա..." ըսած է Ռուսաստանի նախագահը:

Իր երկրին գլխաւոր թշնամիին առընչուած հարցումին պատասխանելով Պուտին ըսած է. "Գիտենք թէ այնքան ատեն որ այլ երկիրներ մեր ապահովութեան համար վտանգաւոր զէնքեր պիտի ունենան, մեր պաշտպանութեան բաւարար պիտոճէ յատկացնելու պարտաւոր ենք: Ես պիտի ուզէի որ միայն ահաբեկիչները եւ թմրեցուցիչի մաքսանենգները թշնամի նկատուէին: Որքան շատ զարգացած երկիրներ գործակցին այդ վտանգներուն դէմ, այնքան կը նուազին գլխաւոր թշնամի որոշելու մասին հարցումներ":

Ճ. Պուշի մասին Պուտին կ'ըսէ թէ պարկեշտ է: Առիթը ունեցած է ստուգելու թէ նոյնիսկ երբ հակամէտ կարծիքներ ունին, կարելի է իրեն հետ միասնական ուղեգիծ մը պատրաստել. Պուշ միշտ պիտի ջանայ հետեւիլ անոր: Եւ որպէս մարդ, մէկդի ձգելով ԱՄՆ–ու նախագահի անոր հանգամանքը, Պուտին ուրախ է որ ան իր բարեկամներուն մաս կը կազմէ:

Մամուլի այդ զօրութենական աւուրխին մասին Պուտին ըսած է թէ հարցերու վերլուծումը լաւագոյն միջոցն է ուղղակի ծանօթանալու քաղաքացիներուն շահերուն եւ մտահոգութիւններուն: Ինչ որ յատուկ գոհունակութիւն կը պատճառէ իրեն, այդ լրատիւի ազատութիւնն է: Ռուսաստանի մէջ համացանցը ոչ մէկ սահմանափակումի ենթակայ է եւ որքան քիչ ըլլան կրճատումները, այնքան լաւ կ'ըլլայ:

Ռուսաստանի նախագահը որոշած է ամէն եռամսեայ նման ասուլիս սարքել համացանցի կայքէջի մը միջոցով:

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Յուլիս 16ին, տեղի ունեցած է ՀՄԸՄի պաշտօնաթերթ "Մարզիկ" շաբաթաթերթի հրատարակութեան 25ամեակը: Օրուան հանդիսութիւնը սկսած է դրօշակներու սրահ մուտքով, առաջնորդութեամբ մասնաճիւղին չեփորախումբին, որ նուագած է "Յառաջ Նահատակ"ը եւ Գանատայի ու Հայաստանի փառերգները: Օրուան հանդիսավար Հուրի Հայրապետեան, հակիրճ կերպով ներկայացուցած է օրուան նպատակը, որմէ ետք անցած է օրուան յայտագրի գործադրութեան: Բեմ ելած է մասնաճիւղի ատենապետը՝ Տիրան Շահինեան, որ բարի գալուստէն ետք, գնահատանքի խօսք ուղղեց բոլոր անոնց որոնք գաղափարն ունեցած ու իրականացուցած են "Մարզիկ"ի ծնունդը: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Գանատայի ՀՄԸՄ–ի Շրջանային Վարչութեան անունով խօսք առած է ատենապետը՝ Սեդրակ Պուրսալեան, որ անդրադարձած է այն դժնդակ պայմաններուն, որոնց մէջ ծնունդ առած է "Մարզիկ"ը: Խօսք առած է ՀՄԸՄ–ի կեդրոնական վարչութեան ներկայացուցիչ Հրաչ Տէր–Սարգիսեան, որ կատարած է յուշանուէրներու յանձնում "Մարզիկ"ի երեք թղթակիցներու՝ Լեւոն Պէնկեան, Մսիկ Թոփուզեան եւ Տիրան Շահինեան, ապա փոխանցած է կեդրոնական վարչութեան խօսքը: Հուսկ, խօսք առած է Սուրէն Արք. Գաթարոյեան, որ կոչ ուղղած է համախմբուելու եւ ամուր կառչած մնալու ՀՄԸՄ–ի գաղափարներուն:

(Շար. Ա. էջէն)

իր մրցակից ուսամէտ Վ. Իանուկովիչը նշանակել վարչապետ Օգոստոս 2ին: Այլ ելք չունէր, քանի չէր ուզեր Խորհրդարանը լուծել: Ուկրանիա տագնապի մէջ էր Մարտ 26էն ի վեր, երբ երեսփոխանական ընտրութիւններուն յատակ մէ« ծամասնութիւն մը չյայտնուեցաւ: Այդ թուականէն երկիրը չէ կրցած կառավարութիւն մը կազմել, հակառակ զանազան փորձերու:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԷԱ. Ջուրերու տակ մնացած է Յուլիսի կէսերուն եւ Հարաւային Գորէայի «Կուտ Ֆրէնտս» մարդկային իրաւանց կազմակերպութեան համաձայն 10 հազար մեռեալ կար, նաեւ անհետացածներ: Երկիրը մերժած է միջազգային օժանդակութիւնը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ կ'ուզէ որ վիճարկում մը տեղի ունենայ Եւրոպայի մէջ, մահապատիժի մասին: Լեհ ընտանիքներու յիկան է որ կը նախաձեռնէ այս արշաւին, գլխաւորաբար մանկամոլ ոճիրներու համար:

Pèlerinage annuel de SAINT GREGOIRE à TALLARD

Sous l'égide

de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

avec le concours de l'Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes

Dimanche 17 septembre à 10h30

La messe sera célébrée par le **Révérend Père Komitas HOVNANYAN** Curé de la Paroisse Apostolique Arménienne St Grégoire l'Illuminateur — Marseille

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— Association Cultuelle des Arméniens de Gap Tél: 04. 92. 51. 71. 80/04. 92. 51. 00. 87

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

— Participation aux frais —

Aller-Retour seul: 25 Euros
Repas spécialités arméniennes: 20 Euros

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL POUR LE LIBAN

Nous connaissons la situation actuelle du peuple libanais à travers les médias. Aujourd'hui, les écoles et les gymnases de la Communauté arménienne hébergent des réfugiés libanais fuyant les zones de conflit et le centre médico-social de la Croix de Secours Arménienne du Liban opère dans l'urgence et soigne des centaines de blessés civils.

Comme par le passé, la Croix Bleue des Arméniens de France lance un appel pour venir en aide à nos compatriotes du Liban qui accomplissent, sans discernement, leur devoir de citoyen libanais.

C'est à votre tour d'aider le peuple libanais qui a su, il y a 91 ans, accueillir en son sein notre peuple décimé.

Adressez vos dons, libellés à l'ordre de **«CBAF OPERATION LIBAN»** à **la Croix Bleue des Arméniens de France**
17 rue Bleue — 75009 Paris

Un recu de déduction fiscale vous sera remis.

□

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները իր վաստակաւոր անդամուհի՝ Արաքսի Փափազեանի մահուան առթիւ. – Ասատուրեան ընտանիք 50 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Արփինէ Հանուշեան 50, Ներկից ընտանիք 150, Տէր եւ Տիկին Ղուկաս Գալֆայեան 100, Սոժէմօ ընկերութիւն 150, Կարօ եւ Նոյեմի Գաբրիէլեան 200 ԱՄՆ տոլար:

Rentrée Scolaire

La rentrée des classes et les inscriptions pour l'année 2006/2007 de l'école arménienne hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au Baccalauréat —L V I, II, III—, auront lieu le :
mercredi 20 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon —
2 avenue Stalingrad à Bagneux
au cours d'une réunion animée par les responsables de l'association des parents d'élèves et les enseignantes.
Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian:01.46.65.81.53

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք
ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30*ին:*

Այսօր կը կատարուի «Խաղողի օրհնութիւն»: Տարուան երախայրիքը՝ խաղողին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 14
ՄԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Այսօր կը կատարուի Հոգեհանգիստ՝ վասն համօրէն ննջեցելոց:

***

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13
ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
Պատարագ՝ *ժամը* 10.30*ին,*
Խաղողօրհնէք՝ *ժամը* 12*ին:*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 14
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ *ժամը* 10.30*ին,*
Հոգեհանգիստ՝ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ *ժամը* 12*ին:*

***

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի չունենար հետեւեալ Կիրակիները. –
Օգոստոս 6, 20 *եւ* 27*ին:*

Կիրակի, Օգոստոս 13*ին, Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական* խաղողօրհնէքը:

Պատարագները կանոնաւոր ձեւով կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 3*ին:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13

Տօն
Վերափոխման Սուրբ Աստուածածնի
"ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ"

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30*ին:*

Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 9.45*ին:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ
ԶԱՏԻԿ Ծ. ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի "Օրհնութիւն խաղողոյ" *աւանդական արարողութիւնը:*

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, կը հրաւիրուին տեղեակ պահելու Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը.– Հեռ. 04. 91. 77. 84. 70:

***

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13
Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի
Պատարագ *ժամը* 10*ին,*
խաղողօրհնէք՝ *ժամը* 11.30*ին:*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

***

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13
ՏՕՆ Է Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի *աւանդական արարողութիւնը:*

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1

Տօն անուանակոչութեան Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ:

Ուխտի պատարագ եւ մատաղ:

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 17 septembre

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'Orchestre SPITAK
qui se déroulera, cette année encore à
CHAMPEAUX (77)
en plein air, dans le jardin attenant à la grange
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale Saint Martin du 12me siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

Réservez un bon accueil au Carnet de Tombola qui vous parviendra fin août

Programme :
Divine Liturgie à 11h30
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux Tombolas (Enfants et Adultes).

Participation aux frais de la journée : Adultes: 20 Euros
Adhérents: 15 Euros
Enfants (5-17 ans): 12 Euros

Réservations et Informations sur l'itinéraire par tél. :
— Paroisse de Paris: 01 44 59 23 50
— Centre Culturel: 01 40 51 11 90.

Association Arménienne d'Aide Sociale

Fête Champêtre Traditionnelle
AU HOME ARMENIEN
107, avenue du Maréchal Lyautey, 83700 SAINT-RAPHAEL
MARDI 15 AOUT
A 10h — Messe Chapelle Saint Jean — Bénédiction du Raisin
TOUT AU LONG DE L'APRES MIDI
ANIMATION
Partie artistique avec le Groupe de danse
ARAVOT - HAYASTAN
GRANDE TOMBOLA
Bar, Buffet — Ambiance arménienne
Pour les réservations **04 94 19 51 50**
01 48 78 02 99

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 5-6
SAMEDI-DIMANCHE
5-6 AOUT
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.512 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21.512

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ՌՈՒՄԲԵՐԸ ԿԸ ՏԵՂԱՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՎՐԱՅ

ՀԵԶՊՈԼԼԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԹԵԼ-ԱՎԻՎԸ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼ

ՄԵԾԵՐԸ ԵԼՔ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Իսրայէլ եւ Հեզպոլլա կը շարունակեն սպառնալ մէկը միւսին եւ առաջինը սկսած է արդէն սաստկացնել իր ռմբակոծումները եւ տարածել։ Օգոստոս 4-ին, չորս կամուրջներ քանդած էր (դէպի Սուրիա) եւ ելեկտրականութեան կեդրոն մը։ Հրաւիրած էր նաեւ Պէյրութի որոշ թաղամասերու բնակիչները որ հեռանան իրենց տուներէն։ Իսրայէլ վճռած է ոչինչ խնայելու, թէեւ հարցազրոյցով մը Մոնտի (Օգոստոս 4), Ե. Օլմերթ կը վստահեցնէ.– «Միտք չունինք գրաւելու ամէնէն փոքր մասը Լիբանանի»։ Երբ օրը գայ, կ'ըսէ Իսրայէլի վարչապետը, կ'ելլենք կ'երթանք։ Առայժմ սակայն, Լիբանանը պատերազմական դաշտի վերածուած է եւ մարդասիրական օգնութիւն ալ չի հասնիր տիրող պայմաններու հետեւանքով եւ Իսրայէլի ռումբերուն կամ այլ արգելքներուն։ Օլմերթ ապահովութիւն կու տայ նաեւ որ պիտի չյարձակի Պէյրութի վրայ եւ միտք չունի Սինիորան տապալելու։ Կ'անդրադառնայ նաեւ Կանայի ռմբակոծութեան եւ կ'արտայայտէ իր վիշտը, բայց հոս ալ, յանցաւորը Հեզպոլլան է որ այդ վայրէն կ'արձակէր իր հրթիռները։ Ինչ կը վերաբերի այս պատերազմին, Օլմերթ յստակ է ու կը բացատրէ որ Իսրայէլ վճռած է փրկել արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը։ Ան կ'ըսէ.– «Ապահով բան մը կայ. Անհաբեկչական, ծայրայեղ, բիրտ, արմատական շարժումներ կ'ուզեն քանդել արեւմտեան քաղաքակրթութեան հիմերը։ Քաղաքակիրթ աշխարհը յարձակման տակ է։ Իսրայէլ նախընթաց մը կը ստեղծէ, օրինակ մը կու տայ ուրիշներուն ու կ'ըսէ "կը բաւէ", կը բաւէ"։ Եթէ Հեզպոլլան կը կարծէ թէ կան վայրեր ուր չենք կրնար երթալ, կը սխալի։ Անակնկալի կրնանք բերել»։

Իսրայէլի սպառնալիքներուն առթիւ, Հասան Նասրալլահ ալ իր սպառնալիքները կ'ընէ։ Օգոստոս 3ին, ճայնասփիւռէն (լիբանանեան) ելոյթով մը սպառնացած է հարուածել Թել-Ավիվի նման քաղաքներ, եթէ նոր ռմբակոծութիւններ ըլլան Պէյրութի վրայ։ Լիբանանեան շիի քաղաքագօրքին ղեկավարը ըսած է նոյնպէս՝ «Իսլամական դիմադրութիւնը կրնայ ուժգին հարուածել», ակնարկելով Զելզալ 200 քիլոմեթր հեռաւորութեան հասնող հրթիռները։ Օգոստոս 3ին արդէն Իսրայէլ իր ամէնէն ծանր կորուստները ունեցած է, ութ բնակիչներու մահով եւ 28 վիրաւորներով Մաալոթ եւ Սէն-Ժան-տ'Աքր։

***

Մարդկային իրաւանց պաշտպան Հիումըն Ռայց Ուոչը «պատերազմական ոճիր» որակած է իսրայէլեան կարգ մը յարձակումներ լիբանանցի բնակիչներու վրայ։ Ամերիկեան կազմակերպութեան համար, Իսրայէլ ռմբակոծած է վայրեր, ուր զինուորական ոչ մէկ թիրախ կայ։

***

Լիբանանեան բանակի նախկին հրամանատարը՝ Միշել Աուն բոլորովին դէմ է միջնադիր ուժի մը զետեղման Լիբանանի մէջ։ Անակնկալի բերած էր Լիբանանցիները ընտրական համաձայնութիւն մը ստորագրելով Հեզպոլլային հետ, բայց եւ այնպէս զօրակցութիւնը կը վայելէ լիբանանցի քրիստոնեաներուն։ Իրեն համար (հարցազրոյցի միջոցաւ Ֆիկառոյի, Օգոս. 4ին), բազմազգեան ուժի մը զետեղումը կրնայ քաղաքացիական պատերազմի մը պատճառ ըլլալ, քանի Հեզպոլլան ինքնապաշտպանութեան պիտի դիմէ նման ուժի ներկայութեան եւ ի՞նչ պիտի ընեն Լիբանանցիները, զանազան դիրքեր պիտի բռնեն։

***

Ներկայ կացութեան մէջ, ան որ դեռ կը մարմնացնէ Լիբանանեան պետութիւնը վարչապետ Ֆ. Սինիորան է եւ հաշտաբար ոգի ունի։

***

Լիբանանեան ճակատի վրայ, ցարդ 860 մեռեալ կար, 3265 վիրաւոր (մէկ երրորդը 12 տարեկանէն վար մանուկներ են) եւ 912760 հոգի ալ տեղահանուած է։

***

Նիւ Եորքի մէջ, Օգոստոս 4ին, խօսակցութիւնները կը շարունակուէին եւ ԱՄՆ ու Ֆրանսա կը փորձէին համաձայնութեան գալ բանաձեւի մը բառերուն շուրջ։ Խօսակցութիւնները կրնան շարունակուիլ գալ շաբթու ալ։ Տարակարծութիւնը ծանօթ է. Ֆրանսա կ'ուզէ որ հրադադարը հիմնուած ըլլայ քաղաքական համաձայնագրի մը վրայ, որ ուրեմն կանխէ հրադադարը։ Ուաշինկթըն «տեւական» հրադադար մը կ'ուզէ, որ չէզոքացնէ Հեզպոլլան։

***

Իրաքի նախագահը՝ Ահմատինեժատ կը գտնէ որ հակամարտութեան իսկական լուծումը՝ «սիոնական վարչակարգին ընաջնջումն է»։

Իսլամական Համագումարի կազմակերպութիւնը որ նիստ գումարած էր Մալեզիա, «անմիջական հրադադար» պահանջած է վերջ տալու համար Իսրայէլի «ոճրային արարքներուն»։

***

Ֆրանսայի Առողջապահութեան նախարարը՝ Կզաւիէ Պէրթրան 800 հազար եւրօ արժէք ունեցող մարդասիրական օժանդակութիւն յանձնած է լիբանանեան իշխանութիւններուն։

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Հ.Յ.Դ. Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէին կազմած օժանդակութեան համակարգումի մարմինը Պուրճ Համուտի կեդրոնը եւ շրջաններուն մէջ ապաստանած գաղթականներուն օգնութեան հասնելու գործը կը շարունակէ։ Մարմինը նոյն ատեն բարեսիրական միջազգային մօտ 50 կազմակերպութեան դիմած է, որպէսզի Լիբանանի գաղթականներուն յատկացուցած իրենց օժանդակութենէն բաժին հանեն Պուրճ Համուտ ապաստանած գաղթականներուն ալ։

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի առթիւ, տպագրական յաւելեալ դժուարութիւններու հետեւանքով, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ ՕԳՈՍՏՈՍ 7էն 19/20 (Օգոստոս 8էն մինչեւ Օգոստոս 22ի թիւերը)։ Խմբագրատունն ալ փակ է Օգոստոս 7էն 21։

ՄԵՐ ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ՝ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 22։

A NOS LECTEURS

«Haratch» ne paraîtra pas pendant deux semaines au mois d'août (numéros datés du **8 au 22 août**). Les bureaux restent fermés à la même période.

Notre prochain numéro portera la date du **Mardi 22 août.**

ԱՄՆ-ՈՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԱՐՑԸ

ԱՄՆ-ու Երեւանի դեսպանին պաշտօնավարութեան շրջանին աւարտէն առաջ Ուաշինկթըն եւ կանչուիլը աշխոյժ բանավէճ մը ստեղծած էր, քանի որ ան կը կապուէր Ճ. Իվընսի 1915ի պատահարները հրապարակաւ ցեղասպանութիւն որակած ըլլալուն։ Անոր փոխարինելու կոչուած դիւանագէտը որոշուած ըլլալով հանդերձ, ցեղասպանութեան մասին վէճը կը շարունակուի ամերիկեան քաղաքական ոլորտին մէջ ու նոր դեսպանը՝ Ռիչըրտ Հոակլանտ Գոնկրէսէն տակաւին վաւերացում չէ ստացած իր նշանակումին։ Օգոստոս 1ին աղմկալի նիստ մը տեղի ունեցած է Ծերակոյտին Արտաքին գործերու յանձնաժողովին մէջ ու քուէարկութիւնը յետաձգուած է։

ԱՄՆ-ու ղեկավարութեան մէջ դեսպանին եւ կանչուելով հրահրած ցեղասպանութեան վէճը թէ՛ դեմոկրատներ, թէ՛ հանրապետականներ մղած է բացատրութիւն պահանջելու եւ անգամ մը եւս ներկայացնելու ճանաչումի խնդիրը։ Այս առումով նախագահական ընտրութեան թեկնածու ծերակուտական Ճ. Քերի եւ դեմոկրատականներէն Ճ. Պէտըն նամակով մը դիմած են Արտաքին գործերու նախարար Գ. Ռայսին, բացատրութիւն պահանջելով Երեւանի նախկին դեսպանին եւ կանչուելուն մասին։

Ծերակոյտի Արտաքին գործերու յանձնաժողովը, ապա Գոնկրէսը Սեպտեմբերին պէտք է քուէարկեն Ճ. Իվընսի յաջորդին նշանակումը։ Բայց բացուած վէճը բաւական անստոյգ կը դարձնէ այդ քուէարկութեամբ Ռ. Հոակլանտի նոր պաշտօնին վաւերացումը։ Ան ներկայիս դեսպանութեան պաշտօն կը վարէ Տաճիկիստանի մէջ։

ՄԻՆՍԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Մինսկի խումբին ֆրանսացի, ռուս եւ ամերիկացի նախագահները Օգոստոս 2-ին Փարիզի մէջ հանդիպում մը ունեցած են, ինչպէս կը սպասուէր, ամերիկացի նախագահ Մ. Պրայզայի շրջան կատարած այցին տուեալները քննարկելու համար։ Այս վերջինը Ա. Ֆասիէի, Ե. Մերզլեակովի եւ Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.ի ներկայացուցիչ Ա. Կասպրչիկի փոխանցած է իր դիտարկումներուն, հանդիպումներուն արդիւնքները։ Երեւանեան որոշ աղբիւրները կարծիքով Մ. Պրայզայի Ստեփանակերտ այցը կրնայ մեկնաբանուիլ որպէս բանակցութեան հոլովոյթին Լեռնային Ղարաբաղն ալ ընդգրկելու Մինսկի խումբին փափաքը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ «ԱՐՄԷՆԻՔՈՒՄ»Ը ԱՐՁԱՆԱԳՐԱԾ

Ռուսաստանի դեղերու գործակալութիւնը վերջերս պաշտօնապէս արձանագրած է «Արմէնիքում»ը, որպէս մանրէներու վարակումէն զերծող եւ հակամանրէ դեղ։ Որպէս սիտայի դարման Հայաստանի մէջ հրապարակ հանուած «Արմէնիքում»ը արդէն արձանագրուած էր Գոնկոյի եւ Լիպերիայի մէջ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ, որ արդէն Իրաքը «փրկեց» տրամադիր է նաեւ Գուպան ալ «փրկելու»։ Օգոստոս 3ին, Ուաշինկթըն վերջ տուաւ իր վերապահ դիրքին եւ Պուշ հրաւիրեց Գուպացիները որ «աշխատին ժողովրդավար փոփոխութեան ի նպաստ» եւ այս առընչութեամբ ապահովեց Միացեալ Նահանգներու զօրակցութիւնը։ Նախապէս, Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարած էր որ Ռաուլ Գասթրոյի իշխանութեան գլուխ գալը կ'անտեսէ ժողովուրդին իրաւունքը՝ ազատօրէն ընտրելու իր կառավարութիւնը։

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ զինեալ ուժերու գործադիր վարչութեան նախագահը Մ. Գարայալըն հերքած է թրքական լրատփիւներու տեղեկատուութիւնը թէ աշխատանք կը տարուի քրտական զինեալները լեռներէն իջեցնելու, ապազինելու։ Ան չեշտած է թէ նման քայլ բացառուած է իրենց կողմէ, այնքան ատեն որ Անգարա չի ձեռնարկեր ժողովրդավարական լուծումի մը։ «Թուրք բանակը 24 լուրջ յարձակումի ձեռնարկեց մեզի դէմ, բոլորն ալ ապարդիւն մնացին։ Հիմա աւելի լաւ պատրաստուած ենք։ Կրնանք Հարաւային Քիւրտիստանը Թուրք պետութեան համար ճախճախուտի մը վերածել։ Թող բոլորը վստահ ըլլան այս մասին» ըսած է ան։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, տօթի զոհ գացած են, ըստ Առողջապահական ազգային հիմնարկին, 112 հոգի, որոնց կարգին 66 հոգի որոնք 75 տարեկանէն վեր են, 12 հոգի իրենց աշխատավայրը, եւ 26 հոգի աւելի երիտասարդ, բայց հիւանդ։

ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՇՎԱՐՑՔՈՓՖ, աշխարհի լաւագոյն սոփրանոներէն մէկը իր սերունդին, մեռած է Աւստրիա 90 տարեկանին։ Ծագումով գերմանացի, բայց Անգլիոյ քաղաքացի, բեմէն քաշուած էր 1967ին։ Զայնէն զատ, Էլիզապէթ Շվարցքոփֆ շատ գեղեցիկ կին մըն էր եւ նաեւ գլխաւոր մրցակիցը Գալասի։

ԱՅՍ ՆԱՄՈՒՔ ԽՄ ԱՆԿԻՆԷՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓԻՒՌՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յառաջիկայ Սեպտեմբեր 21ին կը լրանայ Հայաստանի երկրորդ անկախութեան 15ամեակը: Ազգի մը, ժողովուրդի մը պատմութեան մէջ շատ կարճ ժամանակաշրջան մը որ համազօր է մարդկային կեանքի մէկ օրուան կամ մէկ շաբաթուան: Բայց՝ անհերքելի իրականութիւն է որ ինչպէս անհատի մը համար, ազգի մը համար ալ ժամանակը թանկ է, կորսուած օրը ետ չի գար: Ի զուր չեն անգլերէն հետեւեալ ասոյթները «don't kill the time», եւ «time is money»: Տարեդարձէն մի քանի օր առաջ ալ կը կայանայ Հայաստան – Սփիւռք եռօրեայ համաժողովը կամ համաժողովը,– ըստ տեսութեան – որուն օրակարգը այս անգամ եւս պատրաստուած է "Հրաւիրող փլխանութեան" կողմէ, այսինքն՝ միակողմանի, հակառակ քանիցս տրուած հաւաստիքներուն թէ այս անգամ Սփիւռքն ալ իր խօսքը կ'ունենայ անոր պատրաստութեան մէջ:

Ի գին կրկնութեան, թող ներուի մեզի ըսել, գրել թէ ինչքան ատեն որ Սփիւռքը Երեւանի մէջ չունի հասցէ, իր խօսքը լսելի չըլլար: Հասցէ, պաշտօնական հասցէ ուր ան հիւրի դերին մէջ չըլլայ այլեւս այլ մասնակիցի: Ձեռքթափ մինչեւ տանտիրութեան:

Միով բանիւ մարմին մը որ մատակարարուի Սփիւռքի նիւթական միջոցներով (ծանրութիւն չըլլալու համար Հայաստանի պիւտճէին վրայ) եւ միաժամանակ ղեկավարուի Հայաստանի կառավարութեան եւ Սփիւռքի ներկայացուցիչներու կողմէ: Ուր համադրուին երկկողմանի բոլոր հարցերը եւ զանոնք լուծելու ջանքերը:

Հայաստան պետութիւն է, պետութեան մը բոլոր ստորոգելիներով. սահմանադրութիւն, վարչամեքենայ, բանակ, դիւանագիտութիւն, եւայլն: Եթէ նոյնիսկ այս ամէնը կը բանի ոչ-գոհացուցիչ կերպով, նոյնիսկ "գայլերու վոհմակներու" կանոններով (Գարուշ Անտոնեանի նամակ. "Ազգ" Յուլիս 11. "Յառաջ" Յուլիս 19, 2006): Ամէն մարդկային հաւաքականութիւն ունի իր անխուսափելի թերութիւնները, բայց հայաստանեանները որոնք ցաւօք լեզուն են, թէ' կը յուսալքեն հայրենասէրները իր սեփական պետութեան նկատմամբ, թէ' վանողական ազդեցութիւն կ'ունենան շատ մը սփիւռքահայերու բարի կամեցողութիւններուն հանդէպ: Մանաւանդ անկախութենէն 15 տարի ետք, երբ շատոնց սկսած է անցած ըլլային առաջին տարիներու խարխափումները:

Երբ կը խօսուի Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու մասին, ի՞նչ կշիռ կը ներկայացնէ նժարի միւս ծայրը: Մեծ ու պզտիկ գաղութներու համատեղութիւն մը,՝ խիստ խայտաբղէտ. գաղութներ՝ տարբեր իրենց թիւով, կազմակերպութեամբ, անցեալի աւանդութիւններով, "ազգային" միջուկով, եւ… տնտեսական ուժով: Սփիւռք մը յարափոփոխ, զոհ՝ իր ապրած երկիրներու ու շրջաններու քաղաքական, ռազմական ու տնտեսական վերիվայրումներուն որոնց հետեւանքով նօսրացան երէկուան Եգիպտոսի, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ պէս գաղութները, առանց մոռնալու Թուրքիան ու Պարսկաստանը: Իսկ յիսուն տարիէ ի վեր տեւող Իսրայէլ-Արաբ հակամարտութիւնը տակաւին չէ դադրած հիմերը ցնցելէ Իրաքի, Սուրիոյ եւ մանաւանդ Լիբանանի որ երկար տասնամեակներ նկատուած էր երկրորդ Հայաստան: Եթէ հպանցիկ ակնարկ մը նետենք սա 80 տարիներու սփիւռքահայութեան տեղաշարժներուն, պարզ է որ բացի 1946–47ի "զանգուածային" բայց ձախաւեր ներգաղթէն, անոնք միշտ կեդրոնախոյս, դէպի աւելի հեռուները գացող եղած են, եւ թէ մեծազանգուած: Ու հասեր ենք Խաղաղականի ափերը՝ Ալասքայէն Գալիֆորնիա, նաեւ Սիտնի եւ Մելպուրն: Մնաց մէկ ոստում մինչեւ Հաւայեան կղզիները, բայց ո՞վ կրնայ ըսել թէ արդէն Հոնոլուլուի մէջ քանի մը տասնեակ հայանուններ ոտք դրած չեն:

Ծանրակշիռ խնդիր մը որուն ուղղութիւնը 180 աստիճանով շրջել կը պահանջէ համազգային ծրագրում եւ իրագործում:

Հայաստանի ժողովուրդին – եւ անշուշտ ջօջերուն համար ալ – Սփիւռքը "հարուստ" է: Ճիշդ է որ նոյնիսկ արաբական երկիրներուն մէջ, կեանքի ընդհանուր մակարդակը ներկայիս Հայաստանինէն անհամեմատ բարձր է: Բայց սփիւռքահայերուն "հարստութիւնը, ունեւորութիւնը", սեփական ունեւորութիւն ըլլալէ զատ, բոլորին համար անխտիր, չարաչար աշխատանքի արդար պտուղ է, նոյնիսկ եթէ բախտը օգնած է երբեմն: Այս ճշմարտութիւնը կը զօրէ Գալուստ Կիւլպէնկեանէն, Պօղոս Նուպարէն, Ալեք. Մանուկեանէն, Մելգոնեան եղբայրներէն մինչեւ Քըրք Գրիգորեան, եւ այժմու մեծ ու պզտիկ ունեւորը: Նաեւ հասարակ ժողովուրդէն շատերու միանուագ նուիրատուութիւններով թէ լումաններով ըստեղծուեցան եւ մինչեւ օրս կը պահուին մեր կառոյցները. եկեղեցի, դպրոց, հիւանդանոց եւայլն: Մինչդեռ Հայաստան 15 տարի առաջ ունէր պատկառելի հանրային սեփականութիւն մը զոր "գայլերու վոհմակները" վատնեցին, կերան յումպէտս: Դրամ ուզելէ առաջ, ո՞վ համարատու պիտի ըլլայ համաժողովին, սփիւռքահայութեան առջեւ: "Տուր եւ լռէ" կարգախօսը դեռ շատ երկար ատեն պիտի տեւէ՞:

Դրամէ աւելի, Սփիւռքը հարուստ է մարդուժով: Այսօր սփիւռքահայութեան երկրորդ, երրորդ սերունդի բազմահազար ուղեղներ ինչ-ինչ պատճառներով հեռացած հայութենէն, իրենց խելքն ու տաղանդը կը գործադրեն օտար շրջանակներու մէջ: Տակաւին քանի մը տարի, քանի երէց սերունդը կենդանի է, կարելի է լուրջ ծրագրումով անոնցմէ մաս մը օգտակար դարձնել Հայաստանին: Բայց ասիկա օրուան գործ չէ, նոյնիսկ եթէ Հայաստանի գիւղական շրջաններու զարգացումը օրակարգի վրայ է:

Մնայուն կառոյցի մը անհրաժեշտութիւնը կը հասկնա՞ն Հայաստանի ղեկավարները եւ Սփիւռքի գգացական ու աժանդին հայրենասէրները: Եթէ այո՛, քայլ մը առաջ գացած կ'ըլլանք: Եթէ ոչ, անո՛յշ ըլլան խորովածը եւ քոնեակը: Բայց վա՛յ հայութեան ապագային:

ՍՏԵՓԱՆ ՓՕՂՈՍԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՌԵԹԷՈՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ ԵՒ ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Այսօր հայոց լեզուի ու գրականութեան ուսուցիչ մը ի՞նչ պիտի ընէր, եթէ անդրադառնար որ իր աշակերտներէն մէկը բացառիկ փափաք ունի դասարանին մէջ հայերէն դպրոցական թերթ խմբագրելու: Անտարակոյս պիտի քաջալերէր այդ աշակերտը:

Ձենք կրնար ըսել որ Երուանդ Օտեան նոյն քաջալերութիւնը գտաւ յայտնի մանկավարժ Ռեթէոս Պէրպէրեանէն՝ երբ ան որպէս գիշերօթիկ աշակերտ էր Պէրպէրեան վարժարանի մէջ: Ահաւասիկ հետաքրքրական դրուագ մը, զոր ինք պատմած է իր յուշերուն մէջ:

Օտեան այդ շրջանին ուշիմ ու աշխատասէր աշակերտ է, առաջին եռամսեային քառասուն աշակերտներուն մէջէն կը հանդիսանայ երկրորդ: Այդ միջոցին ան դասարանին մէջ կը խմբագրէ «Վառարան» անուն երգիծական թերթ մը: Թերթին մէջ ան կը յարձակէր բարձրագոյն դասարաններու աշակերտներուն վրայ ու երգիծական տողեր կը գրէր անոնց մասին: Աւելի վերջ Օտեան կը սկսի քննադատել նաեւ վարժարանին ճաշերը: Այս խիստ քննադատութիւնները անհանդստութիւն կը պատճառեն Ռեթէոս Պէրպէրեանին, որ կ'արգիլէ «Վառարան»ին հրատարակութիւնը: Օտեան չի վհատիր ու շաբաթ մը վերջ «Անհաշտ» անուն թերթ մը եւս կը հրատարակէ: Ռեթէոս Պէրպէրեան խիստ իր քով կը կանչէ Օտեանը:

– Պարոն. ես քեզ չարգիլեցի՞ թերթ հրատարակելը:

– Այո, էֆէնտի, «Վառարան»ի հրատարակութիւնը արգիլեցիք, բայց ասիկա տարբեր թերթ մըն է…

– Ասոր արտօնութիւնը ո՞ւրկէ առիր:

Օտեան կ'անճրկի ու չի կրնար պատասխանել: Այն ատեն Պէրպէրեան կ'ըսէ խստութեամբ.

– Պարոն, վար իջիր ու դասերուդ աշխատէ: Երբ որ վարժարանէն ելլես, կրնաս թերթ հրատարակել, եթէ փափաք ունիս:

Ռեթէոս Պէրպէրեան անտարակոյս իր աշակերտին մէջ չէր կրցած տեսնել այն մեծ գրողն ու երգիծաբանը, որ դուրս պիտի գար, երբ ան «պիտի ելլէր վարժարանէն»: Բայց վերի սա փոքրիկ դրուագը մեզի կրնայ յիշեցնել երկու կէտեր:

Առաջինը մեզ Օտեանէն կը ղրկէ դէպի Պարոնեան: Եթէ Օտեան «Վառարան»ի վրայ դրուած արգելքին փոխարէն անմիջապէս կը հրատարակէր «Անհաշտ» անուն նոր թերթ մը, Պարոնեանն ալ այդ շրջանին նոյնը կ'ընէր իր հրատարակած թերթերուն համար: Ամէն անգամ որ պետական գրաքննութիւնը կը փակէր Պարոնեանի մէկ թերթը, Պարոնեան անմիջապէս տարբեր անունով նոր թերթ մը կը հրատարակէր:

Երկրորդ կէտը աւելի հրահանգիչ է: Գիրի ու գրականութեան նկատմամբ սէրը ինքզինք անպայման յայտնի կը դարձնէ տակաւին դպրոցական նստարաններու վրայ: Պատմութեան մէջ քանի՞ տաղանդաւոր գրագէտ կրնանք գտնել, որ դպրոց մը աւարտելէ տասը, տասնհինգ տարի վերջ յանկարծ սկսի գրական գործեր տալ հանրութեան: Այսպիսի սէր մը ու կարողութիւն մը կը բռնկի դպրոցական նստարանին վրայ եւ եթէ ատիկա իրական բռնկում է, ո՛չ մէկ ուսուցիչ կամ քննիչ պիտի կարենայ մարել այդ կրակը:

Երուանդ Օտեանի մօտ ատիկա կրակ մըն էր որ նախ պիտի բռնկցնէր անոր երիտասարդ սիրտը, յետոյ պիտի հրկիզէր անոր ամբողջ կեանքը: Ինքզինք գրականութեան նուիրելով, Օտեան ինքզինք նուիրած եղաւ նաեւ սովի ու չքաւորութեան: Գրեթէ միշտ խմեց իր սիրելի օղին, բայց ատոր փոխարէն յաճախ մնաց հացի ու օթեւանի կարօտ: Պատահեցաւ որ գրէ ո՛չ թէ գրականութիւն ընելու համար, բայց փորը կշտացնելու համար:

Երեսուն, քառասուն տարիներու ընթացքին Երուանդ Օտեանի կողմէ գրուած նամակներուն մէջ գրեթէ չկայ հատ մը որուն մէջ ան դրամի խօսք չընէ: Բայց ամօթալի ոչինչ կայ այս երեւոյթին մէջ, որովհետեւ Օտեան միշտ ապրեցաւ իր գրիչով եւ ան իր իրաւունքն էր որ կը պահանջէր:

Իր մահէն մէկ տարի առաջ Տրիպոլիսի մէջ կը գրէր իր վերջին վէպերէն «Հայ Ֆիտայիրա»ն, որ կը հրատարակուէր Գահիրէի «Արեւ» օրաթերթին մէջ: Կ'երեւի թէ Օտեան կ'ուզէր որ իրեն վճարէին իր թերթօնին թիւերուն համաձայն: Մէկ կողմէ վէպը կը հրատարակուէր, մէկ կողմէ Օտեան կը գրէր զայն: «Արեւ»ին այդ շրջանի խմբագիրը՝ Օննիկ Մահտեսեան, գրեթէ չէր գիտեր թէ քանի՞ թիւ պիտի տեւէր թերթօնը: Երբեմն թիւրիմացութիւն ալ կը պատահէր: Օտեան 17 Յունուար 1925 թուակիր նամակին մէջ սապէս կը գրէր. «Ստացայ հինգ անգլիական ոսկինոց չէքը. զոր գանձեցի: Թերթօնին ձեռագիրները եթէ յապաղում կրեցին, պատճառն այն էր որ շատ ուշ ղրկեցիք դրամը, այնպէս որ ենթադրեցի թէ հրաժարած էք թերթօնին շարունակութենէն»:

27 Փետրուարին սապէս կը գրէր նոյն անձին. «Ստացայ ձեր նամակին ներփակ 5 անգլիական ոսկինոց չէքը, որով, ինչպէս դիտել կուտաք, ստացած կ'ըլլամ թերթօնիս մինչեւ 78րդ թիւին փոխարժէքը»:

Այս նամակներն ալ կը շարունակուէին այնպէս ինչպէս կը շարունակուէին Օտեանի թերթօնները: 20 Ապրիլին Օտեան նոյն անձին կը գրէր.

«Ստացած եմ ձեր 25 թուակիր նամակը, ինչպէս նաեւ հինգ անգլիական ոսկինոց չէքը, որով, վճարած կ'ըլլաք թերթօնիս մինչեւ 104րդ թիւը»:

Հետաքրքրական է նաեւ կարդալ նոյն անձին ուղղեալ 3 Յունիս 1925 թուակիր նամակը.

«Ստացայ 5 անգլ. ոսկիի չէքը, որով վճարած կ'ըլլաք մինչեւ 130րդ թիւը: Ծրագրիս համաձայն թերթօնս մօտաւորապէս պիտի տեւէ տակաւին երկու ամիս: Բայց եթէ ուզէք որ աւելի շուտ աւարտեմ, հաճեցէք անմիջապէս իմացնել»:

Այո՛, Ռեթէոս Պէրպէրեան չէր կրցած իր աշակերտին մէջ տեսնել ապագայ յորդահոս թերթօնագիրը:

Ռ. Հ.

«ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԸԼԼԱԼՈՒ ԱՄՕԹԸ»

Փօլ Գրէկ Ռոպըրթց նախագահ Ռեկընի օրով նախագահական գանձատան փոխ քարտուղարն էր: Հեղինակներէն է «Բարի տրամադրութիւններու բռնակալութիւնը» հատորին: Վերոնշեալ խորագրով գրութեամբ մը որ լոյս տեսած է «Ֆրի Ռիփապլիք», «Պալթիմոր Քրոնիքըլ էնտ Սանթինէլ» եւ այլ թերթերու մէջ, զայրոյթը պոռթկացած է ԱՄՆ-ու Իսրայէլամէտ քաղաքականութեան որ թոյլ կուտայ մահ ու աւեր տեղալու անզէն ժողովուրդին գլխուն:

Նախ Իսրայէլը կ'ամբաստանէ հարաւային Լիբանանի մաքրագործումով, ինչպէս ըրած է արդէն Պաղեստինցիներուն հողը գողնալու համար: Ասիկա կ'ընէ ամերիկեան հրթիռներով որոնք այդ երկրին մեղսակցութեան նշանն են: Իսկ այդ մեղսակցութեան զարմանալ աւելորդ է, քանի որ պատճառ չկայ որ խամաճիկ մը իր վարպետէն նուազ դիւային ըլլայ: Ու մարդիկ այս բաները կ'անգիտանան, քանի որ ամերիկեան լրատուիլները ոչինչ կ'ըսեն այդ մասին:

Ու՛չ հպարտ է ինք իրմով, խոչընդոտելով լիբանանցի քաղաքացիներ սպանող Իսրայէլին արգելք ըլլալու ամէն ջանք: Յետոյ Ռոպըրթց հարց կուտայ թէ Ամերիկացին այս բոլորէն ետք ինքզինք հպարտ կը զգա՞յ, գիտնալով թէ իր նախագահը Իսրայէլի կանաչ լոյս վառած է ռումբ տեղալու մինչեւ Պէյրութի վրայ, մինչ հարուածներուն թիրախ կ'ըլլան հիւանդանոցներ, սննդեղէն արտադրող կէտեր, կամուրջներ, ճամբաներ. մէկ խօսքով՝ այն ամբողջ ենթակառոյցը, որմէ կախում ունի քաղաքացիներու կեանքը:

«Հպարտ Ամերիկացի՞ մըն էք, թէ Իսրայէլի մէկ խամաճիկը» հարց կուտայ ան:

Հրէական պետութեան «թշնամին» ո՞րո՞նք են. Պաղեստինցիները որոնց հողը գողցուած է Հրէական պետութեան կողմէ, որոնց ձիթենիները, երախաները փողոցներու մէջ Հրէական հարուածներու թիրախ են:

Պաղեստինցիները որոնք կը ճակատին

իսրայէլի հետ, «ահաբեկիչ» կը կոչուին: Երբ Պուշ ազատ ընտրութիւն պարտադրեց Պաղեստինի, ժողովուրդը Համասին քուէարկեց. այն կազմակերպութեան որ ծառացաւ Հրէական պետութեան դէմ. ատիկա կը նշանակէ թէ ան սատանայ մըն է. հակահրեայ, հակամերիկացի եւ ահաբեկիչ: ԱՄՆ եւ Իսրայէլ պատասխանեցին պաղեստինեան նոր կառավարութեան ամբողջ օժանդակութիւնը կտրելով: Ժողովրդավարութիւնը արտօնուած է միայն այն պարագային երբ Պուշին եւ Իսրայէլին ուզած արդիւնքը կու տայ:

Հրէական պետութեան մէկ այլ թշնամին է Հեզպոլլան: Շիիներու զինեալ մէկ կազմակերպութիւնը որ ստեղծուեցաւ 1982ին Իսրայէլի Լիբանան առաջին ներխուժումին: Իսկ ներկայի ներխուժումին Հրէական պետութեան բարոյականը յարմար տեսաւ ապաստանարաններու ապաստանեալներուն սպանութիւնը:

Ռոպըրթց կը դատապարտէ նաեւ մահմետական այն երկիրները -Եգիպտոսը, Յորդանանը, Սաուտի Արաբիան- որոնք փոխանակ իրենցիններուն, Իսրայէլի կողքին դիրք կը գրաւեն, քանի որ աւելի ամերիկեան դրամին եւ պաշտպանութեան յենած են, քան իրենց ժողովուրդներուն: Կը նախատեսէ որ ուշ կամ կանուխ այդ այլասերած կառավարութիւնները որոնք չեն ներկայացներ իրենց ժողովուրդները, մէկդի պիտի նետուին:

Հակառակ խարայէլեան լրատուութեան չեղումներուն, Ամերիկացիներուն մեծամասնութիւնը չի վաւերացներ Իսրայէլի վայրագութիւնները, Լիբանանի քաղաքացիներուն հանդէպ: Հեզպոլլան կը գտնուի երկրին հարաւը. եթէ Իսրայէլ զանոնք կը հետապնդէ, ինչո՞ւ ռումբեր կ'իյնան Հիւսիսային Լիբանանի վրայ: Ինչո՞ւ կ'իյնան Պէյրութի վրայ, քաղաքացիական օդակայաններու, դպրոցներու եւ հիւանդանոցներու վրայ:

Երբ ԱՄՆ-ու Ծերակոյտը եւ Ներկայացուցիչներու Ժողովը բանաձեւեր կը քուէարկեն որոնցմով կը զօրակցին Իսրայէլի պատերազմական ոճիրներուն եւ կը դատապարտեն անոնք որոնք կ'ընդդիմանան Իսրայէլի յարձակումներուն, կը զօրացնեն Պէն Լատէնի թեզը թէ Ամերիկա եւ Իսրայէլ դէմ են արաբական եւ մահմետական աշխարհին:

Յօդուածագիրը դիտել կու տայ թէ նման ընկալում Իսրայէլի համար նպաստաւոր չէ: Ոչ ալ ԱՄՆ-ու որ տակաւին որոշ վարկ մը ունի արաբական աշխարհին մէջ: Ու գրութիւնը կ'աւարտի այն հաստատումով որ Ամերիկացիներու մեղսակցութիւնը այս ատելի ոճիրներուն, Ամերիկան ընդմիշտ անէծքի թիրախ պիտի ընէ:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԷ ԵՒՐՈՊԱՆ

Լիբանանի տագնապը Իսրայէլի կառքին լծուած ԱՄՆ-ու միճակն քաղաքականութեան առջեւ անզօր Եւրոպայի մը պատկերը չեշտեց: Յոյն լրագրողուհի մը կը յիշեցնէ թէ 1950ական թուականներուն Ամերիկայի Հրեաները կը տրամարանէին «Ո՞րն է Իսրայէլի շահը» հարցումին պատասխան փնտռելով: Այսօր հարկ կ'ըլլայ նոյն մօտեցումով հարց տալ թէ ի՞նչ կ'ընէ Եւրոպան: Խնդիրը այն է որ մեծ բան չըներ, քանի որ չի կրնար ընել:

Չի կրնար, քանի որ չէ հասած քաղաքական միակամ ուժ մը ներկայացնելու հանգրուանին: Հոլանտացիները, օրինակ, արդէն յայտնեցին թէ չեն մասնակցիր բազմազգեան ուժի մը, եւրոպական երկիրներէ ալ ոչ մէկ օժանդակութիւն ունեցին Լիբանան գտնուող իրենց քաղաքացիները վերադարձնելու համար:

Ստեղծուած տագնապին Եւրոպական Միութիւնը կրնայ քաղաքական միջամտութիւն մը ընել, կրնայ հասարակաց աշխատանք մը համակարգել, ինչպէս՝ եւրոպացիներու եւ գրօսաշրջիկներու վերադարձին համար, կամ ՄԱԿ-ի հրամանատարութեան ենթակայ խաղաղապահ զօրք ղրկել տեղւոյն վրայ:

Տագնապին մասին Եւրոպայի յայտնած կեցուածքն ալ թէ՛ յապաղած էր, թէ՛ կը կրկնէր Ս. Պետերբուրգի ժողովին յայտարարութիւնը: Կ'ըսուէր թէ Եւրոպան համաձայն է Իսրայէլի ինքնապաշտպանութեան իրաւունքին, կը դատապարտէ Հեզպոլլայի յարձակումները: Կը պահանջէ իսրայէլացի զինուորներուն ազատ արձակումը, իսրայէլեան գիւղերու եւ քաղաքներու վրայ յարձակումներուն վերջ տրուիլը եւ կը հրաւիրէ Լիբանանը որ իր գերիշխանութիւնը ի գործ դնէ երկրին ամբողջ տարածքին, կարելին ընելով արգելք հանդիսանալու համար Հեզպոլլային: Բաներ որոնք ոչ մէկ նորութիւն ունէին, ոչ մէկ ապահովութիւն կու տային:

Կարելի՞ է եւրպական միակամութիւն մը, մինչ Անգլիա անշեղ հետեւորդ է ԱՄՆ-ու քաղաքականութեան, իսկ Գերմանիա եզակի կեցուածք մը ցոյց կու տայ Իսրայէլի նկատմամբ: Ցաւալի է որ չկայ հասարակաց մարտավարութիւն մը:

Ծիշդ է որ 25երը Ջանացին Լիբանան մնացած եւրոպացիները միասնական աշխատանքով վերադարձնել. ատիկա դրական կէտ մըն էր: Բայց անկէ անդին Եւրոպա կը ձգնի քօղարկել իր վարանոտ կեցուածքը, մինչ ամէն բան գայն կը մղէ վճռականօրէն ցոյց տալու իր գոյութեան պատճառը:

ՔԱՂՀԱՆ

Շ Ա Ւ Ի Լ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Յուլիս 2ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնն էր: Այդ ուրախ առիթով, եւ ինչպէս ամէն տարի, մեր քաղաքը ժամանեց ու պատարագեց Փարիզի Առաջնորդ եւ Եւրոպայի Կաթողիկոսական պատուիրակ Գիւտ Արք. Նագդաշեան: Յաւարտ պատարագի կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն, ի յիշատակ այն բոլոր երախտաւորներուն, կրօնական թէ աշխարհական, որոնք 1930ական թուականներէն ի վեր սպասարկած էին եկեղեցիին, յանուն անոր պայծառութեան: Այս արարողութեան ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Շաւիլի քաղաքապետ՝ Պ. Ժան Լըվէն:

Ապա, եկեղեցիին հոգաբարձութիւնը ներկաները հրաւիրեց քաղաքին «Աթրիոմ» ընդարձակ սրահներէն մէկը, ուր հոգեճաշ մը սարքուած էր: Ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, հացկերոյթին ընթացքին խօսք առին Գիւտ Արք., Շաւիլի հոգեւոր հովիւ՝ Գրիգոր Արղ. Խաչատրեան եւ եկեղեցիին ատենապետ՝ Հըրայր Հրաչեան: Ինչպէս նախորդ տարիներուն, այս տարի եւս Շաւիլի Կրօնական Ընկերակցութիւնը որոշած էր պատուել գաղութին անդամներէն մէկը. այսպէս, իր բազմամեայ վաստակին գնահատումով եւ եկեղեցիին մատուցած ծառայութիւններուն համար, մասնաւոր պատիւի արժանացաւ նախկին ատենապետ՝ Պ. Ժաք Փանոսեան: Գիւտ Արք. եւ եկեղեցիին հոգաբարձութիւնը յոբելեարին նուիրեցին հայկական մանրանկարներու ձեռագործ գեղեցիկ կրկնօրինակներ իսկ իր կնոջը՝ Տիկին Հիլտա Փանոսեանին, եկեղեցիին երգչախումբին անդամ, ծաղկեփունջ մը: Ժաք Փանոսեան յուզուած, շնորհակալութիւն յայտնեց եւ մաղթեց որ յառաջիկայ տարիներուն այսպիսի պարգեւներու արժանանան նաեւ նոր սերունդի արժանաւոր ներկայացուցիչները: Ցերեկոյթը աւարտեցաւ վիճակախաղով մը որ որոշ հասոյթ ապահովեց եկեղեցիին, իր դպրոցին եւ ապագայի բոլոր գործունէութիւններուն ի նպաստ:

Հ. Հ.

ԴՈՂԷՆԹԷ ԴՈՂԷՆ

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ (Գալիֆորնիա) Հանրային Գրադարանի սրահին մէջ, Յուլիս 21ին, կազմակերպութեամբ ՀԲԸՄիութեան Մըշակութային Յանձնախումբին, դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է: Դասախօսն էր Մեսրոպեան ուսուցչութեան աննահանջ պաշտպան, բանաստեղծ, գրող եւ մանկավարժ Տոքթ. Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեան: Յանուն կազմակերպիչ յանձնախումբի, բացումը կատարած է Տոքթ. Կիրակոս Մինասեան, իսկ դասախօսը ներկայացուցած է Լիւսի Սիւլահեան: Մէկ ժամուան ընթացքին, տոքթ. Գալֆայեան - Փանոսեան ներկայացուցած է նախամեսրոպեան Հայաստանի վիճակը, Մեսրոպ Մաշտոցը, գիրերու գիւտը, անոր արժէքը եւ հիւսած է անոր փառաբանութիւնը: Դասախօսութեան խորագիրը եղած է.- «Մեսրոպեան գիւտի փառաբանութիւն եւ պահանջատիրութիւն» եւ դասախօսը լաւագոյնս ներկայացուցած է հարցը: Աւարտին եղած են հարցումներ, արտայայտուած են տարբեր կարծիքներ, որոնց տրուած են հարկ եղած պատասխաններ:

ԱՊԱՐԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԱՆԵԿՏՈՏՆԵՐԷՆ

Ապարանցին ժամացոյցը լուսամուտից շպրտում է:

Ասում են.

- Ի՞նչ արեցիր:

Ասում է.

- Ուզում եմ տենամ ժամանակը ո՞նց ա թռնում:

***

Ապարանցի տատ ու թոռ խօսում են, թոռն ասում է.

- Տատի՛, մեռնեմ, գերեզմանիդ:

Տատը՝ թէ.

- Չէ, բալէ՛ս, դու ջահէլ ես, ես մեռնեմ քո գերեզմանին:

***

Ապարանցին նստում է երթուղային տաքսի, վարորդը ծանօթ է լինում, իջնելիս նրա տեղն էլ է վճարում:

***

Ապարանցին սառնարանը բացում է, ժելէն ամանի մէջ շարժւում է: Ասում է.

- Մի վախեցի, պանիր եմ վերցնում:

***

Ապարանցին տանում է գործը լուալու.

- Ապեր, խալին ինչքանո՞վ կը լուաք:

- Քառակուսին 200 դրամ:

- Իսկ կլո՞րը:

ԱՆՑՈՒԿԸ - ՄՈՌՈՒՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Այլ սակայն՝ երբ ապտակակերութեան կարգը եկաւ Խնտամեան տղուն, սա իր գիրքերով լի պայուսակը գրասեղանին մէջէն առնելուն պէս, գայն փառաւորապէս իջեցուց Տէր Պաղտասար Քահանայի որդի՝ Կարապետ վարժապետի գլխուն, խել մ'ալ հայհոյութիւններ տեղացնելով երեսին:

Ծեծահարը, ուրեմն, եղաւ Ծեծակեր, որ «Դուն կը տեսնաս քեզի ի՞նչ կ'ընեմ» ըսելով, գնաց տեղը նստաւ:

Յաջորդ օր բոլոր աշակերտներս խմբովին Թաղական խորհրդարանը գացինք, բողոքեցինք սպառնալով, որ եթէ այդ մարդը սրահ մտնալու ըլլար, ամէնքս մէկ վրան պիտի խուժէինք եւ զինքը դըպրոցէն դուրս պիտի հանէինք:

***

Տէր Պաղտասար քահանայի որդի՝ Կարապետ ծեծահար վարժապետը ա՛յլեւս չերեւցաւ, եւ անոր տեղը եկեղեցւոյն քարտուղար միւսիւ Գալուստը եկաւ մեզ կառավարել, մինչեւ որ Ասլանեան Կարապետ սիրելի կառավարիչը վերստացաւ իր առողջութիւնը:

Անշուշտ Խնտամեան աշակերտին ըրածը խիստ անվայել էր, բայց վարժապետին ընթացքը առաւելապէս տմարդի, որով եղաւ բոլոր խնդացողները՝ մեծ մասամբ չափահասներ, անխտիր ապտակեց, որպէս զի իր ճակտին թքաքուրմ թուղթ նետողն ալ անոնց մէջ ծեծած ըլլալը: Այսպէս էր ժամանակին տիրող վարժապետական, (ըսե՞մ մանկակրթական, ի՛նչ հեգնութիւն) մտայնութիւնը, աւա՜ղ, հազար աւա՜ղ...

Եւ այս կերպ վայրենի դրութիւններն էին պատճառ, որ կ'ըմբոստացնէին աշակերտները երբեմն, եւ կը մղէին զանոնք խնտամեանական տգեղ արարքներու:

***

Մենք սկսած էինք դասական լուրջ գիրքեր կարդալ. կը հետեւէինք նաեւ օրուան թերթերուն, որոնց մէջ մեր աւագ ուշադրութիւնը գրաւած էր «Մասիս» եւ «Փունջ» լրագիրներուն շատ ծիծաղելի մէկ վիճաբանութիւնը:

Անոնց խմբագիրները իրենց բան գործ ըրած էին թերթերնուն էջերը լեցնել կըռւարոյծ յօդուածներով եւ պատճա՞ռ, որովհետեւ «Փունջ»ի տէրը՝ Համբարձում Ալաճաճեան, չգիտեմ ի՞նչ առթիւ վատ եւ կենդանի բառերը իր գրչէն սպրդեցուցեր է ընդդէմ «Մասիս»ի խմբագիր Կարապետ Իւթիւճեանի, որ սրտմտելով դատարանի առջեւ կը քաշէ Ալաճաճեան պաշտօնակիցը:

Հրապարակը ողողուած էր սոյն երկու բառերուն նշանակութիւններովն ու ստուգաբանութիւններովը. բառարաններ տակն ու վրայ կ'ըլլային, ապացուցանելու համար, թէ Իւթիւճեանի կողմէ այդ բառերուն վերագրուած յոռի իմաստը սխալ էր, թէ Իւթիւճեան իրաւունք չունէր բողոքարկու հանդիսանալ, օտար դատարանի առաջ հանել Ալաճաճեանը. շատերը կ'այպանէին զինքը այս առթիւ:

***

Այս տաք վէճերու բոցավառութեան միջոցին էր, 1873ին, որ Պուէտ Խաչատուր Միսաքեան, 35 տարի շարունակ Փարիզ ապրելէ յետոյ, Կ. Պոլիս վերադարձած, ելաւ հրապարակ, գրիչը ձեռք առաւ ու սկսաւ «Գորտամկնամարտութիւն» (յն. Վաթռաքօմիօմաքիա) վերնագրով կարգ մը խիստ յօդուածներ գրել «Փունջ»ի մէջ, Կ. Իւթիւճեանին դէմ, եւ մեղադրել զինքը, որ իր աշակերտը եղած է եղեր ատենօք: Կը մեղադրէր «Մասիս»ը, որ էջերը պարապ խօսքերով լեցնելուն համար, կ'այպանէր Իւթիւճեանը, որ Թուրք դատարանի էր դիմած, մինչդեռ կրնար ազգային ատեանի մը առաջ լուծել խնդիրը, բառնալ թիւրիմացութիւնները: Կը պաշտպանէր Ալաճաճեանը, հարցնելով թէ ի՞նչ էր գործած յանցանքը, եւ Իւթիւճեանի ամէն մէկ թերութիւնները մատնանշելով, կը յաւելուր, «"Սէրաէմ" ըսեր էր, Աթենասայ հաւուն պէս հակողիդ, եւ "կենդանի"՝ խաղողի սպիտակ ջուրով ողողուած ուղեղ կրողիդ», եւայլն, եւայլն:

Խ. Պ. Միսաքեանի այս յօդուածաշարքը շա՜տ մեծ ընդունելութիւն գտաւ. ընթերցողներու բազմութիւն մը «Փունջ»ին այդ թիւերը ձեռքէ ձեռք կը քաշէին. եւ մենք ալ դպրոցին մէջ կարդալով զանոնք, կը յափշտակուէինք Միսաքեանի սքանչելապէս յանկուցիչ, հրապուրիչ անոյշ աշխարհաբարէն. անձկօրէն կ'ուզէինք ճանչնալ, տեսնել այդ Պուէտը, բայց ի՞նչպէս, ո՞ւր տեղ:

***

Գորտամկնամարտութեան հրապարակային բանավէճերէն շա՜տ առաջ էր, որ բանաստեղծ Դուրեան Պետրոս ծաղիկ հասակի մէջ մեռաւ, եւ լուր տարածուեցաւ որ անոր յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուէր մուզիքայով, նուագերգութիւններով, Կիրակի կէս օրէ վերջ (1872 Յունուար 21):

Յուղարկաւորութեան այդ օրը, ես աճապարեցի գնալ Պետրոսին տունը, չէ՞ր որ ազգականութիւն մը պիտի ունենայինք իր մօրեղբօրը հետ. ներս մտնալը անկարելի էր. այնքա՛ն հոծ ու խիտ բազմութիւն կար փողոցին մէջ, որ քայլ առնելու հրաման չկար: Իմ փոքր հասակովս կրցայ խռնուած բազմութեան մէջ մտնալ եւ մարդկային ովկիանին մէջէն, հեւ ի հեւ սողալով ելայ վերջապէս մեռելին քով. կեցայ վաղամեռիկ բանաստեղծին քով, որ կարծեցի թէ կը քնէր:

(Շար. 51)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք
ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30*ին*:

Այսօր կը կատարուի «Խաղողի օրհնութիւն»: Տարուան երախայրիքը՝ խաղողին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 14

ՄԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Այսօր կը կատարուի Հոգեհանգիստ՝ վասն համօրէն ննջեցելոց:

***

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
Պատարագ՝ *ժամը* 10·30*ին*,
Խաղողօրհնէք՝ *ժամը* 12*ին*:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 14

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ *ժամը* 10·30*ին*,
Հոգեհանգիստ՝ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ *ժամը* 12*ին*:

***

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի չունենար հետեւեալ կիրակիները. –

Օգոստոս 6, 20 *եւ* 27*ին*:

Կիրակի, Օգոստոս 13*ին*, *Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական* խաղողօրհնէք*ը*:

Պատարագները կանոնաւոր ձեւով կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 3*ին*:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13

Տօն
Վերափոխման Սուրբ Աստուածածնի
"ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ"

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30*ին*:

Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 9·45*ին*:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ
ԶԱՏԻԿ Ծ. ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի "Օրհնութիւն խաղողոյ" *աւանդական արարողութիւնը*:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, կը հրաւիրուին տեղեակ պահելու Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը.– Հեռ. 04. 91. 77. 84. 70:

***

ՍԷՆ ԼՈՒ – ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13

Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի
Պատարագ *ժամը* 10*ին*,
խաղողօրհնէք՝ *ժամը* 11·30*ին*:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

***

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 13

ՏՕՆ Է Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի *աւանդական արարողութիւնը*:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

81ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ.–

Տէր եւ Տիկին Ժագ Մելքոնեան 1·000 *Եւրօ*:

***

Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 500 *Եւրօ*:

***

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան 200 *Եւրօ*:

***

Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 200 *Եւրօ*:

***

Մարի Տօրումեան 150 *Եւրօ*:

***

Կորիւն Յովսէփեան 150 *Եւրօ*:

***

Սոնիա Յովսէփեան 150 *Եւրօ*:

Հայ Մշակոյթի Տուն 300 *Եւրօ*:

***

Սոնիա Փիլիկեան 100 *Եւրօ*:

***

Յակոբիկ Խաչատուրեան 150 *Եւրօ*:

Pèlerinage annuel de SAINT GREGOIRE à TALLARD

Sous l'égide
de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
avec le concours de l'Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes

Dimanche 17 septembre à 10h30

La messe sera célébrée par
le Révérend Père Komitas HOVNANYAN
Curé de la Paroisse
Apostolique Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur — Marseille

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70
— Association Cultuelle
des Arméniens de Gap
Tél: 04. 92. 51. 71. 80/04. 92. 51. 00. 87

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

— Participation aux frais —
Aller-Retour seul: 25 Euros
Repas spécialités arméniennes: 20 Euros

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

ԿՈՉ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Սիրելի՛ Հայրենակիցներ,

Բոլորս տեղեակ ենք Լիբանանի ժողովուրդին ներկայ կացութեան մասին: Այսօր հայկական դպրոցներն ու մարզադաշտերը կը պատսպարեն բազմահազար լիբանանցի գաղթականներ որոնք խուճապահար կը հասնին ռմբակոծուած տարածքներէն:

Լիբանանահայ Օգնութեան Խաչի ընկերա–բժշկական կեդրոնին մէջ շատ կը վիրահատուին եւ կը խնամուին հարիւրաւոր վիրաւոր քաղաքացիներ...

Ինչպէս անցեալին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը օգնութեան կոչ կ'ուղղէ բոլորին, որպէսզի մեր ազգակիցները կարենան իրենց քաղաքացիական եւ մարդասիրական պարտականութիւնը լիովին կատարել, առանց խտրականութեան:

Կարգը հիմա մերն է փոխադարձ օգնութեան հասնելու Լիբանանի ժողովուրդին, որ 91 տարիներ առաջ գիտցաւ իր գրկին մէջ ընդունիլ մեր ջարդուած ժողովուրդին բեկորները:

Ձեր չէքերը ուղարկեցէք.–

C B A F
Conseil d'Administration
Opération L I B A N
17 rue Bleue — 75009 Paris

ECOLE SIAMANTO

Rentrée Scolaire

La rentrée des classes et les inscriptions pour l'année 2006/2007 de l'école arménienne hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au Baccalauréat —L V I, II, III—, auront lieu le :
mercredi 20 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon —
2 avenue Stalingrad à Bagneux
au cours d'une réunion animée par les responsables de l'assocation des parents d'élèves et les enseignantes.
Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian:01.46.65.81.53

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ – 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 17 septembre

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'Orchestre S P I T A K
qui se déroulera, cette année encore à
C H A M P E A U X (77)
en plein air, dans le jardin attenant à la grange
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale Saint Martin du 12me siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

— ■ —

Réservez un bon accueil au Carnet de Tombola qui vous parviendra fin août

Programme :
Divine Liturgie à 11h30
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux Tombolas (Enfants et Adultes).

Participation aux frais de la journée : Adultes: 20 Euros
Adhérents: 15 Euros
Enfants (5-17 ans): 12 Euros

Réservations et Informations sur l'itinéraire par tél. :
— Paroisse de Paris: 01 44 59 23 50
— Centre Culturel: 01 40 51 11 90.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 22

MARDI
22 AOUT
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.513 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21.513

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԷՊՔԵՐԸ

● Ֆրանսա եւ ԱՄՆ համաձայնութեան եկած էին Օգոստոս 7ին բանաձեւի մը շուրջ, ելք մը գտնելու համար Իսրայէլի սանձած պատերազմին, ինչ որ Իսրայէլի հաւանութեան արժանացած էր, բայց Լիբանան մերժած էր: Կը նախատեսէր հակամարտութեան ամբողջական դադրեցումը, բայց ոչ՝ հրադադար: Մարդկային անհամար զոհերու կողքին, «մեծերը» բառերու վրայ կը խաղան:

● Իսրայէլացիք, Օգոստոս 7ին առեւանգած էին Պաղեստինի Խորհրդարանի նախագահ Ազիզ Տուէյքը:

● Սրի Լանքայի մէջ (նախկին Սէյլան), յարձակում մը գործուած է Թամուլներու կողմէ «Սովի դէմ կազմակերպութեան» (Ա. ՍԷ. ԷՖ.) 17 անդամներու վրայ, որոնք սպաննուած են:

● Անհաւատալի խուճապ մը ստեղծուած է Լոնտոնի օդակայանը, Օգոստոս 10ին, երբ հաղորդուած է որ Սքոթլանտ Եարտ վերջին պահուն երեւան հանած է ահաբեկչական արարքի մը պատրաստութիւնը: Շուրջ 20 Բրիտանացիներ (ծագումով փաքիստանցի) ձերբակալուած էին եւ առաջքն առնուած էր, միշտ ըստ բրիտանական աղբիւրներու, շարք մը ռմբափորձերու, որոնք տեղի պիտի ունենային դէպի Միացեալ Նահանգներ մեկնող օդանաւերու մէջ եւ այս լուրը պատճառ էր, որ ամէնէն խիստ ստուգումները կատարուին դէպի ԱՄՆ եւ Իսրայէլ մեկնող օդանաւերու ճամբորդներուն համար, նաեւ դէպի Լոնտոն այլ վայրերէ: Կարգ մը օդանաւերու մեկնումն ալ ջնջուած էր: Ձեռքի որեւէ պայուսակ կարելի չէր կրել, ոչ ալ որեւէ հեղուկ փոխադրել, ջուրէն սկսեալ: Ըստ երեւոյթին, այս տեղեկութիւնը որուն զուգադիպութիւնը լիբանանեան ճակատի կացութեան հետ նոյն օրերուն, առնուազն խռովիչ էր, դրական արձագանգ գտած էր գլխաւորաբար ամերիկացի ճամբորդներու մօտ: Կը թուի որ մղձաւանջը այնքան զօրաւոր է, որ Ամերիկացիք իր ճամբէն շեղել տուած էին Լոնտոնէն ԱՄՆ գիծը ապահովող օդանաւ մը –Օգոստոս 16ին– եւ ստիպած որ էջք կատարէ Պոսթըն, որովհետեւ ճամբորդ վաթսունամեայ կին մը անբնական կեցուածք մը ցուցաբերած էր...: Նոյն օրը, կը հաղորդուէր, որ Լոնտոնի մէջ 20 հազար ճամպրուկ կորսուած է, հետեւանք խուճապահար ստուգումներու, որոնք ծիծաղելի սահմանը հասած էին...:

● Օգոստոս 9ին, Ֆրանսայի խումբ մը հրեայ մտաւորականներ յայտարարութիւն մը ստորագրած էին, բողոքելու համար Իսրայէլի յարձակումներուն դէմ, անոնց կարգին էին Ռոնի Պրոման (բժիշկ), Ռեմոն Օպրաք եւ բազմաթիւ ուրիշներ:

● Հայ ընտանիք մը եւ իրենց չորս զաւակները որոնք գաղտնաբար կ'ապրէին Լիոն 2003էն ի վեր, այլեւս տէր դարձած են ինքնութեան եւ կեցութեան օրինաւոր թուղթերու: Գոհար եւ Մամիկոն Հայաստան ծնած են, բայց կնոջ հայրը ազերի է եւ գաղթած են նախ Ռուսաստան, հուսկ 12 տարի ետք՝ Ֆրանսա:

● Օգոստոս 12ին, Ապահովութեան Խորհուրդը ի վերջոյ համաձայնութեան եկած է 1701 բանաձեւին շուրջ, որ հրադադար կը հրահանգէր կողմերուն: Հոս ալ բառերու խաղ մը կար: Կը հրահանգուէր վերջ տալ յարձակողական արարքներու, ինչ որ ըսել կու տար որ վերջ կրնան չտալ պաշտպանական արարքներուն: Իսրայէլ կը համաձայնէր բանաձեւը գործադրել Օգոստոս 14ի առաւօտէն սկսեալ: Պատերազմը վերջ կը գտնէր, գոնէ մասամբ, առանց յաղթականի, եթէ նոյնիսկ Իսրայէլ եւ Հեզպոլլա իրենք զիրենք յաղթող կը նկատէին: Պատերազմը սկսած էր Յուլիս 12ին, երբ Իսրայէլ կը պահանջէր իսրայէլցի իր երկու զինուորներուն վերադարձը: Ոչ մէկը վերադարձուած էր եւ Իսրայէլի մէջ քննիչ յանձնախումբ մըն ալ կեանք առած էր, քանի քննադատութիւնները շատ էին: Պաշտօնական շրջանակներէն զատ, իր դառնութիւնը հազիւ կը ծածկէր ծանօթ գրագէտ Տաւիտ Կրոսման, որ հրադադարի նախօրեակին կորսնցուցած էր իր զաւակը՝ Ուրի Կրոսման, Իսրայէլի վերջին գործողութեան ընթացքին: Օգոստոս 17էն, լիբանանեան բանակը աստիճանաբար կը սկսէր տեղ գրաւել հարաւային Լիբանան, ինչ որ չէր պատահած 40 տարիէ ի վեր:

***

Պատերազմական այս շրջանին, Լիբանանի մէջ 1084 բնակիչ մեռած է, 40 զինուորական եւ Հեզպոլլայի 61 մարտիկներ, ինչպէս նաեւ ՄԱԿ-ի 4 դէտեր եւ ՖԻՆԻԼ-ի մէկ անդամ: Իսրայէլի մէջ 41 բնակիչներ մեռած են եւ բանակը կորսնցուցած է 117 զինուոր: Լիբանանի մէջ մէկուկէս միլիոն հոգի տեղահանուած է եւ նիւթական վնասները 6 միլիառ տոլարի հասած են:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԽԱԽՏԵՑ ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ

ՔՈՖԻ ԱՆԱՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ

Իսրայէլ միտք չունի յարգելու հրադադարը եւ Պաշտպանութեան նախարարն ալ յայտարարած է թէ կը պատրաստուի «երկրորդ ռաունտ»ի մը եւ զգուշացուցած է նաեւ լիբանանեան բանակը, որ շատ չտեղաւորուի հարաւային շրջանը: Այս ազդարարութիւնները հետեւած են այն յարձակումին, որու իսրայէլեան ուժերը ձեռնարկած էին Շաբաթ, Օգոստոս 19ին Պաալպէքի վրայ, այն պատճառաբանութեամբ, որ ուզած են արգելք հանդիսանալ Սուրիոյ կողմէ զինամթերքի յանձնումի մը Հեզպոլլային: Յարձակումը գործուած էր Օգոստոս 18էն 19ի գիշերը Պեքաայի հովիտին արեւմտեան կողմը: Օդանաւերը փոքրիկ գոմանտօ մը իջեցուցած են եւ լիբանանցի զինուորներու համազգեստով ծպտուած իսրայէլցի զինուորներ ուղղուած են դէպի Հեզպոլլայի մէկ բերդը: Ինչ որ տեղի ունեցած է անկէ վերջ յստակ չէ եւ վկայութիւնները կը տարբերին: Իսրայէլացիք յաջողած են վերադարձնել գոմանտոյին անդամները եւ զինուորական կառքերը: Իսրայէլեան Հաարէց թերթին համաձայն, գործողութիւնը շատ դէշ վախճան մը կրնար ունենալ եւ բախտով փրկուած են:

Քոֆի Անան խիստ կերպով դատապարտած է Իսրայէլի այս յարձակումը եւ զեկոյցով մը շեշտած է արարքին ծանրակշիռ բնոյթը: Իսրայէլի համար ՄԱԿ-ը բարեկամ չէ եղած Իսրայէլի: ԱՄՆ չեն քննադատած իսրայէլեան գործողութիւնը: Մնաց որ քաղաքական գետնի վրայ Իսրայէլ բազմաթիւ դժուարութիւններու կը բախի: Արդարութեան նախարարը հրաժարած է որովհետեւ զոհ էր սեռային հալածանքի պատմութեան մը, բերնէն համբուրած էր կին զինուոր մը, հակառակ ենթակային ընդդիմութեան: Վարչապետը խնդրոյ առարկայ է կալուածային չահատակութեան խնդրի մը մէջ: Հակառակ այս կացութեան Ե. Օլմերթ վճռած է չքաշուիլ Այսրյորդանանէն:

***

Մեծ դժուարութիւններ կան նաեւ ՖԻՆԻԼ-ի ընդլայնումի ուժերու տեղաւորման համար: Ֆրանսա 200 զինուոր ղրկած է եւ միշտ լուսաբանութիւններ կը պահանջէ աւելին ընելու համար: Կ'ուզէ որ ճշդուին թէ ի՞նչ պիտի ընեն ՖԻՆԻԼ-ի այդ ուժերը, ի՞նչ է իրենց լիազօրութիւնը: Օգոստոս 21ին, Իսրայէլ ուզած է որ Իտալիա ստանձնէ այդ ուժերուն հրամանատարութիւնը, ինք եւ Պուշ դժգոհ ըլլալով Ֆրանսայէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՂԹԱՄԱՐԻ ՏԱՃԱՐԻՆ ԲԱՑՈՒՄԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ Մշակոյթի նախարարը Ա. Քոչ որ երկրին արեւմտականացումի ընթացքին ջատագով մըն է, անակնկալ նկատուող յայտարարութիւն մը ըրած է Աղթամարի տաճարին վերաբացումին մասին: Տաճարը որուն նորոգութեան աշխատանքները գրեթէ աւարտած են, մեծ հանդիսութեամբ կը վերաբացուի ու այդ հանդիսութեան կը հրաւիրուին Հայաստանի Մշակոյթի նախարարը, «Ֆրանսայի նման Ցեղասպանութիւնը ճանչցած երկիրներու ներկայացուցիչները», ինչպէս կը տեղեկացնէր Օգոստոս 20ի Թուրք մամուլը:

Բացումը նախատեսուած է Հոկտեմբերին, վարչապետ Թ. Էրտողանի կողմէ: Անկէ ետք տաճարը պիտի բացուի այցելութեան:

ՀՐԴԵՀ ՋԱՒԱԽՔԻ ՄԷՋ

Ջաւախքի Ադիգենի շրջանին մէջ Օգոստոսի կէսին ծագած հրդեհը քանի մը օրուան ընթացքին ընդարձակած է իր սահմանները եւ ինչպէս Ա–ԻՆՖՕ կը տեղեկացնէր Օգոստոս 19ին, մօտեցած է Աբասթումանի առողջարանային աւանին: Օգնութեան հասած են Թրքական եւ ուկրանական ուղղաթիռներ, տեղական ուժերուն հետ մասնակցելով մարելու ջանքերուն: Վրաստան օժանդակութիւն ուզած է Ռուսաստանէն ալ, բայց մերժողական պատասխան ստացած, ինչ որ դժգոհութիւն պատճառած է տեղացի բնակչութեան:

Երկրին Ներքին գործերու նախարարութիւնը հետաքննութիւն բացած է հրդեհին մասին. կասկած կայ որ շրջանի անտառներէն ապօրինի հատումներ ընողերու արարքին հետեւանք է հրդեհը, իրենց անտառահատումները քօղարկելու նպատակով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵԿՈԼԷՆ ՌՈՒԱՅԱԼ, որ կրնայ հաւանական թեկնածու ըլլալ Ընկերվարական կուսակցութեան, սուր բանավէճի մը նիւթ ըրած է Պուլոնըի իր բնա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՄԵՐԺՈՒՄ ՄԻՋՆԱԴԻՐ ԲԱԶՄԱԶԳ ԶՕՐՔԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ա. ԿԻՒԼԻ ՇՓՈՒՄՆԵՐԸ

Հայ համայնքին կրօնական երեք պետերը միացեալ յայտարարութեամբ մը ընդդիմացած են Լիբանան ղրկուելիք ՄԱԿ-ի միջնադիր զօրքին Թուրք զինուորներու մասնակցութեան հեռանկարին: Այդ մերժումին որպէս արդարացում նշուած են Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւունքներու եւ միջազգային համաձայնագրերու ոտնակոխումին յաճախադէպ բնոյթը, կոտորածներով ու հալածանքներով լեցուն անցեալը, Կիպրոսի շարունակուող գրաւումը, յատկապէս Հայկական Ցեղասպանութիւնը զոր կը յամառի մերժել, տակաւին Քիւրտերուն իրաւունքներուն արհամարհանքը, եւլն.: Կրօնապետերը աւելցուցած են թէ Լիբանանը իր կարգին Օսմանեան պետութեան վայրագութիւններէն տառապած երկիր է, յիշեցուցած են Թուրքիոյ Իսրայէլի հետ ունեցած հասարակաց պաշտպանութեան դաշինքը, եզրակացնելու համար թէ Թուրքիան չի կրնար խաղաղապահ անկողմնակալ, չէզոք դեր ունենալ:

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբն ալ ողջունելով հանդերձ հրադադարի հաստատումը որ վերջ տուած է Լիբանանի ժողովուրդը տառապեցնող իսրայէլեան ռումբերուն, մտահոգութիւն յայտնած է խաղաղապահ միջազգային միջնադիր ուժին Թրքական մասնակցութեան հաւանականութեան: Այդ մտահոգութիւնը եւս յայտարարութեամբ մը հրապարակուած է:

***

Թրքական մասնակցութեան հարցը տակաւին բանակցութեան սեղանին վրայ է. Արտաքին գործերու նախարարը Ա. Կիւլ ձեռնարկած է Իսրայէլի ու Սուրիոյ այցերուն, վերջնական որոշումին համար հարկաւոր տուեալները ձեռք ձգելու համար: Իսրայէլի այցէն առաջ Կիւլ տեսակցութիւն ունեցած է Պաշտպանութեան նախարար Ա. Փերէցի հետ որ ըսած է. «Կ'ուզենք որ Թրքական բանակը միջազգային խաղաղապահ զօրքին մասնակցելու համար Լիբանան ղրկուի»:

Կիւլ Սուրիոյ այցին հանդիպում կ'ունենայ նախագահ Ասատի հետ, անոր թելադրելու համար որ Թեհրանի միանալով ամբողջ աշխարհին դէմ չելլեն: Յստակ է որ պահանջուածը զօրակցութիւն չտալ է Հեզպոլլային:

Միւս կողմէ Թուրք մամուլը (Օգոստոս 21) գրեթէ որոշուած կը նկատէր Թրք. զօրքին միջազգային ուժին մասնակցութիւնը: Որպէս մխիթարական տուեալ կը հաղորդէր թէ Թուրք զինուորները ոչ մէկ պարագայի դէմ յանդիման պիտի գտնուին Հեզպոլլային հետ ու մեծ մասով պիտի ունենան մարդասիրական գործունէութիւն, անհրաժեշտ պայմաններու մէջ միայն զէնքի դիմելու սկզբունքով: Գլխաւոր հարց կը նկատուէր այն որ «անհրաժեշտ պայմանները» յստակ սահմանում չունէին ու Թուրք զինուորները որեւէ պահու կրնային կրակի շրջանակին մէջ յայտնուիլ: Կը նշուէր նաեւ վտանգը Իրան – Սուրիա – Իսրայէլ եռանկիւնին մէջ բռնուած մնալուն, ինչ որ կ'ըսուէր թէ գոհունակութիւն կը պատճառէ ոմանց, ինչպէս քիւրտ զինեալ ուժերուն:

«ՈՐՈ՛Ւ ԻՆՉ» ՉԷ՛, ՍԻՐԵԼԻ՛ ԶԱՀՐԱՏ

"Եկեր եմ կ'երթամ այսպէս - որու ինչ" տողով կ'աւարտէ Զահրատ բանաստեղծութիւններու իր առաջին հատորը "Մեծ քաղաքը" (1960) փակող "Պատմութեան դաս մը" քերթուածը: Բայց շատ ու շատ ապացոյցներ դիզուած են տասնամեակներէ ի վեր, թէ "որու ինչ" չէ եղած ու չէ բնաւ անոր ժամանումն ու երթը: Ապացոյցներուն գլխաւորը այն տուեալն է որ անոր տողերը երբեք անտարբեր չեն ձգած, սկսեալ մամուլին մէջ հրատարակութեան օրերէն:

Պէտք է ըսել որ 1950–1960ական թուականներուն տակաւին իր գեղապաշտներուն, իրապաշտներուն շունչով օծուն, անոնց մեծարանքով հպարտ պոլսահայ գրասէրը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ բնաւ պատրաստ չէր Զահրատ ունենալու, Զահրատ վայելելու, մանաւանդ Զահրատ փառաբանելու: Դարասկիզբի կորուստներէն մնացած ու յատկապէս Վ. Թէքէեանով շարունակուած բանաստեղծութեան ժառանգութիւնը այնպէս ամուր խարսխուած էր ճաշակներու, մտքերու եւ մանաւանդ սիրտերու մէջ որ դարձած էր միակ չափանիշ, բացարձակ արժէք: Ու կերպով մը մինչեւ իսկ նուիրականացուած այդ յիշատակին դէմ սրբապղծութեան պէս բան մը կը նկատուէր Զահրատին անունով ներկայացող նորութիւնը: Մանաւանդ որ "դասական"էն դէպի նորը անցքը Կ. Ճանճիկեանի, Հ. Գալուստեանի, Ա. Շաւարշի ու մէկ-երկու ուրիշներու նախաքայլերը վարանոտ փորձերու պէս ընկալուեր էին: Մինչդեռ Զահրատ Աւ. Ալեքսանեանի "Նոր օր"ին ու "Ժամանակ"ի մէջ լոյս տեսած նորատարազ իր առաջին քերթուածներով կարծես կը յայտարարէր թէ եկած է մնալու այդ կալուածին մէջ: Ու ընդունուած, սիրուած դպրոցներէ անոր խիզախ շեղումը չէին ներած իրեն: Ինչպէս կ'արձանագրէ Արտաշէս Մարկոսեան Զահրատի ամբողջական գործին երկհատոր հրատարակութեան յաւելուածի լայն բաժինին մէջ, դիւրին չէ եղած բանաստեղծին նորարութեան ընկալումը. «Շատեր խնդծանքով, արհամարհանքով, մինչեւ իսկ անարգական բառերով դիմաւորեցին զինք»:

Բայց քանի որ ինքը յայտնի էր առաջին տողէն թէ եկած է մնալու, այսօր շուրջ կէս դարու վաստակին ապացոյցով՝ խնդողները իրենք դարձած են խնդծանքի, արգահատանքի առարկայ ու նոյն թափով կը շարունակուի զահրատեան երթը:

Նոր-նոր ան պսակուեցաւ աղուոր հանդերձանքով մը որ գեղեցիկ հրատարակութեամբ զոյգ հատորներու(*) մէջ խմբեց Զահրատի բանաստեղծութիւնները. Պոլսոյ "Արաս"(**) հրատարակչութիւնն է անոր նախաձեռնարկը որ բանաստեղծին ցարդ լոյս տեսած հատորներն ու գրքոյկները – «Մեծ քաղաքը», «Գունաւոր սահմաններ» (1968), «Կանանչ հող» (1976), «Բարի երկինք» (1971), «Մէկ քարով երկու տարուն» (1989), «Մաղ մը ջուր» (1995), «Ծայրը ծայրին» (2001), «Ջուրը պատէն վեր» (2004),– ներկայացուած է մօտ հազար էջնոց այս երկով: Հատորները, բացի «Կանանչ հող»էն որ Բաթրայի հրատարակութիւններէն է (Փարիզ), լոյս տեսած են Պոլիս:

Առաջին գիրքին մէջ առնուած են 1960–1990ի հրատարակութիւնները (վերոնշեալ ցանկին առաջին հինգը) երկրորդին մէջ ալ մնացած երեքը, նաեւ գիրքերէ դուրս ձգուած էջեր, թարգմանութիւններ, լուսանկարներու բաժին մը, ինքնակենսագրական մը: Յատուկ նշումի արժանի են ծանօթագրութիւններու բաժինները որոնք տեղ գրաւած են իւրաքանչիւր հատորի վերջաւորութեան, տալով լայն ծանօթութիւն յատուկ անուններու, նշումներու, Թրքերէն ու այլ լեզուներով ասութիւններու, որակումներու մասին:

Երկհատոր հրատարակութիւնը զետեղուած է Զահրատի երկու դիմանկարներով խաւաքարտէ տուփի մը մէջ: Նոյն դիմանկարները տեղ գտած են առաջին եւ երկրորդ հատորներուն վրան ալ: Առաջինը կը պատկանի երիտասարդ Զահրատին, գծուած՝ Արա Կիւլէրի ոսպնեակէն, երկրորդը՝ նոյն դիրքով նոր նկարուած է Մանուէլ Չըթաքի կողմէ: Երկհատոր այս հրատարակութիւնը "յապաղած իմացեալ նուէր" է բանաստեղծին ութսունամեակին, որմէ երկու տարի անցած է արդէն:

Այս հետաքրքրութեան առիթով, Զահրատի գրի առած «Ինքնակենսագրականէն մի քիչ աւելին» կու տայ Եաւըզեան գերդաստանին պատմականը որ կ'երկարի մինչեւ Օրբելեաններու տոհմը որուն շառաւիղներէն էր, կ'ըսէ Գորիսի խաներէն Պօղոս խանը: Յետոյ կը յիշատակէ վաղամեռիկ հայրը զոր կորսնցուցած է շատ փոքր տարիքին, առանց հետը երկու խօսք կարենալ ընելու, ինչպէս կ'ըսէ քերթուածի մը մէջ:

82 տարուան կեանքին պատմութիւնը շարունակուած է խմբագիրին –Ա. Մարկոսեան– համբերատար պրպտումին արդիւնք երկարաշունչ գրութեամբ ուր ենթախորագիրներով տեղ գտած են Զահրատի ծնունդէն մինչեւ ներկան անցած բոլոր հանգրուանները. աշակերտութիւն, ուսանողութիւն, գործի կեանք, ամուսնութիւն, եւլն.: Այս լայնածիր գրութեան մէջ այն գլուխը ուր նիւթ կ'ըլլայ զահրատեան դրական բերքը, կու տայ նաեւ պոլսահայ գրական կեանքին 1950–60ական թուականներու բաւական մանրամասն մէկ պատկերը, գրողներու, մամուլի անուններու յիշատակումով:

Յայտնապէս խմբագրին համար շատ կարեւոր է բանաստեղծին Հայաստանի ու օտար շրջանակներու մէջ գտած ընդունելութիւնը որ նշած է զանազան գնահատականները, մրցանակները, յոբելեանները, հրաւէրները, քիչ մը անհարկի կերպով երկարած ցանկով մը. տուած է նաեւ իրեն հետ հայ եւ օտար լրագրողներու կատարած հարցազրոյցները, եւլն.: Լման էջով մը տրուած է ցանկը Զահրատ թարգմանած դէմքերու. այդ ցանկը կ'ըսէ որ կարելի է 22 լեզուով կարդալ Զահրատին տողերը:

Զահրատի բանաստեղծութիւններու երկհատոր ամբողջական այս հրատարակութիւնը արժեւորումի արդար տուրքին, գեղեցիկին մտահոգութեան, կատարուած զոհողութեան հետ ուշագրաւ է նաեւ անով որ կը ժխտէ «Գնա՛ մեռիր, եկուր սիրեմ»ի մեր մէջ այնքան յաճախադէպ աւանդութիւնը: «Արաս» անով փաստը տուած է թէ գիտէ ժամանակին մատուցանել Աստուծուն Աստուծոյ: Եւ ոչ մէկ կասկած որ Զահրատի գործը ամէնէն արժանաւորն է այդ նկատառումին: Ատիկա՝ պարզ այն տուեալով որ անկախ ամէն որակումէ, խնդծանքէ կամ փառաբանութենէ (որ «աշխարհահռչակ» գերադրականով արտայայտուած է կենսագրականի բաժինին մէջ), ամէն էջով կը վկայէ այն իրականութեան որ Զահրատ բանաստեղծ է:

Որպէս յետ գրութիւն

Այս հրատարակութեան իրականացման պայմաններուն մասին գաղափար մը տալու համար կ'արժէ անդրադառնալ տխուր երեւոյթի մը. Պոլսոյ մեր մամուլին օտարագիր մէկ թերթը յայտնի խանդավառութեամբ արձագանգելով զոյգ հատորներուն, կը գրէր թէ լոյս տեսած է «Հայ գրականութեան կարեւորագոյն անուններէն Զարեհ Խրախունիի, այլ անունով՝ Զահրատ»ի ամբողջական գործը... Տակաւին այլ յաւելեալ նշումով որ բանաստեղծը «այս տարի կը տօնէ իր ութսունամեակը»:

Ճիշդ է որ թերթը յաջորդ թիւին մէջ սրբագրած էր ու ներողութիւն խնդրած, բայց վրէպը բաւական բան կ'ըսէ հայերէնին, հայկականին պոլսական իրականութեան որոշ մէկ հատուածէն յաճախ վայելած վերաբերումին մասին: Արդէն սրբագրութիւնը ուղղուած էր միայն անուններու շփոթին, ութսունամեակի երկու տարուան յապաղումով նշումին մասին խօսք չկար:

Նման պայմաններու մէջ հերոսական գործ չէ՞ «Արաս»ի կատարածը հոսանքն ի վեր, առանց ականջ կախելու կոնչալու պատրաստ ագռաւներու երամին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) Զահրատ, Բանաստեղծութիւններ I, II, «Արաս» հրատ., Յունիս 2006:

(**) «Արաս». –
Fax : (90) 212.252.65.19
E-mail: www.arasyayincilik.com

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ՇՈՓԷՆԻ ՆՈՔԹԻՒՐՆԸ

ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՔ

Գիւմրի, Շաբաթ, Մայիս 4, 199.

Մէկ հատիկս,

Այսօր լրիւ չորս շաբաթ կ'ընէ որ մեկնեցար: Շաբաթ առաւօտ էր, կը յիշես անշուշտ: Ուրբաթ երեկոյեան դրեթէ հինգ ժամուան անմոռանալի հաշուեյարդարէն վերջ, դուն, հայրդ եւ ես յոգնած էինք: Մենք հոգեպէս փշրուած էինք կարծես հօրդ հետ: Ամբողջ գիշերը անքուն մնացինք: Կարծեմ դուն ալ, քանի որ երկարաշունչ հառաչանքներդ լսելի էին մեզմէ: Չեմ գիտեր ինչո՞ւ ընտրեցիր 20րդ տարեդարձիդ օրը: Եղբօրդ բան մը չէիր ըսած յետմիջօրէի ընդունելութեան միջոցին: Ամէն ինչ բնականոն ընթացաւ մինչեւ երեկոյեան ճաշի աւարտ: Ըստ սովորականին, նուէրներ կը ստանայիր մեզմէ, եղբօրմէդ, զարմիկներէդ եւ մի քանի ընկերուհիներէդ, նոյնիսկ եղբօրորդիէդ որ կը պաշտէր իր հօրաքոյրը: Որքան շնորհալի էիր նոր օղերուդ զարդարած հրեշտակաման դէմքովդ: Տարեդարձի կարկանդակը ճաշակելէ յետոյ, ամէն անգամուան պէս ուղղուեցար դաշնակիդ մօտ եւ վերսկսար նուագել մեզի այնքան ծանօթ նոքթիւրնը, որ քու նախասիրած կտորդ էր: Հակառակ բազմաթիւ կրկնութեանց, անգամ մը եւս սիրտս կը սարսռար, աչքերս կը լեցուէին: Ամէն ինչ լաւ ընթացաւ, ամէն ինչ. մաղթանքներ, ապագայի ծրագիրներ, կրկին մաղթանքներ, ողջագուրում, համբոյր, համբոյր եւ վերջապէս մենք մեզի մնացինք: Յանկարծ լռութիւն մը տիրեց: Ժամը ինն ու կէսն էր: Լռութիւն մը արտասովոր, կասկածելի: Սենեակդ փակուեցար: Բջջային հեռախօսիդ զանգը միայն լսեցինք: Ըստ ընկալեալ սովորութեան, ընկեր կամ ընկերուհիներէդ մէկը կ'ըլլալու էր իր շնորհաւորութիւնները հաղորդելու համար. Քսաներորդ տարեդարձը կը տօնուէր ի հարկէ: Հօրդ ըսի թէ անպայման ժամադրուած ես ընկերներով եւ հաւանական է որ մեկնիս: Սխալեր էի: Պիտի չմեկնէիր այդ գիշեր: Լռութիւն մը կրկին: Մտահոգիչ... Հազուադէպօրէն կ'առանձնանայիր այսքան երկարատեւ, նոյնիսկ երբ քննութեանց պատրաստուէիր: Կէս ժամ աշխատութենէ վերջ կը միանայիր մեզի, պատմելով այլազան բաներ: Կը մարէինք խնդալէն: Ի՞նչեր չէիր հնարեր պատմելիք: Չէիր ձանձրանար, սակայն պահ մը յետոյ կ'անդրադառնայիր որ պէտք է շարունակել աշխատիլ, կը վերադառնայիր սենեակդ, կը փակուէիր կրկին... եւ մենք պէտք է մեղմացնէինք հեռատեսիլին ձայնը: Յաճախ անհամաձայնութիւն կը ծագէր հօրդ հետ: Ան կ'առարկէր, ըսելով. «բարձրացուր ձայնը քիչ մը, չե՛մ լսեր»: Ես տեղի չէի տար: Սակայն այդ գիշեր տարբեր էր: Դուն զգալիօրէն տարբեր էիր: Մեզմէ բան մը կը պահէիր: Երբ վերջապէս սենեակէդ ելար մեզի միանալու, վճռական երեւոյթ մը ունէիր: Կռահեցի որ բան մը պիտի յայտնէիր արտասովոր, բայց երբեք չէի երեւակայած որ յայտնութիւնդ տունէն մեկնումիդ մասին էր: Քեզի համար բոլորովին արտասովոր շեշտով մը ըսիր. «Մեկնելու ժամը հասած է: Վաղը առաւօտ պիտի փոխադրուիմ բարեկամիս տունը: Ա՛լ ձեզի նիւթական թէ բարոյական բեռ պիտի չըլլամ»: Երանի թէ արտասանած չըլլայիր այդ վերջին նախադասութիւնը: Նայուածքս հօրդ ուղղեցի: Այդ պահուն դաշունահարուած մէկու մը արտայայտութիւնը ունէր: Կծիկին հանգոյցը ա՛լ քակուած էր: Աւելորդ հարցումներ, անտեղի մեղադրանքներ, անիմաստ արդարացումներ... Ինչպէս չխոստովանիլ մեր ժամանակավրէպ բարոյական դասերը, անգիտացած ըլլալ արդիական կեանքի իրողութիւնները: Սակայն ի՞նչ անակնկալ մեր երկուքին համար, դուն՝ հեզ ու ազնիւ, փափկանկատ ըմբռնողութեան մարմնացումը, ինչպէս կրնայիր մօրդ ու հօրդ տալ այս հարուածը: Հայրդ ու ես սահմանագծեր եւ բոլորովին եսասէր զգացումներէ մղուած յարձակողականի անցեր էինք: Գաղափարական պայքար մըն էր տեղի ունեցածը: Պարտադրել դիմացինիդ որ ըսէ այն ինչ որ այլեւս երբեք պիտի չհամարձակէր լսելու:

Վերջապէս մեկնեցար Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին: Բարեկամդ եկաւ ու օգնեց քեզի: Շնորհալի երիտասարդ մը, զոր նոյնիսկ չէիր փափաքած մեզի ներկայացնել: Բայց ինչո՞ւ... Սակայն ինք եկաւ եւ քաղաքավարօրէն մեզ բարեւեց, ներկայացուց ինքզինքը եւ մեկնելէ առաջ արտասանեց հետեւեալ նշանակալից խօսքը. «Անհո՛գ եղէք, պիտի ջանամ ընել ամէն ինչ, ձեր աղջկան արժանի ըլլալու համար»: Բարձրոգի արտայայտութիւն իրապէս: Խոնաւ աչքերով կը հետեւէի շարժումներուդ: Ա՛լ ոչ մէկ աւելորդ խօսք, ոչ մէկ մեղադրական բառ... Ահռելի լռութիւն մը այս անգամ: Անձնական գոյքերէդ կարեւոր մէկ մասը թողեր էիր սենեակիդ մէջ: Ոչ մէկ բացատրութիւն այդ ուղղութեամբ: Մեկնումէդ առաջ մօտեցար ինծի, շարժումներդ սառեցան ակնթարթ մը եւ յետոյ համբոյր մը այտիս. «Հեռախօսով կը փնտռեմ»: Յետոյ դարձար դէպի հօրդ կողմը, պահ մը քարացար, ապա կարեկցական նայուածք մը, պաղ համբոյր մը, եւ գոչեցիր. «Պէտք է համակերպիլ եւ ընդունիլ իրողութիւնները»: Ո՞ր իրողութիւններու մասին էր խօսքը: Անցնինք: Ես ձեր ետեւէն գաղտնօրէն կը դիտէի մինչեւ ինքնաշարժին մեկնումը: Հայրդ չփափաքեցաւ:

Այսօր մեկնումէդ չորս շաբաթ վերջ մինչ խոստացած հեռաձայնիդ կը սպասենք: Ամէն զանգին սիրտս վեր կ'ելլէ առանց բառ մը ուղղելու հօրդ: Ան ոչինչ կը խօսի սակայն վստահ եմ որ ինծի չափ հոգեկան չարչարանքի մէջ է:

Անուշիկ աղջիկս, մոռցիր ըսուածները եւ ներէ՛ մեզ եթէ քեզ վիրաւորեցինք եւ եթէ այդ է պատճառը բացարձակ լռութեանդ: Կը յուսամ թէ կը գիտակցիս որ այսքան տարիներու միասնութենէ վերջ քու լռութիւնդ (ալ չեմ ըսեր բացակայութիւնդ) անտանելի է մեզի համար: Դուն ամէն ձիրքով օժտուած, նրբազգած, նկարագրի տէր եւ բարձր իմացական մակարդակով բացառիկ մէկն ես: Հետեւաբար մեզի համար անհասկնալի է այս վերաբերումդ:

Կ'աղաչեմ աւելի մի՛ չարչարեր մեզ: Հեռաձայնէ կամ պատասխանէ նամակիս:

Անդադար լուրերուդ սպասող՝
խեղճ մայրդ

* * *

Չորեքշաբթի, Մայիս 22

Սիրելի աղջիկս,

Երկար անձկութեան շրջանէ մը յետոյ, անցեալ Կիրակի գիշեր հեռախօսով փնտռեր ես մեզ: Շատ կը ցաւիմ այդ ժամուն բացակայ ըլլալուս համար: Քու քնքուշ ձայնիդ որքա՛ն կարօտը ունիմ: Լոկ ձայնդ իմանալ, խօսքերդ մտիկ ընել... Մօրդ պատմածներուն համաձայն ամէն ինչ կարգին կ'երեւի մեր մօտ: Շատ ուրախ եմ

քու հաշւոյդ: Մենք կը ջանանք քու բացակայութեանդ համակերպիլ: Ցուսամ նեբած ըլլաս ծնողքդ իր բարոյական պահանջատիրութեանը համար: Ամենաանտանելին քեզի ուղղուած հեռաձայնի կոչերն են: Ձենք գիտեր ի՞նչ պատասխանել: Ես այս ուղղութեամբ շատ աւելի ճախաւեր եմ քան մայրդ. «Հերանոյշը հոն չէ՞», «Ո՛չ, մեկնած է», «Ո՞ւր», «Առանձին կ'ապրի», «Ո՞ւր. հեռախօսի թիւը չունի՞ք», «Ո՛չ», քանի որ մօրդ պատուիրեցիր քու թիւդ չյայտնել ոեւէ մէկուն: Այս ուղղութեամբ կը հանդիպինք երկու դասակարգէ երիտասարդներու. նախ անոնք որոնք մեզ ալ մօտէն ճանչցած ըլլալով, կը համարձակին երկարել հարցաքննութիւնը, ջանալով սորվիլ աւելին, թէ՛ սիրոյ հետաքրքրութեան համար եւ թէ անկեղծ մտահոգութիւն ցուցաբերելով քու բացակայութեանդ նկատմամբ: Գալով երկրորդ դասակարգի բարեկամներուդ, այս վերջինները աւելի իրատես մօտեցում կը յայտնեն, հազիւ մէկ կամ երկու հարցումէ յետոյ, կացութիւնը հասկնալով կը վերջացնեն խօսակցութիւնը:

Մենք դժբախտաբար կը չարունակենք մեր մտահոգութիւնը պահել քու հաշւոյդ, ամէն անգամ որ նիւթը բացուի: Արդէն չեմ գիտեր թէ ուրիշ նիւթ ունի՞նք ներկայիս քեզմէ դուրս: Ա՛յնքան լեցուած ենք քեզմով: Կը գիտակցինք որ կը չափազանցենք, սակայն չենք կրնար տարբեր վերաբերում ցուցադրել, այս ալ մեր գլխաւոր թերութիւններէն մէկը ըլլալու է:

Խնդրեմ մի՛ ուշացներ հեռախօսի կանչդ: Տեղեակ պահէ մեզ քու մասիդ: Ձայնիդ կարօտը կը քաշեմ: Ջերմ պաչիկներ:

Հայրդ

***

Ուրբաթ, Յունիս 14

Սիրելիներ,

Երկար տատամսումէ յետոյ նախընտրեցի գրել, քանի որ որոշած եմ շրջան մը չհեռաձայնել: Ամէն անգամուն կարօտի արտայայտութիւններէ, սիրալիր համբոյրներէ, տաքուկ պաչիկներէ ա՛լ ձանձրացայ: Կ'ուզեմ քիչ մը շնչել: Կարծեմ թէ դուք ալ ձեր կարգին պէտք ունիք որոշ դադար մը տալու, յաճախակի հեռախօսային հանդիպումներէն հրաժարելով: Ցաճախակի կ'ըսեմ որովհետեւ հինգ շաբթուան ընդմիջումէ մը վերջ երբ ձեզ փնտռեցի, իմ կանչիս յաջորդեցին վեց այլ կանչեր մօրս կողմէ, մէկ շաբթուան ընթացքին: Պէտք է հասկնաք որ ձեր աղջիկը կարիքն ունի ազատ կեանք մը ապրելու, գոնէ որոշ շրջան մը, ձերբազատած հոգեկան թէ բարոյական ամէն կապանքէ: Կը յուսամ թէ պահանջածս անկարելի զոհողութիւն մը չէ: Պէտք է ալ վարժուիք իմ բացակայութեանս: Կեանքը իր հրամայականները ունի ի հարկէ: Պէտք է նոր ուղղութիւն մը տամ անոր:

Վարուժանը իմ գլխաւոր նեցուկս է այս ուղղութեամբ: Միշտ քաջալերական իր խօսքերով եւ վերաբերումով:

Ուրեմն վաղն իսկ կը մեկնինք արտասահման... Ձեզմէ շատ կը խնդրեմ, ներկայիս մի՛ հարցնէք եւ մի՛ փնտռէք զիս, մինչեւ որ հասնինք մեր տեղը: Կը խոստանամ տեղեակ պահել մօտ օրէն: Սակայն հիմա ամփոփուելու պէտք ունիմ, քանի որ ամէն ինչ չափազանց արագ կ'ընթանայ: Պաշտօնական դիմումներ, բըժշկական քննութիւն, զանազան ձեւակերպութիւններ, գնումներ, վերջապէս ճամբորդութեան զանազան պատրաստութիւններ:

Ձեզ պիտի կարօտնամ անշուշտ, բայց այս ուղեւորութիւնը կենսական է ինծի եւ Վարուժանին համար: Ցաւելեալ մանրամասնութիւնները յետագային:

Համբոյրներ երկուքիդ:

Հերանոյշ

Ս. Տ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՒՐՔՄԷՆՆԵՐՈՒ ՄԱՐԳԱՐԷ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Շատ հաւանաբար սխալ չէ ըսել թէ Խորհրդային միութեան քայքայումէն ետք անոր մեթոտներով երկիր ղեկավարելու միակ վայրն է Թիւրքմէնիստանը: Այս եզրակացութեան հիմ կը հանդիսանան ամէն կողմէ ամրափակ սահմանները, երկիր մուտքին եւ ելքին կատարուած մանրազըննին քննութիւնները, մէկ քաղաքէն միւսը անցքին համար անգամ ամենախստիւ կիրարկումները: Այս բոլորէն զատ օտարականները կ'ենթարկուին յաւելեալ սահմանափակումներու. օրինակ անոնցմէ ոչ ոքի արտօնուած է մայրաքաղաք մտնել ժամը 23էն ետք:

Կափի ու քարուղի եկամուտներով հարստացած մեծամիտ բռնակալ մը իր կամքը, ճաշակը կը պարտադրէ ամբողջ երկրին: Ան կը կոչուի Սափարմուրատ Նիյազով, բայց ինքզինք հռչակած է Թիւրքմէնպաշի, բոլոր Թիւրքմէններու հայրը: Ան մայրաքաղաքը կ'օժտէ հսկայական տպաւորիչ կառոյցներով – պալատներ, թատրոններ, թանգարաններ, արձաններ, լայն պողոտաներ–, բայց ամբողջութեամբ անտեսումի մատնած է գաւառը: Աւելորդ է ըսել որ իր մեծադիր նկարները, կիսանդրիները, արձանները զետեղուած են բոլոր կարելի ու անկարելի տեղերը, բոլորն ալ ոսկեզօծ:

Այդ երեւութական շքեղութեան ետին ժողովուրդին 60%ը աղքատութեան չեմէն վար կեանք մը կ'ապրի: Թէեւ շատեր կը փառաբանեն նախագահը. կ'ըսեն թէ ելեկտրականութիւնը, կազը ձրի է, տուներու վարձքերը աժան, եւլն.: Ոչ ոք կը յանդըգնի քննադատական, կամ դժգոհութեան արտայայտութիւն մը ունենալ:

Օտարականները խիստ հսկողութեան տակ կը պահուին. յատկապէս անոնք որոնք կը փորձեն ընդդիմադիր դէմքերու, կամ ոչ–կառավարական կազմակերպութիւններու պատասխանատուներու հետ հանդիպում ունենալ: Հեռաձայնի խօսակցութիւնները կ'ունկնդրուին ու կ'ըսուի թէ երեք Թիւրքմէնէն մէկը գաղտնի սպասարկութեան գործակալ է:

Մայրաքաղաքին փողոցները հանդարտ են, մաքուր,: Ուշագրաւ է չքեղ ինքնաշարժերու համեմատութիւնը: Ինչպէս նախկին սովետական այլ հանրապետութիւններու մէջ, կայ 10% մը որ կը վայելէ ամէն բարիք: Ասոնք ընդհանրապէս վայելուչ հագուածքի տէր են. շատեր իրենց լամբակին անցուցած են նախագահին դիմանկարով մետալ մը, որ հաւատարմութեան նշան է: Այդ երեւոյթը սակայն արգելք չէ որ մարդիկ որոնք մարդկային իրաւունքներու յարգանք պահանջողներ են, ձերբակալուին, չարչարանքներու ենթարկուին ու ներարկումներու ազդեցութեան տակ պարտադրուին բաներ խոստովանելու:

Թիւրքմէնիստան Առանց սահմանի լըրագրողներու մամուլի ազատութեան դասաւորումին 167 երկիրէ բաղկացած ցանկին 165րդ տեղը կը գրաւէ: Բանի չի ծառայեր հարց տալ թէ Օ.Խ.Մէ.Ը.–ի անգամ այս երկիրը որ յանձնառու եղած է մարդկային իրաւունքները յարգելու, ի՞նչպէս կը գտնուի ա՛յս աստիճան հակասութեան մէջ:

Ինչ կը վերաբերի նախագահական փառասիրութիւններուն, անոնք կրնան մրցիլ պատմութեան ամէնէն զարմացնող նախընթացներուն հետ: Առաջին տեսարժաններէն մէկը այն մզկիթն է որ Թիւրքմէնպաշին կառուցել տուած է իր ծննդավայրին՝ Քիփչաքի մէջ. ուզած է որ ան Կեդրոնական Ասիոյ մեծագոյնը ըլլայ: Կառուցել տուած է ոսկեզօծ գմբէթներ եւ Թաճ Մահալի վայել մինարէներ: Հոն տասը հազար հոգի միատեղ կրնան աղօթել: Այդ մզկիթին կառուցումը 133 միլիոն եւրոյի չափ ապահոված է Ֆրանսական Պուիկ ընկերութեան: Բայց ոչինչ սուղ է Նիյազովի փառքին համար:

Անոր մշակած անձի պաշտամունքը կրնայ ետին ձգել ու նախանձ պատճառել Քիմ Եոնկի: Փառամոլութիւնը զինք առաջնորդած է մարգարէ հռչակելու իր անձը: Եւ քանի որ ամէն մարգարէ իր գիրքը կ'ունենայ, ինք ալ ունեցած է իրը որ "Ռուհնամէ" կոչած է: Ան գրուած է "սիրելի ժողովուրդին" համար: Հոն կ'ըսէ թէ Աստուծմէ ներշնչուած այդ հատորը Թիւրքմէններու "Աւետարան"ն է: Չկայ Թիւրքմէն մը որ զայն չգիտնայ գայն. աշակերտները դպրոցը որպէս դաս կը սորվին, իսկ ուսանողները անկէ քննութիւն կ'անցընեն:

Դժուար չէ կռահել թէ Նիյազով պիտի ուզէր Աստուած նկատուիլ: Իր նկարները հրապարակներէ, շէնքերէ, փողոցներէ զատ, կը զարդարեն սպառողական արտադրութիւններու – թէյի, վոտկայի նման – տուփերը, շիշերը, ծրարները, խառասլիկներու կափարիչները եւ անշուշտ Թիւրքմէնական դրամները: Ցաճախ կարելի է հանդիպիլ հետեւեալ արձանագրութեան. «Շնորհակալութիւն մեր նախագահ Մեծն Թիւրքմէնպաշի Սափարմուրատի որ կ'արտօնէ աշխատիլ վասն մեր հայրենիքի բարիքին»:

Մտադա՞ր մըն է նախագահ Նիյազով: Ո՛չ անպայման: Մինչ ինք կը քնացնէ իր ժողովուրդը, կը ձերբազատուի ընդդիմադիրներէն, երբ իր առասպելականացումը կը պատրաստէ, ատոնց զուգահեռ հսկայական հարստութիւն կը դիզէ: Կազին եւ քարիւղին եկամուտը որ նախագահական յատուկ հիմնադրամի մը կը փոխանցուի, տարեկան երեք միլիառ տոլարի կը հասնի: Ատոր քով կը ծաւալի ժողովուրդին ակնառու թշուառութիւնը:

Ի վերայ ամենայնի, Նիյազով կ'ըսէ թէ այդ հարստութիւնը կը դիզէ "իր սիրելի ժողովուրդ"ին սիրոյն: Կրնայ, ի՞նչ խօսք, այդ հարստութիւնը բաշխել բոլորին, բայց եօթանասուն տարուան աղքատիկ կեանքէն ետք, ա՛ն պատրա՞ստ է պիտի կեանքի մը: Ինք աստիճանաբար մարդիկ կը կը վարժեցնէ ատոր: Այդ բարի տրամադրութեան մասին գրած է "Ռուհնամէ"ին մէջ: Եւ ըսել որ գաւառներու մէջ մարդիկ կան որոնք իրենց նորածինները Սափարմուրատ կ'անուանեն, որպէսզի անոնք նախագահին պէս մեծ ու բարի մարդ դառնան...

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԶԱՀՐԱՏ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Երկու Հատոր

Հրատարակչութիւն Արաս
Պոլիս 2006

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ձեմ մոռցած Պետրոսին դէմքը, գլխին մազերը վեր վեր սանտրուած, որոնց մէջ կը տեսնայի մարգարիտներ ցանուած. մօրը արցունքներն էին, մօրը՝ այդ սրբուհի կնոջ, որ գաւկին սնարը անցած կուլար ու կուլար լռիկ մնջիկ. աչքիս առջեւն է Պետրոսին խունկ երեսը, ինչպէս դրած եմ Վիէննայի Մխիթարեաններուն "Հանդէս ամսօրեայ"ին մէջ 1900ին (էջ 177), երբ անոր մահարձանին պատկերը հրատարակեցի:

***

Մեռելին քովի սենեակը Պետրոսին հայրը, ազգականներէ եւ բարեկամներէ շրջապատուած, ողբաձայն կ'արտասուէր, "Դուռեա՛ն, Դուռեա՛ն" գոչելով եւ "Ճէ՞ իչին Դուռեանն օղուը, պիզ հէփսիմիզ Ջըմպա օղլու իտիք" ըսելով, այսինքն՝ «Ինչո՞ւ համար Դուրեան եղաւ, մենք բոլորս Ջըմպայի զաւակներ էինք». ծունկերը կը ծեծէր խեղճ մարդը, մինչ սոոր եղբայրը զինքը մխիթարելու համար թուրքերէն լեզուով կ'ըսէր. «Ա՛ կէօզիւմին նուրու քարտաշըմ, աղլա՛, նէ քատար աղլարսան ազ տըր. ամմա պի տէֆա սօֆաա պաք. էօլէն Սուլթան Մահմուտ օլսա իտի, պէօյլէ իկսան տէնիզը եաքըլմազ իտի»:

Սենեակին դրանը մէջ կանգնած, կը լսէի ես այս խօսքերը, ինձ կը թուի թէ կը լսեմ դեռ այս թրքերէնը, որուն թարգմանութիւնն է՝ «Ո՛ աչքիս լոյսը՝ եղբայրըդ իմ. լա՛ց, որչափ ալ լաս քիչ է. բայց անգամ մը դուրս, փողոցը նայէ՛, եթէ մեռնողը Սուլթան Մահմուտը եղած ըլլար, սանկ մարդկային ծով չպիտի կազմուէր» այսինքն բազմութիւն:

***

Ձէի ուզեր հեռանալ մեռելին քովէն. հարկ էր սակայն դուրս ելլալ, իջայ փողոց, սպասելով որ կազմուէր յուղարկաւորութեան թափօրը. բայց կ'ուշանար. բազմութեան մէջ բերնէ բերան կը լսուէր թէ «Քահանաները, որոնք մեռելատունին վարի սենեակը ծալապատիկ նստած, քթախոտի տուփը ձեռուընին կը խոկային ու կը մտածէին, չեն համարձակիր եղեր "մուզիքայով" մեռել վերցնել, եւ կը սպասեն եղեր պատրիարքական հրամանին, զոր առնելու գացեր է» կ'ըսէին "Գօտան Աւետիսը":

Փողոցը կենալով, կենալով ոտքերնուս ջուր իջաւ, մէյ մ'ալ իրարանցում մ'է սկսաւ. տեսանք հեռուէն, որ Գօտան Աւետիս արուն քրտինքը մտած, ֆէսը ձեռքը ու Խրիմեան պատրիարքին ալ հրամանագիրը օդին մէջ ճօճելով եւ բազմութիւնը հրմշտկելով կուգար. վազեց, ելաւ քահանաներուն, որոնց հետ էր Սեթեան Յովհաննէս եպիսկոպոսը. ցոյց տուեր էր պատրիարքին արտօնագիրը, որուն շնորհիւ կազմուեցաւ փոյոն մեռելական թափօրը, արտակարգ հանդիսութեամբ:

***

Յուղարկաւորութեան սոյն թափօրին կը նախագահէր Սեթեան Յովհաննէս Սրբազան, երկու քովերը մէկ մէկ վարդապետ, եւ յետոյ Ս. Կարապետի, Ս. Խաչի եւ Գուզկունճուքի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիներուն բոլոր քահանաներուն երկարաձիգ շարքը ու բազմաթիւ դպիրներու երգեցիկ խումբը: Թափօրը յառաջանալ սկսաւ դէպի Պաղլար պաշիի մեծ պողոտան, հոնկէ Ս. Կարապետ ուղղուելու համար:

Նախորդ Շաբաթ գիշերը, Վարդովեանի խումբը, որ փոխադրուած էր արդէն Կէտիկ փաշայի ձմեռնային թատրոնը, եկած էր Սկիւտար, բացառիկ ներկայացում մը տուած էր եւ այս առթիւ հետը բերած էր իտալացի երաժիշտներու նուագախումբ մը, որ մեռելական թափօրին առջեւէն յամր յամր ընթանալով, եկեղեցական երգեցողութիւններուն մէջ ընդ մէջ նուագեց յուզիչ մահաքայլերգներ:

Պատանեկական օրերուն մէջ երկու անգամ տեսած եմ, որ Պաղլար Պաշիի ընդարձակածաւալ այդ մեծ ու երկայն փողոցը ծածկուէր ժողովուրդի ամենախիտ բազմութեամբ. նախ՝ 1868 Հոկտեմբեր 8ին, բժիշկ՝ տօքթոր Բարունակ պէյ Ֆէրուհխանի մահուան առթիւ, եւ յետոյ՝ 1872 Ցունուար 21ին, վաղամեռիկ բանաստեղծ Պետրոս Դուրեանի յուղարկաւորութեան օրը:

Ամբողջ ազգը եւ Սկիւտար մասնաւորապէս, դառնապէս լացաւ Պետրոս Դուրեանի վաղաժամ կորուստը. ազգային թերթերը սրտաճմլիկ ու դրուատալից տողեր նըւիրեցին անոր յիշատակին, եւ կը յիշեմ այդ առթիւ Պօղոս Դելփեանի եւ Մարտիրոս Պօլիկեանի (ընկերը Դուրեանի) ողբերգակ գրութիւնները, որոնք լոյս տեսան Սիմոն Ֆէլէկեանի խմբագրած "Եփրատ" անուն թերթին մէջ ու մենք կը կարդայինք, մանաւանդ Դելփեանի գրածը:

(Տար. 52)

(Շար. Ա. էջէն)

կարանին մէջ պատահած գողութիւնը, զոր Փրկառօ յայտնաբերած էր (Օգոստոս 18): Ոչինչ գողցուած է եւ ըստ Ս. Ռուայալի պատահածը աւելի խուզարկութեան բնոյթ ունեցած է, բայց ներքին հրապարակումը կը վերագրէ Ներքին նախարարութեան, որ կը հերքէ: Ոչինչ գողցուած է, այլ ամէն ինչ տակնուվրայ եղած է: Միւս կողմէ, Օգոստոս 20ին իսկ Սեկոլէն Ռուայալ ձեռնարկեց նախագահական թեկնածութեան բուն ընտրապայքարին Ֆրանժի-ան-Պրէս (Պուրկոնեը), ուր տեղի կ՚ունենար Վարդի տօնը: 45 վայրկեան տեւող իր ճառին մէջ Սեկոլէն Ռուայալ ինքզինք ներկայացուց որպէս քաղաքական ժառանգորդը Ֆր. Միթերանի: Ծրագիր ներկայացնող իր առաջին ելոյթն էր եւ յաջորդ օրն իսկ բոլոր մետիաներու գլխաւոր հերոսուհին էր: Ներկայիս, եթէ ոչ տակաւին իրենց կուսակցութեան, գոնէ մետիաներու նախագահական թեկնածուներն են Նիքոլա Սարքոզի եւ Սեկոլէն Ռուայալ եւ հարցախոյզներն ալ այս վերջինին կը վերագրեն ջախջախիչ յաղթանակ մը: Բայց, նախընտրելի է սպասել մինչեւ Մայիս, հարցախոյզերու անցեալի կոպիտ սխալները յիշելով:

ՊԱՂՏԱՏ հաւաքուած էին Օգոստոս 20–ին, հազարաւոր շիի ուխտաւորներ ոգեկոչելու համար 12 իմամներէն 7րդին՝ Մուսա ալ-Քազիմի յիշատակը (մեռած Պաղտատ 799ին հալածանքի տակ): Ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած ըլլալով հանդերձ, զանազան ռմբափորձեր պատահած են եւ առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, առնուազն 20 մեռեալ կար եւ 300 վիրաւոր:

ԻՐԱՆԻ Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը յայտարարած է թէ տեղին չեն գտներ իրանեան օդանաւերը իջեցնելով անոնց պարունակութիւնը քննելու Թուրքիոյ ընթացքը: Անգարա ատոր որպէս արդարացում բսած է թէ քննութիւնը կատարուած է Իրանէն Հեզպոլլայի զինամթերքի փոխանցումին արգելք ըլլալու նպատակով:

ԻՐԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ կազմուղին Աղրըի մէկ գաւառակէն անցնող հատուածին վըրայ ուժգին պայթում մը ծաւալուն հըրդեհի մը պատճառ եղած է: Աղրըի կուսակալը յայտարարած է թէ արարքը խափանարարութեան հետեւանք է, իսկ աղբարքին հեղինակները քիւրտ հրոսակներն են: Կազի փոխադրութիւնը ընդհատուած է եւ շրջանին մէջ յանցաւորները գտնելու համար որոնումի լայն գործունէութիւն կը տարուի: Քրտական կողմէն որեւէ յայտարարութիւն չէ կատարուած:

ՊԵՐՆԱՐ ՌԱՓ, հրապարակագիր, շարժարուեստի բեմադիր, մեռած է 61 տարեկանին Թոքի խլիրդէ: 1983էն 1987 ներկայացուցած էր նաեւ հեռատեսիլի Բ. կայանի ժամը 20ի լրատուութիւնը:

ԿՈՒՆԹԷՐ ԿՐԱՍԻ յապաղած խոստովանութիւնը բանավէճի նիւթ եղած է եւ գերմանական մամուլն ալ չի խնայեր նոպէլեան դափնեկիրին: Գրագէտը իր ինքնակենսագրութեան հատորին մէջ՝ «Պայմ Հաութըն տէռ Ցվիպէլ» («Սոխերը ստկելով») կը խոստովանի որ երբ պատանի էր մաս կազմած է Վաֆըն ԷՍ.ԷՍ.-ներու, Բ. աշխարհամարտի վերջաւորութեան: Այժմ 78 տարեկան, Կ. Կրաս ձայնը բարձրացուցած է եւ ինքնապաշտպանութեան դիմած:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մեծադոյն սճուսքը (ապօրինի կերպով գրաւուած բնակարան-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Ռոզի Ալեքսեան 50 Եւրօ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գոհարիկ Զաhրեճեանի (նախկին անդամ վարչութեան եւ երգչախումբին յիսուն տարիներէ ի վեր) յիշատակին Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը 80 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ներ) որ Գաշան (փարիզեան հարաւային արուարձան) կը գտնուէր, բանի կերպով պարպուեցաւ ապահովութեան ուժերուն կողմէ Օգոստոս 17ին: Հարիւրաւոր ընտանիքներ, մեծամասնութեամբ աֆրիկեան ծագումով, ... կեցութեան իրաւունքի օտարականներ, արտաքսուեցան 700 ոստիկաններու կողմէ եւ ոմանք մերժեցին իրենց տրամադրուած պանդոկները ընակիլ, եւ անձրեւին տակ փողոցը անցուցին գիշերը: Ասոնցմէ շատեր երկրէն պիտի արտաքսուին, ինչպէս յայտարարած էր Սարքոզի եւ այդ իսկ պատճառ է որ բողոքներ բարձրանան: Նախարարութիւնը եւ նահանգապետարանը առողջապահական պատճառներու կը վերագրեն այս յապաղած պարպումը: Բոլորը առժամեայ կերպով տեղաւորուած են:

700 ԳԼԽԱՒՈՐԱԲԱՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻ զբոսաշրջիկներ մէջտեղ մնացած են Թուրքիոյ երեք քաղաքներու օդակայանները (Պոլիս, Իզմիր, Անթալիա) Օգոստոս 20–էն ի վեր, որովհետեւ ճամբորդական գործակալութիւնը չէր վարձած համապատասխան օդանաւերը այդ օրուան համար: 270 ուրիշներ ալ օդանաւի կը սպասէին Ռուսաքի օդակայանը: Տոմսերը գնուած են ընդհանրապէս համացանցի վրայ, գիները նպաստաւոր ըլլալով: Օգոստոս 21ին, հարցը կարգադրուած չէր, կարդ մը ճամբորդներ պանդոկները մնացած էին, ուրիշներ ալ ճար չէին գտած:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Pèlerinage annuel de SAINT GREGOIRE à TALLARD

Sous l'égide

de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

avec le concours de **l'Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes**

Dimanche 17 septembre à 10h30

La messe sera célébrée par le **Révérend Père Komitas HOVNANYAN**
Curé de la Paroisse
Apostolique Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur — Marseille

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70
— Association Cultuelle des Arméniens de Gap
Tél: 04. 92. 51. 71. 80/04. 92. 51. 00. 87

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

— — — — — — — — — — — — — —

— Participation aux frais —
Aller-Retour seul: 25 Euros
Repas spécialités arméniennes: 20 Euros

ECOLE SIAMANTO

Rentrée Scolaire

La rentrée des classes et les inscriptions pour l'année 2006/2007 de l'école arménienne hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au Baccalauréat —L V I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 20 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon —
2 avenue Stalingrad à Bagneux
au cours d'une réunion animée par les responsables de l'association des parents d'élèves et les enseignantes.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian:01.46.65.81.53

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վեթերան ընկերուհի Մելինէ Օսմանեանի մահուան առիթով, Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ իր զաւկին, ընկերուհի Անի Օսմանճեանի, հանգուցեալին եղբօր զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն:

□

APPEL POUR LE LIBAN

Nous connaissons la situation actuelle du peuple libanais à travers les médias. Aujourd'hui, les écoles et les gymnases de la Communauté arménienne hébergent des réfugiés libanais fuyant les zones de conflit et le centre médico-social de la Croix de Secours Arménienne du Liban opère dans l'urgence et soigne des centaines de blessés civils.

Comme par le passé, la Croix Bleue des Arméniens de France lance un appel pour venir en aide à nos compatriotes du Liban qui accomplissent, sans discernement, leur devoir de citoyen libanais.

C'est à votre tour d'aider le peuple libanais qui a su, il y a 91 ans, accueillir en son sein notre peuple décimé.

Adressez vos dons, libellés à l'ordre de **«CBAF OPERATION LIBAN»** à la **Croix Bleue des Arméniens de France**
17 rue Bleue — 75009 Paris

Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1

Տօն անուանակոչութեան Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ:

Ուխտի պատարագ եւ մատաղ:

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 17 septembre

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'Orchestre SPITAK
qui se déroulera, cette année encore à
CHAMPEAUX (77)
en plein air, dans le jardin attenant à la grange ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale Saint Martin du 12me siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

— ■ —

Réservez un bon accueil au Carnet de Tombola qui vous parviendra fin août

Programme :
Divine Liturgie à 11h30
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux Tombolas (Enfants et Adultes).

Participation aux frais de la journée : Adultes: 20 Euros
Adhérents: 15 Euros
Enfants (5-17 ans): 12 Euros

Réservations et Informations sur l'itinéraire par tél. :
— Paroisse de Paris: 01 44 59 23 50
— Centre Culturel: 01 40 51 11 90.

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris • 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon • 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille • 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 23
MERCREDI
23 AOUT
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

LE NUMERO: 1,20 €

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·514 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21·514

ՊԷՅՐՈՒԹ

Հ.Յ.Դ. ԵՒ Ռ.Ա.Կ. Կ'ԸՆԴԴԻՄԱՆԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԶՕՐՔԻՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ

Հ.Յ.Դ. Լիբանանի Կեդր· Կոմիտէի պատուիրակութիւն մը Օգոստոս 19ին հանդիպում ունեցած է վարչապետ Սինիորայի հետ, զինք տեղեակ պահելով Լիբանան ուղարկելի միջազգային խաղաղապահ զօրքին մէջ Թրքական զինուորներու ներկայութեան հեռանկարին հայ համայնքին մօտ արթնցուցած ժխտական հակազդեցութեան: Վարչապետը ըմբռնելով հանդերձ հայկական կուսակցութեան ու համայնքին կեցուածքը, շեշտած է թէ միջազգային ուժերու ամբողջացումին համար հարկաւոր թիւը ապահովելու դժուարութիւն կայ:

Յաջորդ առաւօտուն երեսփոխան Յակոբ Բագրատունի այցելած է ՄԱԿ-ի Պէյրութի կեդրոնը, հոն հանդիպում ունեցած Ք· Անանի անձնական ներկայացուցիչին գրասենեակի տնօրէնին հետ: Երեսփոխանը յանձնած է ՄԱԿ-ի ընդհ· քարտուղար Ք· Անանի ուղղուած յուշագիր-նամակը: Նոյն առեն բացատրած է Թուրք զինուորներու հաւանական ներկայութեան դէմ Հայերու մերժողական կեցուածքին պատճառները: ՄԱԿ-ի պաշտօնակատարը ըսած է թէ այդ մասին տակաւին պաշտօնական որոշումը չէ տրուած եւ ինք հայ համայնքին մերժումի ձայնը կը հասցնէ հարկաւոր տեղերը:

Յ· Բագրատունի Հ.Յ.Դ.ի Կեդր· Կոմիտէէն Յովիկ Մխիթարեանի հետ այցելած է նաեւ Իրանի Լիբանանի դեսպանին, զինք եւս տեղեակ պահած Թրքական զօրքերու ներկայութեան հեռանկարին արթնցուցած հակազդեցութեան: Այս երկու պատուիրակները դեսպանին յանձնած են Կեդր· Կոմիտէի յուշագիրը: Դեսպանը խոստացած է հայկական հակազդեցութիւնը փոխանցել իր երկրի իշխանութիւններուն:

***

Ռ.Ա.Կ.ն ալ Օգոստոս 21ին յայտարարութեամբ մը տեղեկացուցած է թէ դէմ է Լիբանան խաղաղապահ զօրք ղրկելու Թուրքիոյ պատրաստակամութեան: Շեշտուած է թէ այդ երկիրը ցեղասպանութեան եւ գրաւումներու իր պատմութեամբ, յատկապէս Լիբանանը քարուքանդ ընող Իսրայէլի հետ զինուորական համաձայնութեամբ չի կրնար մաս կազմել խաղաղապահ միջազգային ուժի մը: Ցոյց յայտնուած է որ Լիբանանի իշխանութիւնները նկատի կ'առնեն հայ համայնքին մերժումը եւ ընթացք չեն տար Թրքական զօրքերու միջազգային ուժերուն մասնակցութեան:

***

Հակառակ հայկական կողմէն այսքան յստակ արտայայտուած մերժումին, Թրքական լրատուներու մէջ կը շրջի բոլորովին հակառակ իմաստով լուր մը· իբրեւ թէ Ա· Կիւլ Պէյրութ այցին ընթացքին ընթրիքի մը սեղանակից եղած է հայ քաղաքական դէմքի մը (անուն չի յիշուիր)· այս վերջինը ըսած է իրեն· «Մենք ալ կը փափաքինք Թուրք զինուորներու հոս ներկայութիւնը»: Աւելորդ է ըսել որ տեղեկութիւնը լայնօրէն կը շահարկուի Թուրք լրագրողներու կողմէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԱԿ-Ի ՅԱՆՁՆԱԿԱՏԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱԿ-ի գաղթականներու հարցերուն գերագոյն յանձնակատար Ա· Կուտերիս Օգոստոս 21ին ընդունուած է նախագահ Ռ· Քոչարեանի եւ Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի կողմէ: Առաջին հանդիպումին քննարկուած են գաղթականներու տարաբնոյթ հարցեր, խօսուած է Ղարաբաղի հակամարտութենէն ծագած գաղթականական խնդիրներուն կարելի լուծումներուն մասին: Շեշտուած է որ կողմերու միջեւ վստահութեան մթնոլորտ մը կրնայ մեծապէս նպաստել այդ լուծումներուն:

Նախագահ Ռ· Քոչարեան յիշեցուցած է թէ Հայաստան քանիցս հանդէս եկած է «փոխզիջումային» «գործակցութեան ճամբով դէպի խաղաղութիւն» բանաձեւին ի նպաստ, բայց միշտ մերժում գտած է Ազրպէյճանի կողմէ:

Ա· Կուտերիս Վ· Օսկանեանի հետ հանդիպումին շնորհակալութիւն յայտնած է Լիբանանի պատերազմին ընթացքին հայ եւ ոչ հայ գաղթականներու նկատմամբ Հայաստանի վերաբերումին: Զրոյցին ընթացքին Հայերու Ազրպէյճան ձգած ստացուածքին վերատիրանալու հարցին մասին ՄԱԿ-ի պաշտօնատարը ըսած է թէ ան քննարկելի նիւթ է հակամարտութեան կողմերուն համար երբ հակամարտութիւնը կարգաւորուի եւ գաղթականներուն վերադարձի խնդիրը լուծուի:

Հանդիպումէն ետք միասնաբար տրուած մամուլի ասուլիսին Վ· Օսկանեան արտայայտուած է ԼՂՀ – Ազրպէյճան սահմանագծին վրայ բռնկած հրդեհներուն մասին: Ըսած է թէ հայկական կողմին համար անհասկնալի է այդ առընչութեամբ Ազրպէյճանցիներուն ՄԱԿ-ի մէջ յարուցած հարցը: Դիտել տուած է որ ՄԱԿ-ին առընչուած հարց չէ ատիկա, այլ տեղւոյն վրայ լուծելի: Օ· ԵՄ· ԱԷ· Ը·ի նախագահի անձնական ներկայացուցիչին տեղեկագրով իսկ նշուած է որ հրդեհներուն պատճառը տօթն է, անոնց ծաւալը այս տարի աւելի մեծցած է եւ հայկական կողմին կարելիութիւնները սահմանափակ են: Այդ պատճառներով բարդութիւններ ծագած են: Վ· Օսկանեան աւելցուցած է թէ Ղարաբաղէն իրեն տեղեկացուցած են որ հրդեհները հիմնականին մէջ մարած են, հատուածական, փոքր կրակներ միայն կան որոնք որեւէ սպառնալիք չեն ներկայացներ ամէնէն մօտակայ բնակավայրերուն համար ալ:

Անդրադառնալով Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարար Մամէտեարովի յայտարարութեան, թէ գրաւեալ գօտին հրդեհները սահմանափակելու համար որոշակի առաջարկով դիմած են Երեւանի, Վ· Օսկանեան կրկնած է թէ հայկական կողմը միշտ համաձայն գտնուած է ամէն կերպի գործակցութեան· աւելցուցած է սակայն թէ որեւէ առաջարկ չեն ստացած:

ՋԱՒԱԽՔ

ԱՆՁՐԵՒԸ ՄԱՐԱԾ Է ՀՐԴԵՀԸ

Ջաւախքի Ադիգենի շրջանի անտառներուն մէջ բռնկած հրդեհը մարած է, շնորհիւ յորդ անձրեւներու: Օժանդակութեան գացած Թրքական եւ ուկրանական ուղղաթիռները վերադարձած են, տեղական ուժեր կը մարեն վերջին մնացորդները: Հրդեհը մօտ 500 հեկտար տարածութեամբ անտառ այրած է:

ՓՈԽԱՆ ՏՕՄՍԻ

ԷՐԷԲՈՒՆԻ ԴԱՐՁԱԾ ԻՄ ԵՐԵՒԱՆ...

Հայաստանէն ամէն մէկ վերադարձիս ես ինծի հարց կու տամ· յաջորդ այցելութեանս ի՞նչ մնացած պիտի ըլլայ «իմ ժողովուրդի քարէ զարդէն», Հանճարեղ Թամանեանին Երեւանէն: Եւ իրօք այսօր մտահոգուելու բազմաթիւ պատճառներ կան: Եթէ ոմանք դրականօրէն կը խօսին «այլակերպում»ի մը մասին, մեծամասնութիւնը սակայն կը նախընտրէ «այլանդակափոխութիւն» որակումը գործածել ի տես քաղաքին մէջ տիրող քաոսային վիճակին: Ամէն տեղ, կեդրոնէն մինչեւ հեռաւոր արուարձանները քաղաքաշինութեան եւ ապահովութեան ամէնէն տարրական օրէնքները կ'անտեսուին ու կ'ոտնահարուին, յանուն անմիջական եւ անձնական շահերու: Ո՛չ ճաշակ եւ ոչ ալ հասարակաց շահերու գիտակցութիւն մնացած է: Օփերայի շէնքին շուրջ ամէն շաբաթ, սունկերու նման, նոր սրճարաններ կ'աճին եւ տասնամեակներու մեծ զոհողութիւններով աճեցուած կանաչութիւնը նոյն համեմատութեամբ կը նահանջէ: Օփերային շէնքն անգամ անխիղճ առեւտրականներու թիրախը դարձած է եւ «աչքը բաց»ին մէկը արդէն յաջողած է «գիշերային ակումբ» մը բանալ մեր մշակութային ամենախորհրդանշական վայրերէն մէկուն մէջ: Նոյն շէնքին մէջ գտնուող «Արամ Խաչատրեան» ֆիլհարմոնիայի շքեղ սրահը ուր տասնամեակներով հնչած են Պախի, Կոմիտասի, Շոստաքովիչի, Խաչատրեանի գործերը, ուր երգած են Լուսինէ Զաքարեանը, Բաւէլ Լիսիցեանն ու Գոհար Գասպարեանը, Յ· Չէքիճեանի ղեկավարած պետական երգչախումբը նուագած է, ուր ազգը փառաբանած է իր ամէնէն արժանաւոր զաւակները, այսօր անճոռնի՝ «Թեթեւ», չգործածելու համար ուրիշ, աւելի խըստօրէն բնութագրող ածականներ, երաժըշտութեան նորօրեայ չաստղերուն, զռացող բարձրախօսներուն առջեւ անտարանդ ու շնորհազուրկ, ինքնակոչ հանդիսավարներու հրահանգով, ամբոխները մոլորուած լկտի բացագանչութիւններով եւ վայրագ ծափերով կը պղծեն այս դոհարանման մշակութային օճախին պատերը:

Տեսարանը նոյնքան ողորմելի է երբեմնի գրաւիչ Աբովեան փողոցին վրայ: Այստեղ ալ անհետացած են արձանները, կաւէ գեղեցիկ կուժերը: Մէկիկ մէկիկ կը խեղդուին բարտիները, ուռենիներն ու սօսիները: Անոնց փոխարէն այստեղ եւս կը բազմանան անճաշակ ճաշարաններն ու սրճարանները որոնց առջեւ տաբեցներ ու երբեմն երիտասարդներ ալ, ձեռք կ'երկարեն· «Տղայ ճան, աբեր... հացի փող...»:

Այս քաղաքին գլուխը կա՞յ տակաւին քաղաքապետ մը: Կա՞յ արդեօք ընդհանուր ճարտարապետ մը: Եւ եթէ կան, ինչի՞ կը ծառայեն անոնք: Ի՞նչ իմաստ ունի Ազրպէյճանի դէմ դատ բանալ Նախիջեւանի խաչքարերուն աւերին համար երբ մենք մեր ձեռքերով կը քանդենք հին Երեւանի աւանդական տուները որոնց ճակատները, ի մխիթարութիւն մեզի նման քանի մը «լուսաւորուածներու» կը համարակալուին, վերջնականապէս անհետանալու համար...

Հայոց մայրաքաղաքին փոքր վերէն վար ճեղքուած է եւ այդ փորէն, այս անգամ, ոչ թէ մեր ազգային ճարտարապետութեան աւանդին կամ Թամանեանի շունչով, այլ եւրոպական ամէնէն անյաջող ոճնադիրներուն ճաշակով, անդէմ քաղաք մը կը կառուցուի: Ո՞ւր մնաց մեզի նախորդող սերունդներուն մեծ տեսիլքը՝ վարդագոյն Երեւանը: Այսքան զոհողութիւն եւ զոհ, այսքան քրտինք, այսքան արիւն թափուեցան որպէսզի մեր սերունդը Երեւանէն վերադառնար դէպի Էրեբունի՞:

ԿՈՐԻՒՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ եւ ամերիկեան մամուլը խիստ քննադատութիւններով կ'արտայայտուին Ֆրանսայի դէմ, այն պատճառով որ նախաձեռնարկ ըլլալով հանդերձ, վճռական դեր չի խաղար ՖԻՆԻՒԼ-ի իր մասնակցութեան մէջ 200 զինուոր ղրկելով միայն: Պուշ կը հրաւիրէ «բարեկամներն ու զինակիցները» որ արագ շարժին եւ ցաւ կը յայտնէ որ Ապահովութեան Խորհուրդին բանաձեւերուն մեծ մասը կը ձախողի, որովհետեւ չեն գործադրուիր (ըստ երեւոյթին, Պուշ կ'անգիտանայ որ չգործադրողները Թուրքիան եւ Իսրայէլն են տասնեակ տարիներէ ի վեր): Այս պայմաններուն մէջ, Իտալիա պատրաստ է ՖԻՆԻՒԼ-ի հրամանատարութիւնը ստանձնելու, ինչպէս ուզած էր Իսրայէլ: Մինչ իսրայէլեան յարձակումները կը շարունակուին, ներքին ճակատի վրայ, այսինքն Իսրայէլի մէջ, քննադատութիւնները շատ բուռն են բանակին եւ կառավարութեան դէմ, որոնց գործունէութիւնը արդիւնաւէտ չէ եղած եւ թերիները շատ եղած են Սպայակոյտին մօտ: Պահեստի զինուորներ եւ սպաներ «բաց նամակ»ով մը կը դատապարտեն հրամանատարութեան վճռակամութեան բացակայութիւնը ե կը պահանջեն «խոր քննութիւն մը»: Իսրայէլի Արտաքին նախարարուհին Փարիզ եկած էր Օգոստոս 22ին, լուսաբանութիւններ տալու համար:

ՍԵԿՈԼԷՆ ՌՈՒԱՅԱԼ որ իր կուսակցութեան համախմբումը քարոզեց Օգոստոս 20ին, լուրջ պառակտումի դուռ բացած է եւ «փիղերը» հակազդեցութեան դիմած են, ոմանք բիրտ կերպով: Այսպէս, Ընկերվարական կուսակցութեան թիւ 2ը՝ Ֆրանսուա Ռեպսամէն կարգի հրաւիրուած է իր այն յայտարարութենէն ետք, ուր կոչ կ'ընէր որ բոլորը համախմբուին Սեկոլէն Ռուայալի կողքին: Ֆր· Հոլանտի գրասենեակի պետը յայտնած է ենթակային որ իրաւունք չունի կոչ ընելու որ Սթրոս-Քահն, Ժէք Լանկ հրաժարին իրենց թեկնածութենէն: Ժէք Լանկ աւելի խիստ նամակ մը գրած է Ֆր· Հոլանտի, ուր կ'ըսէ թէ «շնիկներ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄՈՍԿՈՒԱ

ԵՐԵՔ ՀԱՅԵՐ ԴԱՇՈՒՆԱՀԱՐ

Օգոստոս 19ին Մոսկուայի կապելանեբէն մէկուն մէջ երեք Հայաստանցիներ դաշունահարուած են անծանօթ անձերու կողմէ: Հետաքննութեան առաջին արդիւնքներուն համաձայն կռիւ ծագած է յարձակողներուն եւ Հայերուն միջեւ, որուն հետեւանք եղած է դաշունահարումը: Արարքը կ'աւելնայ նման դէպքերու շարանին որուն հեղինակները օտարատեաց ռուս երիտասարդներու խումբեր են· իսկ ոստիկանութիւնը հազուադէպօրէն կը գտնէ անոնց հետքը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻ՛ՒՆ ՀԱՅՐ ՊՕՂՈՍ

Հայր Պօղոս Գոճանեանը Մխիթարեան միաբան է. Վիէննայի Թեւին նախկին աբբահայրը: Այս հանգամանքով ամէնէն բընական բանն է որ ոչ միայն մօտէն չահագրգռուի մեր ներկայի ամէնէն ցաւոտ – ուղղագրութեան – հարցով, այլեւ միջամտէ անոր լուծումին ձգտելով: Թէ անոր միջամտութիւնն ալ շատ ուրիշներու ըրածին կարգին հայաստանեան Թալիպաններու անյատակ գամբիւղը կը նետուի, ատիկա իր յանձնառութիւնը չի կրնար ըստ-ւերել:

Անկախութեան մէկուկէս տասնամեակին եթէ ոչ աւելի, հաւանօրէն Ղարաբաղի խնդրին չափ մեղան հոսեցուց Հայաստանի մէջ հայերէնի խորհրդային գրելաձեւը դասական ուղղագրութեամբ փոխարինելու անհրաժեշտութիւնը: Սկիզբի շրջանին այրէն մինչեւ փէ բացատրուեցան 1922ին վերէն պատրաստուած այլանդակումին մանրամասնութիւնները, պատճառները, նպատակները որոնք ո՛չ լեզուականին, ո՛չ գրելուն-կարդալուն հետ կապ ունէին, հակառակ այդ խայծով կատարուած ներկայացումին: Ապա յայտնի դարձաւ որ ուղիղ ճամբուն վերադառնալու ընդդիմացողներուն հոգը չէր այդ բաները. եթէ չէին գիտեր, սորվելու ալ ոչ մէկ նպատակ ունէին. իսկ գիտցողները այլանդակումին յարած մնալու այնպիսի հզօր պատճառներ ունէին որ ազգային մըտահոգութիւն, առողջ ապագայի պատրաստութիւն, լեզու, գիր-միր իրենց ամբողջ ծանրութեամբ կոպէկ չէին արժեր անոնց քով: Այս փրականութեան չեշտումէն ետք, փոփոխութեան պահանջին ու մերժող Թալիպանական ճակատին ներկայացուցիչներուն միջեւ հակաճառութիւն ժամանակ, ջիղ ու աչքի լոյս վատնելէն ուրիշ բանի չէր կրնար ծառայել: Ու չծառայեց: Հակառակ խորհրդային ժըխտականներու ամէնէն վնասակարը չէզոքացնելու կողմնակից հայաստանեան խըմբակի մը ջանքին, հոն կը շարունակուի առօք-փառօք գործածուիլ հայերէնի ուղղագրութենէն ստեղծուած խեղանդամ խրտուիլակը:

Այսուհանդերձ, ուղղագրութեան վերադարձին նիւթով տակաւին բացատրել, համոզել փորձող գրութիւններ լոյս կը տեսնեն Սփիւռքի մամուլին մէջ, երբեմն նաեւ հայաստանեանին, հատորներ ալ կը հրապարակուին, բայց ջահուկեանահախվերդեանական Թալիպանականութիւնը կը յաջողի աւերը շարունակել ամբողջ ժողովուրդի մը, նաեւ վաղուան սերունդներուն գլխուն: Եւ քանի որ քաղաքական իշխանութիւններն ալ իրենց անդիտութեան ու բոլորովին այլ բնոյթի հետաքրքրութիւններուն բեռան տակ առաջին օրէն իրենց ձեռքերը լուացած են, կը շարունակուի սովետական գրելաձեւին տիրակալութիւնը: Այնպէս կը թուի թէ բաւական շատ համբերութիւն պէտք է տեսնելու համար թէ չունին հաջելու ո՞ւժը կը սպառի, թէ կարաւանին քալելու կարողութիւնը:

Ստեղծուած այս կացութեան մէջ սայլը խրած տեղէն հանելու կարեւոր նախաձեռնութիւն մը ունեցած է նոյն Հ. Պօղոս Գոճանեանը: Բացատրելուն, համոզելուն, ապարդիւն մնալուն ի տես, ան դիմած է գործնական քայլի մը. հրատարակած է "Ուղեցոյց դասական ուղղագրութեան" խորագրուած գրքոյկ մը: Անոր նպատակն է գործնապէս ցոյց տալ թէ դասականին վերադարձը բնա՛ւ Թալիպաններուն չըմբռնած հրէշը չէ վախն ու սարսափ պատճառող, "անգրագիտութեան" ուրուականին ետին պահուըտած, այլ քանի մը կէտով ամփոփելի պարզ արարք մը. այնքան պարզ որ նոյնիսկ նախակրթարանի միջին մակարդակի աշակերտ մը կրնայ իւրացընել, քանի մը բացատրութենէ ու վարժութենէ ետք: Բայց բուն հարցը կը ծագի անկէ որ այդ վարժութեան փորձին ապարդիւն բանալ, երեւան կը հանէ իսկական անգրագէտները որոնք ո՛չ նախակըրթարանի, ո՛չ ալ երկրորդականի աշակերտներուն մէջ պէտք է փնտռել:

Հայր Պօղոսին Ուղեցոյցը Մխիթարեան հրատարակութիւն է (2006): Գրուած է արեւելահայերէն եւ բնականաբար դասական ուղղագրութեամբ: Լոյս տեսած է Երեւանի համալսարանին տպարանէն: Կը կրէ Գ. Կիւլպէնկեան հիմարկի յիսնամեակի կնիքը, ինչ որ կը նշանակէ թէ հրատարակութեան յատկացումը եղած է Լիզպոնէն:

Նախաբանին մէջ շեշտուած է թէ 1922-ին, սովետական պարտադրանքով ուղղագրութեան խեղաթիւրումը միայն վնաս պատճառած է ու ժամանակն է օր առաջ փրկուելու այդ փորձանքէն: Պարզուած է գրքոյկին նպատակն ալ:

Գրքոյկը բաժնուած է երեք մասի. առաջինը որ ամէնէն ընդարձակն է (33 էջ), խորագրուած է "Դասական ուղղագրութեան կանոնները". տրուած են դասականին անցքին համար անհրաժեշտ փոփոխութիւնները. Վ, Ւ եւ ՈՒ-ի, Ե - Է-ի, երկբարբառներու, Յի, Հ-Յ-ի, Ո-Օ-ի գործածութեան պարագաները: Այլ խօսքով՝ ցոյց կը տրուի թէ այնքան աղմուկ-աղաղակ յարուցած հարցը կ'ամփոփուի ընդամէնը քանի մը կանոնով: Կը հետեւի օտար բառերու եւ անուններու տառադարձութեան բաժինը, ապա փակելու համար՝ արեւելահայ եւ արեւմտահայ արտասանութեան նիւթը: Ամէն ենթաբաժինէ ետք տրուած բացատրութիւնը կիրարկելու վարժութիւններ տեղ գտած են. նաեւ միջանկեալ նշուած են սրբագրութեան եւ առաջարկներու վերաբերող կէտերը:

Ուղեցոյցը իր ծաւալով որ գրեթէ գըրպանի գիրքի մը չափերը ունի, մաքուր տպագրութեամբ ու մանաւանդ պարզ, մատչելի շարադրանքով, ամէնուն ընթերցումին յարմար գործ է: Կը բաւէ խաւարէն լոյս գալու տրամադրութեան տէր ու շնորհքով հայերէն մը կարենալ կարդալու, կարդացածը հասկնալու չափ լեզուին գիտակ ըլլալ: Մնացածը արդէն ըրած է Հ. Պօղոսը:

Ա. ԹՕԹՕՅԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ՇՈՓԷՆԻ ՆՈՔԹԻՒՐՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՍՕՒՐԷՆ ՇԷՐԻՖ

Պոսթըն, Շաբաթ, Օգոստոս 12

Սիրելիներ,

Վերջապէս յաջողեցանք ուսանողի կարգավիճակով՝ բնակարա՛նի մը մէջ հաստատուիլ: Հոս ամէն ինչ տարբեր է Ֆըլանսայի քաղաքամէջը: Վարուժանը երեկոները փիլհարմոնիք ակումբի մը մէջ կ'աշխատի, իսկ ցերեկները արհեստավարժ լուսանկարչութեան դասընթացքներու կը հետեւի: Այսիկա մեզի մեր առօրեայ ծախքերը հոգալու եկամուտ մը կ'ապահովէ: Անշուշտ շատ յոգնեցուցիչ է իրեն համար, բայց այս է գինը յաջողութեան: Անակնկալ մը ունիմ ձեզի յայտնելիք. երաժշտանոցի մուտքի քննութեան յաջողեցայ եւ իրաւունք ստացայ հետեւելու քառամեայ դասընթացքներու՝ անվճար, օգտուելով այն համակարգէն ըստ որուն, մուտքի քննութեանց բարձր նիշ ստացողներուն կրթաթոշակ կ'ապահովեն: Քանի օր է ուրախութիւնս անսահման է: Հոս ինծի նման օտար շատ ուսանողներ կան բազմազգի. լեհ, չինացի, հունգարացի, իտալացի, գերմանացի եւ թուրք: Այս վերջիններուն թիւը բաւական բարձր է: Այսօրուան համար այսքան: Ցաջորդիւ աւելի մանրամասն: Այս հասցէին կրնաք գրել:

Կարօտի ջերմ համբոյրներ ձեր երկուքին:

Հերանոյշ

Հինգշաբթի, Օգոստոս 24

Սիրելի ձագուկս,

Վերջին նամակդ ստացանք Ամերիկայէն: Այս յանկարծակի որոշումդ մեզի մեծ անակնկալ եղաւ: Կ'ըսեմ յանկարծակի՝ աւելի մեզի համար քան թէ ձեր երկուքին: Հաւանաբար նախօրօք որոշուած էր ձեր մեկնումը: Ինչեւիցէ, ձեր երկուքին յաջողութիւն կը մաղթեմ: Ներկայիս հայկական շրջանակէն հեռու ըլլալու ես: Մօտերդ հայեր չկա՞ն բնաւ: Բարեկամներդ չե՞ս կարօտնար: Ձեր մօտերը հայկական ակումբ եւ եկեղեցի չըկա՞յ: Այս մասին յուսամ կը լուսաբանես մեզ յաջորդ նամակովդ: Մենք կը շարունակենք մեր միապաղաղ կեանքը: Եղբայրդ՝ կնոջը եւ Արամիկին հետ երբեմն կու գան մեր այցելութեան: Մէկ ու կէս ժամ կը նստին ու կը մեկնին: Արամիկը շուտ կը նեղուի: Հայերէն չի խօսիր եւ շատ քիչ կը հասկնայ: Իմ ալ ֆրանսերէնս, ինչպէս գիտես, շատ զօրաւոր չէ, արդէն շատ ալ փափաք չունիմ այդ լեզուն խօսելու, իսկ հայրդ վերջերս անտրամադիր է եւ ուղղակի կը մերժէ ֆրանսերէնով պատասխանել: Հետեւաբար, այս պայմաններուն տակ այցելութիւնը երկարատեւ չըլլար: Արամիկը անդադար քու խօսքդ կ'ընէ, քեզ կը հոլովէ: Եղբայրդ քու հասցէդ ուզեց, տուի: Պիտի գրէ ապահովաբար:

Այլեւս պիտի չըսեմ՝ քեզ շատ կարօտցած ենք, կարծեմ ալ քեզի կարօտնալու իրաւունքը չունինք: Շատ մը ընկերուհիներ քեզ փնտռեցին: Ինչ ըսելս չեմ գիտեր: Հայրդ վերջապէս որոշեց յայտնել թէ արտասահման մեկնած ես Վարուժանին հետ: Անշուշտ հասցէդ չենք տուած: Տաքուկ համբոյրներ մեր երկուքէն:

Մայրդ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 29

Սիրելիներ,

Այս նամակս դժբախտաբար լաւ տրամադրութիւն պիտի չարթնցնէ ձեր մօտ: Հոգեվիճակս շատ փայլուն չէ: Վարուժանին հետ խզելու վրայ եմ: Տղէտ, ժամանակավրէպ մտայնութեան տէր մէկն է եղեր: Սխալեր եմ իր հաշւոյն: 5 ամիսէ ի վեր հոս ենք, անհիմն ու անիմաստ նախանձի նոպաներ կ'անցընէ վերջերս: Ամէն անգամ որ հեռախօսով բարեկամի կամ դասընկերոջ մը հետ խօսակցիմ, հարցումներու տեղատարափ մը կը սկսի գլխատնջել. ո՞վ էր, ի՞նչ ազգէ էր, ո՞ր դասընթացքի ուսանող է, ինչո՞ւ այսքան երկար կը խօսիմ հետը, կէսօրին մէկտե՞ղ կը ճաշէք ելն., ելն.: Ա՛լ ձանձրացայ: Արեւելեան տգէտ տղամարդու կատարեալ տիպարն է ինք: Այս երեկոյ ո՞ր ժամուն պիտի վերադառնաս, ինչո՞ւ ցերեկին գիս չփնտռեցիր, ինչո՞ւ ուտելու բան չես պատրաստեր... Սկիզբը գինք գգուշացուցի ըսելով թէ նոյնիսկ ծնողներս տարիներ առաջ այսքան խիստ չեն վարուած ինծի հանդէպ, որ գիս կամ ազատ ձգէ, կամ կը բաժնուինք: Սկսաւ բարոյականի, աւանդութեան քարոզներ կարդալ, շեշտելով որ հայկական աւանդական դաստիարակութիւնը չարտօներ նմանօրինակ շեղումներ:

Վերջապէս առջի օր, բուռն վիճաբանութենէ մը յետոյ որոշումս տուի եւ գայն իրեն հաղորդեցի. «անմիջապէս որ անձնական բնակարան մը ճարեմ, կը բաժնուինք»: Ինք չէ հաւատացած եւ կը կարծէ որ պարզ սպառնալիք մըն է ըրածս: Մինչդեռ, արդէն ամերիկացի ընկերուհիի մը հետ համաձայնած եմ, պիտի մասնակցիմ ծախքերուն, իր բնակարանը բաժնելու համար մօտ օրէն:

Մամա՛, կը հարցնես թէ մօտերը հայկական ակումբ կամ եկեղեցի կա՞յ: Ինչպէս կը տեսնես այս տեսակ մանրամասնութիւններով զբաղելու ո՛չ ժամանակ, ո՛չ հոգեվիճակ ունիմ: Պէտք է արդէն գործ մը ճարեմ, ծախքերս առանձին հոգալու համար: Եթէ քանի մը օրէն 1500 տոլար ղրկէք, հանգիստ ժամանակ կ'ունենամ գործերս կարգադրելու: Լաւ ես ըրեր ընկերուհիներուս հասցէս չտալով, հիմա ժամանակը չէ:

Եղբօրմէս նամակ ստացայ, իրեն պատասխանեցի անցեալ շաբաթ: Վարուժանին պարագան չգրեցի, դուն ալ բան մի ըսեր առ այժմ:

Հայրիկս եւ քեզ ամուր մը կը համբուրեմ:

Հերանոյշ

Շաբաթ, Նոյեմբեր, 18

Սիրելի աղջիկս,

29 Հոկտեմբեր թուակիր նամակէդ ասդին քեզմէ լուր չունինք: Քեզի ուղարկած 2000 տոլարը ստացած ըլլալու ես, քանի որ յաջորդ օրն իսկ նամակատուն վազեցի փոխանցումը ընելու համար:

Մենք մեր բնականոն կեանքը կը շարունակենք: Հայրդ վերջերս առողջական լուրջ դանգատներ ունի: Ընդհանուր քըննութենէ անցուցին զինքը: Կ'ուզեն նիհարնալուն իսկական պատճառները հասկնալ: Ախորժակն ալ պակսած է: Ներկայիս ինքզինք անյագ ընթերցումի մը տուած է: Եղբայրդ այս վերջերս աւելի յաճախ կ'այցելէ մեզի, երբեմն առանձին:

Այսօրուան համար այսքանով գոհացի՛ր: Լուրերուդ կը սպասենք անհամբեր:

Մայրդ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 2

Սիրելիներ,

Նախ շնորհակալութիւններ 2000 տոլարի համար: Կարգադրելիք բաւական գործեր ունէի, հետեւաբար չկարողացայ դրել ժամանակին: Ամէն ինչ հետզհետէ կարգի մտնելու վրայ է: Ամերիկացի երիտասարդի մը հետ ծանօթացայ վերջերս, որուն մայրը հայկական ծագում ունի, դժբախտաբար հայերէն չեն խօսիր: Բայց Սթեֆըն ինքզինք հայերու շատ մօտիկ կը զգայ: Կ'ուզէ նոյնիսկ հայերէն սորվիլ: Ինծի մեծապէս կ'օգնէ: Ինծի համար մանկատածի գործ մը գտաւ իր բարեկամներէն մէկուն քով: Շաբաթը 2–3 գիշեր կ'երթամ, երկու երախաներուն հսկելու համար: Այս ալ նոր փորձառութիւն մըն է ինծի համար: Անգլերէնս բաւական յառաջացուցած եմ: Մօտ օրէն գրադարանի մը տնօրէնութեան պիտի ներկայանամ, այնտեղ մնայուն պաշտօն մը ձեռք ձգելու նպատակաւ: Մինչ այդ կ'ուզեմ ժամանակացոյցի փոփոխութիւն խնդրել երաժըշտանոցէն, որովհետեւ դասընթացքը 16:00-ին կը սկսի, իսկ գրադարանը՝ 16:30-ին կը փակուի: Ըսին որ կարելիութիւն կայ, քանի որ ինծի նման օրուան մէջ աշխատող ուրիշներ կան որոնց համար դիւրութիւն նախատեսուած է:

Հօրս առողջական հարցերը յուսամ թէ շուտով կը հարթուին: Ջերմ պաչիկներ փնձմէ իրեն: Եղբօրս ալ պիտի գրեմ քանի մը օրէն:

Սիրալիր համբոյրներով՝

Հերանոյշ

Երեքշաբթի, Յունուար 8

Սիրելի քոյրս,

Ուրբաթ երեկոյ, Փարիզի... հիւանդանոցին մէջ իր աչքերը փակեց, մեր այնքան սիրելի հայրիկը: Հաստ աղիքի քաղցկեղը, հազիւ մէկուկէս ամիս չարչարելէ յետոյ, զգետնեց զինք: Զօրաւոր քնացուցիչ եւ հանդարտեցուցիչ դեղերու շնորհիւ շատ չտառապեցաւ վերջին տասը օրերը: Յուղարկաւորութիւնը յառաջիկայ Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 27ին նախատեսուած է: Ձեմ համարձակիր քեզմէ պահանջել անպայման ներկայ ըլլալ իր վերջին ուղեւորութեան: Որոշումը կը թողում քեզի: Գիտեմ որ դիւրին չէ քեզի համար ալ:

Արամիկը քեզ կը հարցնէ անընդհատ: Հայրս իբրեւ վերջին փափաք, ուզեց որ անպայման սահուն հայերէն խօսիլ սորվի: Պիտի ջանամ գործի լծուիլ այս ուղղութեամբ: Տաթեւիկն ալ խոստացաւ օգնել ինծի:

Այսօր այսքանը: Թող հօրս յիշատակը անմար մնայ քու մօտ:

Եղբայրդ՝

Հերման

Ալֆորվիլ, 17 Յուլիս 2006

ԿԵԱՆՔԻՆ ԱՐԺԷՔԸ ԸՍՏ Ճ. ՊՈՒՇԻ

Նախագահ Պուշ Յուլիսի վերջաւորութեան վէթոյի իր իրաւունքը գործածեց, ընդդիմանալով օրէնքի մը որ կը վերաբերէր սաղմնային բջիջներու հետազօտական նպատակներով գործածութեան: Այդ վէթոյով ան սուր հակադրութեան մէջ մտաւ նոյնիսկ իր կուսակցութեան բազմաթիւ անդամներուն եւ Ամերիկացիներու մեծամասնութեան հետ: Պուշի պատճառաբանութիւնը այն էր որ այդ բջիջներուն գործածութիւնը որ մարդկային սաղմին փճացումը կը նշանակէր, դէմ էր մարդկային կեանքը նուիրական համարող իր համոզումներուն:

Նախագահական վէթոյով օրէնքը այս տարուան համար թաղուեցաւ, բայց վէճը կը շարունակուի բուռն թափով ու թէ՛ դեմոկրատները, թէ՛ հանրապետականները կ՚ըսեն թէ հարցը իր անխուսափելի ազդեցութիւնը պիտի ունենայ Նոյեմբերի խորհրդարանական ընտրութեան վրայ: Շատեր այն կարծիքին են որ հարցը Ամերիկացիին համար էական բնոյթ ունի, իսկ նախագահը սարսափելի սխալ մը գործած է:

Այդ սխալին մասամբ պատասխանատու են ամէնէն պահպանողականները, որոնք օրէնքին պատրաստուած շրջանին, 2001ին, պահանջած էին որ Պուշ տեղի չտայ. այսօր երբ իր ժողովրդականութեան վարկանիշը ամէնէն ցած մակարդակին է, նախագահը չէր կրնար այդ տարրին զայրոյթը հրահրել: Այլ հարց է որ այդ օրէն ի վեր շատ մը հանրապետականներ որոնք Պուշի նման վիժումի դէմ էին, սկսած են հարց տալ թէ ի վերջոյ կեանք փրկելու համար սաղմ փճացնելը տեղին չէ՞:

Կատարուած հարցախոյզերն ալ ցոյց տուած են թէ դեմոկրատներու եւ անկախներու երկու երրորդը, հանրապետականներու մօտ կէսը կողմնակից են օրէնքին: Արդէն դեմոկրատները վճռած են հարցը Նոյեմբերեան ընտրապայքարին թեմաներէն մէկը ընել, հեշտամահութեան իրաւունքին հետ:

Նախագահական վէթոյէն քանի մը ժամ ետք, Ծերակոյտի ընդդիմադիր դեմոկրատներուն ղեկավարը Հ. Ռէտ Ճ. Պուշին ուղղած նամակ մը հրապարակած է ուր գրած է թէ նախագահին համար հիւանդներու բուժումը նուազ կարեւոր է, քան՝ աջակողմեան կրօնամէտ տարրերու գոհացումը: Մասաչուսէցի ծերակուտական մըն ալ ըսած է թէ Ամերիկացիները այդ արարքը պիտի յիշեն որպէս վերջին ծայր յետամնաց քայլ մը:

Նախագահ Պուշի վէթոն իրաւունք կու տայ այն երգիծանկարիչին որ զայն կը ներկայացնէր նախ վէթոյի պաստառ մը պարզած, մինչ կ՚ըսէր թէ ապարարոյ բան է տակաւին չծնած մարդ արարածը փճացնել, ապա երկրորդ նկարին մէջ երկրագունդը կը ծակծկէր արձակած հրթիռներով, մէկ կողմէն ալ ինք իրեն ըսելով. "Բայց անգամ մը որ ծնած են...":

ՔԱՂՀԱՆ

ՈՍԿԻԻ ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՀԱՆՔԸ

Նախկին խորհրդային հանրապետութիւններէն Կիրգիզստանի մէջ երջանիկ փոքրամասնութիւն մը կայ որ կ՚աշխատի Քումթորի հանքերուն մէջ: Քումթոր երկրին արեւելեան կողմը փոքր քաղաք մըն է. հոն կը գտնուին ոսկիի ամէնէն արդիւնաւոր հանքերը, չորս հազար մեթր բարձրութեան վրայ: Քանի որ ամէն մարդ չի կրնար այդ բարձրութեան վրայ աշխատիլ, թեկնածուները բժշկական խիստ քննութենէ կ՚անցնին: Այդ քննութեան գործիքներն ալ ԱՄՆ-էն, Գանատայէն նեբածուած են:

Մօտ երկու հազար հանքագործներուն 95%ը Կիրգիզներ են, մօտակայ շրջանէն գործի առնուած: Անոնք ամէն մուտքի ու ելքի միջազգային օդակայանէ մը աւելի խիստ քննութեան կ՚ենթարկուին, իբս ճառագայթներէ կ՚անցնին, եւլն.: Հանքին մէջ օրական 16–18 թոն մետաղի վրայ կ՚աշխատին: Հսկակշռող դրասենեակը հեռավար շղթայ մը գործի կը լծէ, անդին հսկայական բեռնակառքերով նախանիւթը փշրող մեքենաներու մէջ կը թափուի, յետոյ աղացող համակարգէ մը կ՚անցնի, հանելու համար ոսկին այլ մետաղներէ անջատող բաժինը: Բոլոր գործիքները ԱՄՆ-էն բերուած են: Արտադրուածը 20-28 քիլոնոց ոսկիի չերտեր են որոնք 80% ոսկի կը պարունակեն, նաեւ արծաթ, պղինձ, երկաթ: Վերջին հանդրուանին այդ չերտերը յատուկ գործատան մէջ զտումի կ՚ենթարկուին:

Աշխարհի մէջ երեք հատ են միայն այնքան կատարեալ թեքնոլոժիով օժտուած ու չորս հազար մեթր բարձրութեան վրայ բանելու կարող հանքային արտադրավայրերը: Երկու հատը Հարաւային Ամերիկայի մէջ կը գտնուին, մէկն ալ Քումթորի:

Տեղացիները գոհ են աշխատանքի այդ կարելիութենէն. իրենց շահով կրնան բարեկեցիկ կեանք մը վարել, գնել տուն, ինքնաշարժ ու լաւ կրթութիւն մը տալ իրենց զաւակներուն: Կ՚ըսեն թէ եթէ կառավարութիւնը յաջողի Քումթորի օրինակով ամէն մէկ Կիրգիզի տնտեսական անկախութիւնը ապահովել, ժողովուրդին յիշողութեան մէջ դարերով կ՚ապրի որպէս ազգային հերոս:

Ասով հանդերձ, Քումթորը վերջին տասնամեակին պատճառ եղած է ընդպահական քանի մը աղէտներու ալ. բեռնակառքի արկածով մը թունաւոր նիւթ թափած է գետի մը մէջ, բազմաթիւ մահերու, թունաւորումներու պատճառ ըլլալով, յետոյ թունաւոր նիւթով լեցուն բեռնակառքի մը բեռան մէկ մասը կորսուած է, 2003ին ալ տասը թոն թունաւոր նիւթ վարակած է Պալըքչի քաղաքին մօտակայ շրջանի մը հողերը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ 12-ՐԴ ՀԱՒԱՔԸ ԱՒԱՐՏԵՑ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Համազգային Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութեան Ուսանողական Հաւաքը երկար տարիներու աւանդոյթ ունի: Ան աշխարհատարած հայ համալսարանականները համախմբելու, ազգային արմատներուն եւ ժառանգութեան հաղորդակից դարձնելու հրաշալի ձեռնարկ մըն է, որուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Սփիւռքի զանազան գաղթօճախները ներկայացնող եւ աշխարհի տարբեր համալսարաններուն մէջ ուսանող հայ երիտասարդ-երիտասարդուհիներ:

Արդէն հինգ տարի է, որ Հաւաքը կը կազմակերպուի Հայաստանի մէջ: Նախորդ տարիներուն անիկա կը կազմակերպուէր Լիբանանի մէջ:

Համազգայինի 2006ի Հաւաքին իրենց մասնացութիւնը բերին ԱՄՆ-էն, Գանատայէն, Անգլիայէն, Ֆրանսայէն, Լիբանանէն, Սուրիայէն, Կիպրոսէն, Արցախէն եւ Հայաստանէն շուրջ 50 ուսանողներ:

Հաւաքի բացումը տեղի ունեցաւ Յուլիս 16ին եւ 14 օրերու ընթացքին համալսարանական երիտասարդները առիթը ունեցան հանդիպելու հայ մտաւորականներուն հետ, ունկնդրեցին պատմամշակութային թեմաներով դասախօսութիւններ, իրենց տարեկից հայաստանաբնակ ուսանողներուն հետ քննարկեցին ժամանակակից հայ երիտասարդութիւնը յուզող զանազան հարցեր, ինչպէս նաեւ այցելեցին Հայաստանի տեսարժան վայրեր, Երեւանի Պետական Համալսարան, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, Հայաստանի Ամերիկեան Համալսարան եւայլն:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔԻ ԼՐԱՏՈՒԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Երեւան 2006

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ 3.219.400 ՀՈԳԻ

Ըստ վիճակագրական հետազօտութեան կեդրոնին, Յուլիս 1ին Հայաստանի բնակչութիւնը 3·219·400 էր. այդ թիւը 3600 աւելի է անցեալ տարի յայտարարուածէն: Նոր տուեալներով այրերու թիւը 1·5 միլիոնէն քիչ մը աւելի է, կիներունը 1·6 միլիոնէն: 14 տարեկանէն փոքրերը 600 հազար 300 հոգի են, 15–21 տարեկանները՝ 879·600: 65 տարեկանէն մեծերը 346 հազար 500 են, 139·500 այրերու փոխարէն 207 հազար կիներով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԴԱՍԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Հ. ՓՕՂՈՍ ԳՈՃԱՆԵԱՆ

Մխիթարեան Հրատարակութիւն

Վիեննա – Երեւան 2006

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Պետրոս Դուրեան բանաստեղծին մահուանը վրայ քանի մը ամիս անցած էր, երբ Սելամիյէի թաղը մեծ հրդեհ մը պատահեցաւ. Սեֆերեաններուն տունէն ելաւ այդ կրակը եւ Սելամիյէի մէկ ծայրէն միւսը մէկ կարգի վրայ այրեցան բոլոր տուները, որոնք թէեւ փայտաշէն, բայց աղուոր էին: Քիչ մնաց հրդեհը մեր փողոցը հասնէր, եթէ հայ ջրհանկիրներուն գերմարդկային ճիգերը չմարէին այդ հրդեհը, որ Սելամիէի կէսը ամայացուց:

***

Այդ միջոցին հայրս նոր խանութ մը իրեն համար ծախու առած էր, Սելամիյէ պողոտային վերի կողմը, աղբիւրին մօտերը. գեղեցկապէս նորոգել տուաւ այդ խանութը, գրեթէ վերաշինեց զայն: Ներսը դուրսը ներկել տուաւ եւ մէջի պատերուն վրայ, բնական մեծութեամբ գծագրել տուաւ՝ Վարդան Մամիկոնեանի, Հայկ Դիւցազնի, Մեծն Տիգրանի, Վահանի, եւ Արա Գեղեցիկի եւ ուրիշ մէկ երկու հայ նշանաւոր նախարարներու պատկերներ, ընդ ամէնը եօթը հատ. արդիւնք վրձինին «Միքէ» անուն ճարտար նկարիչին, որ էր աշակերտ արքունական ծաղկամբաւ նկարիչ Պէհչատ Ումէտիկի: Այս վերջինը կը բնակէր Սելիհտարի մեր տունին ետեւները, ընդարձակ գեղեցիկ պարտէզի մը մէջ. աոր մասին քիչ վերջը:

Հօրս այս նոր խանութը բացուեցաւ Ծաղկազարդի առաւօտուն եւ շուտով հայ երեւելիներու, մանաւանդ հայ մտաւորականներու ժամադրավայրը ու ժողովատեղին եղաւ. եւ երբեմն ալ գիշերային լսարան, ուր քանիցս բանախօսութիւններ տեղի ունեցան Հայաստանի պատմութեան ու ազգային դաստիարակութեան վերաբերեալ նիւթերու մասին, եւ մենք երկու եղբայր ներկայ կ՚ըլլայինք, շատ բան կը սորվէինք:

***

Դպրոցէ ազատ ըլլալէ, տուն դառնալէ յետոյ, երկու եղբայր դուրս կ՚ելլայինք. նախ մօրեղբօրս դեղարանը եւ այցելութիւն մը կու տայի, մինչ եղբայրս կ՚երթար հօրս խանութը, ուր քիչ յետոյ կը միանայի իրեն, կը քաշուէինք անկիւն մը, ուշի ուշով կը կարդայինք «Փունջ», «Մասիս», «Օրագիր», «Մանզումէ», «Թերճիմանը էֆքեար» լրագիրները, զորս անպայման կը գնէր հայրս, ու կը շարէր խանութի սեղաններուն սպիտակ մարմարներուն վրայ:

Եկող գացող յաճախորդներուն մէջ կը նշմարէինք պատկառելի դէմք մը, բարձրայօնք, սպիտակամօրուս, որ ամէն երեկոյ կուգար, կը նստէր միշտ միեւնոյն սեղանին առաջ, լուռ ու մտախոհ ծխախոտի գլանիկը կը քաշէր, սուրճ մ՚ալ կ՚առնէր եւ ոչ ոքի հետ բառ մը իսկ չփոխանակելով, կ՚ելլար կը մեկնէր: Անունը չկրցանք գիտնալ այս անձին մինչեւ այն օրը, երբ նոր հոգաբարձութիւն մը ունեցաւ մեր Ս. Խաչի երկսեռ վարժարանը:

***

Նոր հոգաբարձութեան ատենապետն էր Պօտիկեան անուն կեսարացին, որ թէեւ անուսում, բայց ծայր աստիճան դպրոցասէր ու աշակերտներուն յառաջդիմութեանը նախանձախնդիր մէկն էր: Սա առաւօտ մը մեր ուսումնարանը այցելելով ատենադպիր Տօղրամաճեան ուսումնական ու լեզուագէտ երիտասարդին հետ, սկսաւ թրքախառն հայերէնով մը մեզ խօսիլ խրատարականներ. պատուիրեց որ ուսումնատենչ ըլլայինք եւ աւելցուց թէ հոգաբարձութիւնը ամէն զոհողութիւն պիտի ընէ մեր բարւոք ուսումնառութեան համար, ու վերջացուց իր քարոզը, յայտարարելով որ յետ այսօրիկ վարժարանին Հայկաբանութեան ու Ֆըրանսերէն լեզուի դասատուն պիտի ըլլար «Պուէտ Խաչատուր Միսաքեան Պատուելին»:

Եւ յաջորդ օրը բերաւ ներկայացուց մեզի մեր նորընտիր դասատուն, զոր տեսնալուս պէս արմանքի-զարմանքի մէջ ինկայ, որովհետեւ ներկայացուած այս դասատուն նոյն այն յաճախորդն էր, սպիտակամօրուս, որ կու գայ կը նստի լուռ ու մունջ՝ հօրս խանութը՝ ամէն երեկոյ:

***

Մեծ եղաւ մեր կարգին ուրախութիւնը, զի բոլորս ալ հմայուած էինք արդէն Միսաքեանի անունէն եւ «Փունջ»ին մէջ անոր գրած սքանչութիւն յօդուածներէն:

Գորտամկնամարտական Հրապարակային ունայն բանավէճերը վերջ գտած էին, զի Միսաքեան իր հուժկու գրչով ու իմաստուն տրամաբանութեամբ պապանձեցուցած էր «Մասիս»ի խմբագրապետը՝ Իւթիւճեան Կարապետը, զոր առ ծաղու՝ կոչած էր «Մասեաց դպրապետ», եւ ըմբերանած էր զայն:

1873ի կէսին էր, երբ Խ. Պ. Միսաքեանի աշակերտել սկսանք. Նոր եռանդ մը ծագած էր մեր սրտերուն մէջ, որովհետեւ կը նախազգայինք թէ հայ մատենագրութեան, հայ գրականութեան ամենակարկառուն այդ դէմքը աւելի սիրելի, աւելի հաճելի պիտի ընծայէր մեր մայրենի լեզուին ուսումը:

***

Մինչեւ 1876 շարունակեցինք մեր ուսանողութիւնը Միսաքեանի հետ, եւ կը խոստովանիմ, թէ հայ գրականութեան բուն ճաշակը իրմէն ըմբոշխնած ենք լիովին, ես ու եղբայրս: Երկու կարգ ունէր:

Միսաքեանի առաջին կարգի աշակերտներն էինք՝ ես, Մելքոն Կիւրճեան, Յարութիւն Մրմրեան, Օհան Արամեան, Փեթրակ Զիլինկիրեան, Սեպուհ Իւթիւճեան, իսկ երկրորդ կարգը կը կազմէին՝ եղբայրս, ու իրեն հետ Նշան Տէր Յակոբեան, Յակոբ Խտիլեան եւ երկու ուրիշ աշակերտ:

Շաբաթական երեք դաս ունէինք. Միսաքեան ժամէն աւելի դաս կու տար, եւ մենք բնա՛ւ չէինք ձանձրանար երկար ունկնդրելով իրեն, զի շա՜տ ախորժելի էր մեզ իր դասախօսութեան եղանակը, մանաւանդ երբ կը համեմէր զայն, միջանկեալ սիրուն մանրավէպերով:

(Շար. 53)

(Շար. Ա. էջէն)

(թուրք) չենք որոնց կը հրահանգուի որ իրենց տունը վերադառնան»: Սանթանտէրէն (Սպանիա) ուր դասախօսութիւն մը կու տար «Արեւմուտքը եւ արաբական աշխարհը» նիւթով, Լիոնէլ Ժոսփէն շեշտած է «փորձառութեան ուժը», այլ խօսքով՝ իր վիճակը: Ինչ կը վերաբերի աջին, նախընտրած է հեգնանքը բանավէճի տեղ: Փ. Տէվէճեանի համար Ս. Ռուայալ գիտակցաբար աջը կ'օրինակէ, մինչեւ իսկ ծիծաղելի ըլլալով եւ իր ճառը շինծու կը գտնէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ օդակայանները մնացած զբօսաշրջիկներուն մէկ մասը (165 հոգի) յաջողած էր Փարիզ վերադառնալ Օգոստոս 21ին, բայց դեռ 300 ուրիշներ օդանաւի կը սպասէին եւ յոյս կար որ Օգոստոս 22ին իրենց ճակատագիրն ալ ճշդուի: Ճամբորդներ տոմսերը գնած էին համացանցի միջոցաւ, ճամբորդական էլէկանս թրքական գործակալութենէն, որ չէր վճարած օդանաւային Աթլաս Ճէթ ընկերութեան օդանաւերը եւ պայմանագրութիւնը խզուած էր:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէկ շուկային մէջ ռումբ մը պայթած է Օգոստոս 21ին, որու հետեւանքով 10 մեռեալ կար եւ շուրջ 40 վիրաւորներ: Իշխանութեան համար ահաբեկչական արարք մըն է: Բայց Մոսկուայի դատախազը չի բացառեր նաեւ որ հաշուեյարդար մը ըլլայ:

ԳԱՀԻՐԷԻ հիւսիսը երկաթուղիի ծանր արկած մը պատահած է Օգոստոս 21ին, երկու կառախումբերու բախումէն 58 հոգի մեռած է եւ կան նաեւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Արկածը կը վերագրուի «մարդկային սխալի մը»: Երկաթուղիի այլ արկած մըն ալ տեղի ունեցած է Սպանիա, ուր 6 մեռեալ եւ 36 վիրաւորներ կան:

Ս. ՀԻՒՍԷՅՆԻ Բ. դատավարութիւնը սկսած է Օգոստոս 21ին: Այս անգամ ինք եւ իր զարմիկը՝ Ալի ամբաստանուած են 100 հազար Քիւրտերու սպանութեան համար քիմիական զէնքերով 1988 Փետրուար 22էն Սեպտ. 6: Բազմաթիւ Քիւրտեր ալ ապաստան գտած են Թուրքիա եւ Իրան:

Pèlerinage annuel de SAINT GREGOIRE à TALLARD

Sous l'égide

de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

avec le concours de l'**Association Culturelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes**

Dimanche 17 septembre à 10h30

La messe sera célébrée par
le **Révérend Père Komitas HOVNANYAN**
Curé de la Paroisse
Apostolique Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur — Marseille

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70
— Association Cultuelle
des Arméniens de Gap
Tél: 04. 92. 51. 71. 80/04. 92. 51. 00. 87

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

— — — — — — — — — — — — — — —

— Participation aux frais —
Aller-Retour seul: 25 Euros
Repas spécialités arméniennes: 20 Euros

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL POUR LE LIBAN

Nous connaissons la situation actuelle du peuple libanais à travers les médias. Aujourd'hui, les écoles et les gymnases de la Communauté arménienne hébergent des réfugiés libanais fuyant les zones de conflit et le centre médico-social de la Croix de Secours Arménienne du Liban opère dans l'urgence et soigne des centaines de blessés civils.

Comme par le passé, la Croix Bleue des Arméniens de France lance un appel pour venir en aide à nos compatriotes du Liban qui accomplissent, sans discernement, leur devoir de citoyen libanais.

C'est à votre tour d'aider le peuple libanais qui a su, il y a 91 ans, accueillir en son sein notre peuple décimé.

Adressez vos dons, libellés à l'ordre de **«CBAF OPERATION LIBAN»**
à **la Croix Bleue des Arméniens de France**
17 rue Bleue — 75009 Paris

Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

ECOLE SIAMANTO

Rentrée Scolaire

La rentrée des classes et les inscriptions pour l'année 2006/2007 de l'école arménienne hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au Baccalauréat —L V I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 20 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon —
2 avenue Stalingrad à Bagneux
au cours d'une réunion animée par les responsables de l'assocation des parents d'élèves et les enseignantes.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian:01.46.65.81.53

MANIFESTATION
organisée dans le cadre
d'"Arménie, mon amie",
ANNEE DE L'ARMENIE EN FRANCE

M. Jacques CHIRAC, Président de la République Française et M. Robert KOTCHARIAN, Président de la République d'Arménie, ont convenu d'une «ANNEE DE L'ARMENIE» qui s'étendra du 21 septembre 2006 au 14 juillet 2007.

Dans ce cadre,
la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE DE MARSEILLE
et
la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organisent :
dimanche 29 octobre à 17 heures
au Dôme de Marseille —
48 avenue Saint Just —
13004 MARSEILLE
(Métro Saint Just)
un grand spectacle de musique et de danse, dont la vedette est Ara GEVORGIAN aux commandes d'un synthétiseur. **Ce spectacle est labellisé «Arménie mon amie».**

Après ses tournées triomphales aux Etats-Unis, au Canada, en Australie et bien d'autres pays du Moyen Orient, cet artiste se produira pour la première fois en France, avec ses orchestres moderne et traditionnel arménien composés d'une quinzaine de musiciens, ainsi que de l'Orchestre Philharmonique de l'Opéra de Marseille dirigé par Karen DURGARYAN, chef d'orchestre arménien, diplômé du Conservatoire national d'Erevan. Ce dernier a dirigé plusieurs orchestres d'Italie, de Russie (Moscou, St Petersbourg), de Grande Bretagne, etc... Les danses seront assurées par la Troupe ANI de Marseille.

Les places numérotées sont aux prix de :
- 40 Euros pour le carré d'or
- 30 Euros et 25 Euros.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1

Տօն անուանակոչութեան Արնուվիլ Վարաղայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ:

Ուխտի պատարագ եւ մատաղ:

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 17 septembre

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'Orchestre SPITAK
qui se déroulera, cette année encore à
CHAMPEAUX (77)
en plein air, dans le jardin attenant à la grange
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale Saint Martin du 12me siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

Réservez un bon accueil au Carnet de Tombola qui vous parviendra fin août

Programme :
- Divine Liturgie à 11h30
- Repas à partir de 13 heures
- Musique par l'Orchestre SPITAK
- Jeux pour les enfants
- Tirage des deux Tombolas (Enfants et Adultes).

Participation aux frais de la journée : Adultes: 20 Euros
Adhérents: 15 Euros
Enfants (5-17 ans): 12 Euros

Réservations et Informations sur l'itinéraire par tél. :
— Paroisse de Paris: 01 44 59 23 50
— Centre Culturel: 01 40 51 11 90.

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 24
JEUDI
24 AOUT
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·515 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·515

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ Իշխանութեան Խորհրդարանին նախագահը՝ Ազիզ Տուէյք, որ ձերբակալուած էր իսրայէլեան բանակին կողմէ Օգոստոսի սկիզբը Ռամալլա, մեղադրուած է Օգոստոս 22ին Համասի իր պատկանելիութեան համար: Իսլամական շարժումը ահաբեկչական կազմակերպութիւն նկատուած է Իսրայէլի կողմէ: Պաղեստինեան Իշխանութեան համար «քաղաքական դատավարութիւն մըն է»: Միւս կողմէ, երեք Պաղեստինցիներ եւս սպաննուած են Օգոստոս 22ին Գազայի գօտիին մէջ:

ԱՆԱՊԱՅԷՆ (Սեւ ծովու ափին ամառնային վայր մը) Ս. Պետերբուրգ օդանաւային գիծը ապահովող Տուպոլեւ 154 ռուսական օդանաւ մը ջախջախուած է Օգոստոս 22ին Ուկրանիոյ մէջ, երբ օդաչուն կը փորձէր էջք կատարել: 160 ճամբորդներէն եւ անձնակազմի 10 անդամներէն ոչ մէկը փրկուած է: Դիակներն անգամ դժուար կը գտնուին, հրդեհ ալ ծագած ըլլալով օդանաւին մէջ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան ազգային բիւրօն Օգոստոս 22ի իր նիստի ընթացքին կրցած է կրակը մարել, նախքան Լա Ռոշէլի «ամրան համալսարանը», որ կը բացուի այս շաբթու: Հոլանտ կրցած է կիրքերը հանդարտեցնել յայտարարելով՝ «ամէն ոք իրաւունքն ունի արտայայտելու իր նախընտրութիւնները, առանց վարկաբեկումի: Թեկնածութեան թեկնածուներու արդար վիճարկումը պէտք է տեղի ունենայ յարգանքով»: Հակառակ ոմանց փափաքներուն, Սթրօս-Քահն եւ Ճէք Լանկ վճռած են թեկնածու ըլլալ, մինչ Լօրան Ֆապիուս կը զգուշացնէ ընկերվարականները մետիաներու հարցախոյզերու վերլուծումներուն դէմ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ շուկային ռմբափորձը (Օգոստոս 21) որուն հետեւանքով 10 մեռեալ կար, ցեղապաշտ բնոյթ ունէր, ինչպէս խոստովանած են ձերբակալուած երկու ռուս ուսանողները: Խոստովանած են որ ռմբափորձը պատրաստած էին, որովհետեւ «ծագումով բազմաթիւ ասիացիներ կային, որոնց հանդէպ բացասական զգացումներ ունին»: Ռումբը պատրաստած էին համացանցին հաղորդուած տուեալներուն շնորհիւ: Կասկածելիները ձերբակալուած էին շնորհիւ անցորդներու կատարած մատնանշումներուն:

ՀԵԶՊՈԼԼԱՆ «շնորհիւ» Իսրայէլացիներուն, օրէ օր աւելի ժողովրդականութիւն կը վայելէ եւ լոզունգներով եւ վերաշինութեան յատկացուած օժանդակութիւններով միշտ ներկայ է Լիբանանի ամէն շրջանները: Աւերակներուն վրայ, Հեզպոլլան հսկայ պաստառներ զետեղած է ուր գրուած է «The New Middle Beast» բառախաղ մը ընելով Պուշի քարոզած «Նոր Միջին Արեւելք»ին (պիսթ՝ իսթի տեղ): ՖԻՆԻՒԼ-ի ալ ստեղծած շփոթ կացութեան պատճառաւ, Պուշ կ'ուզէ որ Ապահովութեան Խորհուրդը երկրորդ բանաձեւ մըն ալ պատրաստէ, որ աւելի յստակ հրահանգներ տայ միջազգային այդ ուժերուն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ բազմաթիւ շրջանները հրդեհներու անձարձակ գետին դարձած են: Անթալիայի, Մուղլայի, Ատանայի, Մանիսայի, Չանաքքալէի, Իզմիրի, Այտընի անտառային գօտիները բռնկած են ու յաճախ կարելի չըլլար դիւրութեամբ աղէտին առաջքը առնել: Շատ մը վայրերու մէջ բազմաթիւ հրդեհներ միաժամանակ կը բռնկին ու տեղ-տեղ մինչեւ 50 աստիճանի հասած տօթը չի դիւրացներ մարելու աշխատանքը: Քրտական «Քիւրտիստանի անկախութեան բազէները» կազմակերպութիւնը համացանցի յայտարարութեամբ մը ստանձնած է հրդեհներուն պատասխանատուութիւնը. հոն ըսուած է. «Քիւրտիստանի քաջարի երիտասարդութիւնը կրակի տրուած մեր անտառներուն որպէս փոխադարձութիւն հրկիզած է ֆաշիստ ու արիւնոտ ձեռքերու տէր Թուրքիոյ Հանրապետութեան Պոլսոյ, Անթալիայի, Մուղլայի, Իզմիրի, Զանգըրըի, Գասթամոնուի, Ամասիայի, Մանիսայի անտառները: Շեշտուած է թէ կատարուած խափանարարութեան մէկ նպատակն ալ ազդարարել է Անգարայի որ վերջ տայ Քիւրտիստանը կրակի տալու իր քաղաքականութեան: Թրքական աղբիւրներու համաձայն, հրոյ ճարակ դարձած անտառներուն ընդհանուր տարածքը հազարաւոր հեկտարներու կը հասնի: Հրդեհներու լրատուութեան մէջ Թրքական աղբիւրներ որպէս զարմանալի երեւոյթ կը նշեն թէ Իզմիրի Սելչուք գաւառակին մէջ Մարիամ Աստուածամօր տան շրջակայքի անտառները հրոյ ճարակ դառնալով հանդերձ, բոցերը սրբավայրին քանի մը մեթր հեռաւորութեան վրայ մարած են: Երեւոյթը հրաշք նկատողներ կան, բայց Թուրքիոյ կրօնից տեսուչը յայտարարած է թէ սխալ է Արարիչին գոյութիւնը առնչել նման պարզ դէպքերու, թէ բնական երեւոյթները հարկ է քննուին պատճառ-արդիւնքի յարաբերութեան շրջանակին մէջ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ թատերաբեմ կ'ըլլայ քրտական ցոյցերու, բողոքի հակազդեցութիւններու և սպառնալիքներու: Պատճառը այն է որ շաբթուան սկիզբէն իշխանութիւնները սկսած են փակել քրտական միութիւններ որոնց թիւը 60էն աւելի է: Նաեւ ձերբակալութիւններ կատարուած են: Գերմանաբնակ Քիւրտերը որոնք կարեւոր համեմատութիւն մը կը ներկայացնեն երկրին Թուրք նկատուած համայնքին մէջ, հացադուլով, ցոյցերով, բողոքի արարքներով կը պահանջեն որ վերջ տրուի Քիւրտերուն կիրարկուած ճնշումներուն եւ անոնք խօսակից առնուին: Քիւրտերը նաեւ կ'ամբաստանեն Գերմանիոյ իշխանութիւնները որ Թուրքիոյ հակաքիւրտ քաղաքականութիւնը իւրացուցած են ու ժողովրդավարական ամէն իրաւունք կը զլանան իրենց: Քըրտական զինեալ կազմակերպութիւնը (ՔՔՔ) նոյնիսկ ազդարարութիւն մը ուղղած է Գերմանիոյ, ըսելով որ Թուրքիոյ հակաքիւրտ քաղաքականութեան ուղղութեամբ առնուած քայլերը որոնց հետեւանք եղած են անմեղներու հետապնդումն ու ձերբակալութիւնները, Քիւրտերը կը մղեն ապօրինութեան, բռնութեան:

ԾԽԱԽՈՏԸ պիտի արգիլուի Ֆրանսայի հանրային վայրերուն մէջ Յունուար 1էն սկսեալ, ըստ Ֆիկառոյի տուած տեղեկութեան (Օգոստոս 23): Արգելքը պիտի հրապարակուի հրովարտակով եւ ոչ՝ օրէնքով: Որոշ կարգադրութիւններ կըրնան շնորհուիլ պառ-թապաներու, խաղատուներու եւ սալաղարաններու:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Հանրապետութեան Նախագահը Մոշէ Քացաւ հարցաքննութեան տակ է ոստիկանութեան կողմէ, որովհետեւ սեռային հալածանքի ամբաստանութեան տակ է: Խուզարկութիւն մըն ալ կատարուած է տունը եւ փաստաթուղթեր եւ բանակարգումի կազմածներ գըրաւուած են: Ճակատում մըն ալ նախատեսուած է զինք մեղադրող իր նախկին գործակից կնոջ հետ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երիցագոյն անդամն է Մարի-Սիմոնն Գափոնի, որ 112 տարեկան է: Այլեւս չի կրնար քալել, բայց դեռ հինգ տարի առաջ կը ծխէր եւ դէմ ալ չէ ռօզէ գինիի: Գանն կ'ապրի համեստ յարկաբաժինի մը մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿԱԳՐԻՆ 16ԱՄԵԱԿԸ

1990 Օգոստոս 23ին ընդունուեցաւ Հայաստանի Անկախութեան Հռչակագիրը, որուն հիմով յաջորդ տարուան Սեպտեմբերին ծնունդ առաւ Հայաստանի Բ. անկախ Հանրապետութիւնը: Անկախութեան Հռչակագրին տարեդարձին առթիւ վարչապետ Ա. Մարգարեան շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է ժողովուրդին. վստահութիւն յայտնած է որ ժողովուրդ եւ պետութիւն անսասան կը շարունակեն անկախութեան ընթացքը, հաւատարիմ մնալով Հռչակագրին հիմնական սկզբունքներուն:

***

ՍԵՒԱՆԻ ՅԱԽՈՏ ՀԱՐՑԵՐԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Օգոստոս 22-ին աշխատանքի հանդիպում մը ունեցած է Գեղարքունիքի մարզպետ Ա. Գրիգորեանի հետ: Այս վերջինը պարզած է մարզին հիմնական խնդիրները եւ իր պաշտօնավարութեան երկու ամսուան մէջ կատարուած աշխատանքը:

Այդ խնդիրներուն գլխաւորը կը համարուի լիճին ափին վրայ տարուող ապօրինի շինարարութիւնը: Մարզպետը ուզած է որ այդ ընթացքը արգիլելու միջոցներու ձեռնարկուի ու կանխուի ապօրինի նոր շէնքերու բարձրացումը: Նիւթ եղած են նաեւ յատկապէս միջհամայնքային, համայնքային ճամբաներու շինութեան, դպրոցներու նորոգութեան, դըպրոցաշինութեան խնդիրները:

***

ԼՂՀ

ԱՐՑԱԽԻ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԸ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Հայաստանի Գիտութեան Ակադեմիային Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկին ու «Երկիր» միութեան կողմէ ձեռնարկուած պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուած է Արցախի Տիգրանակերտը: Գանձասարին մօտակայ հնավայրը Տիգրան Մեծի կողմէ հիմնադրըւած պարսպապատ քաղաք է: Պեղումներով բացուած է պարիսպի պատնէշին մօտ 30 մեթրնոց մէկ հատուածը եւ միջնաբերդի հատուած մը. գտնուած են գունաւոր խեցեղէնի բեկորներ, ուլունք, եւլն.: Պարիսպը հինգ մեթր լայնք ունի, միջնաբերդին քարերը սպիտակ են:

Քաղաքը կանգուն եղած է մինչեւ ԺԴ. դար, մինչեւ մոնղոլական արշաւանքը: Համլէթ Պետրոսեանի կարծիքով որ հնագիտութեան ու ազգագրութեան հիմնարկի գիտաշխատող է, պեղումները պէտք է շարունակել քանի մը վայրերու վրայ միաժամանակ, որպէսզի շուտ հասկցուի քաղաքին կառուցուածքը: Կ'ենթադրուի որ քաղաքը ունեցած է 50-60 հազարնոց բնակչութիւն:

Աւելորդ է ըսել որ նախաքրիստոնէական դարերէն մնացած հնավայրը յաւելեալ փաստ է շրջանին մէջ հայկական ներկայութեան անցեալին մասին ու ժըխտում ադրբէջանական յերիւրանքներուն:

***

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐՈՎ

2005 Հոկտեմբեր 18–27 օրերուն Ղարաբաղի մէջ կատարուեցաւ Հանրապետութեան առաջին մարդահամարը: Այդ օրերուն Ղարաբաղի մէջ գտնուող բոլոր անձերը հաշուուած են: Վերջնական պաշտօնական արդիւնքներով Հանրապետութեան բնակչութիւնը 137·737 հոգի է. 48,3%ը այրեր են, 51,7%ը կիներ: Քաղաքաբնակներու թիւը 70·512 է (47% այրեր, 53%ը կիներ), իսկ գիւղաբնակ 67·225 հոգի ունի երկիրը (49,7% այր, 50,3% կին): Ինչ կը վերաբերի քաղաքներուն, Ստեփանակերտը 49·986 բնակիչ ունի, Ասկերանի շրջանը՝ 16·979, Հադրութը՝ 12·005, Մարտակերտը՝ 18·963, Մարտունին՝ 23·157, Շահումեանը՝ 2·560, Շուշին՝ 4·324, Քաշաթաղը՝ 9·763:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐ Ա. ԿԻՒԼԻ ՇՓՈՒՄՆԵՐԸ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ա. Կիւլ, ինչպէս յայտարարուած էր, Դամասկոս գացած ու գլուխ-գլխի տեսակցութիւն մը ունեցած է նախագահ Ասատի, նաեւ նախագահի օգնականին ու Արտաքին գործերու նախարարին հետ: Կիւլ նախ շեշտած է թէ խաղաղապահ զօրքին մասնակցութեան պարագային Թրքական ուժերը որեւէ ընդհարումի միջամուխ պիտի չըլլան, դէմ յանդիման պիտի չգտնուին տեղացի տարրերու: Ապա իր խօսակիցներուն հետ քննարկած են Լիբանանի մէջ վերջին ամսուան զարգացումները, խաղաղութեան հասնելու ճամբաները:

Թուրք նախարարը գոհունակութեամբ անդրադարձած է որ նախագահ Ասատ գործակցութեան անկեղծ ոգի ցուցաբերած է, շեշտելով որ խաղաղութիւն հաստատելու լուրջ կարելիութիւն կայ:

Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէր (Օգոստոս 23) թէ Ա. Կիւլ Իսրայէլի շըփումներուն ընթացքին տեսակցած է Հեզպոլլայի եւ Համասի կողմէ առեւանգուած իսրայէլցի զինուորներուն ընտանիքներուն հետ: Անոնք օգնութիւն խնդրած են իրմէ, ըսելով որ առեւանգուածներուն առողջական վիճակին մասին ոչ մէկ լուր կը ստանան ու ծայր աստիճան մտահոգ են: Կիւլ խոստացած է իր կարելին ընել:

***

Լիբանան զինուոր ղրկելու հարցին մասին տեսակցութիւններ ունենալու համար ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարը Ք. Անան հաւանօրէն Սեպտ. 6ին Անգարա կ'երթայ: Կը սպասուի որ Կիպրոսն ալ մաս կազմէ տեսակցութիւններու օրակարգին:

ՅԻՊԷ-Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵԻՍԵԲԻՈՍԻ ՀԵՏ

(ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ)

ՅԻՊԷ – Մեր խօսակցութեան վերջին նիւթը Ցեղասպանութիւնը եղաւ. ինչ՞ նորութիւն ունիս անկէ յետոյ:

ԵԻՍԵԲԻՈՍ – Երբեք չէի կրնար ակնկալել որ տուն վերադարձիս հազիւ երկու ամիս անցած, կրկին բախտը պիտի ունենայի Հայրենիք այցելելու... Հայաստան այցելել եւ նորութիւններու չհանդիպիլ ... անկարելի է մանաւանդ իմ չարաճճի դիտող աչքերուս համար:

ՅԻՊԷ – Վստահաբար յատուկ պաշտօնով է որ վերջերս անէպ հոն կը գտնուէիս.

ԵԻՍԵԲԻՈՍ – Յատուկ պաշտօնս սկսաւ 2000 թուին Հայրենիքի մէջ եւ Իշխանութիւններու հրաւէրով (կազմակերպելու Միաբանութեան (Մխիթարեան) 300 ամեակի տօնակատարութիւնները, Մխիթար Աբբահօր յուշարձանին զետեղումը Երեւանի կեդրոնական փոքր հրապարակի մը վրայ – Օփերայի մօտ) եւ 2005-2006ի ընթացքին կազմակերպելու Հայ–Իտալական բարեկամութեան օրերը, որուն հիմնական կորիզը հանդիսացաւ ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐԻ ԳԱՆՁԵՐՈՒ ցուցադրութիւնը որ տեւեց շուրջ եօթը ամիս եւ ունեցաւ անսպասելի յաջողութիւն:

ՅԻՊԷ – Հեռատեսիլի, ձայնասփիւռի կայաններէն եւ Հայաստանի մամուլի էջերէն անվերապահ գնահատական արձագանգ ունեցան, օրերով ամիսներով, բայց Մխիթար Աբբայի Յուշարձանի տեղը պարապ կեցած է տակաւին, պատին վրայ յուշատախտակ մը դեռ կը յիշեցնէ անցորդներուն որ «ԱՅՍ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄ ՇՈՒՏՈՎ ԿԸ ԿԱՆԳՆԻ ՄԽԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑՈՒ ԱՐՁԱՆԸ»:

ԵԻՍԵԲԻՈՍ – Սկիզբը լսուեցաւ որ Միաբանութիւնն ալ պէտք է որոշ գումար մը վճարէ, յուշարձանին ծախքերը բաժնելու համար... եւ ըրաւ ատենին: Ենթադրելով այդքան հարուստ Երեւանի քաղաքապետարանը կը թուի թէ բաւարար գումար չունէր փոքր հրապարակ մը յարդարելու...:

ՅԻՊԷ – ... Եւ յետոյ՞...

ԵԻՍԵԲԻՈՍ – Սարսափ մը մտած ըլլալու է եկեղեցական իշխանութիւններու մօտ որ չըլլայ թէ Եհովայի վկաներն ու Մորմոններն ալ փափաք յայտնեն իրենց հիմնադիրներուն յուշարձանը կանգնելու Երեւանի մէջ...

ՅԻՊԷ – ... Բայց ներողութիւն, ինչպէ՞ս կարելի է ՄԵԾ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻՆ այսքան նուաստացնել Մորմոններու եւ Եհովաճիներու մակարդակին իջեցնելով:

ԵԻՍԵԲԻՈՍ – Սիրելի Յիպէ, դուն դեռ շատ միամիտ ես: Մեր չքնաղ Հայաստանի մէջ դեռ ինչե՛ր եւ ինչե՛ր պիտի տեսնենք...:

ՅԻՊԷ – Կ'ենթադրեմ Մխիթարեան Հայրերը շատ վիրաւորուած են...

ԵԻՍԵԲԻՈՍ – Սիրելիս. երբ եօթներորդ երկինք կը հասցնես ՄԽԻԹԱՐ եւ իր կատարած վիթխարի գործը ի նպաստ հայ մշակոյթին եւ ապա Մորմոններու եւ Եհովայի աղանդաւորներու մակարդակին կ'իջեցնես... ինքնաբերաբար կը մտածես թէ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄԽԻԹԱՐ առ այժմ գործ եւ տեղ չունի գաղթօններու եւ աղանդաւոր կիրքերով մեր ուղղութիւնը կորսնցուցած հայրենիքին մէջ... 300 տարի սպասողը դեռ կրնայ երկար սպասել մինչեւ որ տգիտութիւնը վերանայ եւ միջնադարեան կիրքերը խաղաղին մեր բազմաչարչար հողին վրայ:

ՅԻՊԷ – Այսինքն՞...

ԵԻՍ. – Մխիթարեանները հրաժարեցան Յուշարձանէն հակառակ զանազան բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու պնդումին:

ՅԻՊԷ – Ուրեմն պաշտօնական եւ ինքնաբուխ բոլոր դրուատիքները որ լսուեցան ու գրուեցան այս վերջին վեց տարիներու ընթացքին, սո՞ւտ էին...

ԵԻՍ. – Աւելի ճշմարի՛տ եւ անկե՛ղծ էին քան սուտ: Սա՛ է մեր իրականութիւնը. Հայու խորհուրդ. յաւիտենական պայքարն է մեր երկուութեան. երկու զգացումներն ալ մեր մէջ միասնաբար կ'ապրին մեր կեանքի բոլոր երկարութեան: Այն անիծուած օրէն որ Թէոդոս Կայսրը Հայաստանը երկուքի բաժնեց՝ մենք Կայէնի անէծքի պէս Հայու մեր երկփեղկումը մեր մէջ կը կրենք...

ՅԻՊԷ – Բայց այդքան խելացի ազգ ենք. ունինք խելացի Առաջնորդներ, անկախ հող, կարելի չէ՞ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ գաղափարին վրայ աշխատիլ ներկայիս...

ԵԻՍ. – Առ այժմ մեր խելացի առաջնորդները զբաղած են երկփեղկումները աւելի ու աւելի զարգացնելու: Կը թուի թէ անձնական մեծամեծ շահեր կը խաղան... չէ՞ս կարդար մեր մամուլին մէջ յաճախ կը յայտնուին գերզգօններ որ իրենց պատկանած կուսակցութեան հաճելի ըլլալու մարմաջէն կամ նոյն կուսակցութեան մէջ առաջնորդի դեր ստանձնելու մտահոգութիւններով տարուած տեղի-անտեղի հին վէրքեր կը փորեն, կիրքեր կը գրգռեն, նիւթ չեղած տեղ նիւթեր կը ստեղծեն որ չըլլայ թէ ժամանակի ընթացքին կիրքեր մարին... պէտք է միշտ փչող մը ըլլայ մոխիրին մէջ... լաւագոյն բոց արծարծողը կը դառնայ "ԼԻՏԷՐ" եւ որքան պարապ գլուխ ըլլայ այնքան կը ծափահարուի... եւ ապա կ'ընտրուի որպէս յարմարագոյն ներկայացուցիչ ամէն տարուայ ՄԷԿ ԱԶԳ – ՄԷԿ ՄՇԱԿՈՅԹ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող թատերական ներկայացումին...:

ՅԻՊԷ – Թանկագին Եւսեբիոս. շատերու նման ես ալ անհասկնալի կը գտնեմ թէ ինչու՞ մեր հայրենի գործարարները ներկայ նախագահին նեցուկ կանգնած են, նոյնիսկ երբ ան բացայայտօրէն անիրաւութիւններ կը գործէ շատ մը կալուածական եւ հողային հարցերու մէջ աղքատ դասակարգին հանդէպ...

ԵԻՍ. – Շատ պարզ է. կ'ուզեն եւ կը փորձեն քանդել ԻՐԱԽԱԿԱՆ պետութիւնը որ կը պայքարի առանց օրէնքի դրամատիրական աշխարհին դէմ...:

ՅԻՊԷ – Ինչ՞ է այսօր Հայութեան հակազդեցութիւնը այս կացութեան հանդէպ:

ԵԻՍ. – Ներկայիս բանտ կ'երթան միայն տկարներն ու խեղճերը... մնացեալները անպատժելիութիւն, պատիւ եւ յարգանք կը պահանջեն... հիմա կը հասկնա՞ս թէ ինչ կ'ուզէ գործարարներու այս դասակարգը... որ կարենայ 12-16 ժամ օրական բանուորը աշխատցնել, օրական 1.000 դրամով (2 տոլար), ամիսներով չվճարէ կամ որեւէ պատրուակով (որպէս ապրանք փճացնող, գող կամ բացակայող) ամսականներէն զրկէ... մէկ խօսքով կ'ուզէ որ ազատ ձգուի ամէն գնով եւ ամէն միջոցներով հարստանալու ընթացքը, առարկելով որ սա միա՛կ ճամբան է Հայաստանի աղքատութեան դէմ պայքարելու...: Բա՛ւ է հարստութեան դէմ պայքարիլ... պայքարինք աղքատութեան դէմ... ահա անոնց գաղափարախօսութիւնը:

ՅԻՊԷ – Եւսեբիոս սիրելիս սա անիրաւութիւն է պարզապէս... սա առանց վըտանգի եւ անիրաւօրէն աւարի տիրանալու սխտեմ է:

ԵԻՍ. – Արդիւնքը չե՞ս տեսներ. Մեր եկեղեցին մէջ օրէ օր ոճիրի տոնտեսութիւնն է որ կ'աճի. ձգտում մը ազատական դրամափրութենէն անցնելու դէպի ոճրային պետութիւն (սպանութիւններ խորհրդարանին մէջ, սպանութիւններ զրասենեակներու մէջ, սպանութիւններ քաղաքի պողոտաներուն վրայ):

ՅԻՊԷ – Հին եւ նոր հարուստներու այս ազատ ընթացքը որ սանձարձակ հարըստութիւններու կուտակում կու տայ... ու՞ր պիտի հասցնէ երկիրը...:

ԵԻՍ. – Դէպի աստիճանաւոր մահ ժողովրդավարութեան... պետութիւնն ու քաղաքականութիւնը գործածել դրամ դիզելու եւ ոչ լաւ կառավարելու եւ... անսանձելի աճ մաֆիական կառոյցներու:

ՅԻՊԷ – Բայց դու գիտե՞ս թէ հայրենիքը ինչ կը զոհէ այս դրամատիրութեան վայրագ խորանին...:

ԵԻՍ. – Նախ աստիճանաւոր կերպով կը կորսնցնէ քաղաքակիրթ ընկերութիւնը, ապա կ'անհետանայ առաքինի ընտանիքներու եւ փոխադարձ անձերու դասը որ իր կարգին կը փոխարինուի անօրէն եւ անպատասխանատու դասով մը...

ՅԻՊԷ – Արդիւնքը՞...

ԵԻՍ. – Տափակ եւ ձանձրացուցիչ կեանք մը. արուեստ, գրականութիւն, մշակոյթ գերին կը դառնան շուկայական օրէնքներու... Հեռատեսիլը կը ծեփուի զզուելի գովազդներու շարանով որ կրծըւած՝ սպառողական ցանկութիւններէ, իջած է արդէն զզըւելի ցածութիւններու...:

ՅԻՊԷ – Բայց ու՞ր է հասարակութիւնը...

ԵԻՍ. – Անկախութեան 15 տարիներու ընթացքին, յաջողեցան հասարակութեան կորսնցնել տալ "ՀԻԽՄՈՒՐԻ" զգացումը ... ան սկսած է ամէնէն սրբազան զգացումներն անգամ վերածել սեռային շուկայի, խոհանոցի, ճաշարանի...

(Շար. 1)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼԻՍԷ ԴՈՒՐՍ

Երուանդ Օտեան իր անօթութեան մասին խօսեցաւ երգիծանքով, իր սիրոյ տառապանքներուն մասին խօսեցաւ երգիծանքով, բայց նիւթ մը կար, որուն մասին չկրցաւ խօսիլ երգիծանքով: Այդ նիւթը այն ողբերգութիւնն էր որ ինք ալ ապրեցաւ ամբողջ հայ ժողովուրդին նըման: Անատոլուի ու Պոլսոյ մէջ պատահած հայկական դէպքերէն վերջ հեռանա՛լ Թուրքիայէ, աստանդական կեանք ապրե՛լ օտար անհամար երկիրներու մէջ, յետոյ խրախուսուիլ Հայերու նկատմամբ Իթթիհատական Երիտ Թուրքերու համակրանքէն կամ Սահմանադրութեան գործադրութենէն, դարձեալ Պոլիս վերադառնալ, իյնալ 1915ի տեղահանութեան սխուր օրերուն մէջ, նախ ճողոպրիլ ձերբակալութենէն, ապա ձերբակալուիլ ու աքսորուիլ երեքուկէս տարի, յետոյ Պոլիս վերադառնալ, դարձեալ յուսախաբ ըլլալ, խոյս տալ արտասահման: Այսպիսի փոթորկոտ կեանքի մը ընթացքին է որ Օտեան տուած էր իր ծովածաւալ գործը, ինչ որակ ալ ներկայացնէ այդ գործը իր ամբողջութեան մէջ: Եւ տուած է նաեւ ծովածաւալ յուշագրութիւն, պատմելով իր եւ իր ընկերներուն կեանքը: Շատ կարեւոր ու հետաքրքրական տուեալներով լեցուն էր «Տասներկու տարի Պոլսէն դուրս» յուշագրութիւնը: Բայց իր բոլոր միւս յուշագրութիւններու կարգին՝ ամէնէն կարեւորն է թերեւս «Անիծեալ տարիներ» խորագրուած յուշագրութիւնը, որ վերջերս հրատարակուեցաւ թէ՛ Երեւանի, թէ՛ Թեհրանի մէջ եւ որով ան կը պատմէ 1915ի տեղահանութեան օրերէն վերջ իր ապրած 3.5 տարուան աքսորի կեանքը(*): Հետաքրքրական է պատմութիւնը: Տեղահանութեան օրերուն ան թաքնըւեցաւ քանի մը բարեկամներու զօրակցութեամբ: Բաւական երկար ժամանակ թաքնուելէ ու փոթորիկին մեղմացումը սպասելէ վերջ, Օգոստոս ամսուան մէջ ելաւ թաքստոցէն ու սկսաւ ման գալ Բեյոյլի պողոտային վրայ: Շուտով ձերբակալուեցաւ: Այնուհետեւ ան ալ ճաշակեց աքսորին դառնութիւնը, բայց գոնէ չըբաժնեց այն ողբերգական ճակատագիրը, որուն ենթարկուած էր 24 Ապրիլին ձերբակալուած Պոլսահայ գրագէտներու ու մտաւորականներու փաղանգը:

Օտեան իր յուշերը գրի առած է շատ պարզ ոճով, նաեւ աճապարանքով: Կըրնանք ըսել որ ժամանակ ու տրամադրութիւն չէր ունեցած այդ յուշերը գրականացընելու, աւելի խնամեալ ոճով պատմելու: Իր նպատակը եղած էր միմիայն պատմել: Ոճը կարեւոր չէր անշուշտ: Կարեւոր էր այն ինչ որ կը պատմէր: Եւ բոլոր պատմածները ունէին երկու տարբեր երեսակներ: Առաջին երեսակը կը վերաբերէր հայ մտքի մարդոց, գրագէտներու, հոգեւորականներու ու քաղաքական գործիչներու փոխյարաբերութիւններուն, անոնց մտաւորական կամ քաղաքական գործունէութեան ու ապրուստի դժուարութիւններուն, երկրորդը կը վերաբերէր շրջանի քաղաքական բախտորոշ վերիվայրումներուն եւ անոնց մէջ հայ մարդոց կատարած դրական կամ ժխտական դերերուն:

Եգիպտոսը, ուր Օտեան բնակեցաւ երկար տարիներ, իր երկու մեծ քաղաքներով, Գահիրէ եւ Աղեքսանդրիա, երկրորդ հայրենիք մը դարձած էր Օտեանին համար: Իր յուշերուն մէջէն կ'արժէ որ կանգ առնենք 1908 թուականին Եգիպտոսի մէջ պատահածներուն վրայ:

1908ի ամառը Թուրքիոյ մէջ լաւատես մթնոլորտ մը ստեղծուած էր, տապալած էր սուլթանական երկարամեայ բռնակալութիւնը եւ գործադրութեան կը դրուէր 1876ի Սահմանադրութիւնը: Պոլսոյ մէջ ուրախ մթնոլորտ կը տիրէր, Իթթիհատականները, որոնք Երիտասարդ Թուրքեր կամ Երիտթուրքեր կը կոչուէին, շատ լաւ յարաբերութիւններ կը մշակէին հայ մտաւորականներու ու գործիչներու հետ, անոնց հետ միատեղ եղբայրութեան ու համերաշխութեան ցոյցեր կ'ընէին, կը պատմէին որ Սահմանադրութիւնը ընդունուած էր Հայերու զօրակցութեան շնորհիւ:

Այս բոլորը իրենց արձագանգները բերած էին մինչեւ Եգիպտոս, Աղեքսանդրիա: Օտեան կը պատմէ որ Աղեքսանդրիոյ Երիտթուրքերը կազմակերպած էին հաւաքոյթ մը ուր անոնք երախտագիտութիւն կը յայտնէին Հայերու նկատմամբ: «Սահմանադրութիւնը դուք բերիք», կ'ըսէին Հայերուն: Աղեքսանդրիոյ Երիտթուրքերը կազմեցին մեծ թափօր մը, որուն մասնակցելու հրաւիրեցին նաեւ Հայերը: Փողերախումբի ընկերակցութեամբ, դրօշակներ պարզած, անոնք եւ Հայերը, որոնց կարգին նաեւ Օտեան, շրջեցան Աղեքսանդրիոյ փողոցներուն մէջ: Թուրքերը շարունակ կ'աղաղակէին.

– Կեցցե՛ն մեր հայ եղբայրները:

Երիտթուրքերը մինչեւ իսկ այցելեցին Աղեքսանդրիոյ Հայոց Եկեղեցին եւ խորանին առջեւ հայրենասիրական ճառեր արտասանեցին, անոնցմէ մէկը համբուրեց Առաջնորդ Աղաւնու Սրբազանին ձեռքը: Հայերու մօտ բոլոր կասկածները փարատած էին, երկիր վերադառնալու բուռն փափաք մը ունէին այլեւս: Երիտթուր-

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՈՒՐՖԱԼԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Կլէնտէյլի մէջ, Օգոստոս 8ին իր մահկանացուն կնքած է հանրային, կրթական մշակ, Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի նախկին անդամ Անդրանիկ Ուրֆալեան։ Ծնած էր 1923ին Մուսա լերան Քապուսիէ գիւղը։ Նախակրթութիւնը տեղւոյն վրայ ստանալէ ետք ուսումը շարունակած է Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ, աշակերտելով Յակոբ Օշականի։ Դպրոցը աւարտելէ ետք վերադարձած է Այնճար եւ ուսուցչական պաշտօն վարած է տեղւոյն «Յառաջ» վարժարանին մէջ։ Տնօրէնի պաշտօն վարած է Լիբանանի Թրիփոլի քաղաքի «Խրիմեան» եւ «Նուպարեան», ինչպէս նաեւ Պուրճ Համուտի «Լուսինեան» վարժարաններուն մէջ։ Երիտասարդ տարիքէն անցած է Հ.Յ.Դ. շարքերը. եղած է անդամ կուսակցական մարմիններու՝ կոմիտէ, կեդր. կոմիտէ, ինչպէս նաեւ 1963ին՝ Հ.Յ.Դ. Բիւրօ։ Բեղուն գործունէութիւն ունեցած է Լիբանանի թեմի ազգային կառոյցներուն մէջ։ 1991ին լոյս ընծայած է իր յուշերը՝ «Կեանքի մը հետքերով» խորագրով։ Թաղումը կատարուած է Օգոստոս 12ին։

***

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ, ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻՆ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Յուլիս 7ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Եդուարդ Պօյաճեանին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի։ Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Գէորգ Պետիկեան, ներկայացնելով օրուան բանախօս՝ Պօղոս Սնապեան մարդն ու մտաւորականը։ Բանախօսը ներկայացուցած է Եդ. Պօյաճեան ուսուցիչը, հրապարակագիրը եւ բանաստեղծը, շեշտելով որ անոր առաջին գիրքը՝ «Սէր եւ վիշտ» խորագրով, իր խորքով թէ լեզուով ու շունչով անկիւնադարձային նորարարութիւն մը եղած է մեր գրականութեան մէջ։

***

ՄԱՐԷՆ ԳԱՐԱԼԵԱՆԻ ԳԻՐՔԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Տիգրանեան» սրահին մէջ, Յունիս 26ին տեղի ունեցած է Մարէն Գարալեանի «Հայրս՝ Միրօն եւ 23 այլ պատմուածքներ» հատորին գինեձօնը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի։ Խօսք առած են Մարալ Դարբինեան եւ Վահան Վահանեան։ Հեղինակն ու անոր գործը ներկայացուցած է Գէորգ Պետիկեան։ Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է հեղինակը։

***

ՈՍԿՐԱԾՈՒԾԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ Ի ՆՊԱՍՏ «ԿԵԱՆՔԻ ՔԱՅԼԱՐՇԱՒ»Ը

Փասատինայի «Ռոզ Պոլ» մարզադաշտին մէջ, Յուլիս 29ին, տեղի ունեցած է Ոսկրածուծի նուիրատուներու ազգային հիմնարկին ի նպաստ կազմակերպուած «կեանքի քայլարշաւ»ը, որուն մասնակցած են 500 հոգի։ Տարբեր տարիքի մասնակցողներ քալած են 5 եւ 10 մղոն, այցելելով նաեւ զանազան տաղաւարներ։ Նոյն օրը 100 երիտասարդներ արձանագրուած են հիմնարկին։ Պաշտօնական յայտագրի ընթացքին հիմնարկի գործունէութեան մասին խօսք առած են տոքթ. Ֆրիդա Ծորտըն եւ գործադիր տնօրէն տոքթ. Սեւակ Աւագեան։

ԼՐԱՏՈՒ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Օգոստոս 16ին, իր մահկանացուն կնքած է Գէորգ Գանտահարեան, ազգային, կրթական, մշակութային եւ հանրային գործիչ։ 1939ին ընդունուած էր Անթիլիասի Դպրեվանքը եւ աւարտելէ ետք դարձած էր ուսուցիչ նոյն յարկին տակ եւ այդ պաշտօնը շարունակած էր տասնամեակներու ընթացքին։ Երկար ժամանակ եղած է տեսչական խորհուրդի անդամ, 35 տարիներ ալ դասաւանդած է Համազգայինի ճեմարանին մէջ։ Ողբացեալը հիմնադիրը եւ խմբավարը եղած է շարք մը բազմաձայն երգչախումբերու եւ եկեղեցական թէ աշխարհիկ երգերով բազմաթիւ ելոյթներ ունեցած է զանազան գաղութներու մէջ։ Երկար տարիներ մաս կազմած է Լիբանանի Հ.Յ.Դ. կեդրոնական կոմիտէին, ստանձնելով զանազան պաշտօններ։ Մինչեւ իր մահը անդամ էր Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի Լիբանանի գործադիր մարմնին։ Ստացած է բազմաթիւ շքանշաններ։

***

Ս. ԹԱԴԷԻ (Պարսկաստան) տարեկան աւանդական ուխտագնացութիւնը տեղի ունեցած է Յուլիս 28էն 30, հովանաւորութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսի եւ մասնակցութեամբ Իրանահայ թեմերու առաջնորդներու։ Յուլիս 28ի երեկոյեան հսկումի ժամերգութիւն կատարուած է վանքին մէջ, որու աւարտին, քարոզած է Թեհրանի Հայոց թեմի առաջնորդը՝ Սեպուհ Արք. Սարգիսեան։ Յուլիս 29ի առաւօտուն, պատարագած է Ատրպատականի Հայոց թեմի առաջնորդ՝ Նշան Եպիսկ. Թօփուզեան։ «Ալիք» օրաթերթը կը հաղորդէր այս առթիւ, որ կրօնական արարողութիւններէն ետք տեղատարափ անձրեւը որ հեղեղի վերածուած է, խանգարած է ուխտաւորներու հանգիստը եւ դժուարութիւններ ստեղծած։

***

ՊՈԼԻՍ գացած է եւ Յուլիս 27ին ալ «Մարմարա»յի խմբագրատունը այցելած հայագէտ պարսիկ բանաստեղծը՝ Ահմէտ Նուրիզատէ։ Անոր գործերէն մէկն է «Հարիւր տարի հայ բանաստեղծութիւն» պարսկերէն հատորը, 700 էջերէ բաղկացած։

***

ՖԷՆԷՐՊԱՀՉԷի «Պիւյիւքքլէօպ» ծովափնեայ ամառնային բացօթեայ կառոյցներուն մէջ, Օգոստոս 4ին Շիշլիի Մարմնամարզական ակումբը տօնած է իր հիմնադրութեան 60ամեակը։ Քոքթէյլէն ետք, հիւրերը տեղ գրաւած են սեղաններու շուրջ։ Յայտագրին ընթացքին խօսք առած է Ակումբի Բ. ատենապետ Գարուն Գովան եւ շնորհակալութիւն յայտնած Ակումբի բարերարներուն։ Երաժշտական բաժին մը ջերմացուցած է մթնոլորտը։

***

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի երդիքին տակ կազմուած է երիտասարդներէ բաղկացած նոր յանձնախումբ մը, որուն նպատակն է զբաղիլ Գթութեան Յարկի տակ ապաստանած անօգնական ու առանձին մնացած ազգայիններուն հետ։ Յուլիս 26ին, նորակազմ այս յանձնախումբը 10 երիտասարդներէ բաղկացած էր այդ սկզբնական շրջանին։

***

ԳԱՆԱՏԱՅԻ Ուաթերլու համալսարանի երիտասարդական կեանքի կեդրոնին մէջ, համալսարանի Հայ Ուսանողական Միութիւնը Յուլիս 20ին, տաղաւար մը տեղադրած էր, ուր ցուցադրուած են ցուցատախտակներ և բաժնուած են թղթիկներ ուր կը նշուէին մարդկային իրաւունքի ոտնակոխումը, Թուրքիոյ տարածքին ազատ խօսելու արգելքը եւ լրագրողներու ձերբակալումը (Թուրք թէ հայ), օրինակ Հրանդ Տինքի պարագան, որ հրապարակաւ բացատրուած է ներկայ ուսանողներուն։

քերու կոմիտէն քայլ մը եւս առաւ։ Երկիր վերադառնալու նիւթական կարելիութիւն չունեցող Հայերու համար վարձեց Ռումանական նաւ մը եւ զանոնք Պոլիս փոխադրեց անվճար կերպով։ Այսպէս Եգիպտոսէն հեռացան հարիւրաւոր Հայեր, որոնց կարգին Երուխան, Վահան Թէքէեան, Բարսեղ Շահպազ, Լեւոն Շաթրեան։ Այս հարիւրաւոր Հայերու մեկնումէն վերջ յանկարծ շատ պիտի տկարանար Եգիպտահայ գաղութը, «Լուսաբեր» եւ «Արեւ» թերթերը պիտի սկսէին ապրիլ նեղ օրեր։

Իսկ Օտեան տակաւին շատ վստահ չէր ու կը վարանէր վերադառնալու։ Բայց երբ Սուլթան Համիտ անձամբ գնաց խորհրդարանի նիստը բանալու, Օտեան համոզուեցաւ որ Սահմանադրութիւնը կը գործադրուէր իսկապէս եւ 1909ի Փետրուարին Պոլիս վերադարձաւ մեծ յոյսերով։

Ռ. Հ.

(*) "ՅԱՌԱՋ".– «Տասներկու տարի Պոլսէն դուրս», «Անիծեալ տարիներ» եւ «Հայ տիասփորան» որպէս թերթօն հրատարակուեցան "Յառաջ"ի մէջ վերջին տարիներուն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՌԱԾՆԵՐ ԵՒ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ
REFRANES Y PENSAMIENTOS

ՄԱՐԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆ ՏԻՆԿԻԼԵԱՆ

Մոնթէվիտէօ
(Մեկենասութեամբ Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան)

Livres reçus

LA SANTA SEDE
E LA QUESTIONE ARMENA
(1918 - 1922)

MARCO CAROLLA

Mimesis, Milano 2006

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

Բժ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Սակայն՝ մեր ընկերներէն՝ Յարութիւն Մրմրեան, յա՛նկարծ ջղային խանգարում մը ունեցաւ եւ առտու մը իմացանք՝ որ հիւանդանոց զինքը փոխադրեր են։ Ցաւեցանք շա՛տ եւ որոշեցինք երթալ այցելութիւն մը ընել. եւ ահա ես, Սեպուհ Իւթիւճեան որ Մրմրեանի ազգական էր, հետերնիս ալ ուրիշ ընկեր մը, Կիրակի օր ելանք գացինք Թոփ Թաշիի հիւանդանոցը, ուր կը դարմանուէր ինքը։

Հիւանդանոցին տնօրէնը սենեակ մը մեզ մտցուց եւ հրաման ըրաւ որ Մրմրեանը հոն բերուի. սպասեցինք մենք բաւական ատեն մինչեւ պահապան մը մեր քով բերաւ Մրմրեանը գրեթէ կիսամերկ, որ զիս տեսնալուն պէս լալ սկսաւ, ու վրաս յառաջանալով, երկու ձեռքը դէպի վիզս երկարեց, բայց պահապանը իր այսօրինակ շարժումը դիտելով, անմիջապէս քաշեց տարաւ զայն։ Խորապէս յուզուեցանք մեր սիրելի ընկերին այս վիճակէն, վերադարձանք գլխիկոր, տրտում, տխուր։

***

Քանի մը ամիս յետոյ, Մրմրեան վերագտաւ իր առողջութիւնը, կատարելապէս բժշկուեցաւ, եւ սկսաւ յաճախել իր դըպրոցը. ուրախ էինք։

Յարութիւն Մրմրեան մեր դասին յառաջադէմ աշակերտն էր. քաջ գիտէր գրաբարը թարգմանել աշխարհաբարի, շատ անգամ առաջնորդ կ՚ըլլար մեզ, խրթին ասութիւններու երբ հանդիպէինք։ Երբեմն մեզ կը տանէր իրենց տունը Գուզկունճուքի բարձունքին վրայ, եւ ամրան եղանակին մեզ կը հրամցնէր պարտէզի պտուղներէն ծիրան ու տանձ, որոնց բեռին տակ կը հեծէին ծառերը։

Քանի՛ որ Գուզկունճուք բառը նշանակեց գրիչս, հարկ կը համարեմ յիշատակել հոս կարեւոր եպիսկոպոսի մը մահը, իմա՛ Գուզկունճուքի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ քարոզիչ, Սէթեան Յովհաննէս Սրբազանի։

***

1873 Թուականին Յուլիս ամսուան մէջ էր, որ վախճանեցաւ այս եկեղեցականը, որ ազգօգուտ կեանք մը վարած էր։ Ազգային Սահմանադրութեան խմբագրիչ Յանձնաժողովներուն աշխատակցած, առաջնորդական պաշտօններ վարած, Ս. Խաչի ալ կրօնագիտութեան դասատու եղած էր, որով մեր կարգը գնաց ներկայ գտնուիլ անոր յուղարկաւորութեան եւ օծումին։

Խրիմեան Սրբազան պատրիարքը եկաւ իբրեւ սգաւոր նստիլ դասին մէջ։ Պատարագեց եւ յետին օծումը կատարեց Նարպէյ Խորէն Սրբազան, որ խօսեցաւ ապա յոյժ գեղեցիկ դամբանական մը։ Գծեց հանգուցեալ եպիսկոպոսին մաքրակենցաղ վարքն ու բարքը, թուեց ազգին մատուցած ծառայութիւնները, եւ լալով վերջացուց իր դրուատիքը՝ երբ յայտնեց, թէ Սեթեան Յովհաննէս "իր օծակից եղբայրըն" էր, զոր կը կորսնցնէր։

Տեսանք, որ հանգուցեալ Սրբազանին մարմինը, Քահանաներէ ուսամբարձ, շքեղ թափօրով պտտցուցին Գուզկունճուքի գլխաւոր փողոցներուն մէջ. յոյն եկեղեցւոյն քահանաները զգեստաւորուած դուրս ելան, ողջունեցին դագաղը, Աւետարաններ կարդացին վրան, եւ յետ այս մեծաշուք յուղարկաւորութեան Սեթեանի մարմինը թաղուեցաւ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ձախ կողմի պարտիզակը, ուր կը հանգչի ցարդ։

***

Այս տարիներուն հաստատուած էր ըՍկիւտարի «Ընթերցասիրաց» ընկերութիւնը, որ ձեռնարկեց թերթ առ թերթ հրատարակել Պետրոս Դուրեանի գործերը «Տաղք եւ Թատերգութիւնք» վերնագրով, զոր մեծ եռանդով կը գնէինք ու անյագաբար կը կարդայինք որպէս զի մենք ալ ոտանաւոր գրելու մարզուինք։

Սոյն հրատարակութեան արդիւնքով, «Ընթերցասիրաց»ը նպատակ ունէր բանաստեղծին քնարանին վրայ շիրիմ կանգնել. բայց հազիւ թէ շինութեան կը սկսուէր, եւ ահա Պետրոսին մեծ եղբայրը՝ Յարութիւնը հիւանդանալով կը կնքէր իր ծաղկահասակ կեանքը, 1873 Հոկտեմբեր 27ին եւ կը թաղուէր բանաստեղծին քովը։

Սկիւտարի Ընթերցասիրաց ընկերութիւնը խիստ փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը ըրաւ անոր։ Մեռելական կարգը կատարուեցաւ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյն մէջ, նախագահութեամբ Աղասեան Նիկողոս եպիսկոպոսին, որ իր գոռ ու գեղեցիկ ձայնովը յուզիչ դամբանական մը արտասանեց. ողբաց Դուրեաններու այս նոր ու վաղաժամ կորուստը, մխիթարութիւն հայցելով վշտաբեկ ծնողքներուն։

***

Յարութիւն Դուրեանին դագաղը հանդիսաւոր երգեցողութիւններով Ս. Կարապետ եկեղեցիէն տարուեցաւ Ս. Խաչ, ուր կատարուեցաւ հոգեհանգիստ եւ անոր առաջնորդուեցաւ Ազգային Գերեզմանատուն։ Յարութիւն Դուրեանի հողակոյտին վրայ հայերէն եւ թուրքերէն լեզուներով դամբանական ճառեր արտասանողներ եղան, այնպիսի սրտառուչ, սրտաճմլիկ խօսքերով, որ թաղման ներկայ եղողներս բոլոր, սկսանք արցունքոտիլ։

Յարութիւն Դուրեան բանաստեղծ մը չէր, բայց գիտուն ուսումնական երիտասարդ մ՚էր. քաջ տաճկագէտ իրաւաբանութեան հետեւող էր, գեղեցիկ բամբ ձայն մը ունէր, կ՚երգէր ազգային երգեր. Իր մահը խոր տրտմութեան մէջ ընկղմեց Սկիւտարի երիտասարդութիւնը. անմխիթար սուգի մատնեց Դուրեան ծնողքը, որ հակառակ իրենց մեծ վիշտերուն, հոգեսին նուիրուեցան փոքրիկ Ադրիպպասն ու Միհրանը (Եղիշէ պատրիարքը յետագային) կրթելու Սկիւտարի Ճեմարան դպրոցին մէջ, ուրկէ քաջուսում շրջանաւարտ եղան երկուքն ալ։

(Շար. 54)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

APPEL POUR LE LIBAN

Nous connaissons la situation actuelle du peuple libanais à travers les médias. Aujourd'hui, les écoles et les gymnases de la Communauté arménienne hébergent des réfugiés libanais fuyant les zones de conflit et le centre médico-social de la Croix de Secours Arménienne du Liban opère dans l'urgence et soigne des centaines de blessés civils.

Comme par le passé, la Croix Bleue des Arméniens de France lance un appel pour venir en aide à nos compatriotes du Liban qui accomplissent, sans discernement, leur devoir de citoyen libanais.

C'est à votre tour d'aider le peuple libanais qui a su, il y a 91 ans, accueillir en son sein notre peuple décimé.

Adressez vos dons, libellés à l'ordre de **«CBAF OPERATION LIBAN»** à la **Croix Bleue des Arméniens de France** 17 rue Bleue — 75009 Paris

Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

Informations artistiques

L'ensemble de musique **MELANGE RARE**, avec târ, kamantcha, harpe, guitares, flûte et voix, dirigé par Jirayr Der Haroutiounian, présente dans la région lyonnaise son spectacle : **«Des Balkans au Caucase, ce que raconte le vent d'Est...»** le vendredi 25 août à partir de 21h, au Café Restaurant «Croatia», 58 rue Sébastien Gryphe 69007 Lyon et le samedi 26 août à partir de 20h45 dans l'église de Quincié-en-Beaujolais (69430), près de Villefranche.

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 17 septembre

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'Orchestre SPITAK
qui se déroulera, cette année encore à
CHAMPEAUX (77)
en plein air, dans le jardin attenant à la grange
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale Saint Martin du 12me siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

— ■ —

Réservez un bon accueil au Carnet de Tombola qui vous parviendra fin août

Programme :
- Divine Liturgie à 11h30
- Repas à partir de 13 heures
- Musique par l'Orchestre SPITAK
- Jeux pour les enfants
- Tirage des deux Tombolas (Enfants et Adultes).

Participation aux frais de la journée : Adultes: 20 Euros
Adhérents: 15 Euros
Enfants (5-17 ans): 12 Euros

Réservations et Informations sur l'itinéraire par tél. :
— Paroisse de Paris: 01 44 59 23 50
— Centre Culturel: 01 40 51 11 90.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 12€
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ – 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյին) — 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի։
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ։

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2006/07

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian avec sa METHODE AUDIOVISUELLE
23 SEPTEMBRE 2006 — 27 JANVIER 2007: Stage de 50 heures le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

23 SEPTEMBRE 2006 — FIN JUIN 2007
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
87 euros + 8 euros frais d'expéditon.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1

Տօն անուանակոչութեան Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ։

Ուխտի պատարագ եւ մատաղ։

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.
Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐ

2005 *Նոյեմբեր 15ին Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութիւնը բացած էր նոր կեդրոնատեղին, Ֆրանսայի մէջ ապրող ապաստանի դիմումը մերժուած եւ ապօրինի կացութեան մէջ գտնուող Հայերուն համար։*

Գրասենեակիս աշխատակազմը սիրով կ'ընդունէ եւ կը տրամադրէ բարոյական ու դրամական աջակցութիւն եւ ցոյց կու տայ մասնագիտական տեղեկութիւններ բոլոր այն անձերուն, որոնք կ'ուզեն վերադառնալ Հայաստան եւ հոն լծուիլ նոր կեանքի մը։

Հայաստանի մէջ եւս կը շարունակէ ուղեկցիլ վերադարձողներուն եւ կ'օգնէ վերահաստատուելու գործընթացին, ընծայելով փոքր ձեռնարկութիւն ստեղծելու հնարաւորութիւններ։

Սոյն ծրագիրը կ'իրագործուի ապաստանեալներուն յատկացուած Եւրոպայի Հիմնադրամի ֆինանսաւորմամբ և համագործակցութեամբ Գաղթականութեան Ազգային Գործակալութեան։

Հասցէ՝
5 rue Marché Ordener — 75018 Paris
Métro : Guy Moquet (ligne 13)
Jules Joffrin (ligne 12)
☎ 01 42 63 32 45 / 01 48 78 02 99
Ընդունելութեան ժամ. – Աշխատանքի օրերուն ժամը 10*էն* 18*։*

Pèlerinage annuel de SAINT GREGOIRE à TALLARD

Sous l'égide
de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
avec le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes

Dimanche 17 septembre à 10h30

La messe sera célébrée par le Révérend Père Komitas HOVNANYAN
Curé de la Paroisse Apostolique Arménienne St Grégoire l'Illuminateur — Marseille

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— Association Culturelle des Arméniens de Gap
Tél: 04. 92. 51. 71. 80/04. 92. 51. 00. 87
Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

— Participation aux frais —
Aller-Retour seul: 25 Euros
Repas spécialités arméniennes: 20 Euros

ECOLE SIAMANTO

Rentrée Scolaire

La rentrée des classes et les inscriptions pour l'année 2006/2007 de l'école arménienne hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au Baccalauréat —L V I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 20 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon —
2 avenue Stalingrad à Bagneux
au cours d'une réunion animée par les responsables de l'association des parents d'élèves et les enseignantes.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian:01.46.65.81.53

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 25
VENDREDI
25 AOUT
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

LE NUMERO: 1,20 €

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տարի. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տարի. 300 եւրօ (Ամերիկայ առաքում)
270 եւրօ (Շտապական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.516 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 82e ANNEE — N° 21.516

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԵՐՆԷՇԸՆԸԼ ամբաստանած է Իսրայէլը, նոր հրատարակած իր տեղեկագրին մէջ, "պատերազմական ոճիրներ" գործած ըլլալուն համար, գիտակցաբար բնաջնջելով Լիբանանի բնակիչները եւ բնակչութեան սահմանուած հաստատութիւնները: Կը պահանջէ որ ՄԱԿը քննութիւն բանայ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւահանգիստը սուր ճակատում մը ծայր տուաւ Օգոստոս 23ին, երբ Կրինփիսի (ոչ կառավարական բնապահպան կազմակերպութիւն) նաւը փորձեց մօտենալ եւ խարիսխ նետել հակառակ Թոնի ձկնորսներուն արգելքին: Այս վերջինները, որոնց ապրուստը ապահովուած է այդ ձկնորսութեամբ, սկիզբէն դէմ էին որ Ռէյնպօ Ուարիըրի նաւը մօտենայ եւ Միջերկրականի փրկութիւնը քարոզէ ընդդիմանալով Թոնի ձկնորսութեան: Ի վերջոյ, Օգոստոս 23ին, նաւը փորձած էր նաւակայքին մօտենալ եւ շրջապատուած էր: Մարսէյլի ձկնորսները խիստ ամբաստանութիւններ կ'ուղղեն Կրինփիսի. բոլորն ալ Թմրամոլներու միութիւն մը կը նկատուին և սպառնալիքներն ալ չէին պակսեր: Ռէյնպօ Ուարիըր տրամադիր էր մեկնելու յաջորդ օրը ժամը 18ին, ինչ որ չէր ընդունուեր ձկնորսներուն կողմէ: Եւ նաւը միշտ շրջապատուած կը մնար Օգոստոս 24ի առաւօտեան ալ եւ կարգ մը ձկնորսներ նաւ ալ բարձրացած էին եւ կացութիւնը վրտանգաւոր կը նկատուէր: Օգոստոս 24ի առաւօտուն, հարցը կարգադրուած կը թուէր: Շրջափակումը վերջ գտած էր եւ նաւը պիտի կարենար մեկնիլ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ օդանաւ մը, որ Օգոստոս 23ին Ամսթերտամէն Պոմպէյ գիծը կ'ապահովէր, կէս ճամբայէն ետ դարձած է, օդաչուն կասկածելի գտնելով 12 ճամբորդներու վարուելակերպը: Օդանաւը վերադարձած է Ամսթերտամ, երկու հալածիչ օդանաւերու ընկերակցութեամբ: Օդաչուն ճամբու ընթացքին քերոզէնի պահեստն ալ պարպած էր ապահովութեան համար: Կասկածելիները ձերբակալուած են: Կը թուի որ չէին յարգեր ապահովութեան կանոնները, գործածելով միշտ առձեռն հեռաձայնները: Իրենց ազգութիւնը չէր յայտնուած 24 ժամ ետք:

ԳԱԶԱ առեւանգուած ամերիկացի երկու լրագրողները ներկայացնող տեսերիզ մը սփռուած է: Առեւանգող խումբը, ցարդ անծանօթ՝ Ս. Ճիհատի զօրագունդերը, կը պահանջէ ՅԱՄՆ բանտարկուած 72 մահմետականներու ազատ արձակումը առանձին զեկոյցով մը: Պաղեստինեան իշխանութեան վարչապետը (Համասի անդամ) Օգոստոս 22ին կոչ ըրած էր որ Ամերիկացիները ազատ արձակուին: Ընդհանրապէս օտարականներու առեւանգումը քանի մը ժամ կը տեւէր, բայց, այս անգամ տարբեր բնոյթ ունի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ Հայցախնդիրները կը շարունակուին եւ ամէն օր աւելի մտահոգիչ կը դառնան: Իրօ 48 ժամ առաջ (Օգս. 21ին) Սեկոլէն Ռուայալ, ... ութեամբ կը յաջողի Սարքոզի դէմ (54%) մինչ Օգոստոս 23ին Սարքոզին կը յաջողի ձայներու 51%ով:

ԳԱՅԱՆԻ ...ութեան արտաքսուած 200

բնակիչները (ոմանք առանց կեցութեան ինքնաթուղթի), որոնք օրերէ ի վեր տեղւոյն ժիմնազը պատսպարած են, Օգոստոս 23ին, մերժած են փոխադրուիլ նահանգայնատարանին առաջարկած բնակավայրերը (պանդոկները): Հոս ալ, սուր ճակատում մըն է որ տեղի կ'ունենայ իրենց եւ իշխանութիւններու միջեւ եւ ընդդիմութիւնը լաւագոյնս կ'օգտագործէ կացութիւնը, այցելութիւններ ալ տալով արտաքսուած օտարականներուն: Ցոյցեր ալ տեղի կ'ունենան: Ցաջորդական այցելութիւններ տուած են Ճէք Լանկ, Մարի-Ժորժ Պիւֆէ, Օլիվիէ Պըզանսընօ:

ՖՐԱՆՍԱ դաղթող օտարականներու թիւը 4.9 միլիոնի հասած է ըստ Վիճակագրական Հիմնարկին, ինչ որ ընդհանուր բնակչութեան 8.1%ը կը ներկայացնէ եւ 760 հազարով աւելի է բաղդատմամբ 1990ին: Գաղթը գլխաւ յաւելում կրած է վերջին տասնամեակին, գլխաւորաբար Սեւ Ափրիկէէն եկողներու մօտ, ինչպէս նաեւ Ասիայէն: Զինացիներու թիւը կըրկնապատկուած է, Թուրքերու թիւն ան 225 հազար կը նկատուի (50 հազար աւելի):

Ս. ՀԻՒՍԷՅՆԻ երկրորդ դատավարութիւնը (ցեղասպանութիւն Քիւրտերու դէմ) որ սկսած էր Օգոստոս 21ին յետաձգուած է Սեպտեմբեր 11ին, պաշտպանութեան փաստաբաններու դիմումին ընդառաջելով:

ԼԵՔ ՎԱԼԷՋԱ, Նոպէլեան նախկին դափնեկիր եւ Հանրապետութեան նախկին նախագահ հեռացաւ Սոլիտարնոսկէն, բողոքելու համար սենտիքայի մերձեցումին դէմ Քաչինսկի երկուորեակներուն հետ: Վալեզա այլեւս կապ մը չի տեսներ Լեհաստանի պատմական սենտիքային եւ իր միջեւ: 26 տարի առաջ է, նոյն օրերուն, որ Կտանսկի նաւաշինարանին ելեկտականութեան բանուորը գլուխը կ'անցնէր համայնավար վարչակարգի առաջին ազատ սենտիքային, որ խորհրդանիշի բնոյթ կ'առնէր անմիջապէս:

Տ. ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ տեսնուելէ ետք Իսրայէլի արտաքին նախարարուհիին հետ, որ Փարիզ եկած էր, յայտարարած է որ Ֆրանսա "ամէնէն յանձնառու եւ ամէնէն ներկայ" երկիրն է Լիբանանի մէջ եւ կ'ուզէ աւելի հեռուն ալ երթալ, երբ պայմանները սահեմուած ըլլան: Շատ կարեւոր է, ըսած է Ֆրանսայի վարչապետը, որ Ֆրանսա Լիբանան ունեցած իր փորձառութեամբ, միջազգային այլ դաշտերու վրայ ունեցած փորձառութեամբ, բոլոր երաշխաւորութիւնները տայ, Թոյլ տալու համար Ֆինիլի յաջող գետեղումը տեղւոյն վրայ: Իսրայէլի նախարարուհին կ'ուզէ որ ամէն բան շատ արագ ընթանայ: Կը գտնէ որ ներկայ կացութիւնը ամէնէն պայթուցիկն է: Միւս կողմէ, Պրիւքսէլի մէջ, Օգոստոս 23ին, արտաքին 25 նախարարներու ժողովը դրական արդիւնք տուած է, ինչ կը վերաբերի այն ընդլայնուած ժողովին որ պիտի վճռէ ՖԻՆԻԼ-ի կազմութիւնը եւ լիազօրութիւնը:

ԳՈԼՈՄՊԻՈՅ ՖԱՐՔԻ (Գոլոմպիոյ յեղափոխական զինեալ ուժեր, բանբերը Ֆիկառոյի տուած իր հարցազրոյցին մէջ, ըսած է թէ Ինկրիտ Պէթանքուր լաւ է, որքան կարելի է լաւ ըսել, այն պայմաններուն մէջ, ուր կը գտնուի: Ցոյց չկայ սակայն թէ ազատ արձակուի, Գոլոմպիոյ կառավարութեան հետ շփումները տեղ քայլ կ'ընեն:

ՈՒԿՐԱՆԻԱ կը ձգտի 1932-33 տարիներու սովը ՄԱԿ-ի ընդունիլ տալ որպէս ցեղասպանութիւն: Օգոստոս 19ի յայտարարութեամբ մը երկրին Արտաքին գործերու նախարարութիւնը ըսած է թէ մինչեւ տասը միլիոն կարելի է գնահատել այդ չարիքին զոհերը: Երկիրը կը պատրաստուի նշել տօնին 75ամեակը:

ՀԱԿՍ-ՍԵԿՈԼԷՆ ՌՈՒԱՅԱԼ չարժումը կը ծաւալի Ընկերվարական կուսակցութեան ծոցը եւ Օգոստոս 24ին, Լ. Ֆապիւսս, որ ամէնէն տկար դիրքին վրայ է

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ «ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՅԼ»Ը

Քրտական զինեալ ուժերու (ՔՔՔ) գործադիր խորհուրդը Միջին Արեւելքի ներկայի խմորումներուն լոյսին տակ վերլուծելով կացութիւնը հարկաւոր նկատած է չեզոք իր կեցուածքը: Կատարուած յայտարարութեամբ որ «պատմական քայլ» կ'որակուի, կ'ըսուի թէ Միջին Արեւելքի ժողովրդավարացման հոլովոյթին ամէնէն կարեւոր խոչընդոտներէն է քրտական հարցին անլոյծ ձգուիլը: Այնքան ատեն որ այդ վիճակը կը տեւէ, շրջանի միւս հարցերը լուծելու ջանքերը արդիւնք չեն տար ու կայունութիւն չի հաստատուիր:

Մեկնելով այս հաստատումէն, խորհուրդը երկու մասէ բաղկացած ծրագիր մը ներկայացուցած է: Առաջին մասին մէջ նշուած են լուծումի տանող, վստահութիւն ներշնչող քայլերը, երկրորդին՝ մնայուն լուծումի համար անհրաժեշտ նկատուած պայմանները:

Առաջինով ամփոփուած են Թրքական պետութեան ուղղուած երեք պայմաններ. ան հարկ է յայտարարէ թէ տրամադիր է երկխօսութեան եւ քրտական հարցին կարգաւորումին: Հարկ է վերջ տայ յարձակումներուն եւ Ա. Օճալանի կիրարկուած մեկուսացումին: Այս պայմաններու յարգուելու պարագային կրնայ օրակարգի գալ հրադադարը: Նման հոլովոյթի մը ձեռնարկելու համար կողմերը մինչեւ Սեպտեմբեր 1 հարկ է արտայայտեն լուծումի իրենց տրամադրութիւնը:

Այսքանը կատարուելու պարագային, որպէսզի ամբողջական ու մնայուն լուծումը կարելի ըլլայ, կը պահանջուի քրտական ինքնութեան ճանաչումը եւ սահմանադրական երաշխիքով ապահովագրումը, քրտերէնի որպէս երկրորդ պաշտօնական լեզու հռչակումը եւ քրտերէնով ուսուցման կազմակերպումը, ազատօրէն քաղաքականութիւն վարելու եւ կազմակերպուելու իրաւունքը, փոխադարձ ներումի հռչակումը, ներառեալ Օճալանը, բոլոր քաղաքական բանտարկեալներուն ազատ արձակումը, յատուկ պատերազմական ուժերուն Քիւրտիստանէն քաշուիլը, գիւղերը վերադառնալու կարելիութեան ստեղծումը. այս բոլորը կատարուելէն ետք զինադուլ կը յայտարարուի ու կը սկսի օրինաւոր ժողովրդավար ընթացքով կեանքը:

Դժուար չէ կռահել թէ ի'նչ կ'ըլլայ Անգարայի պատասխանը, եթէ անշուշտ այդ որակումին արժանի հակազդեցութիւն մը տրուի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ՄԱՄԷԴԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈ՞ՒՄ

Վերջին օրերուն ուշադրութիւն գրաւած է որ Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարը պատրաստակամութիւն կը յայտնէ Հայաստանի իր պաշտօնակիցին հետ հանդիպում ունենալու: Նոյնիսկ ան ըսած է թէ քննարկումի նիւթ է այդ հանդիպումին վայրն ու ժամանակը: Ազրպէյճանական աղբիւրներու համաձայն Մամէդեարով Օգոստոս 22ին խօսած է Մինսկի խումբին Ֆրանսայի նախագահ Պ. Ֆասիէի հետ, թէ խումբին նախագահները Հայաստանի ու Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարներուն ներկայացուցած են հանդիպումի վայրին ու ժամանակին մասին քանի մը այլընտրանք: Մամէդեարով ըսած է թէ Ազրպէյճան համաձայն գտնուած է:

***

ԼՂՀ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 23ի արտակարգ նիստին քննարկելով «Կրթութեան մասին» օրէնքին մէջ փոփոխութիւն կատարելու օրինագիծը, ԼՂՀ Խորհրդարանը յանգած է այն եզրակացութեան որ Հայաստանի նման, այս տարեշրջանէն սկսեալ ուսուցումը պէտք է բարձրացնել 12 տարուան: Միջնակարգ հանրակրթական դպրոցը կը կազմակերպուի երեք աստիճանով: Մինչեւ 2001 դպրոց ընդունուածները իրենց ուսումը կը շարունակեն տասնամեայ ուսուցման ծրագրով, մինչեւ 2005 եւ 2006-ին առաջին դասարան ընդունուածները 11 տարուան շրջան կը բոլորեն: Փոփոխութիւնը մէկ ձեռնպահութեամբ, գրեթէ միաձայնութեամբ քուէարկուած է:

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՀՅԴ-Ի ՋԱՆՔԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Հ.Յ.Դ. Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի պատուիրակութիւնը կը շարունակէ այցեր տալ քաղաքական անձնաւորութիւններու եւ օտար երկիրներու Պէյրութի դեսպաններուն, յանձնելու համար այն յուշագիրը որ խաղաղապահ միջազգային զօրքին մէջ Թրքական ներկայութեան Լիբանանի հայութեան մերժումը կ'արտայայտէ: Պատուիրակութիւնը տեսակցութիւններ ունեցած է Եւրոպական Միութեան ներկայացուցիչին, Ֆրանսայի, Սպանիոյ, Արժանթինի դեսպաններուն հետ: Յուշագիրէն օրինակներ յղուած են Պելճիոյ, Զուիցերիոյ, Վատիկանի, Հոլանտայի, Արաբական Էմիրութիւններուն, Գոնկոյի դեսպանատուներուն:

Յուշագիրը մերժելով Թրքական ուժերու Լիբանան ներկայութիւնը, կը բացատրէ մերժումին պատճառները. Թուրքիա ծանօթէն արտատեւոր իր անցեալէն զատ, այդ առաքելութեան անյարմար երկիր է նաեւ Իսրայէլի հետ ունեցած զինուորական դաշինքին պատճառով ու իր գործելակերպով որ երկար ատենէ ի վեր կը խոչընդոտէ շրջանին մէջ խաղաղութեան հոլովոյթը:

ՅԻՊԷ-Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍԻ ՀԵՏ

(ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ)

ՅԻՊԷ – Ձեմ հասկնար. ինչու՞ այսքան գէշ օրեր կ՚ապրինք…

ԵՒՍ. – Որովհետեւ մեր կենցաղէն, մեր յարաբերութիւններէն ջնջած ենք այն բարոյականութիւնը, որ կեղծիք չէ, այլ բնական գործածութիւնն է մեր ժամանակին, բնական ընտիր դաստիարակութիւն… պահ մը ուշադրութեամբ դիտէ մեր մամուլին մէջ ամէն օր յայտնուող մարդոց ապրելակերպը. անոնցմէ ոչ մէկը արհեստ մը ունի կամ ուսումնական տիտղոս մը. այլ ամբողջ օրը մէկ "պիզնէսէն" միւսը կը ցատքոտէ, դրամ դիզելու, չըսելու համար կողոպտելու, վազվռտուք մը լաւ առիթներու եւ ուրէն դրամի համար, կարեւոր չէ ինչպէ՛ս կամ որու հետ…

ՅԻՊԷ – Այս՞ ատինձան…

ԵՒՍ. – Սա սկիզբն է տակաւին. այնպիսի վտանգաւոր ապրելակերպ մըն է որ ուշ կամ կանուխ կը ստիպուի ոճրագործ աշխարհի հետ չփուիլ… Երկրագունտի չորս անկիւններուն վրայ ալ գործընթացը նոյնն է… գործարարը կը չփուի ոճրագործին, դրամատունը մաֆիային, ընտանիքի օրինակելի հայրը պոռնիկներու աշխարհին… ասոնք գործի մը վրայ հաստատուն չեն կենար երբեք, հինէն չեն ժառանգած. մէկ գործէն միւսը կը ցատքեն, օր մը քօնիաք կ՚արտադրեն, ամիս մը վերջ ինքնաշարժ կը ներածեն, յաջորդ ամիս ադամանդի կեդրոն կը բանան, տարին չանցած կազ կը բաժնեն… օր մըն ալ կ՚իմանաս որ Եւրոպայի մէկ անկիւնը, Թմրեցուցիչի մեղադրանքով ծակը դրուեր են…:

ՅԻՊԷ – Սարսափելի՛ է…

ԵՒՍ. – Եւ զարմանալի որ ասոնց հիացողներու Թիւը օրէ օր կ՚աճի… քանի մեր ժամանակներու մարդիկ են, այս ճարպիկ բայց անորակ աշխարհին յաղթական օրինակն են: Այս երեւակինցող զոյութեան ամէն օր կը հանդիպիք մեր երկրին մէջ. գործի ատպետներ, պատուոյ մետալակիրներ, հասարակ ղողեր, ատրճանակ չողացնողներ՝ փոխն ի փոխ գիրար կ՚ամբողջացնեն…:

ՅԻՊԷ – Ժամանակին պատիւի զգացում կոչուած բացատրութիւն մը կար…

ԵՒՍ. – Այո՛. եթէ մեծահարուստ մը ձախողէր իր գործերուն մէջ, կամ բանտ մտնէր, յաճախ ատրճանակի գնդակով վերջ կու տար իր վիրաւորանքին… հիմա հասուն, փորձառու անձի տեղ կ՚անցնի… կը տեսնե՞ս ինչպէս ժամանակները փոխուած են:

ՅԻՊԷ – Ճիշդ ես. կ՚անդրադառնամ որ ամէն ինչ Թիւի վերածուած է. երբ մեր կարգ մը օրաթերթերուն անկիւնը մեծ երկիւղածութեամբ շարուած չարաթական վիճակագրութիւններ տեսնեմ, թիւերու մասին միայն կը խօսուի. — այսքան մարդ անձնասպան եղած, այսքան արկածով մեռած, այսքան սպաննուած, այսքան բանտարկուած եւայլն… թիւ թիւ թիւ… ոչ ոք կը խօսի անոնց պատճառներու մասին… թշուառութիւն, անսարք ճամբաներ եւ կառքեր, բախտախաղ ու սեռային չզսպուած կիրքեր…

ԵՒՍ. – Ժողովրդավարութիւնը մարմնացնել կարծող արեւմուտքն ալ նոյնն է… բազմազդ ընկերութիւններու մէջ մարդը արժէք չի ներկայացներ, ո՛չ անոր մշակոյթը, ոչ կրօնքը ոչ ալ ազգութիւնը. միայն արտադրութիւնն է կարեւորը… Իրաքի եւ Լիբանանի մէջ, իրենց արտադրած զէնքերով օրական տասնեակ կեանքեր կը զոհուին, իրենց մտահոգութիւնը քարիւղի կամ ոսկիի շուկան կ՚ըլլայ… յանուն "դեղարուեստական զովազդի" որ սեռային բոլոր մրցանիշները կտրած անցած է. կը սպաննեն նաեւ կեանքին իմաստը… բաւ է դիտել շարժապատկերի հազարաւոր սրահներուն մէջ ցուցադրուող "գեղարուեստական ֆիլմ" կոչուած Թափթփուքները…

ՅԻՊԷ – Եկո՛ւր աւելի զուարթ բաներու մասին խօսինք: Ուրիշ ինչ՞ տեսար Հայաստանի մէջ վերջին այցելութեանդ:

ԵՒՍ. – Զգացի որ "Օրինաց Երկիր" կուսակցութիւնը իսկապէս ոչնչացեր է… ծանուցումները տրուած են միայն օտար լեզուներով, մերթ ընդ մերթ վահանակ մը կը յիշեցնէ թէ Հայաստանի պետական լեզուն հայերէնն է… տարի ու կէս առաջ ծխախոտի եւ ոգելից ըմպելիներու արգիլուած ծանուցումը ճիշդ հակառակ արդիւնք տուած է… փողոցներու երկայնքին միայն այդ զոյգ վնասակար արտադրութիւններն են որ կը փառաբանուին կատաղի, յարձակումով, դպրոցներուն առջեւ, հրապարակներու շուրջ եւ մանաւանդ օդակայան ուղղուող եւ այնտեղէն ժամանող մայրուղիին վրայ: Համերգային Թատերական, մարզադաշտային տարածութիւնները, հակառակ ամառնային եղանակի դադարին, բոլորն ալ գըրաւուած են, ամէն օր ծնող երգիչ-երգչուհիներով, գիշերային ակումբներու ամառնային ծրագիրներով (Պարսկաստանէն, արաբական երկիրներէն ներածուած պարուհիներու յայտագիրներով) արտասովոր կենսունակութիւն մը երեկոյեան ժամերուն սրճարաններու շուրջ, իրար խաչաձեւող ռուսերէն–անգլերէն–արաբերէն երգերով, եւ ամէնէն ուրախալին (որուն երբեք հաւատք չունէի) Կարապի լիճը վերադարձած է իր նախնական վիճակին, դարձած է լիճ, իր սպիտակ կարապներով… ՀՐԱ՛ՇՔ: Արդեօք նշան մըն է որ լաւատե՞ս ըլլանք…: Մաղթե՛նք:

ՅԻՊԷ – Մթնոլորտը՞…

ԵՒՍ. – Ինչ՞ մթնոլորտ. ժողովուրդը ուրախ չէ… սրճարաններէն երկու քայլ անդին, Ե. Կողբացի փողոցի վրայ պատնէշներ բարձրացած են, քանդուած տուներ եւ ամբողջական ընտանիքներ անոնց նաեւ ապաստանած արդարութիւն կ՚սպասեն ամիսներէ ի վեր… ստացած զումարով ոչ մէկ յարկաբաժին կրնան գընել այսօրուան Երեւանին մէջ. մեղք են. անոնք ալ մարդ են. 15 տարուան մէջ մէկ հատ ժողովրդական չէնք չբարձրացաւ երկրին մէջ… ըսի արդէն "Օրէնքի երկիրը" չատոնց մեռած է չծնած… այդ կուսակցութիւնը դեռ մինչեւ վերջերս կարեւոր դեր ունէր կառավարութեան մէջ. անոր գլուխը խորհրդարանի նախագահ էր … ինչ՞ ըրաւ, ինչ՞ կ՚ընեն միւսները, Հ.Յ.Դ. կամ վարչապետին կուսակցութիւնը (Հանրապետական), գրօսաշրջիկները շաբաթ մը կու գան կ՚ուրախանան, կը պտտին, կ՚երթան, բայց ժողովուրդին վիճակը բարելաւութեան նշաններ ցոյց չի տար…

ՅԻՊԷ – Լսեցի որ Սեպտեմբերի Հայաստան–Սփիւռք Գ. համաժողովին կարեւոր ծրագիրներ մշակուած են. ինչ՞ է տպաւորութիւնդ:

ԵՒՍ. – Տարիներէ ի վեր սահմանամերձ գիւղերը կը հրճիմ. սկիզբը հոն գետեղուած մեծ թիւով պատմական յուշարձաններուն ծանօթանալու համար. ունինք շատ կարեւոր պատմական եկեղեցիներ եւ վանքեր յատկապէս Թրքական եւ ադրբեջանական սահմաններուն վրայ, ուր ժամանակին անհնար էր մօտենալ… (Երերոյք, Հայկաձոր, Ջրափի, Երուանդաշատ, Բագաբան, Աղին, Ոսկեպար, Սրվեղի վանք, Պառաւախար, Խորանաշատ, Քարկոփի վանք, Արենի, Խոր Վիրապ եւն…) այդ առիթներով բազմաթիւ ծանօթութիւններ եւ բարեկամութիւններ հաստատեցի գիւղացիներուն հետ որ միշտ մեծ հաճոյքով կը հիւրասիրէին զիս. տեղեկացայ իրենց ընկերական անմարդկային վիճակին, աշխարհէն կտրուած երկար ձմեռները ձիւնով ծածկուած, ամառները անզործածելի ճամբաներով մեկուսացած, քարայրի դար ապրող բարի գիւղացիներ, զրկուած ամէն բանէ, յատկապէս խմելու ջուրէ, ոռոգելու համար ալ ճնշուած՝ տուրքերէ … չերանացի եւ զանազան յօղուածներով իշխանութիւններուն ուշադրութիւնը հրաւիրեցի, եղան քաջարի Թղթակիցներ որ սկսան իրենց կարգին պարբերաբար այցելութիւններ կատարել եւ վերջապէս կը լսեմ որ արտաքին գործերու նախարարին (միշտ ինքը) հրաւէրը նուիրուած պիտի ըլլայ հիմնականօրէն անոնց վիճակին…

ՅԻՊԷ – Կը կարծես՞ որ Սփիւռքը կարենայ նպաստ մը բերել, երբ պետութիւնը 15 տարի է բան չկրցաւ ընել…

ԵՒՍ. – Ես կարծեմ պետութիւնը կրնար եւ պէտք էր շատ բան ընէր եւ առաջքն առնել գիւղերու պարպումին որ ահազանգային վիճակի հասած է… ան ունէր շատ մտահոգութիւններ եւ յաճախ երկրորդական բաներու համար շատ ուժ եւ ժամանակ վատնեց… կը տեսնուի թէ դուն գաղափարը չունիս ի՛նչ ըսել է կուսակցական պայքար եւ աթոռի կռիւ… անցնի՛նք. ես վստահ եմ որ Սփիւռքը պէտք է լուրջի առնէ որպէս առաջնակարգ հարց եւ նուիրուի ամբողջութեամբ Վ. Օսկանեանի գիւղատնտեսական ծրագրին. սա արմատական լուծում է եւ կարծուածէն աւելի փոքր զոհողութիւններով կարելի է իրագործել… ճամբաները բանուկ դարձնել, խմելու ջուր հայթայթել, գործեր ստեղծել, արտադրանքին վաճառքը կազմակերպել. այս մէկը Սփիւռքի մասնագէտները կրնան ընել առանց դժուարութեան, գաղութներն ալ իրենց մասնակցութիւնը սիրով կը բերեն:

ՅԻՊԷ – Ուրեմն լաւատես ես:

ԵՒՍ. – Այս կէտին մէջ լաւատես եմ այո. եւ վստահ եմ որ երբ այս ծրագրին մեքենիզմը քալել սկսի, շատ բան կրնայ փոխուիլ երկրին մէջ:

Հոն ուր լաւատես չեմ, ընդհակառակը օրէ օր աւելի յոռետես կը դառնամ, Հայաստանի պատմական, դեղարուեստական յուշարձաններու պահպանութեան բաժինն է… ոչ թէ պահպանութիւն, այլ լքուածութիւն… շուրջ 40 տարիէ նոյն յուշարձանները բազմաթիւ անգամ լուսանկարած եմ, երբ այդ ամէնը քովէ քով դնեմ, սրտի մեծ ցաւով կ՚անդրադառնամ որ վանքերու շրջապատէն միշտ բան մը կը պակսի … քանդակ, խաչքար, ալրաղաց… եւ քօնիաքի, օղիի, գոլայի շիշեր եւ կերպընկալէ տոպրակներ հոս հոն ցանուած, յաճախ երկու փոքր խաչքարեր գետին փռուած կը ծառայեն ածուխ եւ փայտ վառելու խորոված ի շամփուրները պետեղելու… այս ընդհանուր բարոյական գահավիժումին ներկայիս աւելցած է ծանրագոյն պարագայ մըն ալ… կարգ մը աւատապետեր որ շրջանի կամ քաղաքի մը վրայ տարածած են իրենց բռնապետութիւնը, անպատիժ կերպով պատմական կառոյցներ եւ տարածքներ կ՚իւրացնեն, կը քանդեն հոն եղած նախաքրիստոէական եւ վաղ միջնադարեան յուշարձանը, իրենց ընտանեկան մատուռը կամ դամբարանը կառուցանելու… վերջերս, Երեւանի հիւսիսային արուարձաններէն մէկուն մէջ գեր-բռնապետ Թաղապետը եկեղեցիին հովիւը պաշտօնազուրկ ըրած է… որովհետեւ չէ ընդունած Ս. Պատարագը կէս թողուլ եւ Թաղումի մը երթալ… ինչ որ կը տեսնուի կաթողիկոսական ապարէնք ալ սկսած են մտնել մեր անօրէն երկրի օրէնքի ներկայացուցիչները…

(Շար. 2)

ԱՀԱՒՈՐ ԱՅՆ ՄՏԱԾՈՒՄԸ Կ՚ՈՒՆԵՆԱՄ, ԹԷ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11 ՄԸ ԵՒՍ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՀԻ

Ծ.Խ.– Բրիտանացի լրագրող Ռապըթ Ֆիսք, բրիտանական «Ինտիփէնտընթ» թերթի Օգոստոս 5-ի թիւին մէջ կը վերլուծէ իսրայէլեան յարձակումներուն ձախողութիւնը եւ Միջին Արեւելքի մէջ ամերիկեան ապարդիւն քաղաքականութիւնը: Ստորեւ թարգմանաբար յօդուածը, զոր կ՚արտատպենք «Հորիզոն»էն:

***

Սենեակը ցնցուեցաւ: 1983էն երկրաշարժէն ի վեր յարկաբաժինս մէկ կողմէն միւսը չէր շարժած: Բնակարանէս երեք մղոն հեռու՝ Պէյրութի հարաւային արուարձաններուն մէջ իսրայէլեան ռմբակոծումներուն ուժն էր, որ երէկ առաւօտ հրջեց սենեակիս մէջ օդի ճնշումը, եւ դուռը արմաւենիները շարժեցան փողոցին մէջ:

Ամէն օր այսպէ՞ս պիտի ըլլայ: Քանի՞ քաղաքացիի տուն պէտք է քանդել, որպէսզի յեղափոխութիւն մը սկսի: Իսկ ե՞րբ պիտի պատահի վերջը: Իսրայէլացիք պիտի ռմբակոծե՞ն կեդրոնական Պէյրութը: Կամո՞ւրջը: Այս պատճառո՞վ էր, որ բոլոր օտար մարտանաւերը եկան եւ տարին իրենց քաղաքացիները, որպէսզի Պէյրութը քանդելը ապահո՞վ ըլլայ:

Աւելորդ պիտի ըլլար ըսել, թէ երէկ մեծ ու փոքր ջարդերու այլ օր մըն էր: Մեծագոյնը հիւսիսային Լիբանանի մէջ 40 մշակներու ջարդն էր: Անոնցմէ ամանք քիւրտ էին. ժողովուրդ մը, որ երկիր չունի: Լուրը կ՚ըսէր, թէ իսրայէլեան հեռահաս հրթիռ մը ինկած էր անոնց վըրայ, երբ բանջարեղէն կը բեռցնէին սառնարանով օժտուած փոխադրակառքի մը մէջ՝ հեռաւոր հիւսիսի Հերմէլ շրջանին փոքր գիւղերէն՝ Քաայի մօտ: Վիրաւորները փոխադրուեցան Սուրիոյ հիւանդանոցները, որովհետեւ դէպի Լիբանան տանող ճամբաները այժմ բոլորն ալ քանդուած են իսրայէլեան ռումբերու բացած փոսերով: Աւելի ուշ տեղեկացանք, թէ հարաւի Թայպէհ գիւղին մէջ բնակարանի մը վրայ օդանաւային յարձակումի մը պատճառով սպաննուած էին հոն ապաստանած 7 քաղաքացիներ եւ վիրաւորուած էին 10 ուրիշներ:

Իսրայէլի մէջ երկու քաղաքացիներ սպաննուած էին Հեզպոլլայի հրթիռներով, սակայն, ինչպէս միշտ, Լիբանան կրեց օրուան յարձակումներուն ուժգնութիւնը, որ անհաւատալիօրէն կեդրոնացաւ երկրին քրիստոնէական սիրտին վրայ, որուն բնակիչները աւանդաբար Իսրայէլի նկատմամբ մեծ համակրանք ցուցաբերած են: Մարոնի քրիստոնեաներու Փաղանգաւոր կուսակցութեան զինեալները ամէնէն սերտ դաշնակիցներն էին Իսրայէլի, երբ ան Լիբանան կը ներխուժէր 1982ին: Այսուհանդերձ իսրայէլեան օդուժը հիւսիսային Պէյրութի մայրուղիներուն վրայ երէկ ռմբակոծեց երեք կամուրջ եւ, ինչպէս միշտ, զոհերը անմեղ մարդիկ էին:

Անոնցմէ մէկը Ժոզէֆ Պասիլն էր՝ 65 տարեկան քրիստոնեայ մը, որ չորս բարեկամներու հետ առաւօտուն մարզանքի ելած էր Ժունիէի հիւսիսը: «Կամուրջին վրայ չորս անգամ քալելէ ետք, անոր բարեկամները որոշեցին հաւաքուիլ եւ վերադառնալ որովհետեւ օդը տաք էր,– պատմեց Պասիլի ընտանիքի անդամներէն մէկը,– սակայն Ժոզէֆ որոշեց անգամ մը եւս քալել կամուրջին երկայնքին եւ ըսպաննուեցաւ»: Իսրայէլացիք որեւէ պատճառ չտուին յարձակումին. Հեզպոլլայի ոչ մէկ կռուող մուտք կրնար գործել մարոնի քրիստոնեաներու այս ամրոցին մէջ: Յարձակումը արդելակեց միայն մարդասիրական փոխադրակառքերու անցքը: Լիբանանի մէջ հետզհետէ չեչտուեցաւ այն մտահոգութիւնը, թէ օդանաւային նորագոյն յարձակումները նշան մըն էին Իսրայէլացիներուն անձկութեան, քան թէ՝ զինուորական որեւէ լուրջ ծրագրումի:

Իրօք, մինչ Լիբանանի պատերազմը կը շարունակէ խորտակել մեծ մասամբ լիբանանցի անմեղներու կեանքը, կռիւը հետզհետէ անհեռատես կը թուի: Իսրայէլեան օդուժը յաջողած է սպաննել Հեզպոլլայի թերեւս 50 զինուորեալներ և 600

քաղաքացիներ, քանդած է կամուրջներ, կաթի գործատուներ, պէնզինի կայաններ, վառելանիւթի շտեմարաններ, օդակայանի էջուղիներ եւ հազարաւոր բնակարաններ, սակայն՝ ի՞նչ նպատակի համար։

Արդեօք Միացեալ Նահանգներ տակաւին կը հաւատա՞ն Իսրայէլի այն հաստատումներուն, թէ պիտի ոչնչացնէ Հեզպոլլան, երբ իր բանակը յայտնապէս չէր կրնար նման բան մը իրականացնել։ Ուաշինկթըն չանդրադառնա՞ր, թէ երբ Իսրայէլ յոգնի այս պատերազմէն, զինադադար պիտի խնդրէ եւ միայն ինք՝ Ուաշինկթըն կրնայ զինադադար հաստատել՝ բռնելով Դամասկոսի ճամբան եւ խնդրելով Սուրիոյ Նախագահ Պաշար Ասատի օգնութիւնը։

Մինչ այդ ի՞նչ կը պատահի Լիբանանի մէջ։ Կամուրջներն ու շէնքերը կարելի՛ է վերաշինել. եւրոպական վարկերով անկասկած։ Սակայն բազմաթիւ Լիբանանցիներ այժմ հարցականի տակ կ'առնեն ժողովրդավարութեան այն կառոյցները, զորս Միացեալ Նահանգներ իրե՛նք կը գովաբանէին անցեալ տարի։ Ի՞նչ արժէք ունի ժողովրդավար պայմաններով ստեղծուած լիբանանեան կառավարութիւն մը, որ չի կրնար պաշտպանել իր ժողովուրդը։ Ի՞նչ արժէք ունի 75 հազար հոգինոց լիբանանեան բանակ մը, որ չի կրնար պաշտպանել իր երկիրը, չի կրնար սահման ուղարկուիլ, չի կրնար կրակել Լիբանանի թշնամիներուն վրայ եւ չի կրնար ապազինել Հեզպոլլան։ Իրօք, լիբանանցի բազմաթիւ շիիներու համար այժմ լիբանանեան բանակը Հեզպոլլա՛ն է։

Հեզպոլլայի դիմադրութիւնը այնքա՛ն կատաղի է եւ Լիբանանի մէջ, իսրայէլեան բանակին վրայ անոր յարձակումները այնքա՛ն վճռական են, որ Լիբանանի մէջ այլեւս շատեր չեն յիշեր, թէ Հեզպոլլա ինք էր այս վերջին պատերազմին դրդապատճառը, երբ Յուլիս 12ին կտրած էր երկու երկիրներուն միջեւ սահմանը, սպաննած էր իսրայէլցի երեք զինուորներ եւ առեւանգած էր երկու ուրիշներ։ Կուիլը ընդարձակելու Իսրայէլի սպառնալիքները այժմ կը դիմաւորուին զուարճութեան պէս, քան՝ սարսափով, Լիբանանի բնակչութեան կողմէ, որ վերջին երեսուն տարիներուն հետըզհետէ աւելի մեծ անհանդստութեամբ կը լսէր զանոնք։ Այսուհանդերձ Լիբանանցիք կը վախնան իրենց կեանքերուն համար։ Եթէ Թէլ Ավիվը ռմբակոծուի Պէյրութը պիտի խայուի՞ կամ՝ եթէ կեդրոնական Պէյրութը ռմբակոծուի, Թէլ Ավիվը պիտի խնայուի՞։ Հեզպոլլա այժմ կը գործածէ Իսրայէլի ակն ընդ ական լեզուն։ Իսրայէլեան իւրաքանչիւր յարձակում կը հակադարձուի Հեզպոլլայի յարձակումով։

Արդեօք Իսրայէլացիք կ'անդրադառնա՞ն թէ այս ձեւով կ'օրինականացնեն Հեզպոլլան, եւ թէ՝ ըմբոստներու անկանոն բանակ մը հաւասարը կը դառնայ յաղթելով իսրայէլեան բանակին եւ օդուժին, որոնց թիրախները, եթէ նպատակաուղղուած են, զիրենք կը վերածեն պատերազմի ոճրագործներու, իսկ եթէ նպատակաուղղուած չեն, մտածել կու տան, թէ աւելի լաւ չեն արաբական այն բանակներէն, որոնց դէմ պարբերաբար կռուած են կէս դարէ ի վեր։ Աննախընթացօրէն արտասովոր խրադարձութիւններ կ'արձանագրուին Լիբանանի այս պատերազմին մէջ։

Իրօք, վերջին երեք տասնամեակներուն շրջանին մէջ ամէնէն հիմնական փոփոխութիւններէն մէկը Արաբներուն հետըզհետէ չվախնալու վճռակամութիւնն է։ Անոնց ղեկավարները՝ մեր արեւմտամէտ «չափաւորական» ղեկավարները, ինչպէս՝ Յորդանանի Ապտալլա Թագաւորը եւ Եգիպտոսի Նախագահ Մուպարաքը, թերեւս կը վախնան։ Սակայն անոնց ժողովուրդները չեն վախնար։ Իսկ երբ ժողովուրդ մը կորսնցուցած է իր վախը, կարելի չէ վախ ներարկել անոր։ Հետեւաբար այլեւս ապարդիւն է Արաբները ճըզմելու եւ զանոնք իր ուժին ենթարկելու Իսրայէլի հետեւողական քաղաքականութիւնը։ Քաղաքականութիւն մը, որուն սնանկութիւնը այժմ ի յայտ կը բերեն Ամերիկացիներ Իրաքի մէջ։

Եւ ամբողջ իսլամական աշխարհի տարածքին «մենք»՝ Արեւմուտքը, Ամերիկան, Իսրայէլը կը պայքարինք ոչ թէ ազգայնականներու դէմ, այլ՝ իսլամականներու։ Եւ այս շաբաթ, երբ կը դիտեմ Լիբանանի նահատակութիւնը, Կանայի մէջ ջարդուած անոր մանուկներուն դիակները, որոնք կերպընկալէ տոպրակներու մէջ կը ծրարուէին, մինչեւ որ տոպրակները սպառեցան, եւ անոնք փաթթուեցան գորգերու մէջ, օրէ օր կ'ունենամ այն ահաւոր եւ վհատեցնող մտածումը, թէ Սեպտեմբեր 11 մը եւս պիտի պատահի։

ՌԱՊԸՐԹ ՖԻՍՔ
Պէյրութ

ՊՈԼԻՍ

ՏՈԼՄԱՊԱՀՉԷԻ ՊԱԼԱՏԻՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐԸ ԸՍՏ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՏՈՐԻՆ

Թուրքիոյ Ազգային Ժողովին Ազգային պալատներու տեսչութիւնը Տոլմապահչէի պալատին կառուցումին 150ամեակը նշելու նպատակով հատոր մը հրատարակած է։ Անոր մէջ Պալեաններու հանրայայտ վաստակին ուրացումը ցաւ պատճառած է հայկական շրջանակներու։

"Ակօս" (Յուլիս 28) հետեւեալ տողերով կ'արտայայտէր այդ ցաւը.

...«Գիրքին մէջ սակայն առաջին ակնարկով կը նկատուի, որ Պալեան արքունի ճարտարապետներու մեծ գերդաստանին Գ–րդ եւ Դ–րդ սերունդէն հայր ու որդի՝ Կարապետ եւ Նիկողոս Պալեանները, որոնք Սուլթան Ապտիւլմէճիտի շըրջանին Տոլմապահչէի Պալատին թէ՛ ճարտարապետները եւ թէ՛ կառուցողները եղած են, ցոյց կը տրուին պալատին իբրեւ շինութեան վերակացու "գալֆա"ն եւ իր օգնականը։

ԺԸ–րդ դարու վերջաւորութենէն մինչեւ Ի. դար Օսմանեան Ճարտարապետութեան ծառայած եւ Պալի Գալֆայի, Գրիգոր Ամիրայի, Սենեքերիմ Ամիրայի, Կարապետ Ամիրայի, Նիկողոս Պէյի, Յակոբ Պէյի, Սարգիս Պէյի, Սիմոն Պէյի, Լեւոն Պէյի նման արժէքաւոր ճարտարապետներ հասցուցած գերդաստանի մը ամէնէն նշանաւոր անդամներէն Կարապետ եւ Նիկողոս Պալեաններու մասին գիրքին "Պալատի ճարտարապետութիւն" ենթախորագիրը կրող բաժնին մէջ կը կարդանք հետեւեալ բացատրութիւնը.–

«Պալատին կառուցման վերաբերեալ ձեռք բերուած փաստաթուղթերուն մէջ իբրեւ գլխաւոր ճարտարապետ (սէրմիմար) կ'անցնի Ապտիւլհալիմ Պէյի անունը եւ կողքին ալ Ալթունիզատէ Իսմայիլ Զիւհթիւ Փաշայի անունը՝ միմար աղասը եւ շինութեան պատասխանատու ըլլալով։ Իսկ շինարարութեան գործերու վերակացու ըլլալով Կարապետ Պալեան Գալֆայի, իբրեւ օգնական ալ Նիկողոս Պալեանի եւ արքունի գալֆաներու անուններ կը յիշուին»։

ԱՆՓՈՓՈԽ ՄՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Մեր յիշողութեան մէջ դեռ թարմութիւնը կը պահեն այն օրերը, երբ Պալեան ազգանունը մոռացումի մատնելու մտօք, պալատը շրջող օտարականներուն կը պատմուէր Տոլմապահչէին Իտալացի "Պալեան"ի կողմէ շինուած ըլլալը։ Այսօր ալ "Տոլմապահչէի պալատը" անուն գիրքին մէջ Կարապետ եւ Նիկողոս Պալեաններու անուններուն իբրեւ պալատին ճարտարապետները չյիշատակուիլը կը փաստէ, որ Եւրոմիութեան անդամակցիլ պատրաստըւող մեր երկրին մէջ անցեալի մտայնութիւնը ԻԱ. դարուն ալ կը շարունակէ իր գոյութիւնը։

ՊԱԼԱՏԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

1849–1856 տարիներու միջեւ Սուլթան Ապտիւլմէճիտի կողմէ արքունի ճարտարապետ Կարապետ Պալեանի եւ որդիին Նիկողոս Պալեանի կառուցանել տուած Տոլմապահչէի պալատին շինարարութեան ճարտարապետի օգնականի պաշտօնը վարած է Պետրոս Նեմցէ, իսկ միմար աղասը եւ շինութեան պատասխանատուն եղած է Ալթունիզատէ Իսմայիլ Զիւհթիւ Փաշա։

Շինարարութեան օգտագործուած քարերը "Մալթա" կղզիէն բերել տրուած են Նշան Թաշճեանի կողմէ, իսկ մուտքերու երկաթեայ դռները գործն են Գրիգոր Մալքեանի։

Ֆրանսացի արուեստագէտ Սէշանի եւ իր աշխատակազմին իրականացուցած պալատին ներքին յարդարումին ոսկեպատման զարդարանքը կատարուած է Օսմանեան նշանաւոր նկարիչ եւ Մէօսեէօ Փիէռ անունով ծանօթ Պետրոս Սրապեանի կողմէ, պատերը ներկելու գործը յանձնուած է Հաճի Մկրտիչի, իսկ առաստաղներու եւ որմերու յարդարանքը՝ դարձեալ Օսմանեան համբաւաւոր նկարիչներէն Սոփոն Պէզիրճեանի»։

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Այս տխրաւէթ պատահարները մեզ աւելի կը մղէին հետամտիլ մեր ուսման պաշարը առատացնելու։ Խաչատուր Միսաքեանի դասերը օրէ օր մեր եռանդը կ'արծարծէին. ինքը մեզ կը կրթէր գլխաւորապէս Վենետիկի վանքին գիրքերով։ Անոր նախամեծարած հրատարակութիւններն էին Հ. Եղուարդ Հիւրմիւզի թարգմանածները. ինքը մասնաւոր պաշտում մը, սիրահարութիւն մը ունէր գրաբարի ոճերուն Հ. Եղուարդին, որուն հետ կենակցած բարեկամ եղած է եղեր Փարիզի մէջ բաւական ատեն։

Մեր բուն դասագիրքերն էին՝ Ֆենելոնի «Արկածք Տելեմաքայ»ն, Պարթելըմիի «Անաքարսեայ ուղեւորութիւն»ը, Սէն–Փիէռի «Պօղ եւ Վիրգինէ»ն, զորս փոխ առ փոխ բաղդատել մեզ կու տար իրենց ֆրանսերէն բնագիրներուն հետ. ցոյց կու տար Հ. Եղ. Հիւրմիւզի յոյժ ճարտարութեամբ թարգմանութիւնը, անոր ոսկեղենիկ գրաբարը եւ կ'ուզէր որ մեզ ալ վարժեցնէր անոր ոճին։

***

Մէկ տարուան մէջ սկսած էինք արդէն Ֆէնըլոնի հեղինակին գրած Հիսթուար անսիէնը բաւական լաւ գրաբարի թարգմանել։ Միսաքեան մեր թարգմանածները կ'առնէր իր պայուսակին մէջ կը դնէր, կը տանէր, որպէս զի առանձնութեան մէջ կարդար զանոնք, ու սրբագրէր։

Իմ թարգմանութիւններուս մէկ տետրակը, չգիտեմ, ինչպէս եղեր է, իր քովն է մնացեր, որովհետեւ մէկ երկու օրինակ գրելու սովորութիւն ունէինք։ Տարիներ յետոյ երբ անոր թուղթերը Պոլսէն Փարիզ Նուպարեան Մատենադարանը կը ղրկըւին, այդ թուղթերուն մէջէն կ'ելլայ վերոյիշեալ տետրակս, զոր Մատենապետ Արամ Անտոնեան բարեկամս, հաճեցաւ 1934 Դեկտեմբեր 13ին ինծ տալ։ Իմ այդ տետրակս կը կրէ 1874 Յուլիս 28 թուականը. 67 տարի առաջուան ձեռագիրս է այն, կը պահեմ զայն իբրեւ յիշատակ իմ աշակերտութեանս։

***

Բացի սոյն թարգմանութիւններէն, Միսաքեան տրամաբանութեան դասեր ալ կու տար. ծոցէն կը հանէր ֆրանսերէն Լա Լոժիք անուն գրքոյկ մը. անոր մէջէն կը կարդար գրել կուտար մեզի, յետոյ այդ գրածնիս կը թարգմանէինք հայերէն գրաբարի. այս առթիւ մեր ընթերցման յանձնարարած էր Սոաւէի Տրամաբանութիւնը, որ անմահն Հ. Արսէն Բագրատունի թարգմանած էր սքանչելի գրաբարի մը։

Պէտք է յայտնել, արդարօրէն խօսելու համար, թէ Միսաքեան՝ Հ. Եղ. Հիւրմիւզի լեզուին նախամեծարութիւն տուող մը ըլլալով հանդերձ, մեծապէս կը սիրէր նաեւ Բագրատունիին գրաբարը, զոր "Աստուածաշունչեան" կը յորջորջէր ու անոր "Ի պէտս Զարգացելոց"էն եւ ֆրանսերէն քերականութիւնէն մասնաւոր գըլուխներ մեր ուսողութեան առարկայ կ'առնէր եւ այսպէս մեր ուսման հորիզոնը կ'ընդարձակէր ճարտար դասաւանդութեամբ։

Դասերէ վերջ մեզի կը կարդար հիանալի առոգանութեամբ եւ յուզումնալից արտայայտութեամբ Հ. Եղ. Հիւրմիւզի տաղերէն ընտրելագոյնները ըստ իրեն. կ'արտասանէր երբ անոր «Մարդոյ որպէս խոտոյ են աւուրք իւր» սաղմոսեան յարասութիւնը կ'արտասանէր զոյց։ Օր մը այս գեղեցիկ երգը նորէն արտասանեց, եւ, չգիտեմ, քանի՞երրորդ անգամն էր, եւ յանձնարարեց մեզ, որ մենք ալ զայն գոց սորվէինք։ Երբ այդ ոտանաւորին վերջին տողերը, որոնք՝ էին.

Մեռի՛ր ապա, մեռի՛ր վըստահ
Դու յարիցես ՚ի կեանս անմահ

պիտի ըսէր, առաջին տողին "Ապա" բառին տեղ իմ անունս դնելով՝

Մեռի՛ր վահրամ, մեռի՛ր վըստահ
Դու յարիցես ՚ի կեանս անմահ

գոչեց, եւ պահանջեց, որ յաջորդ դասին ամբողջ ոտանաւորը ես գոց ընէի ու զայն արտասանէի ընկերներուս ներկայութեանը. չթերացայ վարժապետիս յանձնարարութեան հնազանդիլ. գոց ըրի այդ ոտանաւորը, արտասանեցի դասին մէջ, եւ այսօր իսկ կրնամ զայն անսխալ գոց արտասանել։

***

Հ. Եղ. Հիւրմիւզի այդ տաղը բանաստեղծութեան գլուխ–գործոց մ'է. Սաղմոսին այդ մէկ տողը Հ. Եղ. Հիւրմիւզի գրչովը երկնային քնարերգութեան շունչ մը ստացած է. կը կարդամ ես զայն գրեթէ ամէն օր, իր գեղեցիկ նկարագրութիւններէն յափշտակուելով։

Ա՛յնքան սիրել սկսայ ես Հ. Եղ. Հիւրմիւզի գրածները, որ 1875ին նստայ անոր բոլոր ոտանաւորները խնամով ընդօրինակել՝ "Տաղք երից վարդապետաց" հատորին մէջէն, եւ յօրինել գեղեցիկ կապոյտ թղթեայ առանձին տետրակ մը, զոր կը պահեմ ցարդ մեծ խնամով։

Միսաքեան երբեմն ալ իր գրած ոտանաւորներէն կը բերէր կը կարդար մեզի. այսպէս լսած ենք իրմէն Ս. Ստեփաննոսի տօնին առթիւ՝ Աղաւնի Ստեփան պատրիարքին 1840ին ուղղածը. յետոյ Աստուածատուր պատրիարքին համար գրածը, որուն բոլոր բառերը "Այբ"երով լեցուն եղած են, զոր օրինակ՝ Աստուածամարտ, Աստուածասաստ, ազատական, աճապարար, եւ այլ նման "Այբ"ահարուստ բառերու ժողովածու, բայց իմաստալից, զոր արտասանողը կամ կարդացողը բերանը լայնաբաց շարունակ պահել հարկադրուած էր։

Բայց այս Այբահարուստ ոտանաւորին հակառակն ալ յօրինած էր, այսինքն առանց "Այբ"ի բառերով ոտանաւոր մը, զոր կերտելու համար բաւական մեծ յոգնութիւն պէտք էր ունեցած ըլլալ. զի կ'երեւակայեմ որ դիւրին բան չէր, եւ Միսաքեան ճարտարօրէն յաջողած էր։

Միսաքեանի սոյն երկու ոտանաւորները՝ "Այբալիր" եւ "Անայբ" ընդօրինակած էի, կը ցաւիմ որ կորսնցուցի զանոնք, տեղափոխութիւններուս միջոցին, ինչպէս նաեւ օրինակը անոր մէկ չքնաղ ոտանաւորին որ Փարիզ եղած ատենը յարմարեր է իրր ձօն՝ Գրիգոր Օտեանի, երբ այս մեծանուն Հայը նշանուէր էր Գարա–Քէհիա Երամեան Գէորգ պէյի աղջկանը հետ եւ յետոյ ետ եղեր է այդ նշանտուքը, ինչպէս պատմած է Միսաքեան։ Գր. Օտեան եւ Օր. Երամեան երկուքն ալ ամուրի ապրեցան ցվերջ. ինչո՞ւ համար, անծանօթ է ինծ։

***

Միսաքեան իր ուրիշ բանաստեղծութիւններէն ալ ունէր մեզ կարդացած, բայց բոլորն ալ ո՛վ գիտէ ուր կորսուեցան։ Բայց իր առանց "Այբ"երու ոտանաւորը յա՛նկարծ իմ դէմս կը բերէ մեր Ուլուլ Պօղոս վարժապետը, եւ կը ստիպէ ինծ ընդմիջել այստեղ Միսաքեանին դասախօսութիւնը։

(Շար. 55)

(Շար. Ա. էջէն)

Սթրօս-Քահնէն եւ Ծ. Լանկէն ետք, հոթը յանձնառութիւններու ծրագիր մը կը ներկայացնէր: Կը նախատեսէ ՍՄԻՔ-ի 100 Եւրոյի յաւելում մը, ընկերային տուրքերու նուազում 50 աշխատաւոր չունեցող ձեռնարկներուն, փոխադրամիջոցներու պարգեւ մը այն աշխատաւորներուն համար, որոնք տուժած են վառելանիւթի յաւելումէն, եւլն., եւլն.: Ֆապիուս նոյնիսկ Ժ. Պովէին ալ վերջ կը հասնի քննութեան մը մէջ, զոր հրատարակած է Նուվէլ Օպսերվաթէօր: Տ. Սթրօս-Քահն ալ իր ծրագիրները ներկայացուցած է (Լը Մոնտ), ուր կը պատրաստէ յետ-քարիւղի շրջանը եւ կ'ուզէ բարեփոխել «հիւանդ ժողովրդավարութեան մը հիմնարկները»: Դեռ ութ ամիս կայ բայց ամիսներէ ի վեր արդէն աթոռամարտը սկսած է եւ օրէ օր աւելի սուր բնոյթ կ'առնէ:

ՔԻՆՇԱՇԱՅԻ (Զայիր) մէջ, եռօրեայ կռիւներէ ետք, համեմատական հանդարտութիւն մը կը տիրէր Օգոստոս 23ին: Կռիւները կեդրոնացած էին Գոնկոյի Ազատագրութեան Շարժումին նախագահին "պաշտօնական բնակավայրին" շուրջ: Այս վերջինը՝ Ժան-Փիէր Պէմպա, սկզբունքով, նախագահական ընտրութեան պիտի մասնակցի Հոկտեմբեր 29ին, ընտրութեան Բ. շրջանէն, նախագահ Քապիլայի դէմ: Թեկնածուները կռթնած են զինեալ ուժի վրայ: Փողոցները դիզուած դիակներն ալ վերցնող չկայ:

ՔԷՕԼՆԻ կայարանին երկու գնացքին մէջ պայթուցիկով ճամպրուկներ ձգած երկու Լիբանանցի երիտասարդները, յայտնի եղած է որ յաջողած են երկրէն ելլել ու Պոլիս հասնիլ: Անոնցմէ մէկը յետոյ վերադարձած է Գերմանիա եւ Դանիա մեկնելու պատրաստութեան մէջ ձերբակալուած Քիէլի մէջ: Միւսը կը կարծուի որ Պոլիսէն Լիբանան անցած է:

Rentrée Scolaire

ECOLE SIAMANTO

La rentrée des classes et les inscriptions pour l'année 2006/2007 de l'école arménienne hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au Baccalauréat —L V I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 20 septembre à 15 heures

à l'école Henri Wallon —
2 avenue Stalingrad à Bagneux
au cours d'une réunion animée par les responsables de l'assocation des parents d'élèves et les enseignantes.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian:01.46.65.81.53

*
**

ECOLE DE LA CROIX BLEUE
Section d'Issy-les-Moulineaux

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au **mardi 12 septembre.** Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 18h à 21h à la M.C.A. 45 rue de la Défense — Issy-les-Moulineaux.

— Préparation Bac — Niveau Bac — Adulte débutant — Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours au 01. 45. 29. 20. 18 ou auprès de Mme Guiragossian: 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 150 Եւրօ Տիկին Ասթրիտ Ժամկոչեանէ Տիկին Ազատուհի Հաճիպօղոսեանի մահուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1

Տօն անուանակոչութեան Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ:

Ուխտի պատարագ եւ մատաղ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը երախայի կամ տարեց անձի խնամք տանելու գործ կը փնտռէ:
Հեռաձայնել Տիկին Աբրահամեանին.–
01. 39. 94. 57. 19

Pèlerinage annuel de SAINT GREGOIRE à TALLARD

Sous l'égide
de l'**Eglise Apostolique Arménienne** du Midi de la France
avec le concours de l'**Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes**

Dimanche 17 septembre à 10h30

La messe sera célébrée par
le **Révérend Père Komitas HOVNANYAN**
Curé de la Paroisse
Apostolique Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur — Marseille

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70
— Association Cultuelle
des Arméniens de Gap
Tél: 04. 92. 51. 71. 80/04. 92. 51. 00. 87

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

— Participation aux frais —
Aller-Retour seul: 25 Euros
Repas spécialités arméniennes: 20 Euros

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ՍՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ – 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեակ հաւաքածոյին) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▸ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▸ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 17 septembre

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'Orchestre S P I T A K
qui se déroulera, cette année encore à
C H A M P E A U X (77)
en plein air, dans le jardin attenant à la grange
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale Saint Martin du 12me siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

— ■ —

Réservez un bon accueil au Carnet de Tombola qui vous parviendra fin août

Programme :
- Divine Liturgie à 11h30
- Repas à partir de 13 heures
- Musique par l'Orchestre SPITAK
- Jeux pour les enfants
- Tirage des deux Tombolas (Enfants et Adultes).

Participation aux frais de la journée : Adultes: 20 Euros
Adhérents: 15 Euros
Enfants (5-17 ans): 12 Euros

Réservations et Informations sur l'itinéraire par tél. :
— Paroisse de Paris: 01 44 59 23 50
— Centre Culturel: 01 40 51 11 90.

Association "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2006/07

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**
23 SEPTEMBRE 2006 — 27 JANVIER 2007: Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

23 SEPTEMBRE 2006 — FIN JUIN 2007
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
87 euros + 8 euros frais d'expéditon.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 26-27
SAMEDI-DIMANCHE
26-27 AOUT
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.517 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21.517

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔԻ ԵԼՈՅԹԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ 1600 ԶԻՆՈՒՈՐ ԵՒՍ ՖԻՆԻՒԼ-Ի ՀԱՄԱՐ

Հինգշաբթի, Օգոստոս 24ին տեղի ունեցաւ Նախարարաց Խորհուրդի վերամուտը առաւօտուն իսկ: Բոլոր նախարարները, արձակուրդէն օգտուած դիմագիծերով, չվարանեցան իրենց գոհունակութիւնը յայտնելու սպասող լրագրողներուն: Ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ. – աճը, աշխատանքը, ընկերային հարցերը, արտաքին առեւտուրը եւլն., եւլն.: Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, Շիրաք աւելի սեղմ նիստ մը կը գումարէր քանի մը նախարարներու հետ եւ ժամը 20ին ալ ելոյթ կ'ունենար հեռատեսիլէն եւ ձայնասփիւռէն:

Դէմ գնելու համար կամ՝ վերջ տալու եղած քննադատութիւններուն ներքին եւ արտաքին ճակատներու վրայ, նախագահը յայտնեց թէ Ֆրանսա նոր ուժեր պիտի ղրկէ ՖԻՆԻՒԼ-ի ֆրանսական մասնակցութեան, այլ խօսքով 1600 զինուոր եւս ղրկելով, իր մասնակցութիւնը 400էն կը բարձրանայ 2000ի: Ծանօթ է որ Սպիտակ Տունէն սկսեալ, Ֆրանսա թիրախ էր զանազան դատապարտումներու: Ինք որ, առաջին օրէն նախաձեռնարկ էր Լիբանանի կացութեան բարելաւման եւ Իսրայէլի հետ սահմանային հարցերու կարգաւորման, նահանջողական դիրք մը բռնած էր յանկարծ եւ այն տպաւորութիւն կը թողուր, որ այլեւս տէրը չէ իր յանձնառութիւններուն:

Շիրաք դարմանեց այս բոլորը ու նոր զինուորներ ղրկելէ ետք, յայտարարեց նաեւ.– «Ֆրանսա պատրաստ է, եթէ ՄԱԿ-ը փափաքի, ստանձնելու ուժերուն հրամանատարութիւնը»: Այս ձեւով, Շիրաք առաջին անգամ ըլլալով արտայայտեց ուժերու պարագլուխ դառնալու տրամադրութիւնը, ամրապնդելու համար Իսրայէլի եւ Հեզպոլլայի միջեւ ստեղծուած հրադադարը, որ դեռ շատ խախուտ բնոյթ ունի: Շիրաք չեշտեց նաեւ թէ Ֆրանսայի նախաձեռնութեամբ է որ Ապահովութեան Խորհուրդը քուէարկած է թիւ 1701 բանաձեւը, որ կը հաստատէր հրադադարը: Նախագահը յայտնեց նաեւ որ խորհրդարանական վիճարկում մը տեղի պիտի ունենայ այս հարցին կապակցութեամբ, անմիջապէս որ սկսի արտակարգ նստաշրջանը:

Շիրաք յաւելեալ զինուոր ղրկելու այս որոշումը տուած էր ի վերջոյ, որովհետեւ ստացած էր այն երաշխաւորութիւնները, որոնց կը սպասէր եւ սերտ խորհրդակցութիւններ ԱՄՆ-ու եւ Ֆրանսայի միջեւ թոյլ տուած էին, որ ճշդուին կարգ մը կէտեր, զորս զինուորականները կը պահանջէին: Օրինակ, կապոյտ սաղաւարտաւորները իրաւունք պիտի ունենան կրակ բանալու ինքնապաշտպանութեան կամ բնակիչներ պաշտպանելու համար: Իրենց գործը պիտի չըլլայ սակայն ապազինել Հեզպոլլան, որ լիբանանեան բանակը պէտք է կատարէ: ՄԱԿ-ի այդ ուժերուն պէտք է մասնակցին նաեւ եւրոպական այլ ուժեր, նաեւ Ասիայէն:

Դուշ ողջունած է Շիրաքի որոշումը եւ կոչ ըրած որ ժամ առաջ միջազգային այդ ուժերը գետեղուին: Այս հարցին կապակցութեամբ, մրցակցութիւն մըն ալ ծագած է Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ՝ հրամանատարութեան համար: Վերջերս Իսրայէլ ուզած էր որ այդ հրամանատարութիւնը ստանձնէ Իտալիան եւ Փրոտի անմիջական պատրաստակամութիւն յայտնած էր: ԱՄՆ ալ զօրավիգ էին Իտալիոյ: Եթէ Փրոտիի փափաքը իրականանայ, ամրապնդուած ՖԻՆԻՒԼ-ը կը ղեկավարուի կեդրոնական Սպայակոյտի մը կողմէ, որ Հռոմ պիտի գտնուի, ինչ որ դժգոհ կը թողու ֆրանսական Սպայակոյտը, որ վարժուած չէ հրահանգներ ստանալու օտար լեզուով: Այդ առնչութեամբ, ֆրանսացի զինուորականները առաջարկած են բաժնել հրամանատարութիւնը: Ֆրանսացիք տեղւոյն վրայ կը ստանձնեն հրամանատարութիւնը (Լիբանան), Իտալացիք ալ գործողութիւններու ղեկավարութիւնը կ'ունենան, Հռոմի մէջ: Իտալացիք շատ համամիտ չեն այս կարգադրութեան:

Ուրբաթ, Օգոստոս 25ին, Եւրոպացիք Պրիւսէլ կը հաւաքուէին, Քոֆի Անանի ներկայութեամբ, վերջնական կարգադրութիւններու համար, մինչեւ 5000 զինուոր ղրկելու Լիբանան:

***

Այս պայմաններուն մէջ է, որ Սուրիա ալ ձայն կը բարձրացնէ եւ կ'ուզէ որ Լիբանան «ընտրէ իր բարեկամները» եւ վճռած է այլեւս ելեկտրականութիւն չըհայթայթել Լիբանանի, եթէ Ֆրանսա կենսական դեր ստանձնէ ՄԱԿ-ի միջնադիր ուժերուն մէջ: Պաշտօնական ցեկոյցով է որ Դամասկոս յայտնած է իր որոշումը, որ գործադրութեան պարագային մեծ դժուարութիւններ կը ստեղծէ Լիբանանի համար:

Սուրիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Վէլիտ էլ Մուալլիմ յայտարարած է թէ եթէ ՄԱԿ-ը Լիբանանի հետ իրենց սահմանին վրայ խաղաղապահ զօրք գետեղէ, իրենք կը փակեն սահմանը: Նախապէս ալ նախագահ Ասատ չեշտած էր թէ դէմ կ'ըլլան նման կարգադրութեան: Ան պնդած էր թէ հարաւային Լիբանան գետեղուելիք զօրք մը երկու երկիրներուն միջեւ թշնամանք կը հրահրէ, ուստի քօղարկուած ազդարարութիւն մը ուղղած էր Պէյրութի:

Մեկնաբանելով այս արտայայտութիւնը, Իսրայէլի Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը ըսած է թէ նախագահ Ասատ չի փափաքիր որ Հեզպոլլան ապազինուի:

Եթէ Սուրիա Լիբանանի հետ սահմանը փակէ, Լիբանան կը զրկուի ցամաքային միակ ճամբէն որով կը կապուի աշխարհին:

***

Պրիւսէլէն ետք, Քոֆի Անան Միջին Արեւելք պիտի անցնի:

***

Հարցազրոյցի մը միջոցաւ, զոր տուած է Ֆիկառոյի (Օգոստոս 25ին), Պաշտպանութեան նախարարուհին Մ. Ալիօ-Մարի կը վստահեցնէ որ Ֆրանսա միջոցներն ունի գործելու որպէս մեծ պետութիւն

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՃԱՄԲՈՎ ԶԷ՞ՆՔ ՂՐԿՈՒԱԾ ՀԵԶՊՈԼԼԱՅԻՆ

ԱՄՆ-ու «Նիւ Եորք Սըն» թերթը ամերիկեան ու իսրայէլեան աղբիւրներու հիմով յայտնած է թէ Իսրայէլ շրջանին մէջ ամէնէն մօտիկ դաշնակիցին՝ Թուրքիոյ հետ տագնապի մը սեմին կը գտնուի. պատճառը այն է որ ըստ իսրայէլեայի պաշտօնատարի մը տեղեկատուութեան, Լիբանանի հրադադարէն առաջ Թուրքիոյ ճամբով Սուրիա, անկէ ալ Հեզպոլլային բեռնակառքերով հրթիռներու կազմածներ հասած են:

Թերթը աւելցուցած է թէ Ուաշինկթըն թէ' տեղւոյն վրայ, թէ' Անգարայի մէջ պաշտօնական ճամբով դժգոհութիւն արտայայտած է Թուրքիոյ միջոցով Հեզպոլլային կատարուած ռազմական օժանդակութեան:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿՈՉԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Լիբանանի հայկական երեք կուսակցութիւնները Հ.Յ.Դ., Ռ.Ա.Կ., Ս.Դ.Հ.Կ. Օգոստոս 24ին արտակարգ միասնական ժողով մը գումարած են միջազգային խաղաղապահ զօրքին մէջ Թուրք զինուորներու ներկայութեան նիւթով ու աւարտին յայտարարութիւն մը հրապարակած:

Երեք կուսակցութիւնները կ'ողջունեն Լիբանանի կառավարութեան զինադադարի ձգտող եւ քանդուածը վերաշինելու ջանքը: Կ'ողջունեն նոյնպէս ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին թիւ 1701 բանաձեւը: Այս շրջանակին մէջ կը շեշտեն լիբանանահայութեան խիստ մերժումը հարաւային Լիբանան ղրկուելիք միջազգային խաղաղապահ ուժին Թուրք զինուորներու մասնակցութեան:

Որպէս պատճառաբանութիւն, նշուած են հետեւեալ պարագաները.

– Նման մասնակցութիւն ներհակ է միջազգային ուժերու անկողմնակալութեան սկզբունքին, հետեւաբար արգելք կ'ըլլայ երկրին մէջ խաղաղութեան, կայունութեան ջանքերուն: Թուրքիա շատ մը երկիրներու հետ թշնամական անցեալի տէր է ու Իսրայէլի հետ կնքած զինուորական դաշինքը կը սպառնայ շրջանին մէջ խաղաղութեան հոլովոյթին:

– Թուրքիա կը շարունակէ գրաւումի տակ պահել հիւսիսային Կիպրոսը, շրջամը, բայց չի ծածկեր որ ֆրանսական զինուորական մասնակցութիւնը վտանգաւոր է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐ. ՀՈԼԱՆՏ չի բացառեր նախագահական իր թեկնածութիւնը Մոնտի տուած իր հարցազրոյցին մէջ (Օգոստոս 25): Կ'ըսէ թէ «հարկ եղած ատենին» կ'որոշէ թէ թեկնածո՞ւ է թէ ոչ: Որոշումները պիտի յայտնուին Հոկտ. 3էն առաջ: Ներկայիս ոչ կը քաջալերէ, ոչ ալ զօրավիգ է Սեկոլէն Ռուայալի, կը հաստատէ սակայն թէ ան իր տեղը ունի Ֆրանսայիններու հանրային կարծիքին մէջ: Ինչ կը վերաբերի Լիբանանի, ընկերվարականները համաձայն են Շիրաքի տարած քաղաքականութեան: Բայց, անհասկնալի կը գտնէ որ Ֆրանսա դերակատար ըլլալէ ետք Ապահովութեան Խորհուրդին թիւ 1701 բանաձեւին, այլեւս հանդիսատես ըլլայ: Ֆր. Հոլանտի համար Հեզպոլլան մաս կը կազմէ լիբանանեան համայնքին, ուզուի կամ չուզուի: Հարկ է որ ապազինուի եւ մաս կազմէ քաղաքական գործընթացի մը:

ԼԱ ՌՈՇԵԼԻ մէջ, Օգոստոս 25ին բացուեցաւ Ընկերվարական կուսակցութեան «ամրան համալսարան»ը, ուր մէկի դէմ 5երու պայքար մը կայ նախագահական թեկնածութեան թեկնածուներու միջեւ (Սեկոլէն Ռուայալի դէմ՝ Սթրօս-Քահն, Ժագ Լանկ, Ֆապիուս, Հոլանտ եւ հաւանաբար Ժոսփէն):

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Սպայակոյտի պետը՝ զօր. Տան Հալուց, առաջին անգամ ըլլալով, հրամանագրով մը ուղղուած՝ բանակին, կը խոստովանի «այն թերութիւնները որոնք կատարուած են գործողութիւններու եւ հրամանատարութեան մէջ», Հեզպոլլայի դէմ արշաւանքին ընթացքին: Շեշտած է նաեւ՝ «պէտք է խոր ուսում-

ՄԱՀ ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ-Ի

Վերջին պահուն, Ուրբաթ առաւօտ երբ թերթը մամուլին կը յանձնէինք, տեղեկացանք որ իր մահկանացուն կնքած է բանաստեղծուհի՝ Սիլվա Կապուտիկեան: Կ'անդրադառնանք յաջորդով:

փակումի ենթարկած է Հայաստանը ու կը մերժէ ճանչնալ Հայկական Ցեղասպանութիւնը եւ ներողութիւն խնդրել:

– Այդ երկրին մէջ կը շարունակուին ոտնակոխուիլ մարդկային եւ փոքրամասնութիւններու իրաւունքները:

– Լիբանանի պատմութիւնը ուր արձանագրուած են թրքական հալածանքն ու բռնատիրական վերաբերումը, արգելք է որ լիբանանցի ժողովուրդը ընդառաջէ միջազգային միջնադիր ուժի մը թրքական մասնակցութեան:

Այս յայտարարութեան հիմով երեք կուսակցութիւնները Լիբանանի կառավարութենէն պահանջած են որ իր օրակարգին վրայ տեղ տայ հայկական մերժումին. «մանաւանդ որ աշխարհի այս շրջանին մէջ Լիբանանի իւրայատկութիւնը կը կայանայ համախոհ համակեցութեան հայրենիք մը ըլլալու իրականութեան մէջ եւ պարտաւորեցնէ իր ղեկավարները կառչելու համայնքային եւ քաղաքակրթական տարբերութիւններուն յարգանքին, մեկնելով՝ իւրաքանչիւր համայնքի ինքնութեան, պատկանելիութեան, մշակոյթի եւ որոշումներու իւրայատկութիւններու յարգանքէն»:

նասիրութեան ձեռնարկենք մեր յաջողութիւններուն եւ սխալներուն մասին: Այդ ուսումնասիրութիւնը բոլորիս կը վերաբերի, ինծմէ սկսեալ մինչեւ մեր զինուորներուն վերջինը»:

ԿՐԻՆՓԻՍԻ Ռէյնպօ Ուարիըրը ի վերջոյ հեռացաւ Մարսէյլի նաւահանգիստէն, Օգոստոս 24ին, շնորհիւ Ազգային ծովային ուժի միջամտութեան, որպէսզի նաւը կարենայ բաց ըլլալ, քանի շրջապատուած էր ձուկ ձկնորսներուն կողմէ: Նաւուն յաջորդ հանգրուանն է Գարթաժէն (Սպանիա):

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Ապտալլահ Բ. Թագաւորը Բաքու այցին հանդիպում ունեցած է Ատրպէյճանի նախագահ Ի. Ալիեւի հետ: Ցաջորդած միասնական մամուլի ասուլիսին այս վերջինը յայտնած է թէ քննած են Մերձաւոր Արեւելքի կացութիւնը եւ թէ Յորդանանի Թագաւորը ամբողջական հասկացողութիւն արտայայտած է Ղարաբաղի հարցին նկատմամբ: Ապտալլահ Բ. իր կարգին աւելցուցած է թէ կը յուսայ որ իրենց երկու եղբայրական երկիրները կողք կողքի պիտի յաջողին դիմագրաւել իրենց ներկայացող մարտահրաւէրները:

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԸՐՆԸՇԸՆԸԼԸ կազմակերպութեան Հիւմըն Ռայց Ուաչն ալ խիստ կերպով կը դատապարտէ իսրայէլեան ռմբակոծութիւնները Լիբանանի վրայ: Առաջինը իր տեղեկագրին մէջ կը մանրամասնէ օդանաւային 7000 յարձակումներու նպատակը, որ Հեզպոլլան հարուածել չէր միայն, այլ «պատժել» Լիբանանի կառավարութիւնը եւ բնակչութիւնը, ու հաստատելու համար ըսածը, կը յիշեցնէ Իսրայէլի Սպայակոյտի պետին խօսքը՝ «Ոչինչ պաշտպանուած է Լիբանանի մէջ, հարցը այնքան պարզ է»: Այս ամբաստանութիւններուն, Իսրայէլի Արտաքին նախարարուհին կը պատասխանէ.– «Իսրայէլ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՅԻՊԷ-Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵԻՍԵԲԻՈՍԻ ՀԵՏ

(ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ)

(Գ. եւ Վերջին մաս)

ՅԻՊԷ – Հաւատալս չի գար որ նման բաներ մեր քաղաքակիրթ, օփերա, ակադեմիա ունեցող հայրենիքին մէջ տեղի ունենան... Ճինկիզ խան՞ վերադարձեր է:

ԵԻՍ. – Ակադեմիա ըսիր, կը մոռնայի քեզի պատմելու աշխարհահռչակ ակադեմիկոս, երկնային համաստեղութիւններու մասնագէտ, փրոֆ. Գուրգադեանի պատահածը, որ Գառնիի հովիտին մէջ տասնեակ տարիներէ կը ղեկավարէր իր ստեղծած գիտական միջազգային հիմնարկը... վերջերս ան պաշտօնանկ կ'ըլլայ, սորական անունով տնօրէնի մը կողմէ որ Գառնիի գիւղապետի մեղսակցութեամբ կը ձեռնարկէ այդ հրաշալի հիմնարկը ԽՈԶԱԲՈՒԾԱՐԱՆԻ վերածելու. շինութիւնները կը սկսին (գացի աչքովս տեսնելու) բարբարոսաբար այնքան աղմուկ կը բարձրանայ մամուլին մէջ որ "անտեղեակ" ձեւացող իշխանութիւնները կը ստիպուին միջամտել... վերջին լուրերու համաձայն հիմնարկը կրկին յանձնուած է ծերունի գիտնականին:

ՅԻՊԷ – ???

ԵԻՍ. – Գառնիի մէջ նոր երեւոյթի մըն ալ անդրադարձայ. տաճարը իր շրջափակով հիանալիօրէն նորոգուած, պարսպապատուած, սալայատակուած... գտայ. ուրախութիւնս շատ կարճ տեւեց... գիտես՞ ինչ քարեր օգտագործեր են այս ընտիր աշխատանքներուն համար... բնութեան հրաշալիք մը քանդելով... այո՛ Գառնիի հովիտին հմայքը կազմող երգչհոնսնման պազալթէ սիւները ՈՉ ԵԻՍ ԷՆ... Յուշարձաններու պաշտպանութեան գրասենեակը բնութեան անկրկնելի հրաշալիք մը քանդեր է մարդկային յուշարձանի մը բակը սալայատակելու համար... եւ արդէն գառնեցիները բարի օրինակ առնելով իրենց կարգին սկսած են նոյն պազալթով իրենց բակերն ալ յարդարել... կը թուի թէ գառնեցիներու աւանդութեան մէջ նման բարբարոսութիւններ առաջին անգամ չէր որ տեղի կ'ունենան: Գիւղին քահանան ինծի ցոյց տուաւ ընդարձակ տարածութիւն մը ուր միջնադարեան եկեղեցի մը եղած է ժամանակին եւ գիւղացի մը (սովետի շրջանին) պայթեցուցած է պարտէզը ընդարձակելու...

ՅԻՊԷ – Շատ մը յառաջացած երկիրներու մէջ, մեծ կարեւորութիւն կը տրուի ընտանիքին. նորածինը կը վայելէ ամէն տեսակ դիւրութիւն եւ խնամք, իսկ երկրորդ եւ երրորդ զաւակի պարագային ծնողքը զանազան նպաստներ կը ստանայ:

Հայաստան, ուր ծնունդները նուազած են անհելի կերպով եւ արտագաղթը կը շարունակուի մեծ թափով, վստահ եմ կառավարութիւնը նման նպաստներ կ'առաջարկէ ամուսնացող զոյգերուն:

ԵԻՍ. – Իմ առօրեայ վարձակարգի երիտասարդ վարորդս՝ Աշոտը, տարի մըն է ամուսնացած է եւ զաւակ չունի... առողջ է, կայտառ եւ անսահման փափաքով կ'ուզէ այդ զաւակը... բայց տակաւին հարկ եղած գումարը չէ կրցած մէկդի դնել:

ՅԻՊԷ – Ինչ՞ գումար...

ԵԻՍ. – 500 տոլար... այո՛, սիրելիս. Հայաստանցի երիտասարդը նուազագոյն 500 տոլար պէտք է մէկդի դնէ որ զաւակի մասին կարենայ մտածել... հիւանդանոցի ծախք, հոս-հոն կաշառք իր սարօքն... ո՞ւր մնաց երկրորդ, երրորդ զաւակի մասին մտածողը... մեր "Հայրենասէր" կուսակցութիւնները որ իշխանութեան գլուխ են եւ օրէ օր երկիրը կը սպաննեն, թող ամչնան որ այս կենսական հարցը չեն լուծած տակաւին... հիմա կը հասկնա՞ս թէ ինչու ժողովուրդը անոնց ամբոխավարական ճառերուն այլեւս ականջ չի կախեր... եւ կը խորհի հեռանալ երկրէն, ամէն դժուարութիւն յանձն առնելով...:

ՅԻՊԷ – Ես ալ հիմա կը հասկնամ թէ ինչու՞ հազուագիւտ դարձած է յղի մայրեր տեսնել Երեւանի փողոցներուն վրայ...:

– Լսեցի որ Երեւանէն Հալէպ եւ Պէյրութ ալ անցեր ես մի քանի օրով:

ԵԻՍ. – Հալէպ եւ Դամասկոս ճամբորդելս անձնական ոչինչ ունէր: Հայկական ՓԱՐԱՏԱՅՋ ընկերութիւնը որ մասնաճիւղեր ունի Մոսկուայի եւ Գալիֆորնիոյ մէջ, բացի հայկական հեռատեսիլի կայաններուն գեղարուեստական գովազդներ պատրաստելէ եւ Հ.1ի արբանեակային կապերը ապահովելէ արտասահմանի հետ, ֆիլմերու արտադրութեան մեծ ընկերութիւն դարձած է, միջազգային չափանիշերով: Պատասխանատու տնօրէններու հետ ծանօթութիւնս սկսաւ Վենետիկի ֆիլմի փառատօնին, ուր "Վոսքա Լեմոն" իրենց արտադրած ժապաւէնը Արաղածի լանջերուն նկարահանուած, ստացաւ առաջին մրցանակը... այնուհետեւ մեր հանդիպումները աւելի սերտացան Երեւանի մէջ եւ օր մըն ալ յանկարծ ինծի ներկայացուցին հրաշալի բեմադրութիւն մը ՇԱՄԻՐԱՄԻ ԵՒ ԱՐԱ ԳԵՂԵՑԻԿԻ աւանդավէպի մասին, որուն համար անհրաժեշտ էր այցելել Շամիրամի հայրենիքը Ասորեստան-Սուրիա: Մեր հանդիպումները ժողովուրդի եւ պատկան իշխանութիւններու հետ ակնկալուածէն աւելի լաւ արդիւնք տուած ըլլալով, կ'երթայինք վերջին մանրամասնութիւնները ուսումնասիրելու:

ՅԻՊԷ – Դուն Սուրիա բաւական երկար տարիներ ապրած ես որպէս կրթական գործիչ, կարծեմ ՀԱԼԷՊԱՀԱՅ ՔՐՈՆԻԿՆԵՐ տիտղոսով գիրք մըն ալ գրած ես... տասը տարի վերջ վերադառնալով ինչ՞ տպաւորութիւն ունեցար:

ԵԻՍ. – Երկիրը բաւական բարեփոխուած գտայ. արեւմուտքի վայել մայրուղիներ, ճոխ կանանչապատում ամէն կողմ, նոյնիսկ անապատային գօտիներու մէջ, Սուրիան դարձած է ձիթենիներու բուրաստան, ծովեզերքէն մինչեւ Փալմիր եւ քիչ մըն ալ անդին: Ինքնաշարժերու որակը բարձրացած, ներածումի-արտածումի դիւրութիւններ շնորհուած վաճառականներուն, կարեւոր քաղաքներուն մէջ, արդիական նոր թաղամասեր աւելցած, տպաւորիչ է Հալէպի պարագան, ուր սրբատաշ քարերով հրաշալի ապարանքներ եւ մզկիթներ բարձրացած են վերջերս ընդարձակ տարածութիւններու վրայ: Զգալիօրէն նուազած է զբօսաշրջիկներու թիւը Իսրայէլի մրճահարող ըսպառնալիքներուն հետեւանքով, թէեւ տարիներէ ի վեր ոչ մէկ կրակոց տեղի ունեցած է երկու երկիրներուն միջեւ. անոր փոխարէն անտանելիօրէն աճած է երթեւեկը քաղաքներուն մէջ, յատկապէս վարձակառքերու անհամեմատ առատութեան պատճառով, որոնց սակը այնքան ցած է (10–15 սենթ) որ մէկ մայթէն միւսը անցնելու համար, որոշ ժամերուն աւելի խոհեմ է վարձակառք նստիլ քան կեանքը վըտանգի ենթարկել...

ՅԻՊԷ – Գալով մերիններուն.

ԵԻՍ. – Երեւութապէս Հայերը պահած են իրենց բոլոր կառոյցները, եկեղեցի, վարժարաններ, ակումբ, միութիւններ, եւն... բայց կարծես վարագոյր իջած է հայկական Հալէպի վրայ... Բժիշկներու, հիմնարկներու, խանութներու վրայէն գրեթէ ջնջուած են հայերէն տառերը. 10 տարի առաջ Հալէպի եւ Պէյրութի հետ Երեւանը չէր կրնար մրցիլ հայերէն վահանակներով... Հիմա պատկերը ցոյց կու տայ որ մերինները կամաց-կամաց սկսած են ամփոփուիլ, պատեանի մէջ քաշուիլ, հայկական ընտանեկան, ամառնային պարտէզներէն հայերէն երգն ալ ջնջուած է արդէն մեծամասնութեամբ... կարգ մը վարժարաններ, ներառեալ՝ Մխիթարեան, Կիլիկեան, կիսով չափ արաբացած են. բակերուն մէջ աշակերտութիւնը աւելի արաբերէն կը խօսի քան հայերէն. մայրենի լեզուի մակարդակը ալ անփայլ վիճակ մը ունի... վաճառական Հայերը համեմատաբար աւելի լաւ վիճակ ունին քան արհեստաւորները, որ անցեալի Սուրիոյ փառքը կը կազմէին: Քիւրտերը յատկապէս, որոնց թիւը շատ մեծ է Հալէպի շրջանին մէջ, աւելի մատչելի գիներով փոխարինած են Հայերը, հայ արհեստաւորը մասնագիտական նկարագիր առած է:

Միատարր հայկական ճաշերը դարձած են խոսն. զուտ հայաբնակ ՆՈՐ ԳԻՒՂ թաղին մէջ, խաչմերը Ներկայիս մեծամասնութիւն կը կազմեն: Պէտք է խոստովանիլ որ գաղութին մտաւորական, արուեստ կարեւոր զանգուածէն կարեւոր մաս մը գաղթած է այս տարիներուն...:

ՅԻՊԷ – Դէպի Հայաստան՞...

ԵԻՍ. – Երանի՛ այդպէս ըլլար. ընդհանրապէս Միացեալ-Նահանգներ եւ Գանատա... իսկ տնտեսապէս նուազ կարողները կը փորձեն Երեւան հաստատուիլ, ուր վստահաբար օգտակար արհեստներ կրնան զարգացնել, ինչպէս ըրին 46-47ի ներգաղթողները. ափսոս որ Հայաստան կազմակերպուած չէ զիրենք ընդունելու:

ՅԻՊԷ – Հակառակ այս ամէնուն, կարծես թէ գրական, մշակութային կեանք մը կայ տակաւին.

ԵԻՍ. – Այո՛. կայ Առաջնորդարանի անունով հրատարակուող ԳԱՆՁԱՍԱՐ-ը ուր երբեմն կը յայտնուին բաւական ընտիր հայերէնով գրողներ (պէտք է ըսել շնորհիւ Ճեմարանի շրջանաւարտներուն) կայ նոյնիսկ քերթողական փորձեր կատարող երիտասարդ սերունդ մը, որուն ներդրումը մեծապէս գնահատելի է, բայց եթէ Ծառուկեանը ողջ ըլլար, "աշակերտական գրութիւն" պիտի ըսէր, ես ալ նոյնը կը կրկնեմ: Հիմնականօրէն կը պակսին համամարդկային սլացք, միջազգային գրականութեան ծանօթութիւն, կեանքի հանդէպ գաւառական վերաբերմունք մը կայ, եսը եւ սէրը, հայրենիքը, Արցախը եւն.: Մէկ խօսքով՝ չփնտռել Ծառուկեաններ կամ Ե. Պոյաճեաններ: կամ Օշականներ... այսուհանդերձ օրհնակելի գաղութ մը մնացած է որ հակառակ իր բոլոր հայկական թերութիւններուն (պէտք չէ մոռնալ որ Հալէպի գաղութը խճանկար մըն է պատմական Հայաստանի բոլոր նահանգներուն, մինչեւ Կիլիկիա...) գողարիկ մանուկի պէս կը սիրուի եւ շատ-շատերուն կրնայ օրինակ ծառայել, յատկապէս արեւելահայ մեր հայրենակիցներուն...:

ՅԻՊԷ – Պէյրութը՞...

ԵԻՍ. – Ափսոս. Լիբանանը հրաբուխի վրայ նստած երկիր դարձած է. Հայկական վարժարանի մը որեւէ դասարան տարին կը սկսի 25 աշակերտով և ամիսէ-ամիս կը պակսի թիւը, տարւոյն վերջաւորութեան կիսուելու աստիճան... Նաւէրի օրով Եգիպտոսն ալ նոյնն էր... քանի՛ քանի՛ վարժարաններ փակեցին իրենց դուռները ... կայ սակայն հիմնական տարբերութիւն: Լիբանանի մէջ պատերազմն է որ կը խանգարէ, ո՛չ բռնապետութիւնը. այդ է պատճառը որ լիբանանահայը տասնեակ տարիներէ ի վեր յամառութեամբ կը դիմանայ միշտ ակնկալելով խաղաղութեան տարիներ... խաղաղութիւն մը որ վստահաբար պիտի ուշանայ այնքան ժամանակ որ Սպիտակ Տան մէջ իմաստուն եւ մարդկային անձ մը չզգահակալէ...:

Հայաստանի անկախութիւնն ու մօտիկութիւնը բաւական աշխուժացուցած է մշակութային եւ գրական կեանքը. հակառակ օրէ օր գաղութի նուազող թիւին, որ կը մաղթենք ժամանակաւոր ըլլայ միայն, գրական, հրատարակչական աշխուժութիւն մը կայ, լոյս կը տեսնեն օրաթերթեր, շաբաթաթերթեր, ամսաթերթեր, տարեկան բացառիկներ, կը գործեն ձայնասփիւռ եւ հեռատեսիլի ժամեր, վերջապէս, Արեւելքի շփացած տղան, լիբանանահայը, քաջաբար կը պայքարի կանգուն մնալու համար:

ՅԻՊԷ – Որակը՞...

ԵԻՍ. – Այնքան որքան է Հայաստանինը. ո՛չ աւելի ո՛չ պակաս, հին օրերու կարօտով:

ՅԻՊԷ

Օգոստոս 2006
Ս. Ղազար - Վենետիկ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՈՒՐՖԱԼԵԱՆԻ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՎԱՐԴԳԷՍ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

Դժուար է ինծ համար գրել անկեղծ եւ սիրելի ընկերոջ մը մասին որուն բարեկամութիւնը եւ գործակցութիւնը վայելած եմ աւելի քան չորս տասնեակ տարիներ:

Արդարեւ Անդրանիկ Ուրֆալեանի մահը անպայման կը բանայ յիշողութիւններու պատուհանը, կորսնցուցած ընկերոջ մը հետ մեր ունեցած հանդիպումներէն եւ յարաբերութիւններէն ներշնչուած:

Նախակրթութիւնը Մուսա լերան Քապուսիէ գիւղին մէջ ստանալէ յետոյ ան իր ուսումը շարունակած է Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանը աշակերտելով Եղիշէ Պատրիարք Դուրեանի եւ Յակոբ Օշականի նման ականաւոր ուսուցիչներու: Եղած է ուսուցիչ, տնօրէն եւ կուսակցական գործիչ, հասնելով մինչեւ Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի անդամութեան:

Ան իր մասնակցութիւնը բերած էր Կիլիկեան Թեմի կառոյցներուն, իբրեւ անդամ Լիբանանի Գաւառական Ժողովին: Լիբանանի քաղաքացիական կռիւներուն ընթացքին վարած էր Ազգային Խորհուրդի վարչութեան ատենապետութիւնը, ինչպէս նաեւ անդամակցած Լիբանանահայ վերականգնումի մարմնին:

Զինք ճանչցայ վաթսունական թուականներուն երբ Կիպրոս եկած էր կուսակցական կարեւոր առաքելութեամբ մը: Այդ եղաւ սկիզբը մեր սերտ կապին որ շարունակուեցաւ մինչեւ իր մահը:

Իմ անմիջական տպաւորութիւնս իրմէ՝ դրական էր: Ան ուղղամիտ էր եւ խիզախ: Իր առողջ մտածողութեամբ եւ վճռական նախաձեռնութիւններով եւ մանաւա՛նդ յանդուգն մարդու նկարագրով ուղեցոյց մըն էր իր շուրջիններուն անխտիր:

Եռանդ ունէր եւ նուիրում դէպի իր պաշտած կուսակցութիւնը: Յաճախ ժամեր անցուցած ենք միասին հոս թէ Միջին Արեւելքի մէջ, փորձելով «լուծել» մեր ժողովուրդի ցաւերը: Զօրաւոր խմացականութեան և տրամաբանութեան տէր մարդ էր: Ամէնէն աւելի զիս զարմացնողը իր յիշողութիւնն էր որ մնաց պայծառ մինչեւ իր վերջին օրերը: Դէպքերու և դէմքերու անսպառ շտեմարան մըն էր ինք եւ ես անձնապէս օգտուած եմ իրմէ երբ տարակուսանքի մէջ եմ եղած որեւէ հարցի նկատմամբ:

Ազգային տագնապներու նկատմամբ պաղարիւն հաւասարակշռութիւն մը կը ցուցաբերէր: Միշտ ունէր ելքի ճամբայ մը նման կացութիւններու:

Վերջին տարիներուն միացած էր «Վերնատուն» խմբակին: Շաբաթը երեք օր ան կանոնաւորաբար կը մասնակցէր մեր միջօրեայ հանդիպումներուն:

«Վերնատան» անդամները քաղաքական տարբեր համոզումներու պատկանելով հանդերձ ընկերական առողջ մթնոլորտի մէջ կ'ունենային կարծիքներու եւ միտքերու փոխանակութիւն ազգային, մի-

«ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ՝ ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ ԲՌՆՈՒԱԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ»

«Լիպէրասիոն» (Օգոստոս 11) ամառնային ընթերցումներու էջերէն մէկը յատկացուցած էր Նախիջեւանի: Աշխարհագրական նկարագրութիւններէ ետք կը խօսուի Հայաստանի հետ սահմանին փակուած ըլլալուն մասին. կացութիւն որ միայն օդային ճամբով կարելի կ՚ընէ մայր երկրին՝ Ազրպէջանի հետ հաղորդակցութիւնը:

Հանրապետութիւնը 300 հազար բնակիչ ունի: Շատ սերտ կապերով կապուած է Թուրքիոյ, որուն հետ փոքր սահմանի մըն ալ տէր է: Իրանէն կը բաժնուի Արաքսի ջուրերով. գետեզերքը զինուորական գօտի հռչակուած է ու յատուկ արտօնութեան կը կարօտի հոն ձուկի որսն անգամ: Ֆրանսացի լրագրողները –Մարիան Փօլ–Պոնքուր եւ Փաթրիք տը Սինէթի– լուվի, անստոյգ տեղեկութեան մը պէս կը գրեն թէ այդ ափերուն վրայի հայկական հին գամբարանադաշտ մը քարուքանդ եղած է ազրպէջանական բանակի ուժերուն կողմէ, այդ հողերուն տիրութեան վէճով ծագած պատերազմին որպէս հետեւանք: Տեղւոյն վրայ երթալու իրենց փափաքը խստիւ կը մերժուի ու Կիլլիթճանի քաղաքապետը զիրենք կը հրաւիրէ փոխանակ «յարձակումակ Հայեր»ու մասին խօսելու, երթալ «ազրպէջանական գեղեցիկ հնութիւնները այցելելու»: Կը հանդիպին տեղացիներու որոնց մէջ հետաքրքիրներ կան որոնք ոչ մէկ Հայու հանդիպած են եւ կ՚ուզեն տեսնել թէ ինչի՛ կը նմանի Հայ կոչուածը…

Ազրպէջանցի ու Թուրք չեզոքներու համար Թրքական սահմանէն Նախիջեւան մուտքը բարդ հարց է: Հայաստանի հետ հակամարտութիւնը որոշ վերապահութիւն մը ստեղծած է Արեւմուտքցիներուն հանդէպ որոնք Հայ դատին համակիրի համբաւը ունին: Օտարին միշտ հարց կը տրուի թէ ի՞նչ է այցին նպատակը: Կրկնուած արտայայտութիւններէն մէկն է հետեւեալը. «Երբե՛ք, կը հասկնա՞ք, երբեք Ղարաբաղը Հայերուն պիտի չձգենք»: Լրագրողները Նախիջեւանին հայելիէն ցոլացող պատկերը կը նկատեն Լեռնային Ղարաբաղը, որ նոյնպէս միջնադիր հողամաս մըն է, ապա վստահութեամբ կ՚արձանագրեն թէ հոն ալ իրենց պիտի կրկնէին նոյն ձեւով. «Երբե՛ք, կը հասկնա՞ք, երբեք Ազրպէջանցիներուն պիտի չվերադարձնենք Ղարաբաղը»:

Բաքուի անատոլեան ուսումնասիրութիւններու ֆրանսական կեդրոնի պատասխանատուներէն Պ. Պալճը պատասխանելով իրենց հարցումներուն կ՚ամփոփէ Ղարաբաղեան հակամարտութեան արմատները. չի մոռնար չեշտելու թէ «շուրջ 30 հազար Հայ մեկնած է Ազրպէջանէն, իսկ Հայաստանէն, Ղարաբաղէն եւ գրաւեալ ազրպէջանական հողերէն 800 հազար Ազրպէջանցի փախուած: Ու այդ տեղեկութիւնն ալ որպէս մերկ իրականութիւն տեղ կը գտնէ պատրաստուած էջին մէջ…

ջաղաքային եւ տեղական հարցերու շուրջ: Ներկաներէն ոմանք անցեալին մեր ազանդական կուսակցութիւններու ղեկավար դիրքերու վրայ եղած էին եւ անձկութեամբ կը սպասէին այս հաճելի հանդիպումներուն:

Վերջին ամիսներուն իր առողջական վիճակի վատթարացման պատճառով զրկուած էինք իր թանկագին ներկայութենէն:

Անդրանիկ Ուրֆալեան սկզբունքի տէր այն ղեկավարն էր որ մեր ժողովուրդի ամէն մէկ նուաճումը կը նկատէր իրը: Ամէն տագնապ՝ իր տագնապը:

Ճշմարիտ ընտրեալները անոնք են որոնք կը յատկանշուին իրենց արժանիքներով, իրենց բարոյական բարձրութեամբ եւ ծառայասիրական ոգիով:

Հոգեկան անդորր վիճակով չէ որ կը գրեմ այս տողերը այլ սրտի մորմոքումով յիշելով այն լաւ օրերը երբ մեր մէջն էր ան:

Վերջին տարիներուն ունեցաւ յուսալքումի, ընկրկումի պահեր, ծանր տագնապներ: Բայց ունէր ուժը, քաջութիւնը յաղթահարելու բոլոր դժուարութիւնները: Կը զարմացնէր մեզ իր արի կեցուածքով եւ լաւատեսութեամբ: Այդպէս ալ դիմաւորեց պատուհասը որ զգետնեց զինք անողոքօրէն:

Սակաւ ընտրեալներէն մէկը կորսնցուցինք իր մահով:

Վ. Ս.

Մոնթրոզ, Գալիֆորնիա

ԿԵՂԾՈՒԱԾ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՇՈՒԿԱՆ

Ռուս օրէնսդիրները լրջօրէն կը մտածեն պատժել ոչ միայն կեղծ ապրանք արտադրողները, այլեւ զանոնք գնողները: Ամէնէն բարդուած ուժ երկիրներու Ս. Պետերսբուրգի վերջին ժողովին ծորճ Պուշ հասկցուց որ Առեւտրական միջազգային կազմակերպութեան մէջ մուտք չունի Ռուսաստանը ընդունելու, գլխաւոր այն պատճառով որ կեղծարարները շատ են հոն:

Ռուս լրագրող մը անդրադառնալով այս տուեալին, կը յիշեցնէ թէ ԱՄՆ–ը եւ Չինաստանն ալ նոյն երեւոյթին դէմ յանդիման էին անցեալին: 1991ին երբ այդ կազմակերպութեան հիմնումի բանակցութիւնները կը տարուէին, ամերիկեան պատուիրակութիւնը բացատրեց թէ ապօրինի վկայաթուղթերու, հեղինակի իրաւունքներու գործածութիւնը տարեկան 60 միլիառ տոլար կորուստ կը պատճառէ իրենց: Յետոյ 1995ին, կազմակերպութեան հիմնումէն ետք, Չինաստան որ տակաւին անոր մաս չէր կազմեր, առեւտրական պատերազմէ մը հազիւ կրցաւ խուսափիլ, ԱՄՆ–ու հետ ստորագրելով պայմանագիր մը որով յանձնառու կ՚ըլլար կեղծ խտասալիկներ չարտադրելու, ամերիկեան բանիչներ չընդօրինակելու, մեծ վաճառանիշերու կեղծ պիտակները չգործածելու զանազան ապրանքներու համար:

Ռուս լրագրողը կը յիշեցնէ թէ կեղծ ապրանքի արտադրութիւնը աւանդութիւն մըն է երկրին մէջ. Գոգոլ անգամ գրած է այդ մասին "Մեռած հոգիներ"ուն մէջ: Այդ կեղծարարութեան սնունդ տուողը եղած է ռուս բարեկեցիկ դասուն օտար վաճառանիշերու նկատմամբ մեծ պաշտումը: Յեղափոխութենէն ետքն ալ, քըսանական թուականներուն Տնտեսական նոր քաղաքականութեան շրջանին այդ տկարութիւնը չեչտուած է, զարկ տալով կեղծ ապրանքներու արտադրութեան:

1920–30ական թուականներու ծանօթ վէպերէն մէկուն զեղծարար հերոսը կ՚ածխէ ագնուական մառեչալ մը որ թաքնըւելու, կամ անճանաչելի ըլլալու պատճառներ ունէր. սափրիչը գովքը կը հիւսէ արտադրութեան մը որ իբրեւ թէ ներածուած է. մառեչալը, կը գնէ ապրանքը որ մազի ներկ մըն է, ապահովութիւն տըրւած թէ ո՛չ պաղ, ո՛չ տաք ջուրով, ոչ օճառով կամ այլ միջոցով կը սրբուի, ու մնայուն սեւի կը ներկէ մազը: Բայց քանի որ ապրանքը կեղծուած է, խեղճ մարդը հայելիին առջեւ կը յայտնուի կանաչ մազերով ու պեխ մօրուքով: Բրեժնեւի օրով, 70ական թուականներու վեր-

ՄԵԾԱՄՕՐԻ ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԸ ՈՒ ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԱԼ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Վարժուած էինք Հայաստանի աթոմակայանին հասցէին Թուրքիայէն պարբերաբար բարձրացող վիլվուքին: Այնպէս կը թուի որ անոր վտանգին ենթակայ համարուած թրքական հողերուն այլեւս Քիւրտերը տիրոջ աչքով կը նային, քանի վտանգի, սպառնալիքի նոյն յանկերգը իրենք ստանձնած են:

«Եօզկիւր Փոլիթիքա» օրաթերթին մէջ (Օգոստոս 22) մօտ կէս էջ մը տրամադրուած է նիւթին. ենթախորագիրը կ՚ըսէ. «Հայաստանի Մեծամօրի աթոմակայանը որ աշխարհի վրայ հիւլէական արկածի մը մեծագոյն հաւանականութիւնը ունեցողն է, կը շարունակէ սպառնալ Քիւրտիստանի քաղաքներուն, գլխաւորաբար Կարսի եւ Իգդիրի»:

Վտանգի թեզը հաւաստի ընելու համար ոչ մէկ բան անտեսուած է. կայանը, կ՚ըսուի թէ կառուցուած է Արարատի երկրաշարժի գիծին վրայ, Չեռնոբիլի արկածեալ կայանին նման թեքնոլոժիով մը: Եւրոպական Միութենէն սկսեալ, ամբողջ աշխարհը անոր փակումը կը պահանջէ, բայց Հայաստան կը յամառի շարունակել գործածել զայն:

Յաջորդ սիւնակին մէջ աշխարհի ամէնէն վտանգաւորը կը վերածուի «Տասը ամէնէն վտանգաւորներէն մէկ»ուն: «Կըրինփիս»ի Միջերկրականի գրասենեակին պատասխանատուներէն մէկը կ՚ըսէ թէ Հայաստան գտնուած ողորմելի վիճակին մէջ չի կրնար առանձին փոխել կացութիւնը, Նախորդ տարիներու սխալ քաղաքականութիւնը երկրին համար անհրաժարելի բնոյթ տուած է կայանին ու հարկ է օժանդակել Հայաստանի որպէսզի կացութիւնը փոխել կարելի ըլլայ:

Ջին տարիներուն այս անգամ սովետական քաղաքացին արեւմտեան արտադրութեան խենթ էր. հաց–պանիրի պէս կը ծախուէին շապիկներ որոնց վրայ Ամերիկայի մակնիշը դրուած էր:

Այսօր ռուսական վաճառատուները կը յորդին ներածուած ապրանքներով. այն աստիճան որ խորհրդային օրերուն մարդ չէր կրնար իսկ երեւակայել: Այսուհանդերձ, ժողովուրդը համոզուած է որ օտար ըմպելիները իսկապէս յայտարարուած վայրին մէջ արտադրուած չեն: Նոյնն է սիկառէթներու պարագան. ներածուածները բարձր գիներով կը ծախուին, բայց շատեր կը կասկածին անոնց հարազատութեան: Ու շատ հաւանական ալ չէ նկատուիր որ Ռուսաստանի օր մը անդամակցութիւնը Առեւտրական միջազգային կազմակերպութեան, ցրուէ կասկածի ընդհանուր մթնոլորտը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ըսած եմ արդէն, որ այս Ուլուլ վարժապետը, իր ծեծահարութիւններուն հետ, կը կիրարկէր դրաւոր ընդօրինակութիւններ ընել տալու պատիժը: Օրին մէկը մեր ընկերներէն մէկը բարձրաձայն խնդացած ըլլալուն համար, քովը կանչեց, ապտակ մը զարկաւ երեսին եւ «Հուսա դէմս չընթըրկէ, նստէ՛ եւ Սաղմոսին մէջէն գտի՛ր "Այբըլլ" (իր բառն է), Այր չունեցող տուները, որպէսզի խնդալը մոռնաս» պատգամեց:

Ցանցապարտ դատուած խնդացող խեղճ տղան, նստաւ իր Սաղմոս Գիրքը ուշի ուշով աչքէ անցունել, չըսեմ քաղել, եւ ժամ մը վերջ գնաց ներկայանալ անողորմ Պօղոսին, որ «Ի՞նչ ըրիր, գտա՞ր, կարդա՛ նայիմ սա գտած "այբըլլ" տուներդ» ըսաւ: Տղան բարձրաձայն սկսաւ կարդալ Սաղմոսին անայբ տուները, յաջողած էր գտնել հինգ հատ, զորս մինչեւ այդ վայրկեանը կ՚անգիտանայինք մենք. չէինք երբեք իմացած, թէ Սաղմոսին մէջ առանց

Այբի պարբերութիւններ կան, եւ ահա սորվեցանք:

Առ ի հետաքրքրութիւն կը գրեմ հոս անոնք՝ ես ալ.

1. «Ի քէն է գովութիւն իմ Տէր, յեկեղեցիս մեծս օրհնեցից զքեզ»: Սաղմ. ԻԱ. (21)

2. «Ցոյց մեզ Տէր, զողորմութիւնս քո եւ փրկութիւնս քո տուր մեզ»: Սաղմ. ՁԴ. (84)

3. «Ո՛չ երկիցես դու յերկիւղէ գիշերի, եւ ո՛չ ՚ի նետէ, որ թռչի ՚ի տուէ»: Սաղմ. Ղ. (90)

4. «Զօրութիւն իմ եւ օգնութիւն իմ Տէր եւ եղեւ ինձ ՚ի փրկութիւն»: Սաղմ. ՃԺԷ. (117)

5. «Ենկեսցեն յիս զթութիւնք եւ կեցից. զի օրէնք քո խօսք իմ էին»: Սաղմ. ՃԺԸ (118)

Աշակերտը կարդաց այս հինգ տուները, բայց Ուլուլ վարժապետը գոհ չմնաց, եւ իր փայտին ծայրը երկարելով, «Մէկ հատ մըն ալ կայ, ինչո՞ւ չգտար» գոչեց: Յետոյ՝ «Սա Սաղմոսիդ (ՃԷ, ԺԷ, ԸԹ) գլուխը իմ աչքովս կարդա նայիմ» ըսաւ. տղան սկսաւ կարդալ այդ գլուխը վերէն վար, եւ երբ՝ «Բոլորով սրտիւ իմով խնդրեցից զքեզ մի՛ մերժեր զիս ՚ի պատուիրանաց քոց» պարբերութիւնը արտասանեց. «Սխալ կը կարդաս կոր, ծօ՛» գոչեց. բարկութեամբ Սաղմոսը ձեռքէն քաշեց, եւ երբ տեսաւ որ ճիշդ էր կարդացածը, գիրքը բացաւ, մէջէն իր անձնական Սաղմոսը հանեց: ՃԺԸ գլուխը բաղդատեց աշակերտին Սաղմոսին հետ եւ գըտաւ որ, իրենին մէջ փոխանակ «ի պատուիրանաց քոց»ի «յողորմութենէ քումմէ» է եղեր. տպագրութեան տարբերութիւն որուն շնորհիւ վարժապետը ձայն չհանեց, ու ճամբեց յանցաւորը որ բարձրաձայն խնդալուն երեսէն Սաղմոսին մէջէն անայբ տուները գտնալու պատիժին դատապարտուեցաւ:

***

Բարեբախտաբար այսպիսի տարօրինակ հրէշաբարոյ վարժապետներ անհետ կ՚ըլլային մի առ մի, ու տեղի կու տային կիրթ, օրինաւոր դաստիարակներու, որոնց շնորհիւ մեր սիրտն ու միտքը կ՚ազնուանար, նոր զարգացում կը ստանար: Հայ գրականութեան եւ ուրիշ գիտութիւններու ուսման ճաշակնիս երթալով կը սրէր եւ մենք որ երբեմն կը վախնայինք դպրոցէն ու կը փախչէինք, այլ եւս ո՛չ մէկ բան չէր կրնար կասեցնել մեզ, ետ կեցնել ուսումնառութենէ: Դպրոցը դրախտ էր մեզ համար:

Այս մասին մեր մեծագոյն ազդակն եղաւ Խ. Պ. Միսաքեան, իր հիանալի դասաւանդութեան դրութեամբը, ինչպէս նաեւ իրեն հետ պաշտօնավարող մեր ուրիշ դասատուները, իրենց արդիւնաւորութիւն ստացած ուսուցչական բարեփոխութեամբ:

Կը սկսէինք գրել տռանաւորներ, պատրաստել ճառեր, եւ կատարել բաւական լաւ թարգմանութիւններ:

Կանոնաւորութիւն մը կը տիրէր, ո՛չ միայն դպրոցին մէջ, այլ եւ եկեղեցին, ուր երաժշտապետ անուանած էին եւ երգեցողութեան դասատու վարժարանին, համբաւաւոր արուեստագէտ, Չէրչեան Համբարձում քաղցրերգակ վարպետը (մականուանեալ՝ Պապա Համբարձում):

***

Ընտիր թաղական խորհուրդ մ՚ալ կազմուեցաւ, ատենապետ ունենալով յոյժ նշանաւոր նկարիչ, իտալական դպրոցէ ելած ճարտար վրձին, Պէհչատ Ումէտիկը, որու մասին գրել խոստացայ:

Պէհչատ Ումէտ ոչ միայն իր ազգին պատիւ էր, այլեւ Թուրքիոյ: Գծած է նա սքանչելի տէրունական պատկերներ Ս. Խաչի, Ս. Կարապետի եւ այլ եկեղեցիներուն համար: Գեղարուեստական չքնաղ գործ մ՚է անոր «Գեթսեմանի» մեծադիր պատկերը, զոր Ս. Խաչի համար նկարած ու նուիրած է, ինչպէս նաեւ «Ծնունդեան» եւ «Ընթրեաց» պատկերները, որոնք Ս. Խաչի Աւագ սեղանին երկու կողմի որմերը կը զարդարեն:

(Շար. 56)

(Շար. Ա. էջէն)

յարձակման ենթարկեց Լիբանանի ենթակառոյցները, որոնք Հեզպոլլայի կը ծառայէին։ Ճիշդ է որ կամուրջ մը շրջանի բնակիչներուն ալ կը ծառայէ։ Բայց, եթէ այդ կամուրջէն կ'անցնին Հեզպոլլայի զէնքերը՝ Իսրայէլի վրայ յարձակելու համար, ուրիշ ելք չունինք քան կամուրջը քանդել»։ Ոչ - կառավարական կազմակերպութիւնները չեն ընդունիր այս արդարացումը։ Հիւմըն Ռայցն ալ, յօդուածի մը մէջ, որ լոյս տեսած է Օգոստոս 20ին Ճերուսալէմ փոսթ-ի մէջ, կը շեշտէ որ ամբակոծութիւններու տասնըեակ պարագաներու մէջ, Հեզպոլլա չըկար յարձակման մօտերը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, Հոկտեմբեր 15էն, տունը կատարուած բժշկական քննութիւնները 30 Եւրոյէն կ'անցնին 31 Եւրոյի, ինչ որ 35 միլիոն Եւրօ պիտի արժէ Ընկերային ապահովագրութեան։

ԱՄՆ կրնայ 44 տարիէ ի վեր Կուպայի կիրարկուած շրջափակումին վերջ տալ. այդպէս յայտարարած է ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարին մէկ օգնականը՝ Թ. Շէնըն։ Աւելցուցած է թէ ատոր համար Կուպա հարկ է դիմէ «ժողովրդավարական բարեշրջումներ»ու։ Ուշագրաւ է որ յայտարարութիւնը եղած է Կուպայի ղեկավարութեան Ռաուլ Կասթրոյի անցքին վաղորդայնին ու ԱՄՆ-ու հետ յարաբերութիւնները զարգացնելու

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

81ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

ՓԱՐԻԶ.- Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զըրբաչեան 150 Եւրօ։

կարելիութեան մասին անոր նշումէն ետք։ Նոր ղեկավարը ատիկա կարելի նըկատած էր եթէ ԱՄՆ միջամուխ չըլլային իր երկրին ներքին գործերուն։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ բնակչութիւնը 348.700 հոգիի նուազում մը արձանագրած է 2006ի առաջին վեցամսեային, ինչ որ 0,24%ի նահանջ մըն է բաղդատմամբ նախորդ տարուան նոյն շրջանին։ Ներկայիս, բնակչութիւնը 142,4 միլիոնի իջած է, ինչ որ տարեկան 700 հազար հոգիի կորուստի մը կը համապատասխանէ։

ՊՐԱԶԻԼԻ մէջ, ոստիկան մը 543 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է այն մասնակցութեան համար, զոր բերած է 2005 Մարտին Ռիօ տէ Ժանէյրոյի մէկ աղքատ շրջանի ջարդին։ 29 հոգի սպաննուած էին տասնեակ մը զինեալ անձերու կողմէ, որոնք այդ հրացանաձգութիւնը ներկայացուցած էին որպէս հակազդեցութիւն։ Դատապարտեալը կը պատկանի զինուորական ոստիկանութեան։

Pèlerinage annuel de SAINT GREGOIRE à TALLARD

Sous l'égide

de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

avec le concours de l'**Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes**

Dimanche 17 septembre à 10h30

La messe sera célébrée par le Révérend Père Komitas HOVNANYAN Curé de la Paroisse Apostolique Arménienne St Grégoire l'Illuminateur — Marseille

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— Association Cultuelle des Arméniens de Gap
Tél: 04. 92. 51. 71. 80/04. 92. 51. 00. 87

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

— Participation aux frais —

Aller-Retour seul: 25 Euros
Repas spécialités arméniennes: 20 Euros

Rentrée Scolaire

ECOLE SIAMANTO

La rentrée des classes et les inscriptions pour l'année 2006/2007 de l'école arménienne hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au Baccalauréat —L V I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 20 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon —
2 avenue Stalingrad à Bagneux
au cours d'une réunion animée par les responsables de l'assocication des parents d'élèves et les enseignantes.

Pour tout renseignement :

— Mme Lucie Dossikian: 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian:01.46.65.81.53

**

ECOLE DE LA CROIX BLEUE
Section d'Issy-les-Moulineaux

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au **mardi 12 septembre.** Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 18h à 21h à la M.C.A. 45 rue de la Défense — Issy-les-Moulineaux.

— Préparation Bac — Niveau Bac — Adulte débutant — Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours au 01. 45. 29. 20. 18 ou auprès de Mme Guiragossian: 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

Association "MACHTOTZ"

Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2006/07

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa METHODE AUDIOVISUELLE
23 SEPTEMBRE 2006 — 27 JANVIER 2007: Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

23 SEPTEMBRE 2006 — FIN JUIN 2007
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3)Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur+1 coffret de 4 cassettes audio
87 euros + 8 euros frais d'expéditon.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

ԱՐԺԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐՈՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ – 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի։
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատը գլուխ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 160 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Մինասեանէ Հայաստանի որբերուն ի նպաստ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1

Տօն անուանակոչութեան Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ։

Ուխտի պատարագ եւ մատաղ։

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 17 septembre

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'Orchestre SPITAK
qui se déroulera, cette année encore à
C H A M P E A U X (77)
en plein air, dans le jardin attenant à la grange
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale Saint Martin du 12me siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

— ■ —

Réservez un bon accueil au Carnet de Tombola qui vous parviendra fin août

Programme :
Divine Liturgie à 11h30
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux Tombolas (Enfants et Adultes).

Participation aux frais de la journée : Adultes: 20 Euros
Adhérents: 15 Euros
Enfants (5-17 ans): 12 Euros

Réservations et Informations sur l'itinéraire par tél. :
— Paroisse de Paris: 01 44 59 23 50
— Centre Culturel: 01 40 51 11 90.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 29
MARDI
29 AOUT
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.518 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.518

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԱ ՌՈՇԷԼԻ ընկերվարական Ամրան Համալսարանը վերջ գտաւ Օգոստոս 27–ին, Ֆր. Հոլանտ կոչ ըրաւ համախմբուման եւ չեչտեց 2007ին յաղթանակի անհրաժեշտութիւնը: Համալսարանին գլխաւոր կէտը հանդիսացաւ Լ. Ժոսփէն, որ Օգոստոս 26ի յետ միջօրէին, առաջին անգամ ըլլալով անդրադարձաւ 2002ի անփառունակ պարտութեան եւ արցունքոտ աչքերով ըրաւ իր ինքնաքննադատութիւնը, բայց եւ այնպէս պարտութեան բուն պատճառը վերագրեց ձախի պառակտումին: Զյայտնեց սակայն թէ թեկնածու պիտի ըլլա՞յ թէ ոչ: Արցունքները, որոնք առնուազն տարօրինակ են քաղաքական պարագլուխի մը համար, հաստատեցին թէ ի՛նչ աստիճանի վիրաւորուած էր:

ՄԱՐՄԱՐԻՍԻ (Թուրքիա) զբօսաշրջային վայրը, Օգոստոս 27ին չորս յաջորդական ռմբափորձեր գործուած են, որոնց հետեւանքով 27 հոգի վիրաւորուած է: Վիրաւորները գլխաւորաբար օտարականներ են՝ 11ը՝ Անգլիացի: Արարքներուն տէր եղող չկար Օգոստոս 28ին ալ, բայց կը վերագրուէին Քիւրտերուն: Միւս կողմէ, նոյն օրը, Պոլսոյ մէջ ալ թակարդ ծրարի մը պայթումէն 6 հոգի վիրաւորուած է: Մարմարիսի մէջ առաջին ռումբ մը պայթած է մինիպիւսի մը մէջ, ուր էին վիրաւորուած 11 Անգլիացիները:

ԳԱԶԱՅԻ մէջ, ազատ արձակուեցան ամերիկացի այն երկու լրագրողները որոնք առեւանգուած էին անծանօթ խմբակի մը կողմէ: Երկու շաբաթ առաջ առեւանգուած էին եւ ստիպուած եղած են դաւանափոխութիւն ձեւացնել եւ զամերայի մը առջեւ իրենք զիրենք մահմետական ցոյց տալ:

ԼԻԲԱՆԱՆ ղրկուելիք ՖԻՆԻՒԼ-ի ուժերը 7000ի պիտի հասնին եւ մինչեւ Փետրուար հրամանատարութիւնը պիտի ըստանձնէ Ֆրանսա, ապա՝ Իտալիա: Դժուարութիւնները անխուսափելի են, որովհետեւ Հեզպոլլայի ներկայութենէն զատ, Սուրիա յայտարարած է թէ ՖԻՆԻՒԼ չուզեր իր սահմանին վրայ: Թիւ 1701 բանաձեւին համաձայն ՖԻՆԻՒԼ-ը «պարտի օժանդակել լիբանանեան կառավարութեան, այս վերջինոյն դիմումին վրայ»:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ Փրանսացի երկու զինուորականներ սպաննուած են Թալիպաններու դէմ կռիւներու ընթացքին: Օգոստոս 25ին, զօրագունդը խնկած էր «ծայրայեղներու» մէկ ծուղակը, երբ անոնք ներկայացած էին որպէս պարզ գիւղացիներ: Ռումբի մը պայթումը պատճառ եղած էր որ զինուորները սպաննըւին, երկու ուրիշներ ալ վիրաւորուին:

ՊԱՂՏԱՏ, Քէրքիւք եւ Պասրա գործըւած ռմբափորձերէ 45 հոգի մեռած է Օգոստոս 27ին, հակառակ ձեռք առնուած ապահովութեան խիստ միջոցներու: Ամերիկացի վեց զինուորներ ալ սպաննուած են:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ կառավարական ուժերը, Օգոստոս 26ին սպաննած են Պալուճիստանի ազգայնական ըմբոստ ղեկավար մը՝ Նավապ Ախպար Խան, բախումներու ընթացքին: 79ամեայ մարտիկին մահը կրնար արծարծել կառավարութեան դէմ ընդդիմութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ օդանաւային Գոմէտ ընկերութեան մէկ օդանաւը ջախջախուած է Օգոստոս 27ին, երբ թռիչք կ՚առնէր Լեկլինկթընի օդակայանէն: 50 ճամբորդներէն եւ անձնակազմի անդամներէն միայն մէկ հոգի ողջ մնացած էր, բայց յոյս չկար որ փրկուի: Արկածին պատճառները ծանօթ չեն, բայց անձրեւոտ օդը կրնայ դեր խաղացած ըլլալ:

ՎԵՆԵԶՈՒԷԼԱՅԻ նախագահը՝ Ուկօ Շաւէզ ամբաստանած է Իսրայէլացիները, որոնք «ցեղասպանութեան» մը ձեռնարկած են Լիբանանի մէջ եւ չեշտած թէ «ինչ որ ըրած են աւելի գէշ է, քան Հիթլէրի ըրածը, զոր Իսրայէլացիք կը քննադատեն»: Շաւէզի համար այդ ցեղասպանութեան հեղինակները պէտք է միջազգային դատարանի մը առջեւ քաշուին: Ամսուան սկիզբը, Գարագաս ետ կանչած էր Իսրայէլի իր դեսպանը եւ ըսպառնացած էր խզել յարաբերութիւնները:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ նախագահին խորհըրդատուն՝ Մ. Ռահմանդուսթ հարցազըրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Օգոստ. 28), ուր կ՚ըսէ թէ Իրան միտք չունի յարձակելու Իսրայէլի վրայ, բայց եթէ ան յարձակի, Իրան կը հակազդէ: Հարցում մը կ՚ըլլայ նաեւ Հեզպոլլայի ստացած զէնքերուն մասին: Լրագրողը հարց կու տայ՝ «Իրան զէնք կու տա՞յ Հեզպոլլային» ու Պարսիկը կը պատասխանէ.– «Ձեզի պիտի պատասխանեմ հարցում մը ընելով՝ ինչո՞ւ ոչ ոք հարց կու տայ Իսրայէլի ստացած զէնքերը հայթայթողին մասին: Հեզպոլլան ազատ է գնելու ինչ որ կ՚ուզէ շուկային վրայ»:

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, Օգոստոս 25–ին, երկու լրագրողներ վեցական տարի բանտարկութեան դատապարտուած են, երրորդ անձ մըն ալ եօթը տարի բանտարկութեան: Երեքն ալ ամբաստանուած են «ապօրինի կերպով զէնք կրելու յանցանքով»: Մինչ երեքն ալ կ՚աշխատէին Մարդկային իրաւանց կազմակերպութիւններու համար: «Առանց սահմանի Թղթակիցներ»ու կազմակերպութիւնը զայթակղած է այս «անարդար ու ամօթալի վճիռ»ին առթիւ:

ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒ մէջ, կասկածելի դիմագիծով կամ արաբախօս ճամբորդներու ներկայութիւնը բազմաթիւ միջադէպեր կը ստեղծէ Լոնտոնի Օգոստոս 10ի հաւանական ռմբափորձերու «յայտնութենէն» ի վեր: Անցի օր արդէն, Ամսթերտամ – Պոմպէյ գիծը ապահովող օդանաւը վեց ճամբայէն ետ դարձած էր 12 կասկածելիներու պատճառաւ եւ այս ընթացքը այլեւս տարածուած է եւ միջադէպերը կը բազմանան: Օգոստոս 16ին, Մալակա – Մանչեսթեր գիծը ապահովող օդանաւը մերժած են նստիլ կարգ մը ճամբորդներ, որովհետեւ երկու ճամբորդներ արաբերէն կը խօսէին. յաջորդ օր. փաքիստանեան ծագումով Անգլիացի մը չէ կրցած օդանաւ նստիլ իր ընտանիքին հետ արձակուրդի երթալու համար Աթլանթայէն: Ուրիշ օր մը Վիրժինիոյ օդակայանը պարպուած է, որովհետեւ ապահովութեան սպասարկութիւններ սխալմամբ «հեղուկ պայթուցիկներ» գտած էին ճամբորդ կնոջ մը ճամպրուկներուն մէջ, դեռ աւելի վերջ ալ Անգլիացի բայց մահմետական օդաչու մը չէ կրցած ԱՄՆ վերադառնալ եւ ետ ղրկըւած է Անգլիա ու ստիպուած այլ ընկերութեան մը տոմսը առնել: Բողոք ներկայացուցած է ամերիկեան ընկերութեան եւ ոստիկանութեան դէմ:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ շուրջ 3.000 «առանց թուղթի» օտարականներ տողանցած են Օգոստոս 26ին, պահանջելով իրենց կացութեան կարգաւորումը: Լոգունգներու

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԴԷՄ Է ԼԻԲԱՆԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐ ՂՐԿԵԼՈՒ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Ա.–Ն. Սեզէր ընդունելութեան մը ընթացքին յայտնած է թէ կողմնակից չէ Լիբանան ղրկուելիք խաղաղապահ միջազգային ուժին թրքական մասնակցութեան: «Մենք այլ երկիրներու շահը պաշտպանելու կոչուած չենք: Նախ մեր հարցերը լուծենք» ըսած է ան: Իսկ երբ լրագրողներ իրեն յիշեցուցած են Պոսնիոյ պարագան, Սեզէր պատասխանած է. «Ան ուրիշ է»: Ինչ կը վերաբերի մարդասիրական առաքելութեան, նախագահը ըսած է թէ դէմ չէ նման բանի, բայց կ՚ուզէ որ շատ յստակ կերպով ծրագրըւած ըլլայ ան:

ԿԱՐՍ – ԲԱՔՈՒ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Թուրքիոյ Փոխադրութեան նախարարը Պ. Եըլտըրըմ Իգտիրի մէջ յայտարարած է թէ Կարս – Ախալքալաք – Թիֆլիս – Բաքու երկաթուղին ռազմավարական իմաստ կը կրէ Թուրքիոյ համար եւ թէ Թուրքիոյ հետ Վրաստան ու Ազրպէյճան որոշած են 2007ին սկսիլ անոր շինութեանը: Ծրագրին իրագործումը կ՚արժէ 320 միլիոն տոլար եւ այդ երկաթուղին Թուրքիոյ կու տայ Եւրոպայի ու Ասիոյ միջեւ փոխադրութեան մարզին մէջ հիմնական դերակատարի հանգամանք:

Թուրք նախարարը աւելցուցած է թէ ներկայիս կը քննարկեն Կարսէն Նախիջեւանի ճամբով դէպի Իրան երկաթուղի կառուցանելու կարելիութիւնը:

ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ-ի ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Մեր նախորդ թիւով, վերջին պահուն հաղորդած էինք Սիլվա Կապուտիկեանի մահը: Ան պատահած էր Երեւանի Մարմնամշակման (օրթոփետի) հիւանդանոցը, Օգոստոս 25, առաւօտեան ժամը 6.30–ին, տեղական ժամով: Նախորդ գիշերը, բանաստեղծուհին անկում մը ունեցած էր իր բնակարանին մէջ եւ հիւանդանոց փոխադրուած, ուր գործողութեան ենթարկուած էր, բայց աւելի ուշ, խօսացեալ խնամքի բաժանմունքին մէջ, սրտի տագնապի մը զոհ գացած էր:

***

Ողբացեալը ծնած էր Երեւան, 1919 Յունուար 20ին: Գրական Տեղեկատուին մէջ սապէս կը ներկայացնէր իր հակիրճ կենսագրականը.– «Հայրս՝ գրաղումով ուսուցիչ, մահացել է իմ ծնունդից առաջ: Մեծացել եմ զաղթ ու մահեր տեսած Վանեցու ընտանիքում: Ինձ խնամել է տատս, ապրուստը վաստակել է մայրս, որ աշխատել է որպէս հաշուապահ: Երեւանի Կրուպսկայայի ցուցադրական դըպրոցն աւարտելուց յետոյ 1936ին ընդունւել եւ 1941ին աւարտել եմ Երեւանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը: 1949 – 50ին սովորել եմ Մոսկուայի Մ. Գորկի գրականութեան ինստիտուտի բարձրագոյն գրական դասընթացքներում: Գրել սկսել եմ վաղ հասակից: Առաջին ոտանաւորս՝ «Պատասխան Թումանեանին», լոյս է տեսել 1933ի Դեկտեմբերին «Պիոնէր Կանչ» թերթում: Եղել եմ Սովետական Միութեան համարեա բոլոր հանրապետութիւններում եւ մի քանի մարզերում: 1962 – 63ին այցելել եմ Լիբանան, Սուրիա, Եգիպտոս, 1968ին՝ Ֆրանսա, 1972ին Ճափոն, 1973ին՝ Գանատա, ԱՄՆ: Պարգեւատրուել եմ աշխատանքային կարմիր դրօշի եւ պատուոյ շքանշաններով»: Այս ինքնակենսագրական տողերը կը կրեն 1975 թուականը եւ անկէ ետք բազմաթիւ այլ դէպքեր պատահած են: Հեղինակ է բանաստեղծութեան եւ արձակ հատորներու: Իր ստեղծագործութիւնները թարգմանուած են ռուսերէնի, պուլկարերէնի, գերմաներէնի, ֆրանսերէնի, անգլերէնի եւ այլ լեզուներու: Արձակ իր ծանօթ գործերն են.– «Կարաւանները դեռ քայլում են», «Մենք օգնում ենք մայրիկին», «Այս իմ երկիրն է», «Մտորումներ ճանապարհի կէսին», «Էջեր փակ գզրոցներից», «Իմ կածանը աշխարհի ճանապարհներին», «Գիրս մընաց յիշատակող»: Լոյս տեսած են նաեւ բանաստեղծական անհամար հատորներ, բայց պարտինք ըսել թէ Ս. Կապուտիկեան, որպէս բանաստեղծ, համբաւի տիրացած է Սփիւռքի մէջ մէկ քերթուածով՝ «Խօսք իմ որդուն» եւ անկասկած շատ են անոնք, որոնք չեն կրնար յիշել իրմէ այլ բանաստեղծութիւն մը:

Գրական իր վաստակին կողքին, Սիլվա Կապուտիկեան ունեցած է նաեւ հանրային եւ քաղաքական գործունէութիւն, որուն գլխաւոր գիծը կ՚առնչուի Ղարաբաղի հարցին, երբ Երեւանի առաջին ցոյցերու առեն (1988 Փետրուար) Զօրի Բալայեանի հետ Մոսկուայի ճամբան բռնեց եւ երկուքը միասին տեսնուեցան Գորբաչովի հետ: Վերադարձին, իրենց լաւատես երդումները պատճառ եղան որ վերջ գտնեն Երեւանի ցոյցերը եւ գործադուլը, քանի Գորբաչով ապահովութիւն տուած էր հարցը քննել Մարտ 26ի կենտկոմի լիակատար նիստին: Մնացեալը ծանօթ է:

Սկզբնական շրջանին կողմնակից ըլլալով Լ. Տէր-Պետրոսեանի իշխանութեան, վերջին շրջանին ընդդիմադիր դիրքի վըրայ կը գտնուէր:

***

Եղած է առաջին կինը Յովհաննէս Շիրազի որմէ ունեցած է զաւակ մը՝ Արա Շիրազ:

***

Ս. Կապուտիկեանի մահուան առթիւ, Հայաստանի վարչապետին՝ Անդրանիկ Մարգարեանի որոշումով կազմուած է կառավարական յանձնախումբ իր նախագահութեամբ եւ որոշուած է Ս. Կապուտիկեանի թաղումը կատարել Երեքշաբթի, Օգոստոս 29ին, Երեւանի Կոմիտաս այգիի պանթէոնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Կեդրոնական դրամատան տուեալներով Հայաստանի ներքին համախառն արտադրութեան 15%ին համազօր է Սփիւռքէն կատարուած դրամական օժանդակութիւնը: Վերջին տարիներուն կարեւոր տոկոսով աւելցած է այդ օժանդակութիւնը որ 2005ին հասած է մօտ մէկ միլիառ տոլարի (940 միլիոն): Այս գումարին մեծ մասը (72%) կը ղրկուի Ռուսաստան ապրող կամ աշխատողներէ, 14%ը ԱՄՆ-էն, կը յաջորդեն Գերմանիան, Յունաստանը, Ուկրանիան: Երկրին մէջ մեծ թիւ կը ներկայացնեն հարազատներու ղրկած գումարներով ապրողները:

ԲԱՆ ՈՒ ԳՈՐԾԻ ՏԷՐ ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍԸ

Անհնար է չանդրադառնալ "Գրական Թերթ"ի մէջ տպագրուած Վարագդատ Ցարութիւնեանի յօդուածին, որին յաջորդաբար արձանագրեցին "Յառաջ"ի մէջ Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեանը եւ Յակոբ Պալեանը, որոնք հանգամանօրէն ու երկարաշունչ գրութիւններով փորձում են տրամաբանական եզրեր գտնել ու բացատրել դասական ուղղագրութիւնը 1922ին դեկրետով փոփոխելու անհեթեթութիւնը:

Նրանք մոռանում են որ աշխարհի ամենախուլ մարդը նա է ով չի ցանկանում լսել ,կամ հրապուրուելով յօդուածագրի շողշողուն տիտղոսներով, կարծում են թէ, գործ ունեն փակալէս "բան ու գործ ունեցող" անձնաւորութեան հետ:

Իրականութիւնը բոլորովին տարբեր է եւ ցաւօք սրտի, հաճոյակատար սորուկի հօգերանութեամբ ու մտայնութեամբ տիտղոսաւորներ բազմաթիւ են ինչպէս Հայաստանի գիտութիւնների կաճառում, այնպէս էլ տարբեր ուսումնական բարձրագոյն հաստատութիւններում: Բանասէրների հսկայական մի բանակ պատրաստ է յայտարարել բոլոր նրանց, ովքեր համարձակութիւնը ունեն սխալագրութեան մասին արտայայտուելու: Նրանք կուրօրէն այնքան են մխրճուել իրենց անհեթեթութիւնների մէջ, որ ուղղագրութիւն, հնչիւնաբանութիւն, բարբառ, գրաւոր կամ բանաւոր լեզու, արեւելաարեւմտահայերէնները իրար խառնելով այնպիսի անվայել արտայայտութիւններ են անում, որ պատիւ չի բերում ոչ իրենց կոչումներին եւ ոչ էլ որեւէ պարզ քաղաքացու: Օրինակի համար Պետական Համալսարանի բանասիրութեան ամպիոնի ղեկավար դոկտոր-փրոֆէսորներից (սիրուած ու փայփայուած տիտղոս), մէկը հեռատեսիլով յայտարարեց, որ ինքը պիտի պայքարի ի նպաստ եղած ուղղագրութեան պահպանութեան, քանի որ իրեն համար անհանդուրժելի է երբ արեւմտահայերը "ԳԱԳԻԿ"ը "ՔԱՔԻԿ" են հնչեցնում: Այս է երկխօսութեան ու արհամարհանքի մակարդակը:

Ալեքսանդր Թամանեանը ոչ մէկ տիտղոս ունէր, բայց Թողեց մի անգնահատելի ժառանգութիւն որ իւրաքանչիւր ճարտարապետ կ'երազի նրա դէթ մի մասնիկը իրագործել:

Որո՞նք են ճարտարապետ Ցարութիւնեանի գործերը: Նա հասարակական հաւաքոյթներում Թամադայութիւն անելով հաճոյակատարութիւններով ու երգելով բաժակաճառեր է ասել որի շնորհիւ էլ որպէս վարձատրութիւն տիտղոսներ է ստացել:

Որքան որ անգնահատելի ու անհրաժեշտ է, որ երկրի մտաւորականները հետաքըրքրուեն "Համազգային հիմնահարցեր»ով և այդ հարցերի լուծման ճամբաներ փնտռեն (եթէ չասենք որ դա նրանց կոչումն է ու բարոյական պարտքն է), ապա որքա՛ն անհանդուրժելի է երեւոյթը երբ բազմաթիւ տիտղոսներով ակադեմիկոսը դռեհիկ ու արհամարհական արտայայտութիւններով մոլեռանդութեամբ կամ այլ ածականներով դատապարտում է դասական ուղղագրութեան ջատագովներին:

Պիտի չանդրադառնամ դասական ուղղագրութեան ու սխալագրութեան գնահատմանը. այդ գործը թող անեն մասնագէտները, եւ կարծեմ թէ բաւական թուղթ է մրոտուել այդ թեմայով եւ դեռ ճամբայ կայ անցնելիք, բայց չեմ կարող լուռ թեան մատնել "բան ու գործի տէր" ակադեմիկոսի յերիւրանքները:

Ո՞ւր էր այդ գիտնական ճարտարապետը, երբ 60ականի վերջերը իրեն նմանւող ուրիշ "տաղանդաւոր ու տիտղոսաւոր" մէկը, օգտագործելով "Թայֆայական" բոլոր միջոցները, Թամանեանի փայփայած Հիւսիսային պողոտայի առանցքի բարձունքին տեղաւորում էր, որպէս յուշարձան, մի այլանդակ ցից, որից այլեւս ոչ մէկ գնով ազատուել հնարաւոր չէ:

Չէ՞ որ այդ ներդրումը առընչուած էր ճիշդ իր մասնագիտութեան:

Լինելով ճարտարապետների Միութեան վարչութեան անդամ, իր ուղղակի "բան ու գործը" այդպիսի երեւոյթների դէմ "մոլեռանդօրէն" պայքարելն էր: Նա ոչինչ չարեց, միայն ծափահարեց ու բացման օրը հաճոյակատար բաժակաճառ արտասանեց:

Ճարտարապետական եւ քաղաքաշինարարական այլանդակութիւնների ցանկը շատ երկար է Երեւանում – բազմաթիւ "տիտղոսաւորների ու տաղանդաւորների" մասնակցութեամբ, որոնց կողքից լռութեամբ է անցել մեր ակադեմիկոսը, ոչ թէ վախենալով որ իրեն մոլեռանդ ուղղափառութեան մէջ կը մեղադրեն, այլ պարզապէս սեփական կարծիք ունենալը յարգի չէր: Ո՞ւր էր այդ պատկառելի մասնագէտը երբ Հանրապետութեան հրապարակի ժամանակավրէպ արձանը իջեցնելուց յետոյ, բարբարոսաբար քանդում էին հոյակապ պատուանդանը, փոխարինելով դատարկ անիմաստ զովացուցիչ պաստառով: Այսպիսի օրինակներ որքան ցանկանաք:

Հազար ափսոս որ "մոլեռանդ" ՅԱՌԱՋ-ի ու Սփիւռքի մտաւորականների համեստ ձայնը, նրանց բազմամեայ փորձն ու մասնագիտական կարծիքը հաշուի առնելու վարժուած չեն Հայրենի մտաւորականները, մանաւորապէս ղեկավար պաշտօնեաները, բացի դրամական օգնութեան դէպքում:

Մեր մտաւորական ակադեմիկոսը իր գրութեան մէջ գոհունակութեամբ փաստարկում է որ Սփիւռքի երիտասարդութեան մեծամասնութիւնը հայերէնին չի տիրապետում, ուրեմն ինչո՞ւ փոխենք ուղղագրութիւնը: Բայց նա տեղեա՞կ է, որ 2006ի Ցուլիս 14ին Հ–1 երեւանեան պաշտօնական հեռատեսիլի ալիքով մէկ տեսահոլովակ ցուցադրեցին ուր "Վանաձորի շրջանի Սարատովկա գիւղի 9րդ դասարանցի X–ը յայտնեց որ չի կարողանում իր անուն ազգանունը գրել": Վստահաբար այդ երեւոյթը եզակի չէ, բաւական է նայել դպրոցական քննութիւնների արդիւնքները:

Ուրեմն ուղղագրութիւնը փոփոխութեան ենթարկելով չէ որ անգրագիտութեան կամ կիսագրագիտութեան սկիզբը կը դրուի Հայաստանում, քանի որ այդ չարիքը շատ խոր արմատներ ունի եւ երկար տասնամեակների ընթացքում սխալագրութիւնն ու սխալախօսութիւնը աւանդութիւն դարձած, սովորական երեւոյթներ են մայրենի հողի վրայ:

Ահա պատճառներից մէկը որ ճարտարապետ–ակադեմիկոսը ոչ միայն այդ փոփոխութեան անհրաժեշտութիւնը չի տեսնում, նոյնիսկ զարմանում է որ դըրսեցիները բան ու գործ թողած մոլեռանդութեամբ ուղղագրութեան մասին են խօսում:

Ասում են թէ երկարակեցութիւնը չէ որ տանում է մարդուն դէպի իմաստութիւն, այլ բնական խելացութիւնը: Ի՞նչը դրդեց 90ամեակը բոլորած ճարտարապետին բան ու գործը թողնել ու "ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ"ի մէջ լուտանքներ թափել իր պարտականութիւնը պատշաճօրէն կատարող թերթի կամ որեւէ անձի հասցէին: Այդ ի՞նչ հերթական պատուէր էր կատարում նա: Ուրեմն ինչո՞ւ զարմանանք, որ վերջերս "Պօղոսեան Եղբայրներ Հիմնադրամ"ի նահագահական դափնեկիրներից մէկը նա էր, բայց չգիտենք թէ ո՞ր ծառայութիւնների համար:

Որքան ճիշդ ու օգտակար կը լինէր եթէ ալեհեր ակադեմիկոսը խոհեմ ու իմաստուն գտնուէր: Նա կարող էր կամուրջի դեր կատարել երկիր–արտերկիր յարաբերութիւնների ոլորտում ու առաջարկէր կլո՛ր սեղանի շուրջ մասնագիտօրէն քըննարկել կնճռոտ հարցի բոլոր կողմերը:

Վստահ եմ որ միաձայն լինելու հնարաւորութիւնները բազմաթիւ են:

Չէ՞ որ ընտանեկան վէճերում երբեք յաղթող չկայ:

Վարձքդ կատա՛ր, փրոֆէսէօր:

ՌՈՒԲԷՆ ՑՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԴԻՄԱԳՐԱՒԱԾ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սփիւռքի հայկական վարժարաններու դիմագրաւած մեծագոյն դժուարութիւնը հայերէնի ուսուցումն է. որակ եւ խըրացում: Ինչ կը վերաբերի որակին, ան, առաջին հերթին, կախում ունի գիտութենէն: Ի հարկէ, հայերէն ուսուցանելու գիտակ եւ ատակ բազմաթիւ անձեր կան, բայց անոնք ընդհանրապէս բացակայ են: Նման հաստատում կրնայ վիճայարոյց համարուիլ, քանի որ դուռ կը բանայ հակադրեցութիւններու, որպէս վիրաւորանք կամ թերագնահատում դիմաւորուիլ, հայերէնի կարգ մը ուսուցիչներու եւ զանոնք պաշտօնի կոչողներու կողմէ: Հարցը գոյութիւն ունի, օգտակար չէ զանազան բնոյթի գործնապաշտութիւններով իրականութիւնները թաքցընել եւ փակել յառաջդիմութեան եւ յաջողութեան ճանապարհները:

Պարզ պէտք է ըլլայ այն որ մանկապարտէզէն մինչեւ աւարտական կարգեր, նախակրթարանի եւ երկրորդականի, ուսուցուող հայերէնը անխոցելի պէտք է ըլլայ, զերծ՝ օտարաբանութիւններէ, շարահիւսական եւ քերականական անհարթութիւններէ: Նոյնիսկ մանկապարտէզի պարագային՝ ուր կը դրուին հիմնաքարերը լեզուի տիրացման: Լեզուի ուսուցումը նպարավաճառի խանութ չէ, ուր կարելի ըլլայ մէկ ապուխտը միւսով փոխարինել, որակի տարբերութեամբ, նըւազումով: Լեզուն լեզու է, կիսակատար լեզուն փուչացի բարբառ է: Այլ հարց ալ կայ, որմէ կը խուսափինք, Հայաստանցիները կ'լսեն՝ անգրագիտութեան պատճառով, կամ, ինչպէս կ'ըսէի, կիսակատարութեան եւ կիսագրագիտութեան պատճառով:

Այնպէս է իրականութիւնը, որ պատմութեան բերումով, զարգացած են հայերէնի երկու աշխարհաբարներ, բխած միեւնոյն արմատէն՝ գրաբարէն: Մէկ աշխարհաբարը միւսին հակադրելու հարց չկայ, նոյնիսկ եթէ երբեմն որոշ անգրագիտութեամբ կ'ըսուի թէ մին պետութեան լեզուն է, հետեւաբար՝ առաջնահերթ: Վերանկախացած Հայաստանի Սահմանադրութիւնը մշակողները ունեցած են ճիշդ ներըշնչում, երբ արձանագրած են, պարզին վսեմութեամբ, որ Հայաստանի լեզուն հայերէնն է, չեն գրած արեւելահայերէն կամ արեւմտահայերէն: Ուստի, զոյգ աշխարհաբարներու պաշտպանութիւնը, հարազատութիւնը եւ ճըշգրտութիւնը ուսուցման առանցքին պէտք է գտնուին, հակառակ պարագային անոնք կը խաթարուին: Երկու աշխարհաբարները ունին տարբերութիւններ եւ կարելի չէ հպանցիկ սրբագրութիւններով մէկէն անցնիլ միւսին: Դպրոցի մը կամ մէկժամեայ դասընթացքի պատասխանատուները, պիտի գիտնան թէ ո՞ր աշխարհաբարը պիտի ուսուցուի, եւ ըստ այնմ պաշտօնի կոչեն ուսուցանող: Ըսել՝ այսպէս ալ կ'ըլլայ այնպէս ալ, քիչ մը մէկը քիչ մը միւսը՝ հարստացում է, մինչդեռ հակամշակոյթ եւ հակազգային վերաբերում է: Թէեւ երեւութապէս այդ մօտեցումը կրնայ իմաստութիւն թուիլ, –այդպէս կրնայ ըլլալ անմիջական քաղաքական եւ դիրքապաշտական շահերէ թելադրուած–, մինչդեռ ան մանկավարժական հակաիմաստութիւն է եւ ծնունդ կու տայ մշակութային խառնիճաղանճի ,քանդելով լեզուամտածողութեան հիմերը, որուն վրայ կը բարձրանայ ազգային գաղափարախօսութիւնը:

Բազմիցս ըսած ենք որ, ազգային քաղաքական եւ մշակութային պատճառներէ մեկնելով, հայկական արտասահմանի լեզուն արեւմտահայերէնն է, հայրենահանուած ժողովուրդին հետ գաղթական դարձած: Լքել արեւմտահայերէնը, զայն աղճատել, հայրենահանումով ըմբռնըւող իրաւազրկման շարունակութիւնը կ'ըլլայ, այս անգամ մեր մեղսակցութեամբ: Այս ճշդումը չի միտիր արեւելահայերէնը ստորագնահատելու: Պարզապէս կ'ըսեմ, որ երկուքը խառնելով, երկուքը կիսկատար սորվեցնելով, աշակերտը որ յետագային չափահաս պիտի ըլլայ, կը զրկենք լեզուին տիրապետելու հնարքէն: Թեթեւսոլիկ գրօսաշրջիկներու լեզուական կապկումները օրինակ չեն կրնար ըլլալ ուսուցիչին:

Այս հպանցիկ նշումներու լոյսին տակ հարկ է ըմբռնել հայերէնի ուսուցիչի բարդ խնդիրը: Առաջին հերթին, ան պէտք է ըլլայ յարգելի անձ, պայմանով որ ըլլայ ատակ եւ բանիմաց, տէր իր աւանդած առարկային, բանիմաց ըլլան նաեւ զինք պաշտօնի հրաւիրողները, գիտնան թէ ի՞նչ ընելու համար զինք կը կոչեն պաշտօնի: Պէտք է դադրիլ խնայողական պատճառներով որակի անտեսումէ: Կը պատահի, մանաւանդ մէկժամեայ կամ միօրեայ դասերու պարագային, որ հայերէն ուսուցանելու դեր կը տրուի անձերու, որովհետեւ անոնք կ'ընդունին սիրայօժար գործել, այսինքն՝ ձրի: Երբ հիւանդ ենք անաստարոյժին չենք երթար, նոյնիսկ եթէ ան ձրի ընդունի իր հիւանդները... Չըսել այնպէս որ մտածենք Շէյքսփիրի պէս թէ բան մ' փտած է Դանիոյ թագաւորութեան մէջ:

Համայնքային անդորրութիւնը պահելու գործելակերպ ոըղեգրածներէն շատեր նկատել կու տան թէ այս կարգի ճշմարտութիւններ ըսելով դժգոհութիւններ կը ստեղծուին: Բայց ե՞րբ աւելի դժգոհ պէտք է ըլլայ Հայը, երբ լո՞ւռ կը մնանք, անգիտանալով աչք ծակող ճըշմարտութիւններ, թէ երբ կը հրապարակենք կենսական իրականութիւնները որոնք սերունդի ապագայի կերտման կը ծառայեն:

Յաճախ, ազգային միասնութեան ճառեր կ'արտասանուին, մանաւանդ շռնդալից եւ բազմամարդ ժողովներու ընթացքին: Այսքան կարեւոր հարց մը, որ էապէս մշակութային է, այսինքն կը վերաբերի ազգային ոգիի, ցարդ կարելի չէ եղած համազգային–համագաղութային տեսանկիւնէ քննել եւ մանաւանդ՝ լուծել: Երբ մարդիկ կը հաւաքուին, զիրար կը լսեն ընդունուած եւ կարմիր լաթի պէս բացուող հայրենասիրութեամբ, կը խօսին, բայց երբ կը վերադառնան իրենց գաղութները եւ դպրոցները, իրենց որդեգրած ոճէն մազաչափ անգամ չեն շեղիր: Ինչպէս սովորութիւն է ըսել, եթէ այս հարցերը պատշաճ լուծումներ չգտնեն, եթէ չյառաջանան համապատասխան որոշման կառոյցներ,– որոնց որոշումները ընդունելի եւ գործադրելի ըլլան,– վաղը ուշ կ'ըլլայ: Ցետագային պէտք չէ զարմանալ, եթէ հայ տղաքը խօսին կոտրած–թափած հայերէն մը, առանց հայերէն նամակ մը կարենալ գրելու, կամ հայերէն կարդալու եւ գրելու բաղձանք ունենալու: Երեւոյթը մեր աչքին առջեւ տեղի կ'ունենայ աստիճանաբար, բայց կարծէք չենք անհանգստանար: Այս տեղատուութեան վրայ կը գումարուի ժամանակակից աղէտը, երբ համացանցով լատինատառ նամակ կը գրենք: Եւ սովետներէն ժառանգուած եւ արտասահման բերուած սովորութիւններով հայանուն մարդիկ դիրք կը գրեն բացատրելու համար թէ ինչպէս լատինատառ հայերէն պիտի գրեն, ելեկտրոնային նամակով: Քաղաքական գործիչներ չեն դիրքորոշուիր ըսելու համար որ տասպարի հարուած կը տրուի մեր գոյապայքարին, լեզուին՝ որ մեզ պահեց երբ հազար տարի պետութիւն չունեցանք:

Խնդիրը համասփիւռքեան է: Անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն է Սփիւռքը օժտել հայերէնի ուսուցման կառոյցով մը, լեզուական–մանկավարժական, որ պիտի ըլլայ ձեւական, բաղկացած ըլլայ ձեռնհաս եւ բանիմաց անձերէ: Պարզ պէտք է ըլլայ որ հայերէնի չտիրապետող անձերով կարելի չէ հայերէն սորվեցնել: Կրնա՞ք երեւակայել որ Ֆրանսական պետական դպրոցներու մէջ, նախակրթարան, միջնակարգ եւ երկրորդական, կիսագրագէտներ Ֆրանսերէն սորվեցնեն:

Առանց որակի հայերէնի ուսուցումը չարիք է: Որպէսզի այդ չըլլայ, պէտք պիտի ընդունի գոհողութիւն ընել եւ հայերէնի ուսուցումը վարձատրել, ինչպէս կը վարձատրուին լաւ բժիշկը, հռչակաւոր իրաւաբանը կամ ճարտարապետը:

Քանի մը օրէն վերամուտ է:

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

20 Օգոստոս 2006

ՏՈՎԱԽՈՅԶ ՀԱՅՈՒՀԻՆ՝ ԱՆԻԹԱ ԳՈՆԹԻ

Քանի մը տարի առաջ իրեն նուիրուած լուսանկարներու ցուցահանդէս մը տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ: "Մոնտ"ի Յուլիս 29ի յաւելուածը պատկերազարդ էջեր նուիրած էր "Ծովերու տիրուհի"ին:

Ա. Գոնթի հարուստ, բնութեան, գիրքերու եւ ճամբորդութեան ճաշակին տէր Գարագոշեան ընտանիքին զաւակն է. ծնած է 1899ին: Ծովուն հետ առաջին հանդիպումը ունեցած է շատ կանուխ, երբ հազիւ քանի մը ամսու էր. լողալ սորված է քալել սորվելէ առաջ: Ինքնատիպ զոյգ մը եղած է ծնողքը. իրեն փոխանցելով իրենց ճաշակները, սորվեցուցած են նաեւ երկու հիմնական կանոն. չտրտնջալ ու ընկերութեան մէջ ո՛չ մսիլ, ո՛չ տաքնալ, ո՛չ անօթութիւն զգալ:

Փոքր տարիքէն այցելած է անթիւ երկիրներ, յաճախ նաւահանգիստ քաղաքներու մէջ կայք առած: Ծովը կեանքն իսկ է իրեն համար: Երջանիկ է երբ պերճաշուք նաւու մը կամրջակէն կը դիտէ հորիզոնը:

Երբ չափահաս կը դառնայ, կը շարունակէ ճամբորդել, այս անգամ առանձին: Նաւահանգիստէ նաւահանգիստ կ'անցնի, ամէն անգամ որ կարելիութիւնը կը գտնէ, ծով կը բացուի ձկնորսներու հետ. նօթեր կ'առնէ, յօդուածներ կը հրատարակէ: 1927ին ամուսնութիւնն իսկ չի փոխեր ապրելակերպը: Մանաւանդ որ ամուսինը ծայր աստիճան քաղցր բնութեան տէր մէկն է. անմիջապէս կը հասկնայ որ կինը լուռ ու մունջ իրեն հետեւող մը չի կրնար ըլլալ: Կը գոհայ հեռուէն նիւթական ու հովանաւորութիւն ընծայելով անոր: Յետոյ, առանց ամուսնալուծուելու, ամբողջովին բաժնուած կեանք մը կ'ապրին: «Ամուսին մը անհրաժարելի է յարգարժան գիրք մը ունենալու համար: Բայց խոստովանիմ որ քովս ի վեր բնաւ պէտք չունիմ անոր ֆիզիքական ներկայութեան» կ'ըսէ Անիթա:

Գրածները որոնք նիւթ կ'ունենան միշտ ծովը, ձկնորսութիւնը, ովկէանոսները, ուշադրութիւն կը գրաւեն: Ծովային ձկնորսութեան գիտական ու թէքնիք գրասենեակը ոստրէներու բուծարաններուն խղճալի վիճակին ու ովկէաններու տարապայման չահագործումին մասին գրածներէն մեկնելով տեղեկագիր մը կը պատուիրէ իրեն: Յետոյ մնայուն պաշտօն կու տան: Կը ճամբորդէ ծովէ-ծով. ձողաձուկի որսի կը մասնակցի, շատերու զարմանք պատճառելով: Գիշեր-ցերեկ նօթեր կ'առնէ, կ'աշխատի, կը չափէ, կը պրպտէ. միշտ ժպտուն, կատակող ու արթուն մէկն է: "Իսկական մանչ-աղջիկ" կը կոչեն զինք. կը սրբագրէ. "յաջողած աղջիկ մը"ն է ինք. կ'աւելցնէ. «կիները անընկճելի են»:

Երբ Եւրոպա կը վերադառնայ, պատերազմ ծագած է. պէտք է ականազերծումի գործ տանիլ Մանշի մէջ: Անիթա կը փութայ հոն. ինք լաւ կը ճանչնայ այդ ծովուն հոսանքները, անոնց ուղղութիւնները: Հինգ ամիս մէկ նաւէն միւսը կ'անցնի, ականազերծումի գործին աշխոյժ մասնակցութիւն ունենալով: Յետոյ կ'երթայ Ափրիկէ:

1943ին Ալժերիոյ կառավարութիւնը անոր կը յանձնէ ուսումնասիրութիւն մը ափրիկեան արեւմտեան ափերուն վրայ աւանդական ձկնորսութեան մասին. նպատակը տեղացի բնակչութեան սննդառութեան հարցը բարելաւել է: Աւելի քան տասը տարի կը դիտարկէ հազարաւոր քիլոմեթր երկարութեամբ ծովափներ, ծովային կենդանիներ կ'որսայ, երբեմն լուսնի լոյսով, ցամաք վերադառնալէ ետք անոնց սննդական արժէքը որոշելու համար: Շնաձուկը յատկապէս կը հետաքրքրէ զինք. կ'ըսէ թէ անոր լեարդը ձողաձուկին լեարդին չափ հարուստ է:

1946ին Գոնաքրիի մէջ շնաձուկի որսարան մը կը հիմնէ. եւ երբ աշխատող գտնելու նեղութիւն կ'ունենայ, մօտակայ բանտէն քանի մը մարդասպան փոխ կ'առնէ: Ապխտելու համար որսացուած ձուկերը, հիւսիսային երկիրներու թէքնիքը կը պատշաճեցնէ, ուշադրութիւն ընելով որ միսը կենսանիւթեր չկորսնցնէ: Գործունէութիւնը կը տարածուի աւելի քան երեք հազար քմ.նոց ծովափին վրայ. Մաւրիտանիայէն մինչեւ Գոթ տ'Իվուառ: Անոր ժամանումը թամ-թամներով կը ծանուցուի գիւղերու մէջ եւ հոս ու հոն ծառերու բունէն շինուած նաւակներ կը մկրտուին Տիկին Անիթա, կամ Սպիտակ տիկին:

Երբ նահանգապետի փոփոխութիւն մը վերջ կու տայ վայելած զօրակցութեան, Անիթա իր նօթագրութիւններու տուփերը կը փոխադրէ ուր տը Ռիվոլիի փոքր յարկաբաժինը ու 1952ին կը բռնէ հիւսիսային բեւեռին ճամբան: Որսացուելիք ձուկերը տեղւոյն վրայ աղալու սահմանուած նաւու մը անձնակազմին մաս կը կազմէ: Կը դիտէ տարուած աշխատանքին զանազան փուլերը, կը նօթագրէ ու կը լուսանկարէ:

Այդ ուղեւորութեան մասին հրատարակած հատորը մրցանակի կ'արժանանայ. Անիթա հանդիսութեան օրը փարիզեան մամուլին կը ներկայանայ վզին շուրջը փաթթուած հսկայական օձով մը: Հատորին գտած յաջողութիւնը զինք կը մղէ շարունակելու գրել:

Կ'երթայ Մոնաքօ, կ'նշանակուի նաւապետ Գուստոյի կողմէ: Կը յաջորդէ դասախօսութիւններու, նոր ճամբորդութիւններու, փառատօներու, գիտաժողովներու շրջան մը: Բայց միշտ կը զգայ ովկէաններու կանչը: Ութսուն տարեկան ըլլալէ ետքն ալ պայուսակը ձեռքը կ'անցնի նաւէ նաւ, նաւահանգիստէ նաւահանգիստ. Փորթուկալէն Նորվեկիա, Իրլանտայէն Ճափոն: «Քանի մը շաբաթ կանգ ա՛ռ. լուսանկարներդ, բանաստեղծութիւններդ, փաստաթուղթերդ կարգի դիր, գրելու ժամանակ տուր դուն քեզի» կը գրէ ովկէանագէտ բարեկամներէն մէկը. ու Անիթա կը պատասխանէ. «Այո՛, այո՛, երբ ծերանամ, կ'ընեմ»:

1992ին ընկերակցութիւն մը կը հիմնուի անոր գործը արժեւորելու եւ իրեն նիւթական օժանդակութիւն ապահովելու համար: 1997ին կը մահանայ ու աճիւնը կը սփռուի ծովուն վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿՌՆԱԿԻ ՑԱՒԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Բարձրակրունկ կօշիկները, շատ ծանր պայուսակները, համակարգիչին առջեւ սխալ դիրքով նստուածքը... կրնան պատճառ դառնալ կռնակի ցաւի:

Կռնակի ցաւի պատճառներ այլազան են, նոյնպէս ալ՝ դարմանումի ձեւերը:

Ահաւասիկ՝ քանի մը օրինակ:

ՍԽԱԼ ԴԻՐՔ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉԻՆ ԴԻՄԱՑ

Կողմնակի դիրքով պաստառ մը, բարձր աթոռ մը պատճառ կը դառնան, որ համակարգիչին առջեւ նստողը ծռրակի կամ կռնակի ցաւ ունենայ:

Ճարը՝ համակարգիչին պաստառին ճիշդ դիմացը նստիլ, այնպէս մը, որ աչքերը եւ պաստառը նոյն բարձրութեան վրայ գտնուին:

ՇԱՏ ԿԱՐԾՐ ՆԵՐՔՆԱԿ ՄԸ

Երկարած դիրքով, ուսերն ու կողքը պէտք է, որ թեթեւօրէն ներքնակին մէջ թաղուին, որպէսզի ողնայարը ուղիղ մնայ:

Շատ կարծր ներքնակի պարագային ողնայարը կը ձեւափոխուի եւ կռնակի ցաւ կը պատճառէ:

Ճարը՝ միջին կարծրութեամբ ներքնակ մը ընտրել է:

ԱԿՆՈՑԻ ԱՆԿԱՆՈՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Առանց ակնոցի աշխարհը պղտոր կը թուի, հետեւաբար թէ՛ համակարգիչին առջեւ, թէ ինքնաշարժ վարելու պահուն կը ստիպուինք դէպի առջեւ ծռիլ աւելի լաւ տեսնելու համար:

Արդիւնք,՝ կը վնասենք ողնայարին, որ յաւելեալ ճնշումի տակ կը դրուի եւ բնականաբար կը յոգնի ու կը ցաւի:

ՊԱՐՏԷԶԻ ԽՆԱՄՔԸ

Փորել, ցանել, ջրել... շատ լաւ են մեր տրամադրութեան համար, բայց ոչ անպայման՝ կռնակին:

Ճարը՝ աւելորդ խոտերը մաքրելու կամ ցանելու համար ծունկի գալ, փորելու կամ ոտքի դիրքով այլ գործեր կատարելու համար՝ ծունկերը թեթեւօրէն ծալել, որպէսզի ողնայարը չվնասուի:

ՓՈՐԻՆ ՎՐԱՅ ՊԱՌԿԻԼԸ

Նոյնիսկ քունի մէջ կրնանք անգիտակցաբար վնասել մեր կռնակին: Այսպէս, երբ փորի վրայ կը պառկինք, ողնայարը բնականաբար իր ուղիղ դիրքը կը կորսնցնէ եւ կոր կը դառնայ, ինչ որ անշուշտ թելադրելի չէ:

Ճարը՝ պառկիլ կողմին կամ կռնակին վրայ, միշտ ալ ընտրելով բժշկական օրակաւոր բարձ մը:

ԱՆՇԱՐԺ ԿԵԱՆՔԸ

Վերելակը, ինքնաշարժը, ելեկտրական աստիճանը... գիւտեր, որոնք պատճառ կը դառնան, որ մեր մարմինը բաւարար չշարժի: Մինչդեռ մարմինն ու ողնայարը շարժումի պէտք ունին: Անշարժութիւնը կը ժանգոտեցնէ մարմինը եւ խոցելի կը դարձնէ:

Ճարը՝ փոխն ի փոխ աստիճան եւ վերելակ գործածել, ինքնաշարժը աշխատանքի վայրէն կամ շուկայէն հեռու շարել եւ քալել, ինչպէս նաեւ՝ օրական 15 վայրկեան մարզանք մը կիրարկել:

ՁԵՌՔԻ ԾԱՆՐ ՊԱՅՈՒՍԱԿԸ

Ծանր պայուսակ մը ուսէն կախելը կամ թեւին տակ զետեղելը կը խախտէ մեր մարմնին հաւասարակշռութիւնը, ինչ որ պատճառ կը դառնայ, որ կռնակը ծռի: Որքան պայուսակը ծանր ըլլայ, այնքան կռնակին վրայ ճնշումը կը սաստկանայ:

Ճարը կամ այն է, որ պայուսակին մէջինները պիտի պակսեցնենք, կամ ալ պայուսակը փոխն ի փոխ երկու կողմերուն վրայ պիտի կրենք:

ԲԱՐՁՐ ԿՐՈՒՆԿՆԵՐԸ

Որքան կօշիկին կրունկը բարձր ըլլայ, այնքան կռնակը հակամէտ է ծռելու: Որքան կրունկը բարակ ըլլայ, այնքան մարմնին հաւասարակշռութիւնը կը խախտի, ինչ որ պատճառ կը դառնայ կռնակի, կողքի եւ սրունքի ցաւերու:

Ճարը՝ ընտրել լայն կրունկով կօշիկներ, որոնց բարձրութիւնը 5 սմ.ը չանցնիր:

ՆԱԵՒ ԽՈՒՍԱՓԻԼ

Հեռաձայնին ընկալուչը ականջին եւ ուսին միջեւ տեղաւորելով խօսելէ, ոտք - ոտքի վրայ երկար ժամանակ նստելէ եւ առանց ծունկերը ծռելու ծանր բեռ մը շալկելէ:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կ'ըսէին թէ Պէհզատ Ումէտ գծած է "Յառաջադիմութիւն" անունով շատ մեծ պատկեր մը, որ կը ներկայացնէ նշեր Հայտար փաշայէն երկարող ապագայ երկաթուղիի մը գաղափարը. եւ այս այն տարիներուն, երբ այդ տեղէն Իզմիթ տանող երկաթուղիին ծրագիրն իսկ գոյութիւն չունէր Թուրք կառավարութեան խելքին մէջ: Ումէտի այդ պատկերը տարուեր ցոյց տրուեր է Սուլթան Ազիզ կայսեր, որ զայն հիացմամբ գնահատելով, հայ նկարիչը վարձատրեր է պատանչանով, նուէրներով: Ումէտի այդ Ծրագրային պատկերը իրականութիւն ունեցաւ բաւական տարիներ վերջը, երբ արդէն հեղինակը իր յաւիտենական քունը կը ննջէր:

Ումէտ հասցուցած էր նկարչուհի աղջիկ մը, ոչ նուազ ճարտար, Օրիորդ Արուսեակ Ումէտեան Պէհզատ, որ Ս. Խաչ եկեղեցւոյն համար նկարագծած է Քրիստոսի Թաղման պատկերը եւ ուրիշներ:

Ծաղիկ հասակի մէջ կնքեց իր կեանքը Օր. Արուսեակ եւ կը յիշեմ անոր յուղարկաւորութիւնը, որուն համար երկսեռ աշակերտներու խումբ մը առաջնորդուեցաւ անոր դագաղին շուրջը, 'ի պատիւ սգաւոր Հօրկանը:

Մեռելական կարգը կատարուելէն յետոյ, Նար-Պէյ Խորէն Սրբազան որ կը նախագահէր, թողուց վրայէն իր շուրջառը, եւ առանց վեղարը գլխէն հանելու, բարձրացաւ բեմ եւ յուզիչ դամբանական մը իր բնատուր պերճախօսութեամբը արտասանելով, ողբաց տաղանդաւոր այս օրիորդին վաղաժամ կորուստը եւ երկնային մխիթարութիւն հայցեց իր վշտակիր հօրը եւ պարագաներուն:

Եւ քանի՛ներ այսպէս սեւ հողին յանձնեց Սկիւտարի հայութիւնը:

***

Սկիւտարի հայութեան փառքն ու պարծանքն էր Պէհզատ Ումէտիկ, ինչպէս նաեւ անոր արուեստակից եւ ժամանակակիցը, Աբրահամ Սագայեան, որուն նկարած դէմքերուն վրայ միայն շունչը կը պակսէր, ա՛յնքան կենդանի գիծեր կու տար անոնց, ինչպէս Ցակոբոս պատրիարքին պատկերին զոր յիշած եմ:

Սագայեան Աբրահամը, զոր աչքիս առաջ կը տեսնեմ մինչեւ այսօր, պատուական անձնաւորութիւն մ'էր. նա ալ եղած էր հոգաբարձու մեր դպրոցին. չեմ կրնար մոռնալ իր սպիտակ կլորակ մօրուքը, պատկառելի դէմքը, ժպտալից խօսակցութիւնը եւ հայրագութ վարուելակերպը ամէն մէկ աշակերտի հետ:

Դիմանկարչական արհեստը կատարելապէս սորված էր նա Փարիզի մէջ Օտեան Պօղոսի պաշտպանութեամբ: զոր վայելած է եղեր հօրը շնորհիւ, ինչպէս կը պատմուէր:

Հայրը Սաքա՝ Ջրկիր, Օտեաններուն տունը ջուր կրելով կը ծանօթանայ "Օտոենց" Պօղոս աղային (հայրը՝ Գրիգոր Օտեանի) եւ կը խնդրէ որ պաշտպան կանգնի զաւկին, նկարչութիւն, պատկերահանութիւն սորվեցնելու համար, ի՛նչ որ կը պսակուի յաջողութեամբ:

***

Պատկերահան Սագայեան, երբ Սկիւտար կը դառնայ, առաջին գործը կ'ըլլայ նկարել Պօղոս աղային պատկերը, յետոյ Ցակոբոս պատրիարքինը, ինչպէս յիշած եմ վերեւ:

Երախտագէտ զաւակ, Աբրահամ կ'առաջարկէ հօրը, դադրիլ իր Սաքայութիւնէն, ջուր կրելէն. հայրը մտիկ չըներ, կը շարունակէ իր գործը, անոր սոր տունը ամէն օր ջուր կը կրէ իր կաշեկազմ տիկերը շալկելով. Աբրահամ կ'աղաչէ հօրը, որ ջրկիրութիւն ընելէ ետ կենայ, հանգիստ ընէ. բայց հայրը դարձեալ կը մնայ անդրդուելի, որով Աբրահամ ինքն ալ առանց այլեւայլի կը դիմէ ուրիշ միջոցի մը, զոր պատմած է ինծի մեծ մայրս:

Աբրահամ կը դադրի խօսելէ ա՛յլ եւս, կը թողու որ հայրը իր սաքայութիւնը ընէ. բայց գիշեր մը կ'ելլայ, կամացուկ մը կ'իջնայ վար եւ հօրը ջրամբարձ տիկերը կը ծակծկէ: Հայրը հետեւեալ օրը ըստ սովորութեան, տիկերը կը տանի աղբիւր, կը սպասէ որ լեցուին, ի զուր կը սպասէ, եւ աչքերը անոնց չորս կողմը պտտցնելէ վերջը կը հասկնայ որ ծակծկուած են եղեր. տղուն այս խաղին վրայ կը դադրի ջուր կրելէ, եւ հանգիստ ու խաղաղ կ'ապրի իր պատկերահան զաւկին թեւերուն տակ:

Սագայեան Աբրահամ հանած էր իր հօրը պատկերն ալ, զոր առիթ ունեցած եմ տեսնել:

Սագայեան Թուրք բժշկական վարժարանին մէջ դասախօս է եղած. կ'ուսուցանէ եղեր Անդամազննութեան ճիւղը. մարդկային կմախքի ոսկորները եւ մարմնային ներքին գործարանները նկարելով եւ անոնց ամէն մէկ մասին անունները գրելով կ'աւանդէ եղեր իր դասերը:

Ջերմ եկեղեցասէր անձ մ'ալ էր նա. կը յիշեմ՝ որ Աւագ Հինգշաբթի գիշերներ երբեմն կու գար Ս. Խաչ, եւ իր մեղմիկ ձայնովը կ'երգէր "Իշխանք ժողովեցան"ը, "Արծաթսիրութեամբ"էն եւ "Ով սքանչելի"էն մէկ երկու կտորներ:

Իր բեղմնաւոր կեանքը կնքեց 1875 Դեկտեմբեր 18ին. ներկայ եղած եմ անոր յուղարկաւորութեանը, որ մեծ շուքով տեղի ունեցաւ Ս. Խաչ եկեղեցին: Իր դագաղը շրջապատած էին բժշկական վարժարանէն խումբ մը աշակերտներ, հայ եւ օտար բժիշկներ ու խուռն բազմութիւն:

(Շար. 57)

(Շար. Ա. էջէն)

կարգէն կը յիշուէր նաեւ որ Սարքոզիի ծնողքն ալ գաղթող էր։

ԿԱԴԻՐՈՎԻ բացարձակ իշխանութիւնը Չեչենիոյ մէջ կը մտահոգէ Ռուսերը, հակառակ անոր որ իրենց մարդն է։ Վախ կայ որ իր բիրտ գործելակերպը ի վերջոյ վնասէ Ռուսերուն։ Այս առընչութեամբ, կը յիշուի իր հայրը (Ախմատ Կադիրով, սպաննուած 2004 Մայիս 9ին) որ, օր մը Պրիւսէլի մէջ ըսած կ՚ըլլայ Ռուսերուն մասին.– «Անիծուին բոլոր անոնք որոնք կ՚օգնեն իրենց»։

ՀԱԿԱՀՐԷՈՒԹԵԱՆ դէմ պայքարի ամերիկեան մեծ կազմակերպութիւնը «գայթակղութիւն» որակած է Պոմպէյի մէկ նոր բացուած ճաշարանի մը «Հիթլէրեան խաչը» անուանումը։ Կազմակերպութեան տնօրէնը Աբրահամ Ֆոքսման յայտարարած է թէ եղածը արդիւնք է պատմութեան աններելի տգիտութեան մը եւ թէ նահանգին իշխանութիւնները հարկ է Բ. Աշխարհամարտին գործուած Հրեաներու ցեղասպանութեան մասին կրթական լուրջ գործունէութիւն տանին։ Ճաշարանին մուտքին զետեղուած է Հիթլէրի հսկայական մէկ նկարը, կեռխաչերով. Պոմպէյի բարձրաստիճան պաշտօնատարներէն շատեր մասնակցած են բացումին։ Ճաշարանատէրը անդրադառնալով Հրեաներու բողոքին, ըսած է թէ չեն կարծած որ նման հակազդեցութեան տեղի կու տան. իրենք պարզապէս սովորականէն դուրս անուն մը ուզած են տալ ճաշարանին։

ՖԵԼԻՓԷ ՄԱՍԱ, 25ամեայ Պրազիլցին, անակնկալօրէն յաղթեց Թուրքիա տեղի ունեցած Ֆորմիւլ 1ին, Օգոստոս 27ին։ Երկրորդ տարին ըլլալով Պոլիս կազմակերպուած այս մրցումին մրցանակաբաշխութիւնը, սակայն, մեծ գայթակղութեան բեմ հանդիսացած է, երբ մրցանակի յանձնումի պարտականութիւնը, ինչ-ինչ յետին նպատակներով յանձնուած է Կիպրոսի Թրքական կողմի հանրապետութեան նախագահ Թալաթի։ Սակայն Կառքով մարզաձեւերու միջազգային դաշնակցութեան նախագահը որ ներկայ եղած է հանդիսութեան, բուռն կերպով բողոքած է այս կարգադրութեան, ըսելով թէ ոչ ոքի կողմէ ճանչցուած հանրապետութեան մը նախագահը իրաւունք չունէր նման պաշտօն ստանձնելու։

ԱՂԱՍԻ վերջին մասնակցութիւն մը կը բերէ Թէնիսի ամերիկեան Օփընին։ 21 տարիներու երկայնքին տանելէ ետք բազմաթիւ յաղթանակներ, Անտրէ Աղասի վճռած է ասպարէզէն քաշուիլ։ 37 տարեկան է. ցարդ 60 յաղթանակ տարած է մրցաշարքերու մէջ, 6 տիտղոսի տիրացած է Մեծ Շլեմներու, 31 միլիոն տոլար շահած է մրցաշարքերու ընթացքին։

Տէր եւ Տիկին
ԺԻԼ-ՎԱՀԱՆ ՏԻՐԷՔ
եւ ԾՈՎԻՆԱՐ ԳԵՒՈՆԵԱՆ,
եւ իրենց զաւակները՝
ԱՇԽԷՆ ԵՒ ԱԼԻԾ
ուրախութեամբ կը ծանուցանեն
իրենց որդւոյն եւ եղբօր՝
ԱՐԱՄ-ի
ծնունդը։
Փարիզ, Օգոստոս 7։

Rentrée Scolaire

ECOLE SIAMANTO

La rentrée des classes et les inscriptions pour l'année 2006/2007 de l'école arménienne hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au Baccalauréat —L V I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 20 septembre à 15 heures

à l'école Henri Wallon —
2 avenue Stalingrad à Bagneux
au cours d'une réunion animée par les responsables de l'assocation des parents d'élèves et les enseignantes.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian:01.46.65.81.53

***

ECOLE DE LA CROIX BLEUE
Section d'Issy-les-Moulineaux

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au **mardi 12 septembre.** Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 18h à 21h à la M.C.A. 45 rue de la Défense — Issy-les-Moulineaux.

— Préparation Bac — Niveau Bac — Adulte débutant — Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours au 01. 45. 29. 20. 18 ou auprès de Mme Guiragossian: 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CONCERT
Dans le cadre
de l'ANNEE DE L'ARMENIE
CONCERT de MUSIQUE CLASSIQUE
«Mélodies d'Arménie
des troubadours à nos jours»
par
l'Ensemble orchestral
«VOCATIONS»
direction RETA KAZARIAN

Le Jeudi 12 octobre à 20h30

dans la Cathédrale Sainte Croix
des Arméniens Catholiques
13 rue du Perche — 75003 Paris
(métro: Filles du Calvaire)

Oeuvres pour orchestre à cordes et ensemble vocal de :
KOMITAS — KHATCHATRIAN — BABADJANIAN

Solistes :
Mme Herminé Yeritzian (soprano)
Stéphan Minassian (flûte et doudouk)
Mourad Amirkhanian (basse)

Prix des places: 18 Euros et 15 Euros
Réservations : 01 47 63 76 14

Pèlerinage annuel de
SAINT GREGOIRE
à TALLARD

Sous l'égide
de l'Eglise Apostolique Arménienne
du Midi de la France
avec le concours de l'Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes

Dimanche 17 septembre à 10h30

La messe sera célébrée par
le **Révérend Père Komitas HOVNANYAN**
Curé de la Paroisse
Apostolique Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur — Marseille
Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70
— Association Cultuelle
des Arméniens de Gap
Tél: 04. 92. 51. 71. 80/04. 92. 51. 00. 87
Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

— Participation aux frais —
Aller-Retour seul: 25 Euros
Repas spécialités arméniennes: 20 Euros

Association
Arménienne
d'Aide Sociale
A.A.A.S.
Reconnue d'utilité publique
par décret du 8 juin 1956

ՎԵՐԱԴԱՐՁ
ԴԷՊԻ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐ

2005 Նոյեմբեր 15ին Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութիւնը բացաւ իր նոր կեդրոնատեղին, Ֆրանսայի մէջ ապրող ապաստանի դիմումը մերժուած եւ ապօրինի կացութեան մէջ գտնըւող Հայերուն համար։

Գրասենեակիս աշխատակազմը սիրով կ՚ընդառաջէ եւ կը տրամադրէ բարոյական ու դրամական աջակցութիւն եւ ցոյց կու տայ մասնագիտական տեղեկութիւններ բոլոր այն անձերուն, որոնք կ՚ուզեն վերադառնալ Հայաստան եւ հոն լծուիլ նոր կեանքի մը։

Հայաստանի մէջ եւս կը շարունակէ ուղեկցիլ վերադարձողներուն եւ կ՚օգնէ վերահաստատուելու գործընթացին, ընծայելով փոքր ձեռնարկութիւն տեղծելու հնարաւորութիւններ։

Սոյն ծրագիրը կ՚իրագործուի ապաստանեալներուն յատկացուած Եւրոպայի Հիմնադրամի ֆինանսաւորմամբ և համագործակցութեամբ Գաղթականութեան Ազգային Գործակալութեան։

Հասցէ՝
5 rue Marché Ordener —
75018 Paris
Métro : Guy Moquet (ligne 13)
Jules Joffrin (ligne 12)
☎ 01 42 63 32 45 / 01 48 78 02 99
Ընդունելութեան ժամ. –
Աշխատանքի օրերուն ժամը 10էն 18։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1

Տօն անուանակոչութեան Արնուվիլի Վարարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ։

Ուխտի պատարագ եւ մատաղ։

Association : "MACHTOTZ"
Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2006/07

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau
pour non-arménophones
Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**
23 SEPTEMBRE 2006 — 27 JANVIER 2007: Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux
23 SEPTEMBRE 2006 — FIN JUIN 2007
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre
Manuel d'arménien occidental
pour les non-arménophones
Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
87 euros + 8 euros frais d'expédition.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : Dès maintenant
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 17 septembre

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'Orchestre SPITAK
qui se déroulera, cette année encore à
C H A M P E A U X (77)
en plein air, dans le jardin attenant à la grange
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale Saint Martin du 12me siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

Réservez un bon accueil au Carnet de Tombola qui vous parviendra fin août

Programme :
Divine Liturgie à 11h30
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux Tombolas (Enfants et Adultes).

Participation aux frais de la journée : Adultes: 20 Euros
Adhérents: 15 Euros
Enfants (5-17 ans): 12 Euros

Réservations et Informations sur l'itinéraire par tél. :
— Paroisse de Paris: 01 44 59 23 50
— Centre Culturel: 01 40 51 11 90.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 30

MERCREDI
30 AOUT
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 21·519 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·519

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԻՇՏ ՌՄԲԱՓՈՐՁԵՐ

Կիրակի, Օգոստոս 27ի ռմբափորձերէն ետք, որոնց անդրադարձած էինք մեր նախորդ թիւով, ռմբափորձ մըն ալ տեղի ունեցած էր Օգոստոս 28ին, Անթալիա եւ այս անգամ 3 մեռեալ կար եւ շուրջ 20 վիրաւոր, որոնց կարգին չորս Իսրայէլացիներ:

Նախորդ օր ռմբափորձերը տեղի ունեցած էին Մարմարիս եւ վիրաւորներուն մէջ կային 10 Անգլիացիներ եւ 11 Թուրքեր: Ինչպէս գրած էինք, առաջին պայթում մը տեղի ունեցած էր մինիպիւսի մը մէջ, որուն յաջորդած էին երկու ուրիշ պայթումներ նաւահանգիստը: Թակարդ ծրար մը պայթած էր Պոլսոյ եւրոպական բաժինը՝ Պաղճըլար եւ 6 հոգի վիրաւորուած էին: Օրուան մէջ, արարքներուն տէր եղած էին «Քիւրտիստանի Ազատութեան Բազէները» (ԹԱՔ): Ահաբեկչական խմբակը նշած է որ գործի անցած են որպէս հակազդեցութիւն այն պայմաններուն, որոնց ենթարկուած է իրենց պատմական ղեկավարը՝ Ա. Էօճալան: Խումբը անցեալին ալ նման արարքներ գործած է, թիրախ ունենալով միշտ ծովափնեայ վայրերը: 2005 Յուլիսին ալ, 5 հոգի մեռած էր ռումբի մը պայթումէն, որ Քուշատասը (Իզմիրի մօտ) երթեւեկող հանրակառքի մը աթոռին տակ դրուած էր: Զոհերուն մէջ էին մէկ Իռլանտացի եւ մէկ Բրիտանացի: ԹԱՔ-ը միշտ նպատակ ունի խանգարել Թուրքիոյ զբօսաշրջութիւնը (անցեալ տարի 14,1 միլիառ Եւրօ ապահոված էր Թուրքիոյ): Համաձայնցով ալ «Բազէները» յայտնած են որ հեղինակներն են անտառներու բազմաթիւ հրդեհներու, որպէս բողոք իրենց իշխանութեանց «ֆաշիստ» ընթացքին, երկրին հարաւ-արեւելեան շրջանը:

Ցաջորդական արարքները բաւական խուճապ ստեղծած են ծովափնեայ շրջաններուն մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Տ. տը Վիլփէն վերամուտի առաջին ելոյթ մը ունեցաւ հեռատեսիլի Ա. կայանէն Օգոստոս 28ին եւ թուեց շարք մը «նուէրներ», որոնք նախընտրական բնոյթ ունին: Այսպէս, վերարժեւորում մը կայ աշխատանքի պարգեւին համար որ 940 Եւրոյի կը հասնի 2007 Յունուար 1էն: Կը ստեղծուի նաեւ փոխադրութեան չէք մը, որ պարտադիր չէ եւ կախում ունի ներքին համաձայնութիւններէ եւ որ 200 կամ 100 Եւրօ կրնայ ըլլալ եւ որու նպատակն է դարմանել մեծ քաղաքներու եւ գաւառի միջեւ անհաւասարութիւնները: Այս կարգադրութեան 50%ը Պետութիւնը պիտի հայթայթէ: Հաստատեց նաեւ ուսանողական նպաստը որ 300 Եւրօ է եւ կը վերաբերի 80 հազար ուսանողներու (ինչ որ գոհացում չի տար ուսանողներուն): ՍՄԻՔ-ը (նուազագոյն աշխատավարձք) 960 Եւրօ է Յուլիս 1էն ի վեր: Այս ամբողջը կը ձգտի աշխատաւորներու դժգոհութեան առաջքն առնելու վերամուտին:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ կառավարութիւնը առնուազն տարօրինակ որոշում մը տուած է մրցումի մը առթիւ, որ կը վերաբերէր լաւագոյն չարադրութեան 1956ի հակախորհրդային ապստամբութեան մասին: Մրցանակաւորներուն պարգեւն էր՝ ճամբորդութիւն մը Մոսկուա...: Որոշումը այնպիսի փոթորիկ մը ստեղծած է մետիաներու մօտ, որ ի վերջոյ կառավարութիւնը տեղի տուած է եւ Կրթական նախարարը յայտարարած է որ պսակաւորները կրնան «Փարիզ երթալ, յեղափոխութիւններու քաղաքը»: 50ամեակի մրցումը, որ հարցում–պատասխանի ձեւ ունի, տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 23ին, ապստամբութեան սկզբնական թուականը: 2000 խորհրդային հրասայլեր մուտք գործած էին Փեշտա եւ ճզմած շարժումը: Տեղւոյն վրայ ապստամբներ ալ գնդակահարուած էին անմիջապէս, թէ յետագային:

ԼԻԲԱՆԱՆ կապոյտ սաղաւարտաւոր չուզեր Սուրիոյ սահմանին վրայ, մինչ Իսրայէլ կը պահանջէ որ ՖԻՆԻՒԼ-ը սահմանին ապահովութիւնը երաշխաւորէ, արգելք հանդիսանալու համար զէնքի յանձնումին Հեզպոլլայի: Այս պահանջները փոխանցուեցան Քոֆի Անանի որ շաբթուն սկիզբէն Պէյրութ եւ Թել-Ավիվ կը գտնուէր: Միւս կողմէ, Անգարա որոշած է մասնակցիլ ՖԻՆԻՒԼ-ին, հակառակ նախագահ Սեզէրի ընդդիմութեան եւ իսլամական երեսփոխաններու մտավախութեանց: Կառավարութեան բանբերը յայտարարած է որ սկզբունքը ընդունուած է եւ մետիաներն ալ հաղորդած են որ 500էն 1·000 զինուոր կրնայ ղրկուիլ: ԱՄՆ, Իսրայէլ եւ Լիբանան հրաւիրած էին Թուրքիան (ՕԹԱՆ-ի անդամ) որ մասնակցի ՖԻՆԻՒԼ-ին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Երկաթուղիի Ազգային Ընկերութիւնը շուրջ 200 նամակ պիտի ընտանայ Ֆրանսայէն, Գանատայէն, Պելժիայէն, Իսրայէլէն եւ ԱՄՆ-էն, որոնց հեղինակներն են նախկին տեղահանուածներու ընտանիքները եւ հատուցում կը պահանջեն ԷՍ. ԷՆ. ՍԷ. ԷՖ.էն, այն դերին համար զոր ունեցած է Հրեաներու տեղահանութեան մէջ Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին: Հարցը նախընթաց մը ունի, որովհետեւ Յունիս 6ին ԷՍ. ԷՆ. ՍԷ. ԷՖ. եւ Պետութիւնը դատապարտուեցան հրեայի մը բացած դատին առթիւ, ինչ որ պատճառ եղաւ որ ուրիշներ ալ օրինակին հետեւին: ԷՍ. ԷՆ. ՍԷ. ԷՖ.ը վերաքննութեան դիմած էր, առարկելով որ գրաւման տակ էր նաեւ երկաթուղին, որ տարբեր բան չէր կրնար ընել:

ՊՈԼԻՍ տեղի ունեցած Ֆութպոլ 1ի մրցումի յաղթականին բաժակին Կիպրոսի Թրքական մասին նախագահին կողմէ յանձնումը մեծ զայրոյթ պատճառած է Յոյներուն: Ցայտարարած են թէ այդ կանոնազանցութեան արդիւնքով պիտի բողոքեն միջազգային դաշնակցութեան: Թրքական լրատուները կը գրեն թէ այդ բողոքը կրնայ առնուազն ազդարարութիւն մը և դրամական տուգանք արժել Թուրքիոյ. իսկ եթէ ստուգուի որ Մ.-Ա. Թալաթի յանձնումը գիտակցօրէն կազմակերպուած է, պատիժները աւելի կը ծանրանան: Կանոնը այն է որ բաժակի յանձնումը կը կատարէ տեղւոյն վրայ ներկայ պետական ամէնէն բարձրաստիճան դէմքը: Թէ Թուրքերը յատուկ նպատակով բեմադրած էին այդ տուչութիւնը, ոչ մէկ կասկած կը ձգէ. արդէն ըստ նոյն աղբիւրներուն, Թալաթի կողմէ բաժակի յանձնումը մեծ ոգեւորութիւն պատճառած է կիպրացի Թուրքերուն. անոնք ողջունած են Թուրքիոյ կարգադրութեամբ «Կիպրոսի Թրքական բաժնի Հանրապետութեան նախագահ»ը միջազգային հանրութեան ընդունիլ տալու ջանքը:

ԹՈՒՐՔԻԱ եւ ԻՍՐԱՅԷԼ հազարաւոր զբօսաշրջիկներ մէջտեղ մնացած են ճամբորդութեան երկու գործակալութիւններու (Էլէկտրա եւ Իսրոֆլայ) պատճառաւ: Ցաւելեալ, Օգոստոս 28ին 60 ճամբորդներ մերժած են մտնել Իզմիրէն Ֆրանսա մեկնող օդանաւին մէջ, այն առարկութեամբ որ ապահովութիւն չկայ եւ օդանաւը մեկնած է առանց իրենց: Այն հազարաւորներն ալ որոնք Թուրքիա մնացած են, ճարահատ կը ջանան նոր տոմս մը գտնել օդանաւային այլ ընկերութիւններէ. նոյնն է պարագան Իսրայէլ մնացած զբօսաշրջիկներուն:

ՊՈՐՏՈՅԻ Թաղապետութեան մեծամասնութիւնը հաւաքական հրաժարականը տուած է Օգոստոս 28ին, որպէսզի նախկին քաղաքապետը՝ Ալէն Ժիւփէ կարենայ նոր ընտրութիւններով գրաւել իր աթոռը: Նոր քաղաքապետը՝ Հիւկ Մարթէն մամուլին ներկայացած է յայտնելու համար միաձայնութեամբ տրուած որոշումը: Նոր ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան հաւանաբար Հոկտեմբերին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Ֆ. Տուսթ-Պլազի հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Օգոստոս 29), ուր կոչ կ'ընէ Սուրիոյ որ օժանդակէ Հեզպոլլայի ապազինման: Ինչ կը վերաբերի Իրանի, նախարարը յիշեցնելէ ետք թէ տրուած պայմանաժամը վերջ կը գտնէ Օգոստ. 31-ին, կ'աւելցնէ որ Թեհրան բանակցութիւն կ'ուզէ, բայց կը մերժէ իւրանիումի հարստացման դադրեցման նախապայմանը:

ԻՐԱՆԻ կառավարութեան բանբերը՝ Ղոլամ Հուսէյն յայտարարած է որ ԱՄՆ-ու կատարած միակողմանի պատիժներու սպառնալիքը «բացայայտ նախատինք մըն է ՄԱԿ-ին եւ Ապահովութեան Խորհուրդին»:

ՆԱԹԱՇԱ ՔԱՄՓՈՒՇԻ պարագան բաւական նիւթ հայթայթած է աւստրիական թէ այլ մետիաներու: Յանոթ է որ ենթական առեւանգուած էր ութ տարի առաջ, հետքը կորսուած եւ Օգոստոս 23ին յաջողած էր փախուստ տալ, երբ առեւանգողը անուշադիր էր: Այսօր, Նաթաշա 18 տարեկան է, հոգեբոյժի մը խնամքին յանձնուած է եւ կը մերժէ ծնողքը տեսնել առայժմ կամ այլ անձեր: Փախուստին օր, զինք առեւանգող Վոլֆկանկ Փրիքլոփիլ անձնասպան եղած է եւ Նաթաշա ձեւով մը «սգաւոր» է: Ութ տարի բանտարկուած մնացած է նեղ նկուղի մը մէջ, բայց այսօր «Սթոքհոլմի սէնտրոմ»էն կը տառապի (գոհը կը բարեկամանայ յանցագործին հետ): Աւստրիոյ ոստիկանութիւնը արդէն բազմաթիւ դիմումներ ստացած է ենթակային հասցէին, որպէսզի յուշերը, գրէ, ֆիլմը պատրաստուի: Հեղինակի իրաւունքները արդէն 500 հազար Եւրօ են հատորի մը պարագային:

ԷԼԻՆԱ ԷՐՍԷՆՈՎԱ, որ անցեալին բանի ամուսնացուցած են Շամիլ Բասայեւի հետ, առեւանգուած է Չէչէնիոյ մայրաքաղաքը՝ Գրոզնի, Օգոստոս 17ին: Պատմութիւնը ցարդ գաղտնի մնացած էր, բայց այսօր մայրը՝ Մարկարիթա Էրսէնովա մամուլին պատմած է անհաւատալի պատմութիւնը: Աղջիկը, շրջանաւարտ Գրոզնիի համալսարանի լրագրութեան բաժանմունքէն, 2005ին ամուսնացած է Բասայեւի հետ (Բեսլանի դպրոցին ջարդին հեղինակը) սպառնալիքին տակ: Աղ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՕՍԿԱՆԵԱՆ–ՄԱՄԷԴԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՏԵՂԻ ՉԷ ՈՒՆԵՑԱԾ

Սլովենիոյ մէջ գումարուած «Կասպիական հեռանկարներ – 2008» միջազգային երկօրեայ խորհրդաժողովին կարելի կը նկատուէր Հայաստանի ու Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարներուն հանդիպումը. սակայն ան տեղի չէ ունեցած: Վ. Օսկանեան Օգոստոս 28ին հանդիպում ունեցած է Մինսկի խումբին ամերիկացի նախագահին հետ:

Խորհրդաժողովին մասնակցած են տարբեր երկիրներու 180 ներկայացուցիչները որոնց կարգին եղած է Ազրպէյճանի նախագահը Ի. Ալիեւ:

***

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ ՄԸ ԱՄՆ-ՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Կլէնտէյլի ոստիկանութիւնը տեղեկացուցած է թէ Պրակէնքի բնակիչ նախկին Հայաստանցի 34 տարեկան Շահէն Քէշիշեան ամբաստանուած է մարդասպանութեամբ ու իր մասին Սեպտ. 27ին վճիռ կ'արձակուի: Ամբաստանեալը 2000 Ապրիլ 25ին Հոլիվուտի մայրուղիին վրայ ինքնաշարժով բախած է վաւերագրական ֆիլմերու հեղինակ Մ. Քրէյնին որ հիւանդանոց փոխադրուելէ ետք մահացած էր: Արկածէն ետք Շ. Քէշիշեան խոյս տուած էր Հայաստան, ուր ձերբակալուած էր 2004ին վիզայի ձեւակերպութեան մը ապօրինութեան պատճառով: Նորութիւնը այն է որ ամբաստանեալը Հայաստանի կողմէ յանձնուած է ԱՄՆ-ու:

***

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԻՆ

Վերակառուցման եւ զարգացման եւրոպական դրամատունը (ՊԷՐՏ) եւ գերմանական դրամատուն մը 30 միլիոն տոլարի փոխատուութիւն մը կ'ընեն Հայաստանի, Երեւանի օդակայանին նոր մասնաբաժնին շինութեան համար: ՊԷՐՏի ներկայացուցիչը այդ առիթով Երեւանի մէջ շեշտած է թէ ծրագիրը մեծ կարեւորութիւն ունի Հայաստանի համար որ շրջափակումի մէջ գտնուելով լայն չափով կախում ունի օդային երթեւեկէն:

Զուարթնոցի նոր մասնաբաժնին կառուցումը կ'աւարտի յառաջիկայ Մայիսին. կ'արժէ 68 միլիոն տոլար: Անցեալ տարի աւելի քան մէկ միլիոն ճամբորդի սպասարկած է ներկայի օդակայանը:

***

«ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի ՄԱՍԻՆ

Հ.Յ.Դ. Հայաստանի Գերագոյն Մարմինը Օգոստոս 28ին վերջ տուած է իր ներկայացուցիչ Ռ. Յովսէփեանի նոր փաւերդ մշակելու կոչուած յանձնաժողովին մասնակցութեան. ատկէ դատ հանդէս եկած է «Մեր Հայրենիք»ը որպէս ազգային փաւերդ վերահաստատելու օրէնսդրական նախաձեռնութեամբ: Կուսակցութիւնը «Մեր Հայրենիք»ը միակ ընտրանք ու գոյութեան երրորդ դարը թեւակոխած, հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարին եւ պետականութեան անքընջելի խորհրդանիշը համարած է:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄՈՎ «ՕՏԱՐԱԿԱՆ»Ը

Թուրքիոյ մէջ գլխաւորաբար Եւրոպական միութեան անդամակցութեան սիրոյն առնուած քայլերուն հայ համայնքին առընչուածները շատ շատերու որոշ լաւատեսութիւն եւ յոյսեր ներշնչեցին: Այն տպաւորութիւնը ստեղծուեցաւ որ կար արմատացած սխալներ սրբագրելու որոշ տրամադրութիւն մը, նոյնիսկ երբ հիմնական թապուները յամառօրէն անվթար կը պահպանուէին: Բնականաբար այդ տպաւորութեան մէջ լուրջ տեղ չունէր բարեփոխումի երեւոյթին ցուցափեղկային բաժինը. Ախթամարի եկեղեցիի նորոգութիւնը, ցեղասպանութեան նիւթին հրապարակայնացումը, եւլն.: Մեծ քաղաքագէտ ըլլալու պէտք չկար առաջինին մէջ Արեւմուտքը սիրաշահելու (նաեւ զբօսաշրջական ներդրում ընելու), իսկ երկրորդին մէջ լայնախոհութեան, ազատամտութեան փաստ մը տալու նպատակները նշմարելու:

Այս բնոյթի պատկանող նորութիւններուն քով եղան նաեւ յուսադրող սրբագրութիւններ ալ, որոնք ողջունուեցան ամէնէն առաջ տեղական հայ համայնքին կողմէ: Գլխաւորը վաղըֆներու մարզին պատկանողներն էին որոնք տասնամեակներէ ի վեր չունչ, մեռած ու մանաւանդ այնքան գումարներ արժած էին համայնքին: Գործնական մէկ-երկու կարգադրութեամբ ալ համոզում մշակուեցաւ թէ լաւ օրերը հեռու չէին:

Բայց համաշխարհայնացման արդի դարուն ալ, այնպէս կը թուի թէ նորէն իրաւացի պիտի յայտնուին թերահաւատները, վերապահութիւն թելադրողները: Շուրջ տարիէ մը ի վեր շատ տուեալներ կ'ըսեն թէ Անգարա եւրոպացի նկատուելու առաջուան ձգտումը չունի, հետեւաբար նոյն լայնախոհութիւնը ցոյց չի տար անարդարութիւններ դարմանելու, սխալներ սրբագրելու նկատմամբ: Մանաւանդ երբ դարմանի, սրբագրութեան նախաձեռնութիւնները անկեղծ ըլլալէ շատ աւելի պարագայական քայլերու արդիւնք էին: Այլ խօսքով՝ եղածը ոչ մէկ հարց կը ստեղծէր:

Այդպէս ըլլալուն համար ալ ամենայն դիւրութեամբ, մէկ օրէն միւսը Պաղըրգիւղի քարտէսէն ջնջուեցաւ նոր արձանագրուած "Տատեան փողոց"ին անունը: Պատճառաբանութիւն գտնել դժուար չէր. նուիրապետական կարգերու տնօրինութեան թէքնիք հարց մը եւ չորս օրուան "Տատեան" փողոցը դարձեալ հագուեցաւ նախկին վերարկուն: Պոլսահայ մամուլը ցաւով, ափսոսանքով հակազդեց, բայց հարցը փակուեցաւ: Մինչ կար լաւատեսներու խումբ մը որ կ'ակնկալէր Տատեանէն ետք տեսնել Պոլսոյ մէջ օրինակ՝ Պալեան փողոց մը, Զօհրապ փողոց մը, եւլն.:

Փողոցի անուանումին ջնջումին նախընթացը որպէս յաջորդ փուլ ունեցաւ վաղըֆներու Թղթածրարին կարգադրութեան մէջ անհամեմատօրէն աւելի կարեւոր յետքայլ մը. Յուլիսի վերջին օրերուն Թուրք մամուլը անդրադարձաւ Պետ. Հակակշռի Խորհուրդին մէկ տեղեկագրին պարունակութեան. հոն Թուրքիոյ մէջ անշարժ կալուածի տիրացող օտարականներու հարցը ուսումնասիրուած էր: Ուսումնասիրութիւնը արդիւնք էր այդ օտարականներուն բազմացումի վարկածով ահազանգ հնչեցնողներու խուճապին. եւ բաւական հետաքրքրական է որ ահազանգ հնչեցնողներու առաջին գիծին վրայ կը գտնուէր Ռ. Էճէվիթ, կինը այն վարչապետին որուն պաշտօնավարութեան օրով Թուրքերը տիրացան կիպրական ոչ թէ անշարժ քանի մը կալուածի, այլ կղզիին կէսին...

Իսկ տեղեկագրին յետքայլը կը վերաբերէր այն տուեալին որով "օտարական" կը նկատուէին Թուրքիոյ Հանրապետութեան քաղաքացի փոքրամասնութիւններն ալ: Այդ նոյն նկատումը արդէն արտայայտուած էր անգամ մը փոքրամասնութեան ստացուածքներուն 1936ի յայտարարագրերուն առթիւ, ահագին զոհողութիւն ու կորուստ պատճառելով համայնքներուն:

Օգոստոսի սկիզբի պոլսահայ մամուլը (թէ՛ հայերէն լոյս տեսնող, թէ՛ երկլեզու) ափսոսանք կը յայտնէր նորագոյն յետքայլին: "Մարմարա" օրաթերթը (Օգ. 3) «Դարձեա՞լ օտարական պիտի նկատուինք» խորագրով կ'անդրադառնար տեղեկագրին, կը շեշտէր յայտնուած նկարագրին վտանգաւոր բնոյթը, ապա կ'ըսէր.

«Չենք գիտեր թէ ե՞րբ այս երկրին մէջ կարելի պիտի ըլլայ ամբողջովին փլցնել փոքրամասնութեան ու երկրի թուրք ու մահմետական բնակչութեան միջեւ առկայ պատերը: Այդ պատերը շատ ալ տեսանելի չեն, բայց կ'երեւի թէ գոյութիւն ունին: Պարբերաբար հրապարակուած նմանօրինակ տեղեկագիրներ կամ սա կամ նայ դատարանէն արձակուած վճիռ մը մեզի կը յիշեցնեն թէ ոմանք կը սիրեն մեզ տեսնել որպէս օտարական»:

Յաջորդ օրուան "Ակօս"ը նոյնպէս առաջին էջի խորագիրով կը գոչէր. «Ափսո՛ս, հանրապետութեան նախագահութեան մակարդակին ալ "օտարական" ենք...»: Հոն եւս համառօտակի նիւթ կ'ըլլար նոյն տեղեկագիրը, անով հրապարակուած վճիռը. իսկ որպէս հակազդեցութիւն խմբագրութիւնը յարմար գտած էր տեղ տալ Թուրք լրագրողուհիի մը՝ Խէչէր Գարագաշի գրութեան. ան լոյս տեսած էր Թրքական թերթերու մէջ: Նոյն էջին վրայի խմբագրականի սիւնակին մէջ ալ նոյն նիւթը կը ծեծուէր, փոքրամասնութիւնները օտարական նկատող մօտեցումը խտրութիւն, անջատողականութիւն սահմանելով: Խմբագրութիւնը վախ կը յայտնէր որ եղածը անգիտակից սխալ մը չի վերաբերիր, այլ սովորութենէն անդին՝ իւրացուած մտայնութեան մը ցոլացումին: Հարկաւոր կը նկատուէր Հանրապետութեան Նախագահին միջամտութիւնը, որպէսզի խնդրայարոյց մասը հանուէր տեղեկագրէն: Այլապէս, շեշտուած պիտի ըլլար իրականութիւնը թէ «երկրին մէջ արդիականութիւնն ալ, աշխարհականութիւնն ալ միայն որոշ խումբի մը համար գոյութիւն ունէին, իսկ մնացածը արդէն իսկական քաղաքացի չէր համարուեր»:

Ինչ կը վերաբերի լրագրողուհիին գրութեան որ նոյնութեամբ արտատպուած է "Ակօս"ի նոյն թիւին մէջ, Թուրքիան "հետաքրքրական ու դժուար երկիր մը" կ'որակէ: Ապա թուելով տեղեկագրին մտահոգիչ տուեալները, կ'ըսէ ի միջի այլոց.

«Տեղեկագրին մէջ համայնքներու վաքըֆները կը սահմանուին որպէս թուրք օրթոտոքսներու, յոյներու, հայերու, հրեաներու, պուլկարներու, վրացիներու, մարոնի եւ գլտանիներու համայնքապատկան վաքըֆները. եւ այս վաքըֆներուն հոգաբարձութիւններուն անդամները Թուրքիոյ հանրապետութեան հայրենակից եր են:

Սահմանադրութեան Բ. յօդուածով հանրապետութեան հիմնական յատկանիշներէն է աշխարհականութիւնը. նոյն Սահմանադրութեան 66րդ յօդուածին մէջ Թուրքիոյ հանրապետութեան հայրենակցութիւնը քաղաքացիութեան կապին զեղչուած է. իսկ նման պետութեան մը կողմէ ոչ մահմետական հայրենակիցներուն վաքըֆներուն օտար վաքըֆ նկատումը մեծապէս մտահոգիչ է, նոյնիսկ վախ պատճառող»:

Լրագրողուհին կացութիւնը փաստ կը նկատէ թէ երկրին պաշտօնական ամենաբարձր դիրքերուն վրայ գտնուողներուն համար անգամ քաղաքացիութեան – հայրենակցութեան հարցը լուծումի յանգած, յստակացած չէ տակաւին: Շեշտելով ցոյց տրուած կեցուածքին Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւններուն ներհակ բնոյթն ալ, Է. Գարագաշ երկու մաղթանքով կ'աւարտէ գրութիւնը: Առաջինը այն է որ նոյն դաշնագրով որպէս փոքրամասնութիւն սահմանուած հայրենակիցները օտար նկատող կամ նկատելու ձգտումին տէր շատ տգեղ մտայնութիւնը տեղ չունենայ երկրին ապագային մէջ: Երկրորդը կը նոյնանայ "Ակօս"ի մաղթանքին հետ, կապուելով Հանրապետութեան Նախագահին միջամտութեան. անոր շնորհիւ հաւատքը կայ որ վտանգաւոր սխալը ժամ առաջ կը սրբագրուի:

Օգոստոս 23ին ո՛չ Թրքական թերթերու, ոչ ալ պոլսահայ մամուլին մէջ ակընկալութիւններու ուղղութեամբ տող մը կար:

Շա՞տ կանուխ էր սրբագրութեան համար, թէ պէտք էր եզրակացնել որ տեղեկագրին հեղինակները զայն կնքած էին «զոր ինչ գրեցի, գրեցի»ով մը:

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՇԹԱՀԱՄԱՐ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ «ՄԱՀԱԶԴՆԵՐ»Ը

Ե. ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Ամերիկահայ մեծ գրագէտ եւ վիպագիր Ուիլեըմ Սարոյեանի գրական ժառանգը բազմակողմանի արժէք ունի բոլորին ալ համար, ըլլան անոնք Ամերիկացի, օտարազգի կամ ուեւէ Հայ՝ աշխարհի որեւէ մէկ անկիւնին մէջ ապրող, որովհետեւ մեծ վարպետը իր եզակի գրականութեամբ խորհրդաւոր կամուրջ մը ստեղծած է կեանքի եւ մահուան, այսինքն՝ յաւիտենութեան միջեւ, իր անմահ «Մարդկային Կատակերգութիւն»էն վերջ, նաեւ «Մահազդներ» խորագրով պատմուածքով:

Տարիներ առաջ, տակաւին մեր երիտասարդութեան օրերուն, երբ «Մարդկային Կատակերգութիւն» ժապաւէնը կը ցուցադրուէր քաղաքիս մէջ, ծանօթ Թուրք գրագէտ մը շահեկան խորհրդածութիւններ ունեցաւ այդ մասին՝ կարճ այլ իմաստալից, գրելով որ «ան, որ կը տեսնէ այս ժապաւէնը եւ առանց աչքերը թրջելու դուրս կու գայ սրահէն, կամ այն է որ սիրտ չունի եւ կամ այն է, որ մարդկային զգացումները ցամքած են իր հոգիին մէջ»: Այս էր Թուրք գրագէտին կարծիքը՝ Սարոյեանի ստեղծագործական տաղանդին մասին՝ տաղանդաւոր դերասան Միքի Րունիի մարմնաւորած տիպարին ի տես:

Տարիներու տպաւորութիւնը անջնջելի մնաց այդ ժապաւէնը դիտողներուն յիշողութեան մէջ, իսկ ես, տարիներու ընթացքին ամէն անգամ որ մամուլին մէջ կը հանդիպէի անոր մէկ գրութեան, այլազան մտածումներու կալանքին տակ կը մնայի կեանքի եւ մահուան խոհերու, ինչպէս եղաւ նաեւ «Մահազդներ» պատմուածքին պարագային:

Այդ օրէն վերջ, շարունակ վերյիշեալ գրութեան յաճախանքը կ'ունենամ, կեանքի եւ մահուան յարաբերութիւններու կապակցութեամբ: Երբ իմ մերձաւորներէս մէկը կորսնցուցի, մտածեցի ճակատագրակիցներու մասին, որոնք կամ սեւ փողկապ կը դնէին, կամ ոմանք սեւ բազկակապ կը կրէին: Իսկ կարգ մը երկիրներու մէջ տարբեր պայմաններով կը հաղորդէին մահը՝ տանը կամ այսինչ հիւանդանոցին մէջ՝ նշելով նաեւ տարիքն ու ծննդավայրը՝ իր կամ ծնողներուն: Ուշագրաւ են նաեւ այդ մահազդներուն մէջ տրուած լուսանկարները, ոմանք ընտանեկան հաւաքոյթէ մը կամ հանդիսաւոր հանդիպումէ մը առնուած, երբեմն ողբացեալին թեւը կամ ձեռքը այլեւս անմիտանալիօրէն հարազատէ մը անջատուած:

Թերթերու եւ հանդէսներու հաւաքածոներուն մէջ անպակաս են նման լուսանկարներ, որոնցմէ ամէն մէկը այնքան թանկագին յիշատակներ կը պատմէ անվերադարձ անցեալէն: Եւ ո՞վ է աշխարհի վրայ, որ չէ կորսնցուցած իր մէկ սիրելին ու հարազատը եւ տեղ չէ գտած մահազդի մը մէջ: Կը յիշենք, որ երբ տակաւին կամուրջները չէին կառուցուած Վոսփորի վրայ, Գապաթաշի նաւամատոյցին դէմի սրճարաններու մարդիկը կը ձգէին ամէն ինչ՝ նարտ կամ թղթախաղ ու ոտքի կ'ելլէին ի յարգանս ննջեցեալին՝ ո՛վ որ ալ ըլլար եւ ո՛ր ազգին որ ալ պատկանելու ըլլար: Եւ մեռելատար կառքը, բացառութիւն կազմելով ազատաբար ինքնաշարժին ու հարսանեկան կառքին հետ՝ առանձնաշնորհումը կ'ունենար առաջին մուտքի շոգենաւ, որպէսզի..., կեանքը շարունակուէր նաւամատոյցին դէմ թուղթ ու նարտ խաղացողներուն համար:

Ահա այս խոհերով կը վերյիշեմ ես ալ, Ուիլեըմ Սարոյեան բարի հսկան, իր «Մահազդներ» պատմուածքին առիթով՝ մեծ յարգանքով ու երախտագիտութեամբ:

Communiqué de Presse

— août 2006 —

Arménie Mon Amie

Année de l'Arménie en France

21 SEPTEMBRE 2006 — 14 JUILLET 2007

«Arménie, mon amie», année de l'Arménie en France, débutera le 21 septembre 2006, date du quinzième anniversaire de l'indépendance de la République d'Arménie, et se poursuivra à travers toute la France jusqu'au 14 juillet 2007. L'organisation de cette nouvelle année culturelle décidée conjointement par le Président de la République Française, Monsieur Jacques Chirac, et le Président de la République d'Arménie, Monsieur Robert Kotcharian, mettra en lumière la richesse et la singularité de la civilisation arménienne et permettra un approfondissement des relations d'amitié séculaires entre France et Arménie. Elle sera lancée officiellement le 30 septembre à Erevan par un concert de Charles Aznavour et une présence culturelle française.

Des liens anciens et toujours renouvelés

L'année de l'Arménie célèbrera un peuple de 3000 ans d'histoire et la jeune République qui porte aujourd'hui ses propres couleurs. Elle témoignera d'une grande civilisation qui s'est épanouie entre Orient et Occident, mais aussi hors de ses frontières. Elle évoquera les communautés que ce peuple a essaimées depuis des siècles dans le monde, en Europe et particulièrement en France où vivent 450.000 Français d'origine arménienne.

Les relations franco-arméniennes sont anciennes : elles remontent aux croisades et se sont approfondies au cours des siècles. Le dernier roi d'Arménie, Léon V de Lusignan, repose à la Basilique de Saint-Denis, aux côtés des rois de France. Mais c'est au tournant des dix-neuf et vingtième siècles que la «question arménienne» a mobilisé intellectuels, artistes et hommes politiques français dans un élan de sympathie, incitant de nombreux réfugiés à élire la France comme terre d'accueil après le génocide de 1915. La France compte aujourd'hui parmi ses illustres citoyens des enfants d'Arméniens : Charles Aznavour, Henri Verneuil, Robert Guédiguian, Carzou, Sarkis, Alain Prost ou Youri Djorkaeff, pour ne citer qu'eux.

Un calendrier nourri

L'Arménie, pays de haute culture, témoigne par son patrimoine musical, littéraire, architectural, artistique, de la singularité d'un destin mouvementé, fortement marqué par son adhésion au christianisme dès 301, et enrichi des multiples apports des civilisations voisines que les Arméniens ont su à leur tour féconder. Elle est toujours un terreau pour la création contemporaine, que portent aujourd'hui artistes, écrivains, musiciens, cinéastes, photographes... C'est cette histoire, et les talents des Arméniens de la République et des diasporas, que célèbrera «Arménie mon amie».

Des expositions patrimoniales — à Paris au Musée du Louvre, à la BnF, au Musée de la Marine, au Centre Pompidou, au Petit Palais, à l'Ecole des Beaux-arts, à la Conciergerie, à la Cité nationale de l'histoire de l'immigration de la Porte Dorée, à la Vieille Charité et au Fort Saint Jean de Marseille, au Château de Chambord, au Musée archéologique d'Arles, aux Archives de Strasbourg, au Musée des Tissus et des Arts décoratifs de Lyon, à la Basilique de Fourvière, à l'Abbaye de Cluny, au Musée archéologique de Saint Raphaël et au Musée des Antiquités de Rouen, et ailleurs encore — déclineront les

aspects chatoyants d'une culture millénaire qui s'est épanouie entre Orient et Occident.

L'art contemporain sera présent à l'Orangerie du Luxembourg à Paris, à Toulouse, dans les musées d'art contemporain de Strasbourg, Lyon et Saint-Etienne... tandis que le Musée du Louvre présentera une installation de Sarkis. Rencontres et résidences d'artistes seront autant d'occasions d'échanges.

La **photographie** patrimoniale (Musée d'Orsay, l'Institut du Monde arabe, Crypte archéologique de Paris, Evreux...), et contemporaine (Théâtre de la photographie de Nice, Fourvière, Cannes...) rendra compte des regards des Arméniens sur leur pays et sur le monde. Certaines de ces expositions rappelleront que les Arméniens ont été dès la fin du XIXème siècle les propagateurs de la photographie au Proche-Orient.

La **musique** est une discipline artistique essentielle en Arménie qui compte de nombreux solistes de niveau international. Charles Aznavour se produira au Palais Garnier à Paris pour un second concert le 17 février 2007. De grandes formations telles que l'Orchestre philharmonique, l'Orchestre de chambre et des chuœrs, des solistes (Sergueï Khatchatrian et Vahan Martirossian pour ne citer qu'eux) se produiront à travers toute la France. Des concerts de musique traditionnelle avec «duduk» et «kamantcha» ou encore un jazz arménien surprenant de créativité seront au rendez-vous.

Théâtre, littérature, colloques et conférences rendront compte du foisonnement intellectuel arménien. Le **cinéma** occupera une place centrale à travers des rétrospectives consacrées à Sergueï Paradjanov, Ruben Mamoulian, Robert Guédiguian, Henri Verneuil ou Atom Egoyan... C'est à une découverte du cinéma arménien dans toutes ses composantes (caucasienne, soviétique, ou en diaspora) que cette Année nous conviera.

Une occasion d'échanges

La francophonie est très présente en Arménie, pays francophile, comme en témoigne le succès de l'Université française d'Erevan. L'opération **«Jeunes ambassadeurs pour l'Arménie»**, soutenue par le ministère de l'Education nationale, le Sénat et l'Assemblée nationale vise à faire venir d'Arménie plusieurs centaines d'enfants apprenant le français. Afin de tisser des liens d'amitié pour le futur.

Un **volet économique** est également prévu : il prendra la forme de colloques, de voyages croisés pour les entreprises, de rencontres, de tables rondes et de manifestations appelées à contribuer au dévelopement des échanges entre les deux pays, en s'appuyant particulièrement sur les acteurs économiques d'origine arménienne vivant en France.

La création d'un comité de mécènes, associés à l'année de l'Arménie, renforce cette dimension.

L'ensemble du programme sera présenté à l'occasion de la conférence de presse organisée au ministère des Affaires étrangères le mardi 12 septembre 2006 à 11 heures 45.

«Arménie, mon amie», Année de l'Arménie en France, est organisée et mise en œuvre :
- pour la République d'Arménie: par la Commission Gouvernementale dirigée par le Premier Ministre de la République d'Arménie, par l'Ambassade d'Arménie en France, par le Commissariat général arménien — Commissaire général : M. Viguen Sargsyan.
- Pour la France : par le ministère des Affaires étrangères et le ministère de la Culture et de la Communication, par le Commissariat général français, CULTURESFRANCE*, l'Ambassade de France en Arménie. Commissaire générale : Nelly Tardivier-Henrot.

* *CULTURESFRANCE réunit désormais l'AFAA et l'ADPF.*

CONTACTS

Coordination Communication CULTURESFRANCE
Département de la Communication
Agnès Banayer, directrice / J. F. Rabot, chargé de mission
Tél. : 01 53 69 83 69
ab@culturesfrance.com

Presse
Coordinationpresse et arts visuels, patrimoine, cinéma, littérature, colloques
Claudine Colin Communication
Tél. : 01 42 72 60 01
armeniemonamie@claudinecolin.com

Arts de la scène
Opus 64
Valérie Samuel — Patricia Gangloff
Tél. : 01 40 26 77 94
p.gangloff@opus64.com

Tout le programme sur :
http://www.armenie-mon-amie.fr

ՆԱՄԱԿ ՄԵՐ ՍԻՐԵԼԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒՆ (*)

«Այս պատերազմով դուք (Իսրայէլացիները) մեզ բուժեցիք բարդոյթէ մը որ աւելի քանդիչ էր, քան ձեր զէնքերը։ Իսկապէ՛ս, մենք ձեզ աւելի քաղաքակիրթ կը կարծէինք։ Չէինք կրնար երեւակայել որ օր մը ձեր զաւակները ձեր օդուժին կառաւոյները կը տանիք որպէսզի օրհնեն այն հրթիռները զորս կը պատրաստուիք տեղացնել ուրիշ երախաներու – մերիններուն – գլխուն։ Մեր վարչակազմերը բիրտ են եւ կարող ծայրայեղ ոճիրներու. բայց չէին կարծեր թէ օր մը դուք կրնաք այդ ձեւով վարուիլ։

Սիրելի՛ թշնամիներ, դուք կը ներկայացնէք ամէնէն ծայրագոյն պարագան ամբողջատիրութեան որուն մենք ենթարկըւեցանք մեր մարմնով ու սրտով։ Բայց կրնամ ըսել թէ գիտենք հիմա թէ մեզի ո՛վ կը յիշեցնէք. պարզապէս մեր ղեկավարները։ Պատահած էր որ խորհէինք թէ դուք առանձնայատուկ էք. անհաւասարելի։ Պէտք էր մտացիութեան բարձր աստիճան ունենալ ձեզ հասկնալու համար։ Եւ դուք ձեր խորամանկութեամբ ու ճարպիկութեամբ յաջողեցաք այնպէս մը ընել որ մեր այդ համոզումը տեւէ։

Այսօր կատարելապէս գիտենք թէ ո՛վ էք ու ինչ կ'ընէք։ Աւելորդ է մտացիութեան բարձր աստիճանի մը տէր ըլլալ, անդրադառնալու համար թէ ինչի՛ կ'ենթարկէք մեզ.... կը բաւէ լաւ յիշողութիւն մը ունենալ։

Կ'ըսէի թէ մեզի կը յիշեցնէք կէտ առ կէտ մեր տեղացի ոճրագործները որոնք մեզի հետ կը վարուին, ինչպէս դուք կը վարուիք։ Ձեզ իրարու հետ բաղդատելով տեսանք որ դուք ալ ոճրագործներ էք, ինչպէս անոնք եւ թէ ոչինչ աւելի կը նմանի ոճրագործի մը, քան՝ ուրիշ ոճրագործ մը, Պէ՞տք էր որ տառապէինք այնքան, վերջապէս հասկնալու համար թէ խողխողուած եղնիկին աչքին ոչ մէկ տարբերութիւն ունէր գիտնալ թէ զինք սպաննողը գա՞յլ մըն է, թէ բորենի մը։

Կը շարունակենք հրատարակել լուսանկարները ձերիններուն որոնք մերիններուն գլխուն տեղալիք հրթիռներուն վրայ պատգամներ կ'արձանագրեն։ Սակայն սըխալ չհասկնաք։ Մեր նպատակը ձեզ մատնել չէ։ Որքան ալ անհաւատալի թուի ձեզի, մենք հաճոյքով կը դիտենք այդ լուսանկարները։ Գիտէ՞ք ինչու։ Որովհետեւ անոնք վերջապէս կը քանդեն ձեր մասին կազմած մեր գաղափարը։ Որուն է որ մենք ձեզ երբեք չենք սիրած։ Բայց գոնէ կը խորհէինք թէ յարգարժան արարածներ էիք։ Մինչդեռ, սիրելի ու քիչ յարգելի թշնամի, ձեզի համդէպ մեր ստորակայութեան բարդոյթէն դուք ազատագրեցիք մեզ։ Շնորհակալութի՛ւն ձեզի. սրտա՛նց։

(*) Նամակագիրը լիբանանցի ու Սուրիոյ քրդդիմադիր մտաւորական Եասին Ալ-Հաճ Սալիհն է։ Պէյրութեան օրաթերթ մը էջը արտատպած է "Գուռիէ Էնթէրնասիոնալ" շաբաթաթերթը։

ՑԵՏ ՄԱՀՈՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Տինեը–լէ–Պէնի "Հրդեհի եւ օժանդակութեան սպասարկութեան" կեդրոնի մէջ, Օգոստոս 11ին, ժամը 16ին, Ռոկեայ Մետալը յանձնուեցաւ Ռոզին եւ Նուրհան Գաբրիէլեանի, մեծարելու համար իրենց զաւակը՝ Հարոլտ, պաշտօնական անձնաւորութեանց ներկայութեան։ 2000ի Օգոստոս 3ին, երիտասարդ հրշէջ, թռանի օդաչու, Հարոլտ Գաբրիէլեան, 39 տարեկան, զոհ կ'երթար հրդեհին որ Գասթելանի մերձաւոր անտառը տարածուած էր, կը ջանար մարել թռանին կապուած ջրըբատարին միջոցաւ։

Օգոստոս 12ի ՓԱՔԱ–ի շրջանի մամուլը լայն արձագանգ կու տար արարողութեան։

ԱՊԱՐԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԱՆԵԿԴՈՏՆԵՐԷՆ

Ապարանցին սանմարանը բացում է, ժելէն ամանի մէջ չարժւում է։ Ասում է.

– Մի՛ վախեցի, պանիր եմ վերցնում։

***

Ապարանցի տատ ու թոռ խօսում են, թոռն ասում է.

– Տատի՛, մեռնեմ գերեզմանիդ։

Տատը՝ թէ.

– Չէ, բալէ՛ս, դու ջահէլ ես, ես մեռնեմ քո գերեզմանին։

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Թաղուեցաւ Սկիւտարի Ազգային գերեզմանատունը, ուր Թուրք բժիշկ մը դամբանական խօսեցաւ հողակոյտին վրայ։

Տելեմաք Էքսէրճեան նկարիչը, որ մեզի գծագրութեան դասատու էր, եթէ դպրոցին մէջ հանդիպէր Սագայեան Աբրահամ էֆէնտիին, խկոյն ձեռքը կը քաշէր կը համբուրէր, որովհետեւ անոր աշակերտը եղած էր, Փարիզի մէջ ուսանելէն առաջ։

Այսպիսի տաղանդներ ողջ կ'ապրէին Սկիւտարի Սելամիէ թաղը, երբ Մխաքեան դասախօսութեան հրաւիրուեցաւ, 1873ին, ինչպէս նշանակած եմ։

Այդ տարիին վերջերն էր, որ Թաքթաքեան Պօղոս պատրիարքին յաջորդը Խրիմեան Հայրիկ, հրաժարական կու տար պատրիարքական պաշտօնէն, եւ անոր տեղապահ կ'որոշուէր Աղասեան Նիկողոս Արքեպիսկոպոս ու տեղապահութեանը միջոցին՝ կը վախճանէր 1874 Փետրուար 11ին, եւ կը թաղուէր Գումգափուի Զէյմէ գիւղին Ս. Խաչ եկեղեցւոյ պարտէզը։

Հայ եկեղեցականութեան կարեւոր դէմքերէն էր Նիկողոս Արք. Աղասեան. նշանակուած էր պատրիարք ըլլալու. ունէր սիրուն դէմք ու հաճոյ վարուեցակերպ. հռետորական ձիրքով օժտուած էր, լաւ քարոզներ կու տար, երբ Ս. Խաչ պատարագելու հրաւիրուէր. հմուտ եկեղեցական մ'էր, սա՛ղ իր կեանքը կնքեց երիտասարդ հասակի մէջ։

***

Աղասեան Սրբազանին վաղաժամ վախճանումէն յետոյ, պատրիարքական տեղապահ եղաւ Ներսէս եպիսկոպոս Վարժապետեան, Խասգիւղի քարոզիչը, որ եւ պատրիարք ընտրուեցաւ 1874ին։

Սակայն թերթերէ ալ կ'իմանայինք, թէ Վարժապետեանի ընտրութիւնը խնդիր է յարուցած, որովհետեւ Սիսի կաթողիկոսէն եպիսկոպոս օծուած է եղեր։ Պատրիարք ըլլողը պէտք է որ ըստ Ազգ. Սահմանադրութեան պահանջումին, Էջմիածինէն ձեռնադրուած եպիսկոպոս ըլլայ. ուստի ընդհանուր Հայրապետ Գէորգ Դ. Կաթողիկոսէն արտօնագիր եւ կոնդակ բերել տրուելով այս առթիւ, Ներսէս Էջմիածնի եպիսկոպոս համարուեցաւ, եւ հռչակուեցաւ պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ։

Անշուշտ ծիծաղելի էր Ներսէսի ընտրութեան դէմ եղած այս պատճառաբանութիւնը, բայց մեր Ազգային Երեսփոխանները պարտաւոր էին Սահմանադրութեան ամենայետին տրամադրութեան տառական յարգանք ունենալ...

***

Մենք մեր դասերը կը շարունակէինք Մխաքեանի հետ եւ բաւական յաջողակութեամբ ալ ոտանաւորներ կը շարադրէինք։

Ներսէս Վարժապետեան պատրիարք ընտրուելէն քանի մը ամիս վերջը կորսնցուց իր Տիրամայրը։ Այդ առթիւ աշխարհի չորս ծագերէն ցաւակցութեան գիրեր, մխիթարականներ սկսան տեղալ նորընտիր պատրիարքին, ինչպէս կը տեղեկանայինք ազգային լրագիրներէն։

Նոյն տարին՝ այսինքն 1874ին, պատրիարքը «Վերացման խաչ»ի տաղաւարին, հրաւիրուեցաւ պատարագել Ս. Խաչ եկեղեցին եւ նախագահել եկեղեցւոյ տօնախմբութեան հանդէսին։

Օրեր առաջ պատրաստութիւններ տեսնըւեցան. Խ. Պ. Մխաքեան ինձ եւ Մելքոն Կիւրճեանի յանձնարարեց մէկ մէկ ոտանաւոր պատրաստել, որպէս զի երբ Ներսէս պատրիարք դպրոցը այցելել գար, իր ներկայութեանը կարդայինք մեր ոտանաւորները իբր ձօն։

Մխաքեանի յանձնարարութիւնը փութացինք կատարել պատրաստեցինք մեր ոտանաւորները, ցոյց տուինք զանոնք իրեն, որ մէկ երկու սրբագրութիւններ ընելով, ուզեց որ մաքուրը առնէինք։

***

1874 Սեպտեմբեր 14ի Շաբաթ երեկոյին Ներսէս պատրիարք այցելեց մեր դըպրոցը, որուն բոլոր աշակերտները կանանչ տերեւներ ձեռքերնին բռնած, շարուեցան վարժարանին մուտքը զարդարող հովանաւոր պարտէզին երկու կողմերը, պատրիարքին գալուստը ողջունելու համար եւ միաբերան երգեցին՝ «Օտար աստղեր լոյս չունին. օտար երկին մեզ մթին։ Օտար ծաղիկ հոտ չունի. օտար ծառեր շուք չունին» հայրենաշունչ երգը։

Վարժապետեան պատրիարք սրբազանը իր շքախումբովը առաջնորդուեցաւ վերի մեծ սրահը, ուր բազմեցաւ իրեն համար պատրաստուած զարդազարդ աթոռին վրայ։

Նախ Մելքոն Կիւրճեան գնաց նորին սրբազնութեան աջը համբուրեց ու դէմը կանգնելով կարդաց գրած ոտանաւորը, իր բնդաւառին՝ այսինքն Բալուի առոգանութեամբ, մի քիչ ծիծաղաշարժ, որուն մտադիր ունկնդրեց պատրիարք սրբազանը։

Կիւրճեանէն անմիջապէս յետոյ ես կարդացի գրածս, եւ երբ աւարտելով գացի Սրբազանին ձեռքը համբուրեցի, տեսայ որ Մխաքեան ոտքի ելաւ, գնաց պատրիարքին քովը կանգնեցաւ, եւ գրպանէն հանեց խուրձ մը թղթիկներ, սկսաւ յուզումով կարդալ ոտանաւոր մը, զոր շարադրած էր իբր ողբերգ պատրիարքին մօրը մահուան առթիւ։

Սրահը լիքն էր վարդապետներով, քահանաներով, նաեւ թաղական խորհուրդին եւ հոգաբարձութեան անդամներուն ամբողջական ներկայութեամբ. բոլորն ալ երկիւղած լռութեան մէջ ունկնդրեցին Մխաքեանի այդ ոտանաւորը, որուն ի լուր՝ պատրիարքը խորապէս յուզուեցաւ եւ սկսաւ արցունք թափել, կլորիկ կաթիլներ ցանելով իր սեւաթոյր լայն մօրուքին վրայ։

Ներսէս պատրիարք քանի մը օր յետոյ՝ «Մասիս» թերթին մէջ հրատարակել տըւաւ Մխաքեանի այդ ողբերգական յանաստեղծութիւնը, որ տաղանդաւոր գրչի արտայայտութիւն էր եւ անկեղծ ու վեհ զգացումներով գրուածք մը, զոր գոց սորվելու եղանք անմիջապէս, զի ոչ միայն լեզուի ճոխութիւն ունէր այն, այլ եւ բարձր իմաստ, աւետարանական պատւէրներու վրայ կերտուած։

(Շար. 58)

(Շար. Ա. էջէն)

դակաղն մը իրեն քսած կ'ըլլայ որ «նշանուած» մը գտնուած է եւ ուղէ-չուզէ պիտի ամուսնանայ, այլապէս ընտանիքը հետեւանքները կը տեսնէ: Լիպէրասիոն որ յօդուած մը նուիրած է այս հարցին (Օգոստոս 29), կ'ըսէ թէ Բասայեւ արդէն երեք անգամ ամուսնացած էր, բայց չորրորդ կին մըն ալ կրնար ունենալ: Պասկէն ետք է որ էլինա գիտցած է թէ ո՛վ է ամուսինը, որ ըսած է իրեն՝ «Մի՛ վախնար, միայն պէտք է ընես ինչ որ ըսեմ: Ինծի համար մեռնելու պէտք չունիս. միայն ուղեղիդ պէտք ունիմ»: Էլինա վերջերս օգնութեան կոչ մը ղրկած է Հելսինքիի կոմիտէին, որուհետեւ հետապնդումի տակ էր, բայց երկու օր ետք կ'առեւանգուէր:

ԹԷՆԻՍ

Ցըրչինկ Միտոյի Եու. Էս. Օփըմի առաջին օրը բաւական դժուարութեամբ եւ տառապանքով է, որ Անտրէ Աղասի յաղթեց ռումանացի Անդրէյ Պաւէլի 6-7 (4/7), 7-6 (10/8), 7-6 (8/6), 6-2:

Pèlerinage annuel de SAINT GREGOIRE à TALLARD

Sous l'égide

de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

avec le concours de l'**Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes**

Dimanche 17 septembre à 10h30

La messe sera célébrée par le **Révérend Père Komitas HOVNANYAN** Curé de la Paroisse Apostolique Arménienne St Grégoire l'Illuminateur — Marseille

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— Association Cultuelle des Arméniens de Gap Tél: 04. 92. 51. 71. 80/04. 92. 51. 00. 87

Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

— — — — — — — — — — — — — — —

— Participation aux frais —

Aller-Retour seul: 25 Euros

Repas spécialités arméniennes: 20 Euros

VIENT DE PARAITRE

Éclats de voix

(RECUEIL DE TEXTES PARUS DANS HARATCH DE 1974 A 2005)

par **YVES TERNON**

Préface de MEIR WAINTRATER (Directeur de la rédaction de l'Arche).

**

Auteur

Yves Ternon est docteur en histoire. Il a consacré l'essentiel de son œuvre à des recherches sur les génocides perpétrés au XXème siècle. Il a publié, en autres livres, **Les Arméniens, histoire d'un génocide**, Editions du Seuil, 1977, Editions du Seuil, coll. «Points Histoire», 1996, **L'Etat criminel. Les génocides du XXème siècle**, Editions du Seuil 1995, **Innocence des victimes. Au siècle des génocides**, Desclée de Brouwer, 2000, **Empire ottoman. Déclin, chute, effacement**, Les éditions du Félin-Editions Michel de Maule, 2002, Le Félin Poche, 2005.

9,90 Euros — 160 pages

Collection : FELIN POCHE

En librairie le 22 juin

Rentrée Scolaire

ECOLE SIAMANTO

La rentrée des classes et les inscriptions pour l'année 2006/2007 de l'école arménienne hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au Baccalauréat —L V I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 20 septembre à 15 heures

à l'école Henri Wallon — 2 avenue Stalingrad à Bagneux au cours d'une réunion animée par les responsables de l'assocation des parents d'élèves et les enseignantes.

Pour tout renseignement :

— Mme Lucie Dossikian: 01.45.46.10.11

— Mme Elisabeth Davidian:01.46.65.81.53

**

ECOLE DE LA CROIX BLEUE
Section d'Issy-les-Moulineaux

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au **mardi 12 septembre.** Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 18h à 21h à la M.C.A. 45 rue de la Défense — Issy-les-Moulineaux.

— Préparation Bac — Niveau Bac — Adulte débutant — Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours au 01. 45. 29. 20. 18 ou auprès de Mme Guiragossian: 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

MANIFESTATION
organisée dans le cadre
d'"Arménie, mon amie",
ANNEE DE L'ARMENIE EN FRANCE

M. Jacques CHIRAC, Président de la République Française et M. Robert KOTCHARIAN, Président de la République d'Arménie, ont convenu d'une «ANNEE DE L'ARMENIE» qui s'étendra du 21 septembre 2006 au 14 juillet 2007.

Dans ce cadre,
la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE DE MARSEILLE
et
la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organisent :

dimanche 29 octobre à 17 heures
au Dôme de Marseille —
48 avenue Saint Just —
13004 MARSEILLE
(Métro Saint Just)

un grand spectacle de musique et de danse, dont la vedette est Ara GEVORGIAN aux commandes d'un synthétiseur. **Ce spectacle est labellisé «Arménie mon amie».**

Après ses tournées triomphales aux Etats-Unis, au Canada, en Australie et bien d'autres pays du Moyen Orient, cet artiste se produira pour la première fois en France, avec ses orchestres moderne et traditionnel arménien composés d'une quinzaine de musiciens, ainsi que de l'Orchestre Philharmonique de l'Opéra de Marseille dirigé par Karen DURGARYAN, chef d'orchestre arménien, diplômé du Conservatoire national d'Erevan. Ce dernier a dirigé plusieurs orchestres d'Italie, de Russie (Moscou, St Petersbourg), de Grande Bretagne, etc... Les danses seront assurées par la Troupe ANI de Marseille.

Les places numérotées sont aux prix de :

- 40 Euros pour le carré d'or
- 30 Euros et 25 Euros.

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS

Les Spécialistes des Voyages en Arménie

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

Paris 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr — **Lyon** 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com — **Marseille** 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr

www.saberatours.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 75 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ժամկոչեանէ Տիկին Ազատուհի Հաճիպօղոսեանի մահուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1

Տօն անուանակոչութեան Արնուվիլի Վարդագոյ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ:

Ուխտի պատարագ եւ մատաղ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 17 septembre

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'Orchestre S P I T A K
qui se déroulera, cette année encore à
C H A M P E A U X (77)
en plein air, dans le jardin attenant à la grange
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale Saint Martin du 12me siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

— ■ —

Réservez un bon accueil au Carnet de Tombola qui vous parviendra fin août

Programme :

Divine Liturgie à 11h30
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux Tombolas (Enfants et Adultes).

Participation aux frais de la journée : Adultes: 20 Euros
Adhérents: 15 Euros
Enfants (5-17 ans): 12 Euros

Réservations et Informations sur l'itinéraire par tél. :

— Paroisse de Paris: 01 44 59 23 50
— Centre Culturel: 01 40 51 11 90.

Association "MACHTOTZ"

Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2006/07

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
avec sa METHODE AUDIOVISUELLE
23 SEPTEMBRE 2006 — 27 JANVIER 2007: Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (Absentéisme exclu)

2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

23 SEPTEMBRE 2006 — FIN JUIN 2007
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
87 euros + 8 euros frais d'expédition.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS :
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 31
JEUDI
31 AOUT
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.520 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.520

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆԻ նախագահը՝ Ահմատինէժատ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, զոր տըւած է Օգոստոս 29ին, առաջարկած է վիճարկում մը ունենալ Պուշի հետ հեռատեսիլէն, ինչ որ ԱՄՆ-ու նախագահը մերժած է անմիջապէս: Ահմատինէժատ ըսած է որ "վիճարկումը պէտք է կատարուի առանց գրաքննութեան, որպէսզի ամերիկացի ժողովուրդը կարենայ լսել ինչ որ կ'ըսենք: Պէտք չէ արգիլել ըլլան որ ամերիկացի ժողովուրդը ճշմարտութիւնը իմանայ": Պուշի մերժումը իմաստուն քայլ մըն է, թէեւ այդ մտահոգութեամբ չէ որ ԱՄՆ-ու նախագահը մերժած է առաջարկը, հակառակ պարագային նման ճակատում մը Ամերիկացիին եւ Պարսիկին միջեւ այլապէս հետաքրքրական կ'ըլլար: Մամուլի այդ ասուլիսին ընթացքին, Իրանի նախագահը շեշտած է նաեւ որ "պարսիկ ազգը պիտի չենթարկուի սպառնալիքին": Ինք վստահ է որ ՄԱԿ-ը պատժական միջոցներու պիտի չդիմէ: Աւելցուցած է. "Ժամանակը չէ՞ եկած, որ միջազգային յարաբերութիւնները հիմնուած ըլլան ժողովրդավարութեան եւ բոլոր ազգերու հաւասար իրաւունքներու վրայ":

Տ. ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ Սալանշի մէջ (Հօթ-Սաւուա), ուր գացած էր, Օգոստ. 29ին մասնակցելու "Լերան ազգ. խորհուրդ"ի ժողովի մը, ծանր միջադէպի մը զոհը կրնար ըլլալ, եթէ զինուորական ոստիկանութիւնը արագօրէն չմիջամտէր: Արդարեւ, նախարարապետը ճաշը կը վերջացնէր, երբ անծանօթ մը գողցուած Պէ. էմ. ՏՈՒՊԼԸՎԷ մը վարելով կը ջանար բռնի կերպով անցնիլ ոստիկանական պատնէշէ մը, որ հազիւ 350 մեթր հեռու էր: Բաւական դժուարութեամբ կարելի եղած էր վերջ տալ կառքին վազքին եւ ոստիկանները կը յաջողէին ձերբակալել ենթական եւ կը պարզուէր որ ծանօթ յանցագործ մըն է: Ալժերացի Շէրիֆ Պուշէլալէկ 2002ին պատճառ եղած էր որ Նիքոլա Սարքոզի ջնջէ կրկնակ պատիժի դրութիւնը, որպէսզի ինք ալ չարտաքսուի եւ մնայ կնոջ եւ վեց զաւակներուն մօտ: Ֆրանսա եկած է 11 տարեկանին եւ 1990էն ի վեր եօթը անգամ դատապարտուած է ամէն տեսակ յանցագործութիւններու համար (թմրեցուցիչ, գողութիւն, բռնութիւն, կռիւ, գինովութիւն, եւլն., եւլն.): Կը թուի սակայն, որ Օգոստոս 29ի միջադէպը կապ չունի նախարարապետին հետ, որովհետեւ Պուշէլալէկ չէր ալ գիտեր որ քիչ անդին Տ. տը Վիլըփէնը կը ճաշէր:

ԻՐԱՔԻ մէջ դադար չկայ ռմբափորձերու գետնին վրայ: Օգոստոս 27 եւ 28ին, բուռն հակամարտութիւններ ալ տեղի ունեցած են Պաղտատի հարաւը՝ Տիվանիահ, որոնց հետեւանքով շիի 81 զինուորեալներ եւ ութ բնակիչ մեռած է: Միւս կողմէ, քարիւղատարի մը արկածալի պայթումէն ալ 36 հոգի մեռած է: Օգոստոս 30ի առաւօտուն ալ նոր ռմբափորձէ մը 12 հոգի մեռած էր, որուն յաջորդած է ուրիշ մը եւ 24 զոհ պատճառած:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ (Լիբիա) Գերագոյն Ատեանին առջեւ, ուր վերսկսած է պուլկար հիւանդապահուհիներուն վերաքննութեան դատը, ընդհանուր դատախազը կրկին մահապատիժ պահանջած է: Այս հինգ հիւանդապահուհիներուն դէմ ամբաստանութիւնն այն է որ սիտայի վիրուսը ներարկած են լիբիացի 400 մանուկներու: Հիւանդապահուհիները եւ պաղեստինցի բժիշկ մը բանտարկուած են 1999էն ի վեր եւ վերաքննութեան դատավարութիւնը որոշ յոյսեր ներշնչած էր, "վստահելի" յարաբերութիւններ ալ հաստատուած ըլլալով Ֆրանսայի եւ լիբիական իշխանութեան միջեւ: Պուլկար իշխանութիւնները չեն զարմացած այս նոր ամբաստանութենէն, որ տեսակ մը յետքայլ է: Ցոյս ունին կողմնակի բանակցութիւններէ, որոնց շնորհիւ պատիժը ցկեանս բանտարկութեան կը վերածուի:

ԹՈՒՐՔԻԱ կը մնային տակաւին 3.000 ֆրանսացի զբօսաշրջիկներ, որոնք ճար մը կը փնտռեն Ֆրանսա վերադառնալու համար: Հարցը միշտ նոյնն է. ելէկտանս չէ վճարած օդանաւային ընկերութիւնը եւ ճամբորդները մէջտեղ մնացած են: Ներկայ կարգադրութիւններով, ենթակաները որեւէ ելք չունին, քանի ոչինչ նախատեսուած է, երբ ճամբորդական գործակալութիւն մը չի յարգեր իր յանձնառութիւնները:

ԳԱՇԱՆԻ (փարիզեան արուարձան) քաղաքապետը յուսահատած էր Օգոստ. 30-ին, որովհետեւ տեղւոյն մարզասրահը միշտ գրաւուած կը մնայ սֆուաթէն արտաքսուած 200 օտարականներու կողմէ եւ Սեպտ. 4ին վերամուտ է ու պէտք է որ մարզասրահը տրամադրելի ըլլայ: Ենթակաները կը մերժեն իրենց առաջարկըւած պանդոկը եւ չեն ուզեր տեղի տալ: Վերջին պահուն ՕՓԱՔ-ը (Փարիզի եւ արուարձաններու աժան բնակարաններու մատակարար) յայտարարած է որ տրամադրելի բնակարաններ կան Վալ տը Մարնի մէջ եւ կը կարծուի որ այդ ձեւով հարցը կը լուծուի:

ՀԵԶՊՈԼԼԱՅԻ Լիբանանեան խորհրդարանի երեսփոխաններէն մէկը՝ տոքթ. Հիւսէյն Հաճ Հասան հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Օգոստ. 30), ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց, որ "լիբանանեան բանակը ի վիճակի չէ երկիրը պաշտպանելու": Այն հարցումին որ կը վերաբերի երկրին վիճակին, կը պատասխանէ. – "Հաշուեցի՞ք. ձեր շուրջը նայեցէք, իսրայէլեան զանգուածային քանդումներ, ջարդեր, մարդկութեան դէմ ոճիրներ, բայց մենք յաղթող ենք եւ ամրապնդըւած այս պատերազմէն ետք": Ինչ կը վերաբերի Հեզպոլլայի հեռանկարներուն, երեսփոխանը կը ճշդէ.– "Կ'ուզենք վերահաստատել պաղեստինցի ժողովուրդին իրաւունքները: Ամէն մարդ համաձայն է այդ մասին: Բայց, համենայն կը մնանք, շատ լաւ գիտենք որ կարողութիւնը չունինք Իսրայէլի վրայ յարձակելու: Մեծ պետութիւնները եւ ՄԱԿ-ը խաղաղութեան մասին կը խօսին, բայց շօշափելի ձեւով ի՞նչ կ'ընեն: Ոչինչ: Օրինակ Գերմանիան երկու ընդծովեայ յանձնեց Իսրայէլի: Ի՞նչ կը նշանակէ":

ԱԴՐԲԵՋԱՆՆ ալ կը պատրաստուի մասնակցիլ Լիբանան ղրկուելիք խաղաղապահ միջազգային զօրքին: Ազգ. Ժողովը արձակուրդի մէջ ըլլալով այդ մասին որոշում քննարկուած չէ, բայց Պաքուի լըրատուիչները կը տեղեկացնեն թէ զօրաբաժին մը մարզումներ կը կատարէ Լիբանան մեկնելու համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ յատկապէս զբօսաշրջական գօտիներուն մէջ վերջին օրերու ահաբեկչական արարքները որպէս հեղինակ անոնց պատասխանատուութիւնը ստանձնող քրտական կազմակերպութիւններու նպատակին սկսած են ծառայել: Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը տեղեկացնելով թէ ոչ մէկ Ֆրանսացի կայ զոհերուն միջեւ, յանձնարարած է բոլոր անոնց որոնք կը ծրագրեն Թուրքիա երթալ, զգօն ըլլալ, "քանի որ կարելի չէ բացառել ահաբեկչական նոր արարքներու հաւանականութիւնը": Որպէս արարքներու հեղինակ ներկայացող քրտական զինեալ կազմակերպութիւններն ալ ազդարարած են, միջազգային հանրութեան որ Թուրքիան հանուի զբօսաշրջական այցերու ծրագիրներէն:

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ներկայի լարուած կացութիւնը պիտի ծառայէ Թուրքիոյ շահուն, եթէ Եւրոպական Միութիւնը հետեւի Եւրոպական յանձնախումբին նախագահ Ժ.-Մ. Պարրոզոյի յորդորին. ան ըսած է թէ ներկայի պայմաններուն մէջ մերժել Թուրքիոյ անդամակցութիւնը ծանր փոխարժէք կ'ունենայ: Կը նշանակէ ջլատել երկրին այն տարրը որ կը ձգտի արդիական, եւրոպացի եւ լիկին ժողովրդավար Թուրքիա մը իրականացնելու: Պարրոզօ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ մահմետական բնակչութեան տէր երկրին մէջ "քաղաքական, ժողովրդավարական եւ տնտեսական բարեփոխումներու ուղղութեամբ հսկայական քայլեր" նշմարած է, որոնք եւս իր կարծիքով կարեւոր ազդակներ են ոչ չըսելու:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ, 94 տարեկանին մեռած է արաբագիր մեծագոյն գրագէտներէն՝ Նաճիպ Մահֆուզ, նոպէլեան մրցանակաւոր: Ինք է արաբական գրականութիւնը ճանչցնողը աշխարհին եւ մեծ համբաւի տէր էր:

ԱՐԱՄ Ա.Ի ՆԱՄԱԿԸ ՄԱԿ-Ի ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը Լիբանան ղրկուելիք խաղաղապահ ուժերուն թրքական մասնակցութեան մասին նամակով մը դիմած է Ք. Անանի, խոր մտահոգութիւն ու ընդվզում արտայայտելով: Ան գրած է. "Ի՞նչպէս կրնայ երկիր մը խաղաղապահի դերով հանդէս գալ, երբ անոր պատմութեան մաս կը կազմէ ջարդերու եւ արիւնահեղութիւններու մշակոյթ մը". ապա բարոյապէս անընդունելի նկատած է թրքական մասնակցութիւնը:

Միւս կողմէ հայ քաղաքական կուսակցութիւնները իրենց կարգին կը շարունակեն նոյնանպատակ շփումներ ունենալ Լիբանանի դիւանագիտական ներկայացուցչութիւններու հետ: Հ.Յ.Դ.-ի պատուիրակութիւն մը այցելած է Ֆրանսայի ու Կիպրոսի դեսպանատուները, յանձնած յուշագրեր ուր բացատրուած են հայկական մերժումին պատճառները:

ՄՈՍԿՈՒԱ

ՀԱՅ ՁԵՌՆԱՐԿԱՏԷՐ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Արա Խաչատրեան, 45 տարեկան ձեռնարկատէր մը իր ինքնաշարժով կառատունէն փողոց ելլելու պահուն սպաննըւած է: Մարդասպանը կրակած է անոր գլխուն, կրակոցներուն աղմուկին վրայ դէպքին վայրը փութացած պահակները զոհին արիւնլուայ դիակը միայն գտած են:

Շրջանի դատախազութիւնը այս անգամ պատրուակ մը գտած է սպանութեան, յայտնելով թէ ոճիրը կրնայ հետեւանք ըլլալ Ա. Խաչատրեանի գործի պարագաներուն. ան պատասխանատուն էր փայտագործական ձեռնարկութեան մը որուն շուրջ, կ'ըսուի թէ կրնան "ֆինանսաքրէական" խնդիրներ ծագած ըլլալ...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ս. ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏՆ ՈՒ ԹԱՂՈՒՄԸ

Օգոստոս 28ին, ըստ հայաստանեան սովորութեան հոգեհանգստեան արարողութիւն մը տեղի ունեցած է իր բնակարանին մէջ: Ներկայ եղած են գրական ոլորտի, մշակոյթի ներկայացուցիչներ, կուսակցական դէմքեր, ուսանողներ: Յուղարկաւորութեան պետական յանձնաժողովին նախագահ, վարչապետ Ա. Մարգարեան, ապա նաեւ Գիտութեան ակադեմիայի նախագահ Ռ. Մարտիրոսեան, Հայկական հանրագիտարանի գըլխաւոր խմբագիր Յ. Այվազեան եւ Կըրթութեան նախարար Լ. Մկրտչեան Ս. Կապուտիկեանը նկատած են մեր գրականութեան լաւագոյն էջերը ստեղծողներէն մէկը, անոր անձին մէջ շեշտած հայրենասէրը, Հայոց լեզուի մեծ ուսուցիչը, մեծ քաղաքացին:

Յաջորդ օրը, Օփերայի շէնքին մէջ յուղարկաւորութեան ներկայ գտնուած եւ հրաժեշտի խօսք արտասանած է Գարեգին Բ.: Ան նոյնպէս շեշտած է յանձին Ս. Կապուտիկեանի՝ հայրենիքին ու ժողովուրդին սիրով ու նուիրումով ծառայողը, գրականութեան ու մշակոյթի վաստակաւորը որ ապրեցաւ ու ստեղծագործեց "Հայութեան վերածնունդի, Հայաստանի ազատութեան, մեր ժողովուրդի միասնական, լուսաւոր գալիքի հաւատով':

Յիշատակի խօսք արտասանած են արուեստագէտներ, գիտական դէմքեր, Սփիւռքէն ներկաներ, դեսպանատուներու ներկայացուցիչներ: Ապա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հանդիսապետութեամբ կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն որմէ ետք սգակիրները դագաղը ուսամբարձ տարած են մինչեւ Պանթէոն, ուր տեղի ունեցած է թաղումը:

***

ՊԵԼԺ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԷՄՔԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Պելժիոյ Ծերակոյտին Արտաքին յարաբերութիւններու եւ պաշտպանութեան յանձնաժողովին նախագահը Ֆ. Ռ. տը Վիվիէն Օգոստոս 29ին ընդունուած է Ազգային Ժողովի նախագահ Տ. Թորոսեանի կողմէ: Օրակարգին նիւթ եղած են Հայաստանի Եւրոպայի համարկումին, դրացիներու հետ յարաբերութիւններուն, Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին առնչուած հարցեր: Հիւրը հաւաստած է որ ինք հետամուտ կ'ըլլայ տարեսկիզբին Ծերակոյտին ներկայացուած ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք նըկատող օրինագիծին ընդունելուն:

Տը Վիվիէն ընդունուած է նաեւ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի կողմէ եւ Երեւանի շփումներէն ետք անցած Ստեփանակերտ:

***

ՃԱՏՐԱԿԻ ՎԱՐՊԵՏ Ս. ԼՊՈՒՏԵԱՆ ԱՐԿԱԾԱՀԱՐ

Ճատրակի ծանօթ վարպետ Սմբատ Լըպուտեան Օգոստոս 27ին Արտաշատ – Երեւան մայրուղիին վրայ անձնական ինքնաշարժով արկած մը ունեցած է: Կառքին մէջ գտնուած են իր ընտանիքին անդամներն ալ: Վիրաւորները հիւանդանոց փոխադրուած են, իրենց կացութիւնը մտահոգիչ չէ: Ս. Լպուտեանի կողոսկըրները կոտրած են: Բժիշկները յայտնած են թէ 1–2 շաբաթ ետք ապաքինած կ'ըլլայ ու հիւանդանոցէն կ'ելլէ:

«ՀԻՄՆ»ԷՆ ՓԱՌԵՐԳ ՈՐՔԱ՞Ն Է ՄԻՋՈՑԸ

Հաւանաբար այնքան, որքան հարկաւոր է որ Հայաստանի իշխանութիւնները գիտակցին թէ հազարամեակներով չափուած պատմութեան թերեւս վերջին աւիթը ունին այսօր, պետութիւն կոչուելու արժանի հաստատութեան մը խսկապէս տիրանալու: Գիտակցելու թէ այդ հողը Հայունն է, վրայի ժողովուրդն ալ որ միայն նորօրեայ աղաներէ չի բաղկանար· Ադրբեջանէն վտարուած ու գաղթածն ալ (աւելի ճիշդ այդ գանգուածէն տակաւին Հայաստան մնացածը) սահմանային գիւղերու եւ աղէտի գօտիին բնակիչ ալ, այդ նոյն ժողովուրդին բաղկացուցիչներն են· աղաներուն հետ նոյն իրաւունքներուն տէր, պետութեան կառուցումին մէջ նոյն չափով մասնակից:

Անկախութեան հռչակումին 15րդ տարեդարձին ուրախութեան ու խանդավառութեան արդար զգացումները չեն կրնար աքօղել տխուր ու նոյն ատեն ընդվզեցնող երեւոյթը թէ այդ իշխանութիւնները ընդհանուր առմամբ զուրկ են նշուած գիտակցութենէն: Հարցը չի վերաբերիր այն "դրական" զարգացումներուն որոնք կ'արձանագրուին երկրին մէջ· այլ՝ խորքի մտահոգութեան: Տասը-տասներկու յարկով շէնքեր կանգնել Երեւան կոչուած քաղաքին պատմական սրտին խերը անիծելով, ուրիշ բան չի փաստեր, այլ՝ այն որ անհաշուելի գումարներ կան երկրին մէջ, թէ պատկան իշխանութիւնները ո՛չ ճաշակ ունին, ոչ ալ ազգային նախանձախնդրութիւն, պատմութեան գիտակցութիւն: Այս աղաղակող իրականութեան քով, ազատ է անշուշտ կատարուածը դրական համարելու յամառողը:

Ինչ կը վերաբերի խորքի մտահոգութիւններուն որոնք իրենց անսեւումին 15ամեակը կրնան նշել Սեպտեմբերին, նախ արտագաղթի պատճառներն են, ապա ամէն էական արհամարհանքը· լեզու, աւանդութիւններ, մշակոյթ, ազգային նկարագիր, դպրոց, եւլն·: Կրնա՞յ մէկը այս մարզերուն ցոյց տրուած զուրգուրանքին փաստերը գտնել նոյն մէկուկէս տասնամեակին: Ու անհունօրէն տխուր է անդրադառնալ, թէ ամէն մէկ մարզին տիրող այլանդակութիւններով փոր-փոր կը կորսնցնենք մեր տան մէջ տանտէր ըլլալու աւիթը:

Մեզի փոխանցուածին գնահատումին անկարողութիւնը, անոր նկատմամբ ցուցաբերուած թեթեւամտութիւնը վերջերս թիրախ առած է "Մեր հայրենիք"ը: 1990-1991ին դէպքերու արագընթաց յաջորդութեան մէջ հասկնալի է որ ո՛չ ժամանակ, ո՛չ ալ գլուխ կար ազգային փառերք յօրինելու մասին մտածելու: Ցետոյ, եթէ ամէն առիթով կը կրկնուէր թէ Հայաստան եօթը տասնամեակի ընդմիջումէն ետք կը վերագտնէր իր անկախութիւնը ու 1991 Սեպտեմբեր 21ին հռչակուած Գ. Հանրապետութիւնը շարունակութիւնը կը համարուէր 1918ին հռչակուածին, բնական էր որ անոր դրօշակին հետ ետ բերէր փառերգն ալ: Այդպէս ալ եղաւ: Այս առումով, դրօշակն ու փառերգը աւելի բախտաւոր եղան հայերէնի ուղղագրութենէն որ 1922ի բռնաբարումէն ետք անկախութեան, օրով ալ վայելեց աղքատ ազգականի կարգավիճակը:

Նոր անկախութեան առաջին տնօրինողները արժանապատուութեան հարց մը տեսան "Մեր հայրենիք"ի բնագրին "թըշուառ, անտէր" վերագրումին մէջ, ու զայն փոխեցին "ազատ, անկախ"ի: Ըսե՛նք որ լաւ ըրին ազգային հպարտութեան տեսանկիւնէն, եւլն·: Թէեւ, ճակատագրի հեգնանք մըն ալ ծուարած է այդ փոփոխութեան մէջ, մանաւանդ "անտէր"ին բաժինով· ստորոգելի մը որ շատ շատերուն լեզուին ու գրիչին ծայրը կը յայտնուի, երբ նիւթը վերաբերի Հայաստանի ներկայի վիճակին:

Միւս կողմէ, ո՛ր երկրի փառերգը ամէն բանով կը գոհացնէ տուեալ երկրացին· չկա՞ն ներկայի արժէքներուն, իրականութեան հակասող տողեր, հատուածներ, որեւէ երկրի ազգային փառերգին մէջ, սկսեալ Ֆրանսականէն: Բայց որո՞ւն միտքէն կ'անցնի պատշաճեցումի գործ կատարել: Փառերգը նորաձեւութիւն չէ որ ամէն տասը տարին, կամ քսան տարին անգամ մը փոփոխութեան ենթարկել հարկ ըլլայ: Ան մէկն է զուտ խորհրդանշական արժէքներէն երկրի մը որով ան կը ներկայանայ աշխարհին: Ու "Մեր հայրենիք"ը այդ հանգամանքին արժանացած էր բովանդակած պատմականով ալ· ան եղած էր կռուի երթին ընկերակիցը մեր ազատութեան մարտիկներուն, ճըգնաժամային պահերու օրօրը, ազգային ձգտումներու արտայայտիչը: Ո՛չ անոր եղանակին ու խօսքերուն ուղղուած բծախնդրութիւններ, ոչ ալ ճաշակի հարցեր բան մը կ'արժէին այս տուեալներուն քով:

Այսուհանդերձ, Երեւանի մէջ որոշուեցաւ նոր փառերգ ունենալ: Կարելի չէր հարց չտալ թէ ինչո՞ւ ամէն բան այն աստիճան կարգի մտած էր որ փոփոխութեան ալիքը "Մեր հայրենիք"ին հասած էր: Ժամանակ, տաղանդ, գումարներ յատկացնելիք աւելի առաջնային մարզ չկա՞ր երկրին մէջ: Հարցատէրերը տակաւին պատասխանի կը սպասեն, մինչ Աբեղեանի ուրուականը հրթունքին սառած քմծիծաղ մը փակցուցած, կը հըջի խորհրդարանէն մշակոյթի նախարարութիւն, Ակադեմիայէն համալսարան, անցնելով Գրողներու տան պարտէզէն: Իսկ Աբովեանի մայթերուն վրայ ծաղիկ վաճառող նախկին ուսուցչուհին, կամ ջութակին նօթերով քանի մը դրամի ակնդիր նախկին ջութակահարը դիտելով այդ ուրուականին քմծիծաղը, կը խորհին որ ճախողին, այլանդակուածին ալ բախտաւորը կայ…:

Աւելի լուրջ մօտեցումով՝ "Հիմն"ը փառերգով չփոխարինելու յամառութիւնը միս մինակը ապացոյց է որ "Մեր հայրենիք"ին տեղ աւելի յարմարը ունենալու ձըգտումը ամբողջովին մակերեսային է, կամ աւելի դէշը՝ անբացայայտելի պատճառներու յենած: Ու վատնելիք ժամանակ ունեցողը թող ճգնի բացատրութիւն գտնելու թէ մինչ ուղղագրութեան վերադարձին պատճառաբանութիւններուն կարգին պիւտճէի անգոյ միջոցները կը շեշտուին, ո՞ւրկէ դրամ կը ճարուի փառերգի նորոգութեան որ ոչ մէկ անհրաժեշտութիւն կը ներկայացնէ, համեմատած ուղղագրութեան: Ի վերջոյ, այդ գործին համար մրցանակ սահմանուած է, փոփոխութիւնը վաւերացնելու պարագային պէտք է նորը սորվեցնել, տարածել, եւլն·:

Ներկայի կացութեամբ ներկայացուած գործերէն հինգը ընտրուած է, որպէս առաջին փուլ: Անկէ ետք պէտք է մշակոյթի նախարար Ցասմիկ Պօղոսեանի նախագահութեամբ 22 անդամներով դատակազմ մը ընտրէ անոնցմէ մէկը: Ամէնէն աւելի կը խօսուի Զարենցի "Ես իմ անուշ Հայաստանի"ի բառերուն համար Տիգրան Մանսուրեանի յօրինած երաժշտութեամբ յառաջ եկածին մասին: Բայց տարօրինակ է որ ինչպէս կը գրէր "Հայկական ժամանակ"ը (Օգս· 16), նախարարուհին ազգային ամէնէն անհպելի գաղտնիքին պէս կը պահէ հինգ տարբերակները, չթոյլատրելով անոնց հրապարակումը: Շրջող շշուկներու համաձայն բաւական կը խօսուի Ա· Խաչատրեանի յօրինած խորհրդային օրերու փառերգին համար գրուած խօսքերով պատրաստուածին մասին: Այդ խօսքերուն հեղինակ ներկայացուած Արսէն Սողոմոնեանը, ըստ նոյն աղբիւրին, «չի հանդիսանում Գրողների միութեան անդամների, միութեան նախագահ Լ· Անանեանն այն առաջին անգամն էր լսում»: Իսկ որոշ տեղեկութիւններ կ'ըսեն թէ այդ տարբերակը բաւական ճախորդ բան մըն է, Խաչատրեանի երաժշտութեան կպցըւած խօսքերը բոլորովին անարժան ըլլալով այդ երաժշտութեան:

Երեւանեան թերթին նշած խորհրդապահութեան երեւոյթն ալ անհասկնալի ու աւելին՝ անընդունելի է: Ազգային փառերգի մը ընտրութեան տեղին չէ՞ որ մասնակցի ժողովուրդը: Գոնէ կարծիք յայտնէ: Ատոր համար ալ հարկ է ծանօթ ըլլայ "թեկնածու" կտորներուն: Ժողովուրդ՝ ո՛չ անշուշտ ներսով դուրսով ամբողջութիւնը: Քա՛ւ լիցի :Սփիւռք կոչուած հատուածը 15 տարուան վարժընթաց մը ունի արտերկրացի համարուելու եւ այնքան ալ բթամիտ չէ որ տակաւին սորված չըլլայ Երեւանէն իրեն յարմար նկատուած տեղը, գծուած սահմանները: Բայց գոնէ ներերկրացի Հայը պէտք չէ՞ր որ հարցախոյզով եւլն· կարծիք յայտնէր:

Կայ վերջին վարկած մըն ալ, որ բաւական հետաքրքրական է, նաեւ լաւատեսութիւն ներշնչող· "Հայկական ժամանակ"ի յօդուածագիր Լուսինէ Բարսեղեան կ'ըսէ թէ չի բացառուիր որ յայտարարուած մրցոյթը որեւէ արդիւնք չտայ եւ նոր փառերգ չորդեգրուի, մնայ "Մեր հայրենիք"ը: Վերջնական արդիւնքը ատիկա ըլլալու պարագային ես կը նախընտրեմ մըտածել որ նուրբ դիւանագէտ ու հեռատես մէկն է մշակոյթի նախարարուհին եւ անոր հետ փոփոխութեան մրցում կազմակերպողները: Հաւանօրէն "Մեր հայրենիք"ը փոխարինելուն խորքով դէմ ըլլալով հանդերձ, անկէ դժգոհները լռեցնելու ուրիշ ճար չգտան, քան մրցումի յայտարարութիւնը: Երբ մանաւանդ դիւրաւ ընդունելի տարբերակ ալ չգտնուի, բնական կ'ըլլայ փոփոխութեան գործը ձգել ուրիշ սերունդներու եւ շարունակել "Մեր հայրենիք"ով:

Իսկ փոփոխութեան կիրքը գոհացնելու ուրիշ մարզեր կան Հայաստանի մէջ· մանաւանդ աւելի կենսական ու անյետաձգելի:

Ա· ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՏԱԿԻ ՊԷՍ…

«ՄՐԱՆՔ ՀԱՐԻՖ ՄԵՌՆՈՒՄ ԵՆ»

ԱՅԴՊԷՍ ԵՆ ՄՏԱԾՈՒՄ «ՔՑՈՂ» ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐԸ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Հայերը Սթրազպուրկի խանութներում հաց են ուտում ու դուրս գալիս առանց վճարելու: «Ուրիշ կերպ չես ապրի»,- Սթրազպուրկի արուարձանում ինձ ասում էր Հրաչ անունով մի տղայ, որը չքեղ BMW էր վարում: Նա առանց յօնքը շարժելու ասում է, որ "քցող" է ու բնութեան գրկում ինձ ծանօթացնում է մի քանի "քցող" Հայերի հետ: Միասին գնում ենք "Բոմեզ կլաս" հիւրանոց: Այստեղ հիմնականում Հայաստանից փախած մարդիկ են ապրում: Ներքեւ է իջնում մէկը: Նրա հետ պայմանաւորուել է, որ էժանով բջջայիններ պիտի բերի: Սա բերում է 10 տարբեր մակնիշի հեռախօսներ՝ իրենց համարներով: Բոլորը գողացել է: «Էնտեղ բոլոր Հայերն էլ գողանում են»,- ասում է այդ տղան: Հրաչի միւս ընկերը՝ Արտեմը, ինձ հարցնում է՝ քեզ ի՞նչ չոր է պէտք, կէս ժամից կէս գնով բերեմ: Նա ընդամէնը 7 ամիս առաջ է Սթրազպուրկ եկել: Տեղաբնակների մասին Արտեմն ասում է· «Սրանք հարիֆ մեռնում են»: Այսինքն՝ "սրանք" ինձ վստահում են, իմ մէջ գողին չեն տեսնում, այսինքն՝ իրենց մտքով չեն անցկացնի գալ Հայաստան, չոր գողանալ ու կէս գնով վաճառել: Ու այդ պատճառով հարիֆ են: Իրենք իրենց հողի վրայ ստեղծել են կանոններ, որոնք ոչ մէկի դէմ չեն, ու դրանք ազատութեան կանոններ են, իսկ Հայերը որոշել են, որ նրանք հարիֆ են:

Համոզուելու համար բաւական է տեղեկանալ, թէ Աշոտ անունով մի տղայ ինչպէս է օրը ցերեկով հսկայ սառնարան գողացել Սթրազպուրկի էլեկտրոնիկայի խանութից: Այս մասին պատմում է Աշոտի ընկերը, որը գողութեան մասնակիցն է: «Միասին մտանք խանութ: Աշոտը պոկուեց սառնարանների բաժին, ես՝ DVDների: Խանութում շատ մարդ չկար: Աղմուկ բարձրացրի: Ով կար-չկար հաւաքուեց ինձ մօտ: Ի՞նչ է եղել: Ասում եմ, որ ստեղից DVD եմ առել, շատ անորակ էր, բոլոր դիսկերս փչացրել է, պիտի փոխհատուցէք: Ինձ հանգստացնում են, իսկ Աշոտը մի հսկայ սառնարան բրդում է դէպի խանութի մուտքը: Տեղ հասաւ, ես հանգստացայ: Աշխատողները գնացին իրենց տեղերը: Աշոտը մուտքի մօտ սպասում է: Վաճառողը հարցնում է՝ ի՞նչ խնդիր կայ: Աշոտն ասում է՝ այս սառնարանը ձեզնից եմ գնել, լաւ չի աշխատում, բերել եմ յանձնեմ: Ձեն էլ հարցընում, թէ ինչը լաւ չի: Ասում են՝ սառնարանի տեխնիկական անձնագիրը ձեզ մօ՞տ է: Աշոտն ասում է՝ չէ: Ասում են տար տուն, վաղը անձնագրով կը բերես»,- պատմութիւնը վերջացնում է ընկերը:

"Երեւակայութեան" մէկ ուրիշ նմոյշ: Մարինէ անունով մի աղջիկ տուրիստի ուղեգրով 2005ին փախել է Սթրազպուրկ եւ պրեֆեկտուրային է յանձնուել իբրեւ ադրբեջանցի փախստական: Ցօրինել է մի իսկական դետեկտիվ: Երկար ժամանակ՝ հայ-ադրբեջանական կոնֆլիկտից սկսած, մօտ 17 տարի, իբր ապրել է Հայերի "անհանդուրժողականութեան" պայմաններում: Հայրը, ըստ այդ առասպելի, "Ադրբեջանցի" է, մայրը՝ Հայ: Պրեֆեկտուրան նրա համար ստեղծել է առանց կոպեկ ծախսելու գոյութեան բացառիկ պայմաններ՝ տուել է տուն, կահոյք, հագուստ, ամէնօրեայ սնունդ եւ հասարակական տրանսպորտով երթեւեկելու անվճար իրաւունք, մինչեւ կ'որոշեն՝ ընդունո՞ւմ են, որ նա ազգամիջեան խնդիրների զոհ է, թէ՞ ոչ: Նա ինձ ցոյց տուեց անվճար երթեւեկելու վկայականը: Ազգանուան դիմաց գրուած է՝ Ահմեդովա: Մինչդեռ նրա իսկական ազգանունը Ցարութիւնեան է: Ինչպէ՞ս է յաջողացրել: «Ծանօթ հայ տղերքն են արել»,- խոստովանում է "Ահմեդովան": Իսկ "ծանօթ հայ տղերքն" ինձ ասում են, որ նա "քըցելով" է ապրում: Ինչո՞ւ: «300 եւրոյով ստեղ չես ապրի»,- պարզաբանում է 32 ամեայ Գագիկը: 300 եւրոն պետութեան այն նպաստն է, որը նա տրամադրում է "փախստականի" կարգավիճակ մուրացողին՝ վերջինիս հնարաւոր եւ անհնարին բոլոր խնդիրները լուծելուց զատ:Ուրեմն, մեր "Ահմեդովան" փախել է իբր Ադրբեջանցու հանդէպ մեր անհանդուրժողականութիւնից: Սթրազպուրկում էլ մարդկանց է "քցում" Ադրբեջանցու անունից:

ՄՀԵՐ ԱՐՇԱԿԵԱՆ

«Առաւօտ»

27 Յուլիս, 2006

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԾԻԾԱՂՈՒՄ ԵՆ ՎԱՆԵՑԻՆԵՐԸ (ԱՆԵԿԴՈՏՆԵՐ)

Կազմած են.- ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ եւ ՆՈՐԱ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

Զանգակ 97 հրատարակչութիւն
Երեւան 2006

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Մ Ա Մ Լ Ո Յ
Հ Ա Ղ Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ՀՕՄ-Ի ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ԴՐԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԸ

Ցարդ ՀՕՄ-ի արդէն իսկ ուղարկած $20·000ը եւ յաւելեալ $10·000ը, վերջերս փոխանցուած Պէյրութ, կարելի դարձուցին անմիջական օգնութեան ձեռք մը երկարել Լիբանանի հայ թէ արաբ համայնքներուն՝ որոնց բնականոն կեանքը դաժանօրէն խանգարուեցաւ երկրին վրայ կատարուած անընդհատ յարձակումներուն պատճառաւ:

Անցնող շաբաթներու ընթացքին, ԼՕԽ-ի կամաւորներուն կողմէ, քանդուած թաղերու մէջ բնակող հայ կարօտեալ անհատներու թէ ընտանիքներու բաժնուեցան սննդական եւ այլ կարիքներ գոհացնող ծրարներ: Առնուած այս քայլերը կարելի դարձան Ոստիբրթաունի մեր միջազգային գրասենեակէն ուղարկուած 20·000ով:

«Մարդիկ իրենց ինքնասիրութիւնը ունին», ըսաւ ԼՕԽ-ի ատենապետուհին՝ ընկերուհի Մարալ Միսճեան, Օգոստոս 18-ին կայացած հարցազրոյցի մը ընթացքին: «Հետեւաբար, մեր անդամուհիները անձամբ կ'երթան պատերազմէն տուժած հայկական թաղեր՝ յանձնելու ուտելիք եւ այլ պիտոյքներ՝ դիւրացնելով անհամապատասխան բաժանումի գործընթացը»:

Խմորեղէն, պանիր, շաքար եւ այլ հիմնական սննդամիւթեր բաժնուեցան անոնց՝ որոնք այլապէս, ներկայ պայմաններուն տակ, առանձինն՝ անկարող էին գոհացնել իրենց ամենատարրական կարիքները:

Համագաղութային Օգնութեան Յանձնախումբին աշխատանքները կը ղեկավարուին ԼՕԽ-ի Արաքսի Պուլղուրճեան կեդրոնէն: Մինչ պատերազմին առաջին օրերուն, ընդհանրապէս արաբ աղէտեալներն է որ կը ստանային մեր օգնութիւնը, ներկայիս ընծայուած օգնութիւնը կեդրոնացած է լիբանահայ գաղութի կարօտեալ անհատներու եւ ընտանիքներու վրայ:

«Հիմա, մեծ պահանջ կամ քրոնիկ հիւանդութիւններուն յատուկ դեղօրայքի», տեղեկացուց Միսճեան: «Սրտի հիւանդութենէ եւ քոլեսթէրոլէ տառապողներ մեզմէ կ'ակնկալեն ճարել այս դեղերը, մենք ալ մեր կարելին կ'ընենք ամենակա՛րճ ժամանակի մէջ գոհացնելու զանոնք»:

Այս շաբաթ, ՀՕՄ-ի Միջազգային գրասենեակէն ԼՕԽ-ին կ'ուղարկուի յաւելեալ $10·000ի գումար մը՝ շարունակելու համար սննդեղէնի եւ դեղօրայքի ցրուումը կարիքաւոր շրջաններու մէջ: Դրամական այս յաւելեալ ներդրումը կը պարտինք ՀՕՄ-ի Արեւելեան եւ Արեւմտեան Միացեալ Նահանգներու, Գանատայի, Կիպրոսի, Աթէնքի, Անգլիոյ, Աւստրալիոյ, Սելանիկի եւ Քուէյթի միաւորներէն հասած նուիրատուութիւններու:

Թէեւ, ընկերուհի Միսճեան նշեց, թէ լիբանահայ գաղութը ընդհանրապէս լաւատես է երկրին ապագայ քաղաքական եւ ընկերային իրավիճակին մասին, ան աւելցուց նաեւ, թէ ՀՕՄ-ը, այնքան ատեն որ կարիքը կայ, պիտի շարունակէ հասցնել իր մարդասիրական օգնութիւնը:

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ՀՕՄ-ի մարդասիրական ծրագիրներուն, Լիբանանի թէ աշխարհի այլ շրջաններու մէջ, կրնան տուրքէ զերծ իրենց նուիրատուութիւնները ուղարկել հետեւեալ հասցէին.-

ARS Inc.,
80 Bigelow Ave., Watertown,
MA 02472.

Հիմնուած 1910ին, Հայ Օգնութեան Միութիւնը հայ կնոջական ամենամեծ կազմակերպութիւնն է որ ընկերային – բարեսիրական աշխատանք կը տանի իր բազմաթիւ ու բազմատեսակ ծրագիրներու ճամբով: Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝ (617) 926-5892 կամ իմակցիլ՝ ceb@ars1910.org.

2006 Օգոստոս 24

Հեռաձայն.- 617-926-5892
Հեռատիպ.- 617-926-4855
E-mail.- Secretary@1910.org
Web-site.- www.ARS1910.org
Կապ.- Համեստ Պէօճէքեան

ՏՐԱՔԻՒԼԱՅԻՆ ԴՂԵԱԿԸ

Ռումանիոյ Թրանսիլվանիոյ շրջանին մէջ կը գտնուի "Տրաքիւլայի դղեակը" կոչուած դղեակը: Ոչ միայն շրջանին, այլեւ ամբողջ երկրին զբօսաշրջական գլխաւոր վայրերէն մէկն է: Ասով տչ արհամարհելի եկամուտ կ'ապահովուի արհեստաւորներու. խոհարարներու, պանդոկատէրերու: Դղեակին համաշխարհային համբաւ ապահովուած է, շնորհիւ իռլանտացի վիպագիր Պ. Սթոքըրի որ Տրաքիւլային հեղինակն է: Գրագէտը կ'ըսէ թէ միջնադարեան դղեակը կրնայ արիւնով սնանող այդ վամփիրին բնակարանը եղած ըլլալ: Ու վայրին իշխանութիւնները լայնօրէն օգտագործած են այդ պարագան. մանաւանդ երբ ամառ է ու արեւմուտքցիներ կ'երթան ցնցող ապրումներ որսալու: Իջեւանատէրերը չեն մոռնար սխտորի պսակ մը զետեղելու տուներուն վրայ, վանելու համար վամփիրը եւ գրաւելու յաճախորդը: Սակայն այն վախը կայ որ կարճ ժամանակէ մը եկամուտի այդ աղբիւրը կրնայ ցամքիլ:

Դղեակը շինուած է 1378ին, երբ թագաւորական հրովարտակով բնակիչներուն իրաւունք տրուած է իրենց միջոցներով միջնաբերդ մը կառուցանելու: 1920ին քաղաքը զայն նուիրած է Հապսպուրկներու Մարի Թագուհիին որ ամարանոցի վերածած է շէնքը: Անոր մահէն ետք աղջիկը ժառանգած է դղեակը, Բ. աշխարհամարտին ընթացքին հիւանդանոցի վերածած:

Գերդաստանին շառաւիղները այսօր կ'ապրին Աւստրիա ու ԱՄՆ: Այս վերջիններէն մէկը որ նիւ եորքցի ճարտարապետ մըն է, անտեսելով Տրաքիւլայի առասպելը, կ'ըսէ թէ դղեակը իր տունն է, նոյն ատեն մեծ մօրը տունը:

Դղեակը 1948ին արքունիքին վտարումէն ետք լքուած, քանդուած վիճակի մէջ պետական ստացուածք կը յայտարարուի. 1950ին կը վերածուի միջնադարու պատմութեան ու արուեստի թանգարանի: 60 տարուան ապասեփականացումէ ետք Մարի Թագուհիին թոռները ընտանեկան կալուածին վերատիրանալու իրաւունք կ'ունենան: Վերջնական ձեւակերպութիւնները տեղի ունեցած են անցեալ Մայիսին: Պետութիւնը երեք տարի եւս կալուածը պիտի գործածէ որպէս զբօսաշրջական վայր:

Անկէ ետքի կացութիւնը կը մտահոգէ պաշտօնէութիւնը: Ոմանք կը յուսան որ Թագուհիին այդ շրջանին, դիւղին ունեցած մեծ սէրը, փարումը ժառանգած են թոռները: Ուրիշներ արդէն լծուած են աշխատանք փնտռելու:

ՔԱՂՀԱՆ

ԴՈՂԱՑՈՒԹԻ ԴՈՂԱՑՈՒԹ

ՊՈՒՐԿԱԶԻ մէջ, Օգոստոս 15ին հիւրընկալուած են Պոլսոյ Կազդուրման կայանի սաները, ինչպէս աւանդութիւն դարձած է տարիներէ ի վեր: Առաւօտեան 10:30ին յատուկ մակոյկ մը Գնալըէն դէպի Պուրկազ փոխադրած է սաները: Ճամբու ընթացքին չէ անտեսուած նաեւ այլ աւանդութիւն մը: Մարթա ծովածոցին մէջ ոգեկոչուած է երջանկայիշատակ Շնորհք պատրիարքը եւ ծաղկեպսակ մը նետուած է ծովը: Արդարեւ, այս նոյն ճամբուն վրայ, Շնորհք պատրիարք առիթ ունեցած է մեկուսի անկիւն մը ծով մտնելու եւ որովհետեւ այս կէտը անմոռանալի մնացած է, վախճանումէն վերջն ալ: Պուրկազահայերու անունով, բարի գալուստ մաղթած է Անդօ Տէմիրճիօղլու, նշելով որ այդ օրը իրենց համար վերածուած է անմոռանալի աւանդութեան մը՝ կազդուրման կայանի հիմնարկութեան թուականներէն սկսեալ: Շեշտած է թէ իրենց ամբողջ նպատակն է նեցուկ կանգնիլ կազդուրման կայանին, ուր մանուկներու ապագային մասնիկ մը կը կերտուի ճարտար ձեռքերու մէջ: Ելոյթին յաջորդած է ճաշը, ապա, կայանի աշխատակիցներէն մէկը շնորհակալութիւն յայտնած է պուրկազահայերուն, մաղթելով որ աւանդութիւնը շարունակուի: Կայանի մանուկները իրենց երախտագիտութիւնը յայտնելու համար հայկական պար մը հրամցուցած են ներկաներուն:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Աստուածածին տօնի վերջաւորութեան, Օգոստոս 11, 12, 13ին տեղի ունեցած է Ս. Յակոբ Վ. եւ Ա. Սարաֆեան նախակրթարանի եւ Բաստրմաճեան երկրորդականի ի նպաստ քէրմէսը, վարժարանին շրջափակին մէջ: Տարեկան եռօրեայ այս ձեռնարկին ներկաներու թիւը հասած է 7000ի, որոնց մէջ նաեւ բազմաթիւ օտարականներ: Երեք օրերու ընթացքին եղած են ելոյթներ եւ գեղարուեստական յայտագիր:

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Գեղեցիկ էր այդ քերթուածը, որուն հետեւեալ մէկ քանի տողերը անբաժան միշտ իմ միտքէս, կը յեղյեղեմ մերթ՝ ցաւի եւ վիշտի դառն ժամերուս մէջ, եւ կ'ըսեմ այո՛ Միսաքեանին հետ.

Կեանք մարդոյ են վիշտ եւ դարման լալիք.
Որք 'ի յօրանէ սկսեալ անդրստին՝
Դադարին ենեթ 'ի հող տապանին:
Եւ ո՞ եկն յաշխարհ եւ գնաց աստի
Առանց արտասուաց եւ առանց վշտի.
Տեսեալ ըզքաղաքն, ասէ գիր, եղաց,
Լացող ո՞չ իցէ մարդացեալն Աստուած,

Հայր Հիպպոլիդ Պինտեմոնդ իր "Գերեզմաններու" վրայ գրած տաղին մէջ կ'ըսէ՝

«Ըսփոփանք մահկանացուի են գերարտօսր լալիք»

եւ Միսաքեան թերեւս անոր հետեւած ըլլայ այս մասին, բայց ոչ նուազ գեղմաստ են իր գրչէն ելած տողերը, մանաւանդ երբ պատրիարքին ուղղելով իր խօսքը, կը յաւելու ըսելով՝ որ,

«Եթէ դուն, քու արցունքներովդ մօրդ փոսը լեցնելու կարող իսկ ըլլաս, տակաւին կէսը անգամ չես կրնար դուն հատուցանել այն կաթին, զոր նա քեզի ջամբեց»;

Եւ այս տողերովը Միսաքեան ո՛ր աստիճանի կը մեծցունէ մայրութիւնը...:

⁂

Երբ Միսաքեան աւարտեց իր ընթերցումը, պատրիարքը աչքերը սրբելով շնորհակալ եղաւ իրեն, Թաղական խորհուրդի եւ հոգաբարձութեան անդամներուն շնորհակալութիւն յայտնեց եղած ընդունելութեան համար. ապա իր խօսքը աշակերտներուն ուղղելով, ըսաւ. «Ջանացէ՛ք որ ուսումնականներ ըլլաք, միայն թէ՝ ուսումնականութիւնը արժէք չունենար, եթէ անոր հետ զուգընթաց չըլլայ կրօնասիրութիւնը, մանաւանդ՝ հայրենասիրութիւնը: Դուք էիք քիչ առաջ երգողը, թէ օտար աստղեր լոյս չունին, օտար ծառեր շուք չունին. հեռու կեցէ՛ք օտարասիրութենէ. նուիրուեցէք ձեր ազգին»:

Այս համառօտ բանախօսութենէ յետոյ Սրբազան Պատրիարքը ոտքի կանգնեցաւ, "Պահպանիչ" մը արտասանեց եւ աշակերտներս ալ երգեցինք "Հայր մեր", որ էր Նար-Պէյ Սրբազանին ոտանաւորի վերածածը, եղանակաւորուած Պէշիկթաշլի դպրապետ Գասպար անուն (չգիտեմ ի՞նչեան) երաժիշտէն:

Պատրիարքը գնաց յետոյ, այցելել Ս. Կարապետի Ճեմարան դպրոցը եւ դարձաւ Ս. Խաչ, երեկոյեան ժամերգութեան նախագահելու:

Այս միջոցին ուսումնարանիս կառավարիչը Սալլնեան Կարապետը նորէն նախակրթարան իջեցուցին եւ տեղը բերին Շիշմանեան կառավարիչին եղբայրը, խելօքիկ անձ մը, որ սակայն երկար ատեն չպաշտօնավարեց:

Այս կառավարիչին հայրն էր, ծանօթ երաժշտագէտ ահազնաձայն Տիրացու Մաղաք որ ժամանակ մը երաժշտութեան դասեր տուաւ, բայց տղուն հետ ինքն ալ հրաժարեցաւ դպրոցէն, եւ մենք դարձեալ ունեցանք Կարապետ Ալլանեանը, որ մեզի հետ մնաց մինչեւ 1874ի վերջերը:

Հօրս հետ շատ բարեկամ, գրեթէ ամէն երեկոյ կ'երթար խանութը, իմ եւ եղբօրս մասին լաւ տեղեկութիւններ տալ, գովել մեր յառաջդիմութիւնը, որով հայրս ալ կուզար մեզի հաղորդել Սալլնեանէն լըսածները եւ վերսկսիլ իր խրատականներուն ու կրկնել՝ «Ձեզ տեսնամ զաւակներս, աղէկ ուսմունք սորվիք. մարդ ըլլաք»: Կը խոստովանիմ, որ հօրս այս խըրատներէն երբեք չէինք ձանձրանար, սիրով մտիկ կ'ընէինք իրեն ու ջանադիր աշխատութեամբ կը հետեւէինք մեր ուսմունքին, եւ կը կարծեմ թէ հօրս փափաքին մենք երկու եղբայր լիուլի գոհացում տուինք: Հայրս աչքը բաց չմեռաւ, ինչպէս կ'ըսուի ընտանեկան շրջանակի մէջ:

⁂

Հասած էինք 1875 տարին, որ կարգ մը եղելութիւններով նշանակալից եղած է ինծ համար: Վենետիկի վանքին համբաւէն եւ Ս. Ղազարի մամուլէն լոյս տեսած մատենագրական ընտիր գործերէն յափըշտակուած, ընկերոջս՝ Յարութիւն Մըրմըրեանի հետ օրին մէկը որոշեցինք երթալ անդամ ըլլալ Մխիթար Մեծին հաստատած Միաբանութեան, եւ այս մտքով՝ ելանք գացինք Ղալաթիա, Սեղբոսեան խան, ուր մխիթարեաններու իրավաճառանոց – սենեակը կար, եւ զոր ամէն Երեքշաբթի ու Ուրբաթ կը բանար, պատուական ծերունի եղբայր Ստեփանը, վանքին հրատարակած գիրքերը վաճառելու:

Երեքշաբթի օր մ'էր, մեր փափաքը յայտնեցինք եղբայր Ստեփանին, որ մեզի յանձնարարեց վերադառնալ Ուրբաթ օր, որպէսզի Հայր Մեծաւորին հետ խօսէինք մեր նպատակի մասին:

Հ. Մանուէլ Քաջունին էր այն ատենուան Մեծաւորը, զոր գացինք տեսնալ, եւ հաղորդեցինք իրեն Մխիթարեան միաբան ըլլալու մեր ջերմ փափաքը: Հ. Քաջունի խիստ սիրալիր կերպով մեզ ընդունեց. մտիկ ըրաւ մեր առաջարկին, գովեց մեր նպատակը, եւ իր սուր աչքերը մեր վրայ յառելով՝ հարցուց տարիքնիս ու երբ ըսինք՝ թէ 16, 17 տարեկան էինք, «Շատ կը ցաւիմ որ» ըսաւ, «ձեր տարիքը անցած է. վանքը ընդունուելու ուշ էք մնացած», եւ մեզ հայրագութ քաղաքավարութեամբ ճամբու դրաւ: Դարձանք տեղերնիս ակնկոր ու տխուր:

Հայրս իր յաճախորդներուն շարքին, ունէր՝ Սուլթան Ազիզի ներքինապետներէն (Հարէմաղասի) սեւ Արաբ անձ մը, որ կը բնակէր Գուզկունճուք չգացած Փաշալիման կոչուած տեղը:

Այս Արաբը ծովեզերեայ սքանչելի տուն մը ունէր, կը պահէր խել մը ծառաներ իրենց ընտանիքներովը: Հայրս ամէն 15 օրը մէկ անգամ կ'երթար հոն՝ ներքինապետին մազերը կտրելու, ծառաներն ալ ածիլելու: Ծառաներուն հետ՝ Արաբ ներքինապետը փաթթոցաւոր Հօճա մ'ալ կը պահէր տանը մէջ, որպէս զի Թուրքերէն կարդալ, գրել սորվեցնէ անոնց:

Ինչպէս կ'ըլլայ, հայրս անգամ մը առիթ կ'ունենայ մեր վրայ խօսելու Հօճային հետ. սա կը հարցունէ թէ Թուրքերէն ալ դաս կ'առնե՞նք, եթէ չենք առներ նէ եղեր, «Հօս թո՛ղ գան ես իրենց դաս կու տամ» կ'ըսէ: Հայրս ուրախութեամբ շնորհակալ կ'ըլլայ Հօճային, ու կը խոստանայ մեզ տանիլ իր քով դաս առնելու Թուրքերէնի համար:

(Շար. 59)

Pèlerinage annuel de SAINT GREGOIRE à TALLARD

Sous l'égide
de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
avec le concours de l'**Association Cultuelle des Arméniens de Gap et des Hautes Alpes**

Dimanche 17 septembre à 10h30

La messe sera célébrée par
le Révérend Père Komitas **HOVNANYAN**
Curé de la Paroisse
Apostolique Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur — Marseille

Renseignements et réservations :

— Cathédrale Apostolique Arménienne
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— Association Cultuelle des Arméniens de Gap

Tél: 04. 92. 51. 71. 80/04. 92. 51. 00. 87
Inscription S.V.P. avant le 10 septembre

— Participation aux frais —
Aller-Retour seul: 25 Euros
Repas spécialités arméniennes: 20 Euros

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան։

Rentrée Scolaire

ECOLE DE LA CROIX BLEUE
Section d'Issy-les-Moulineaux

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au **mardi 12 septembre.** Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 18h à 21h à la M.C.A. 45 rue de la Défense — Issy-les-Moulineaux.

— Préparation Bac — Niveau Bac — Adulte débutant — Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours ou auprès de Mme Guiragossian : 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

***

l'Ecole hebdomadaire
de Langue et Culture Arméniennes
« KHATCHADOUR ABOVIAN »
de Marseille
est heureuse d'annoncer que
la Rentrée scolaire 2006-2007
aura lieu
le **Mercredi 20 septembre à 10 heures**
dans la Salle «Ardzrouni Tcherpachian»
du Centre Culturel SAHAK-MESROP
339 avenue du Prado — 13008 Marseille

Tous les mercredis
de 10h à 16h
des cours de langue et de culture arméniennes sont enseignés ainsi que des cours de danses, de chant et d'éducation religieuse.

Pour tous renseignements et inscriptions les responsables de l'école tiendront une **permanence le jour de la Rentrée de 10h à 17h**
ou par téléphone
Secrétariat de la Cathédrale
04. 91. 77. 84. 70

***

ECOLE SIAMANTO

La rentrée des classes et les inscriptions pour l'année 2006/2007 de l'école arménienne hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux qui accueille les élèves de la maternelle à la préparation de l'arménien au Baccalauréat —L V I, II, III—, auront lieu le :

mercredi 20 septembre à 15 heures

à l'école Henri Wallon —
2 avenue Stalingrad à Bagneux
au cours d'une réunion animée par les responsables de l'assocation des parents d'élèves et les enseignantes.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01.45.46.10.11
— Mme Elisabeth Davidian:01.46.65.81.53

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Dimanche 17 septembre

GRANDE FÊTE CHAMPÊTRE

DE LA REGION PARISIENNE
animée par l'Orchestre SPITAK
qui se déroulera, cette année encore à
CHAMPEAUX (77)
en plein air, dans le jardin attenant à la grange
ou, en cas de pluie, dans la grange,
près de la Collégiale Saint Martin du 12me siècle.
(Toutes les commodités sont assurées).

— ■ —

Réservez un bon accueil au Carnet de Tombola qui vous parviendra fin août

Programme :
Divine Liturgie à 11h30
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux Tombolas (Enfants et Adultes).

Participation aux frais de la journée : Adultes: 20 Euros
Adhérents: 15 Euros
Enfants (5-17 ans): 12 Euros

Réservations et Informations sur l'itinéraire par tél. :
— Paroisse de Paris: **01 44 59 23 50**
— Centre Culturel: **01 40 51 11 90.**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1

Տօն անուանակոչութեան Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ։
Ուխտի պատարագ եւ մատաղ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ժամկոչեանէ Տիկին Գոհարիկ Զահրեճեանի *մահուան առթիւ։*

Association "MACHTOTZ"

Pour la Défense de la Langue Arménienne

Rentrée de l'année scolaire 2006/07

1) Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans.
Les élèves seront capables de parler, lire et écrire l'arménien
L'enseignement est assuré par **Mme Hilda Kalfayan-Panossian**
avec sa **METHODE AUDIOVISUELLE**
23 SEPTEMBRE 2006 — 27 JANVIER 2007: **Stage de 50 heures**
le samedi matin de 9h à 12h à Paris (**Absentéisme exclu**)

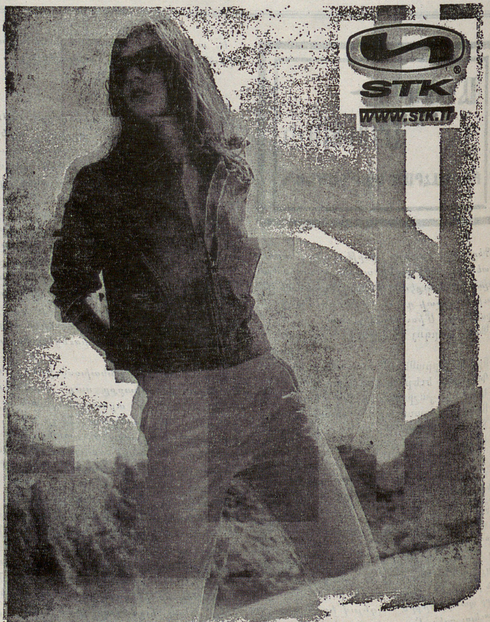
2) cours de 2e, 3e, et 4e niveaux

23 SEPTEMBRE 2006 — FIN JUIN 2007
le samedi entre 12h et 15h à Paris
Les nouveaux élèves sont acceptés à ces cours après un test de niveau.

3) Vous pouvez aussi vous procurer votre Manuel d'arménien occidental pour les non-arménophones

Une méthode audiovisuelle utilisable chez soi.
3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio
87 euros + 8 euros frais d'expéditon.

Pour tous ces cours et le manuel :
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS :
01 47 50 97 51 et 01 39 46 21 66.

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr